M. Szabó Miklós

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA TÖRTÉNETE

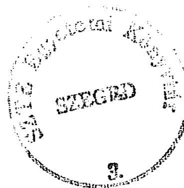
1955–1960

ZRÍNYI KIADÓ
Budapest, 2007

A fotók forrása a HM HIM Hadtörténeti Múzeum, illetve a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem fotóarchívuma

A fotókat gondozta és válogatta:
Bánffyné Kalavszky Györgyi ny. főmuzeológus,
Krasznai-Nehrebeczky Mária
és a szerző

I. FEJEZET

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA LÉTREJÖTTÉT ÉS TEVÉKENYSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ KÜL-, ILLETVE BELPOLITIKAI VISZONYOK (1955–1960)

Az 1955–1960-as esztendőkben meglehetősen ellentmondásosan zajlottak a *nemzetközi politikai események,* hiszen egyszerre voltak jelen az enyhülési és feszültségi mozzanatok, ugyanúgy, mint a politikai és katonai lépések, illetve ellenlépések, a gesztusok, valamint a fenyegetések.

A nemzetközi légkör enyhülését szolgálták az olyan események, mint pl.: a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége rendeletet adott ki a Németországgal való hadiállapot megszüntetéséről (1955. 01. 25.); szovjet–osztrák tárgyalások az államszerződésről (04. 12 –15.); a Csou En-laj miniszterelnök vezette kínai kormánydelegáció részt vett a bandungi konferencia megnyitásán (04. 18.); szovjet párt- és kormányküldöttség látogatott Belgrádba (05. 03.); az osztrák államszerződés aláírása, melynek értelmében Ausztria ismét szuverén, egyenjogú állammá vált, viszont ennek fejében soha nem tehet olyan lépést, amely elősegítené a Németországgal való politikai vagy gazdasági egyesülést (05. 15.); a Szovjetunió átengedte a Port Arthur-i flottatámaszpontot Kínának (május); az amerikai, brit, francia és szovjet kormányfők genfi konferenciája Németország helyzetéről, az európai biztonságról és leszerelésről, valamint a két világrendszer kapcsolatáról, ami bár nem hozott konkrét eredményeket, de jelentős enyhülést indukált a nemzetközi légkörben (07. 18–23.); nagyköveti szintű amerikai–kínai tárgyalások kezdődtek Genfben a két országot érintő problémákról (08. 01.); döntés a szovjet fegyveres erők 640 ezer fős csökkentéséről (08. 31.); megegyezés a szovjet–nyugatnémet diplomáciai kapcsolatok felvételéről (09. 13.); az utolsó megszálló csapatok is elhagyták Ausztria területét (09. 19.); a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) és a Szovjetunió szerződésben rögzítette a két ország kapcsolatát (09. 20.); Jugoszlávia elismerte az NDK-t (10. 10.); Ausztriát felvették az Egyesült Nemzetek Szervezetébe (ENSZ) (10. 14.); törvény Ausztria „örökös" semlegességéről (10. 26.); az amerikai, brit, francia és szovjet külügyminiszterek genfi értekezlete (10. 27–11. 16.).

Ausztria belépett az Európa Tanácsba (1956.); ülésezett a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) XX. kongresszusa (02. 14–25.); Marokkó és Tunézia kivívta függetlenségét (március); szovjet kormánynyilatkozat a fegyveres erők további 1,2 millió fővel való csökkentéséről (05. 15.); befejeződött a Szuezi-csatornaövezet kiürítése (06. 13.); az SZKP Központi Bizottsága (KB) határozatot hozott „A szemé-

lyi kultusz és következményeinek leküzdéséről" (06. 30.); Tito jugoszláv elnök vezetésével párt- és kormánydelegáció utazott Moszkvába (június); Brioni szigetén Tito fogadta Nehru indiai miniszterelnököt és Nasszer ezredes, egyiptomi elnököt (július); japán–szovjet nyilatkozat a hadiállapot megszűnéséről és a diplomáciai kapcsolatok felvételéről (10. 19.); szovjet tiltakozás az Egyiptom elleni brit–francia-izraeli agresszió miatt (10. 31.)[1]; az utolsó megszálló csapatok is elhagyták Port Szaidot (12. 22.).

Lengyel javaslat a közép–európai atomfegyvermentes övezet létrehozására („Rapacki-terv") (1957. 10. 02.); a szovjet távirati iroda (TASZSZ) nyilatkozata a fegyveres erők újabb 300 ezer fős csökkentéséről (1958. 01. 07.); a szovjet atomfegyver-kísérletek egyoldalú beszüntetése (03. 31.); a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének (JKSZ) VII. kongresszusa új programot fogadott el (április); Charles de Gaulle Franciaország kormányfője (06. 01.); a Szovjetunió javasolta az amerikai, brit, francia és a két német kormánynak Nyugat-Berlin demilitarizált szabad várossá nyilvánítását (11. 27.); az első szovjet űrrakéta fellövése (1959. 01. 02.); Franciaország köztársasági elnöke de Gaulle, miniszterelnöke Michel Debré (01. 08.); a Szovjetunió kormánya a volt Hitler-ellenes koalíció kormányai, valamint az NDK és a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) kormánya elé terjesztette a Németországgal kötendő békeszerződés tervezetét (01. 10.); Algéria önrendelkezési jogot kapott (09. 16.); a szovjet kormány az ENSZ-közgyűlés XV. ülésszaka elé terjesztette nyilatkozatát az általános és teljes leszerelésről (09. 18.); a Legfelsőbb Tanács határozata a szovjet fegyveres erők újabb 1,2 milliós csökkentéséről (1960. 01. 15.); az Egyesült Államokban megszületett a Polgári Jogi Törvény (04. 21.); a Szovjetunió az ENSZ-közgyűlés XV. ülésszaka elé terjesztette a gyarmati országok és népek függetlenségének megadásáról szóló nyilatkozat, valamint az általános és teljes leszerelésről kötendő szerződés tervezetét (09. 23.); John F. Kennedyt az Egyesült Államok elnökévé választották (11. 08.). Természetesen ezek egy része propagandisztikus céllal „dobatott be" a köztudatba, mások bár nem hoztak konkrét eredményt, de már maga az esemény létrejötte jelzett bizonyos pozitív irányú elmozdulást.

Ugyanakkor bőven előfordultak olyan politikai vagy katonai lépések is, amelyek éppen *akadályozták az enyhülési folyamat kibontakozását.* Ilyen volt – egyebek mellett – a Bagdadi Paktum megkötése, amely a közép-keleti katonai tömörülés (CENTO) létrejöttét eredményezte (1955. február); Nagy-Britannia csatlakozása a Nyugat-Európai Unióhoz (05. 06.), amire válaszul a Szovjetunió másnap felmondta a britekkel 1942-ben kötött kölcsönös segítségnyújtási szerződést, s ugyanekkor Franciaország csatlakozása miatt az 1944. december 20-án megkötött francia–szovjet szövetségi szerződés Moszkva általi felmondása (05. 07.); a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) felvétele az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe (NATO) (05. 09–11.), melyre hivatkozással Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, az NDK, Románia és a Szovjetunió létrehozta a Varsói Szerződést (VSZ) (05. 14.); az NDK Belgrád általi elismerését megtorlandó, Nyugat-Németország megszakította a diplomáciai kapcsolatai Jugoszláviával (10. 19.); szovjet–lengyel egyezmény az ideiglenesen a lengyel állam területén állomásozó szovjet csapatok jogi helyzetéről (12. 17.).

Az NDK Nemzeti Néphadseregének létrejötte (1956. 01. 18.); rendszerellenes felkelés a lengyelországi Poznanban (06. 28.); Nasszer elnök bejelentette a Szuezi-csatorna Társaság államosítását (07. 26.); forradalom és szabadságharc Magyarországon (10. 23–11. 04.); Izrael megtámadta Egyiptomot (10. 29.); „Nyilatkozat" a Szovjetunió, valamint a többi szocialista állam közötti barátság és együttműködés fejlesztésének, továbbá megszilárdításának alapelveiről (10. 30.); brit–francia ultimátum Egyiptomhoz, csapatainak a szuezi övezetből való kivonására (10. 30.), majd többnapos bombázás után brit és francia csapatok szálltak partra Port Szaidban; szovjet katonai invázió kezdődött Magyarország ellen (11. 04.); szovjet figyelmeztetés a brit és a francia kormányhoz (11. 05.); a Fidel Castro által vezetett forradalmárokat szállító „Granma" kikötött Kuba Oriente tartományának partjainál, ezzel kezdetét vette a fegyveres harc (12. 02.).

Az Eisenhower-doktrína kihirdetése (1957. 01. 05.); az ENSZ-ben megkezdődött a „magyar kérdés" vitája (01. 09.); a nyugatnémet kormány aláírta az Európai Közös Piacról és az EURATOM-ról szóló Római Szerződést (03. 25.); az első brit hidrogénbomba-kísérlet (05. 15.); Franciaország belépett a Közös Piacba és az EURATOM-ba (07. 09.); TASZSZ-közlemény az interkontinentális ballisztikus rakétával végrehajtott sikeres kísérletről, valamint nukleáris fegyverek kipróbálásáról (08. 27.); a Szovjetunióban fellőtték a Szputnyik–I. mesterséges bolygót (10. 04.); a Kínai Kommunista Párt (KKP) delegációja részt vett a kommunista és munkáspártok moszkvai tanácskozásán, majd aláírta az ún. Moszkvai Nyilatkozatot (11. 14–16.); a Salan és Massu tábornokok vezette francia ultrák (OAS) puccsot robbantottak ki Algériában (1958. 05. 13.); kínai–indiai határkonfliktus (1959.); Batista kubai elnök elmenekült Havannából (01. 01.), ahová másnap bevonultak a felkelők; Fidel Castro Kuba miniszterelnöke (02. 19.); Ausztria belépett az Európai Szabadkereskedelmi Tanácsba (EFTA) (1960.) és ugyanezt teszi Nagy-Britannia is (01. 04.); a francia ultrák újabb puccsa Algériában (01. 24.); a Szovjetunió szerződést kötött Kubával (02. 13.); a Liu Sao-csi vezette KKP-delegáció részt vett a kommunista és munkáspártok moszkvai tanácskozáson, majd aláírta a Moszkvai Nyilatkozatot (november).

A nemzetközi élet ezen vargabetűi természetesen erősen befolyásolták a *magyar belpolitikai viszonyokat* is. Így például az SZKP elnöksége által 1955. január 8-ára Moszkvába rendelt magyar pártküldöttség (tagjai: Rákosi Mátyás[2], Nagy

1 A magyar katonai hírszerzés magas színvonalát jellemzi az a tény, hogy a párizsi katonai attasé már szeptember elején az alábbi – később meglehetősen pontosnak bizonyult – jelentést küldte Budapestre: „Az Egyesített Vezérkar Egyiptom elleni támadásának elgondolása fegyveres beavatkozás esetén a következő lenne: Északról, Cyprusról kombinált francia és brit erők egyidejű földi, légi és tengeri előkészítő hadművelete után ejtőernyős alakulatok ledobásával biztosítanák a szárazföldi erők és szállítórepülőgépek (sic!) partraszállását. A Csatorna-övezetben ezzel párhuzamosan akcióba lépnek a Líbiában és Jordániában lévő angol bázisokon elhelyezett erők, valamint a Szomáliában és Djibuti/ban/ összevont francia csapatok. A DK-i irányban megindult támadás alátámasztására repülőgépanyahajókat (sic!) vonnak össze a Vörös tenger bejáratánál, megerősítve újzélandi és ausztrál erőkkel. A francia hatóságok e célból mozgósítottak a Földközi tengeri Flotta mellett a már jelzett két hadosztályon kívül három repülőgépanyahajót (sic!), kereskedelmi hajókat, gyarmati, ejtőernyős és idegenlégiós csapatokat – az indokínai expedíciós hadtesthez hasonló elvek szerint. A főerők csoportosítását Toulon-ban, Algír-ben (sic!) és Djibuti-ban folytatják. Cypruson állomásozik jelenleg 7000 francia és 25 000 angol vegyes fegyvernemhez tartozó katona. A francia kormány intervenció esetén újabb tartalékosokat hív be." Ezzel szemben egészen más véleményen voltak az itthoni aktatologatók: „A Magyar Néphadsereg Vezérkarának értékelése szerint a fenti katonai intézkedésre a jelenlegi politikai helyzetben nem valószínű, hogy sor kerül." (Erre mondhatta szegény párizsi attasénk október 31-én: „Voile!" – Sz. M.) Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg (a továbbiakban: HL MN) 1956/T. 2. őrzési egység (ő. e.) (1956. 09. 11.)

2 Rákosi Mátyás (1892–1971) kereskedő, politikus. A Magyar Kommunista Párt (MKP), majd a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének és Politikai Bizottságának (MDP KV és Pol. Biz.) tagja (1945–1956), főtitkára (1948– 1953), majd első titkára (1953–1956); miniszterelnök-helyettes (1949–1952), miniszterelnök (1952–53). Az 1949–1953-as években totális diktatúrát gyakorolt, ezért egyike azoknak, akiket a fő felelősség terheli az ekkor kibontakozott törvénytelenségekért, személyi kultuszért. 1956-ban a Szovjetunióba menekült, s ott is halt meg. Hamvait a budapesti Farkasréti temetőben helyezték el. Markó László: Ki kicsoda a magyar történelemben. Helikon Kiadó, 2005. 245–246. o.

Imre[3], Farkas Mihály[4], Ács Lajos és Szalai Béla) előtt Hruscsov[5] úgy foglalta össze a szovjet álláspontot, miszerint „Nagy Imre »pártellenes« nézeteket képvisel, s az SZKP elnöksége Rákosiék támogatása mellett foglal állást."[6] Ezen a nézőponton felbátorodva, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége (MDP KV) a március 2–4-i ülésén hozott határozatában már magabiztosan állapíthatta meg, hogy az 1953. júniusi határozatai helyesek voltak, amelyeket azonban „egyesek opportunista, antimarxista módon eltorzították, ami káros jobboldali hibákhoz, jobboldali elhajláshoz vezetett."[7] Ezek után természetes, hogy mindenért Nagy Imrét tették felelőssé. Így nem lehet csodálkozni azon, hogy a KV április 14-i határozata alapján leváltották, illetve visszahívták minden funkciójából, majd négy nappal később az Országgyűlés is felmentette miniszterelnöki tisztségéből. Utódjául Hegedűs Andrást[8], miniszterelnök-helyettessé pedig Gerő Ernőt[9] választották meg. Bár a KV április 14-i ülésén „balra is csaptak", mert Farkas Mihály volt honvédelmi minisztert kizárták a Politikai Bizottságból és a Központi Vezetőségből. Ez a lépés azonban nem volt következetes, hiszen másnap visszavették a Magyar Néphadsereg hivatásos állományába,[10] majd hadseregtábornoki rendfokozatával rövidesen kiküldték szovjet vezérkari akadémiára.

Ugyanakkor a nemzetközi viszonyok átmeneti javulását tükrözte az Elnöki Tanács azon – március 18-i – rendelete, amely megszüntette a Németországgal fennálló hadiállapotot. E tendencia belpolitikai vetületeként ez év derekától a koncepciós perek bebörtönzött áldozatainak többsége fokozatosan kiszabadult, bár rehabilitációjuk rendkívül vontatottan haladt. Ezzel ellentétes folyamatként viszont

3 Nagy Imre (1896–1958) politikus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagja (levelező: 1950; rendes: 1953) Az MKP KV (1944–1948) a Pol. Biz. (1945–1949), illetve az MDP KV (1948–1951) és a Pol. Biz. (1951–1955; 1956), továbbá Elnökségének (1956. 10. 28–30.), majd a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Bizottságának (MSZMP IB) (1956. 10. 30–11. 02) tagja. Miniszterelnök-helyettes (1952–1953), majd miniszterelnök (1953–1955, valamint 1956). Első miniszterelnöksége idején leállította a nehézipar erőltetett fejlesztését, és a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálását, megszüntette az internálótáborokat és a kitelepítést, létrehozta a Hazafias Népfrontot. Mindez közrejátszott abban, hogy Rákosiék átmeneti megerősödése idején, 1955-ben leváltották miniszterelnöki tisztségéből, majd kizárták a KV-ből és a Pol. Biz-ból. Ekkortól vált fokozatosan a reformellenzék vezérévé. 1956. 11. 01-jén kinyilvánította Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből (VSZ) és az ország semlegességét. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) menlevele ellenére szovjet tiszti különítmény fogta el a jugoszláv követséget elhagyó politikusokat és a velük lévő családtagokat, majd Romániába szállították őket. Itt tartóztatták le 1957 áprilisában, majd hazahozva, perbe fogták társaival együtt. 1958. június 15-én a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése, valamint hazaárulás" vádjában bűnösnek találták, ezért kötél általi halálra ítélték. Egyik vádpontot sem fogadta el, kegyelmet nem kért. Másnap kivégezték. Markó: i. m. 214–216. o.

4 Farkas Mihály (1904–1965) nyomdász, politikus, az MKP és az MDP KV (1944–1956), a Titkárság (1945–1946, 1948–1953, majd 1953–1955), a Pol. Biz. (1945–1953, illetve 1953–1955) tagja. Az MKP, majd az MDP főtitkárhelyettese (1945–1951). A KV Katonai Bizottsága elnökeként (1946–1949) ő irányította a párt katonapolitikáját, felügyelte a rendőrséget és a politikai rendőrséget. Honvédelmi miniszterként (1948–1953) ő hozta létre a szovjet típusú Magyar Néphadsereget. 1949-től vezérezredes, 1952-től hadseregtábornok. Kiemelkedő szerepet játszott a koncepciós perek kezdeményezésében és irányításában. 1956 júliusában kizárták a pártból és lefokozták honvéddá. 1956. 10. 13-án letartóztatták, majd 1957 tavaszán első fokon 6, másodfokon viszont 14 évi börtönbüntetésre ítélték. 1960 áprilisában egyéni kegyelemmel szabadult, ezt követően haláláig a Gondolat Kiadónál volt idegen nyelvi lektor. Markó: i. m. 87–88. o.

5 Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971) az SzKP első titkára (1953–64.), miniszterelnök (1958–64). http://www.rev.hu

6 Gergely Jenő – Izsák Lajos: A huszadik század története. Pannonica Kiadó. 353. o.

7 Uo. 354. o.

8 Hegedűs András (1922–1999) politikus, szociológus. Az MDP KV (1950–1956) és a Pol. Biz (1951–1956) tagja, a Szervező Bizottság póttagja (1950–1951), majd tagja (1951–1956); a KV titkára (1950–1951). Miniszterelnök-helyettes (1953–1955), majd miniszterelnök (1955–1956). 1955 májusában aláírta a VSZ csatlakozási okmányát. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) elnökhelyettese (1961–1963), majd 1963-tól vezette az MTA – általa megszervezett – Szociológiai Kutatócsoportját, azonban 1968-ban leváltották, mert tiltakozott a VSZ csehszlovákiai bevonulása ellen. A pártállamot bíráló tanulmányai miatt 1973-ban kizárták az MSZMP-ből. Markó: i. m. 117–118. o.

9 Gerő Ernő (1898–1980) közgazdász, politikus. Az MTA tagja (1949–1957), Kossuth-díjas (1949). Az MKP, majd az MDP KV (1944–1956), illetve a Pol. Biz. (1945–1956) tagja. Az MDP első titkára (1956). 1950 és 1953 között (Rákosi Mátyással és Farkas Mihállyal) az országot ténylegesen, minden kontroll nélkül irányító 3 fős, titkos Honvédelmi Bizottság tagja. Miniszterelnök-helyettes (1952–1953), majd első miniszterelnök-helyettes (1953–1956). Az egyik fő felelőse a személyi kultusznak, a törvénytelenségeknek és az elhibázott gazdaságpolitikának. Markó: i. m. 103–104. o.

10 Csendes László – Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990. HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993. 148. o., valamint HL MN 1955/T – Titkárság. 3/2. ő. e. HM 09. sz. Tiszti parancs (1955. 04. 16.)

1955. december 3-án a Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) Nagy Imrét kizárta a pártból. Furcsa fintora viszont a történelemnek, hogy a Magyar Népköztársaság nemzetközi reputációja növelésének fontos állomása volt december 14-e, amikor hazánkat felvették az Egyesült Nemzetek Szervezetébe.

Az 1956. február 14. és 25-e között zajló SZKP XX. kongresszusa több szempontból is hatalmas befolyást gyakorolt nemcsak a nemzetközi, hanem a magyar belpolitikára is. Mivel még a zárt ülésen elhangzottak is hamar kiszivárogtak, így a közvélemény többsége arra számított, hogy a magyar pártvezetés szintén levonja a szükséges következtetéseket. Éppen ezért váltott ki hatalmas megdöbbenést az MDP KV 1956. márciusi ülésén Rákosi Mátyás beszéde, mely szerint a XX. kongresszus az MDP politikájának helyességét igazolta. Bár Kádár János[11], Horváth Márton, Szántó Zoltán és Molnár Erik[12] bírálták ezt a helyzetértékelést, a KV egyhangúlag hagyta jóvá a beszámolót. Ennek következtében mindinkább aktivizálódott a kommunista reformértelmiség, melynek következménye volt a Petőfi Kör első nagyobb rendezvénye március 17-én. Az egyre erősödő antisztálinizmus már arra késztette a kormányt, hogy felhívják a szovjet vezetés figyelmét a Rákosi által képviselt politika veszélyére. Így Hegedűs András miniszterelnök arról tájékoztatta május 4-én Jurij Andropov[13] szovjet nagykövetet, hogy „Rákosi az utóbbi időben keveset foglalkozik a jelentős politikai és népgazdasági problémákkal, időnként pedig nem fordít kellő figyelmet a párt előtt álló halaszthatatlan feladatokra."[14] Más problémákról szólt Gerő Ernő és Kovács István is. Ezek az interveniálások, valamint a Politikai Bizottság (Pol. Biz.) nyomása is szerepet játszhattak abban, hogy Rákosi a május 18-i budapesti pártaktíván végre elismerte a személyi kultusz kibontakozásában és a törvénytelenségekben játszott felelősségét. Ez a megkésett önkritika egyelőre – legalábbis látszólag – elég volt ahhoz, hogy a június 7. és 14-e között Magyarországon tartózkodó Szuszlov,[15] az SZKP „főideológusa" az elnökség maximális bizalmáról biztosítsa a magyar első titkárt.

Mindez azonban rövid időre szólt, ugyanis miután a június végi moszkvai csúcstalálkozón Tito[16] kijelentette, hogy nem hajlandó közeledni Rákosihoz (bár nem találta alternatíváját sem! – Sz. M.), július elején pedig Gerő arról tájékoztatta Andropov nagykövetet – amit talán ő maga is érzékelt –, hogy Magyarországon a helyzet „nagyon is komoly"[17], ezért talán nem kellene a szovjet vezetésnek annyi-

11 Kádár János (1912–1989) írógépműszerész, politikus, az MKP KV és a Pol. Biz. (1945–1948), majd az MDP KV (1948–1951, illetve 1956) és Pol. Biz. (1948–1951, valamint 1956), a Szervező Bizottság (1950–1951) tagja, 1956-ban a KV titkára, majd első titkára, továbbá a KV Elnökségének elnöke. A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Intéző Bizottságának (MSZMP IB) (1956–1957), majd Központi Bizottságának (KB) (1957) elnöke. A KB és a Pol. Biz. (1957–1988) tagja, a KB első (1985-től fő-) titkára, 1988-tól a párt elnöke. Belügyminisztersége (1948–1950) alatt zajlottak – egyebek mellett – a Rajk- és a tábornokperek. 1951-ben őt is letartóztatták és életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték, de 1954-ben rehabilitálták. Nagy Imre 1956-os kormányában államminiszter, majd a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) miniszterelnöke (1956–1958 és 1961–1965). Többszöri ígérete ellenére sem akadályozta meg Nagy Imre elítélését és kivégzését. Markó: i. m. 146–147. o.

12 Molnár Erik (1894–1966) történész, közgazdász, filozófus, politikus. Az MTA tagja (lev.: 1948, r.: 1949). Az MDP KV tagja (1948–1956). 1944 és 1954 között különböző (népjóléti; tájékoztatásügyi; külügy-; igazságügy-) miniszteri tárcákat töltött be, miközben volt moszkvai nagykövet (1948 –1949), a Legfelsőbb Bíróság elnöke (1953–1954) és az MTA Történettudományi Intézet igazgatója (1949–), valamint a Magyar Történeti Társulat elnöke (1956–1964). Kossuth-díjas (1948 és 1963). Markó: i. m. 211. o.

13 Andropov, Jurij Vlagyimirovics (1914–1984) budapesti nagykövet (1954–57), az Állambiztonsági Szervezet (KGB) elnöke (1967–82), az SZKP főtitkára (1982–84), a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke (1983–84). http://www.rev.hu

14 Gergely – Izsák: i. m. 361–362. o.

15 Szuszlov, Mihail Andrejevics (1902–1982) az SZK(bolsevik)P, majd az SzKP KB propaganda-, ideológiai és kulturális életének a felelőse (1947–82), a Politikai Bizottság tagja (1955–82). http://www.rev.hu

16 Tito, Joszip Broz (1892–1980) marsall, a Jugoszláv Kommunista Párt főtitkára, majd elnöke. Államelnök (1953–80). http://www.rev.hu

17 Gergely – Izsák: i. m. 363. o.

ra ragaszkodnia Rákosihoz. Így a „helyszíni tájékozódásra" Budapestre küldött Anasztaz Mikojan[18] aktív közreműködésével úgy döntött a KV 1956. július 18–21-i ülése, hogy felmenti Rákosi Mátyást első titkári és politikai bizottsági tagságából, s utódjául – a nem kevés ellenvélemény ellenére, vállalva a korábbi politika folytonosságának érzetét – Gerő Ernőt választották. Másnap Rákosi és felesége örökre elhagyta Magyarországot. Ezen az ülésen választották a KV egyik titkárává Kádár Jánost és zárták ki a pártból Farkas Mihályt, illetve javasolták az Elnöki Tanácsnak, hogy fossza meg őt katonai rendfokozatától.

A késő nyári – kora őszi hónapokban feltartóztathatatlanul radikalizálódott a magyar társadalom. Ebben az egyre feszültebb helyzetben vált „gyueleggyé" Rajk László[19], Pálffy György altábornagy[20], Szőnyi Tibor[21] és Szalai András[22] október 6-i, illetve a koncepciós perekben kivégzett honvédtábornokok: Sólyom László[23] altábornagy, Pórffy György[24], Révay Kálmán[25] és Beleznay István[26] vezérőrnagyok október 13-i újratemetése, így ez utóbbi napon rehabilitálták és visszavették a pártba Nagy Imrét.

1956. október 23-án kitört a forradalom, másnap a KV javaslatára az Elnöki Tanács ismét Nagy Imrét nevezte ki miniszterelnöknek, helyettesévé pedig Hegedűs Andrást. Ugyanekkor a Központi Vezetőség megerősítette első titkári posztján Gerő Ernőt. Ez

18 Mikojan, Anasztaz Ivanovics (1895–1978) a Szovjetunió miniszterelnöke (1955–64), a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke (1964–65). http://www.rev.hu

19 Rajk László (1909–1949) politikus, az MKP, majd az MDP KV (1945–1949) és Pol. Biz. (1945–1949) tagja, a Magyar Függetlenségi Népfront főtitkára (1949), bel- (1946–1948), majd külügyminiszter (1948–1949). 1949. 05. 30-án letartóztatták, koncepciós perben kötél általi halálra ítélték és kivégezték. 1955-ben rehabilitálták. Markó: i.m. 241–242. o.

20 Pálffy György (1909–1949) katonatiszt, az MDP KV tagja (1948–1949). 1932-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, 1937–1939-ben pedig a Hadiakadémiát. 1940-ben lemondott vezérkari századosi rangjáról, s az Egyesült Izzónak lett magántisztviselője, majd cégvezetője. 1942-ben csatlakozott az illegális kommunista mozgalomhoz. 1944-ben tagja lett a Magyar Front Katonai Propaganda Bizottságának, majd a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) Katonai Bizottságának a vezetője. 1945–1947 között a Honvédelmi Minisztérium (HM) Katonapolitikai osztályának volt a vezetője, s mint ilyen, felelős annak törvénytelen akcióiért. 1948-ban a hadsereg főfelügyelője, később a honvédelmi miniszter első helyettese. A Rajk-per katonai hátterének igazolására koholt vádak alapján 1949 októberében halálra ítélték és kivégezték. 1955-ben részlegesen rehabilitálták. Markó: i. m. 226–227. o.

21 Szőnyi Tibor (1903–1949) orvos, az MDP KV Káderosztályának vezetője (1947–1949), a KV és Szervező Bizottságának tagja (1948–1949). Koholt, kémkedési vádak alapján 1949 májusában letartóztatták, s a kínzással kikényszerített vallomása képezte a Rajk-per alapját. 1949 októberében kötél általi halálra ítélték és kivégezték. 1955 novemberében rehabilitálták. Markó: i. m. 273–274. o.

22 Szalai András (1917–1949) vasesztergályos, az MKP, majd az MDP Káderosztályának helyettes vezetője (1947–1949). A Rajk-per ötödrendű vádlottjaként kötél általi halálra ítélték és 1949. 10. 15-én kivégezték. 1955-ben rehabilitálták. Markó: i. m. 260–261. o.

23 Sólyom László (1908–1950) altábornagy, 1931-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, 1939-ben pedig a Hadiakadémiát. Nem értett egyet Magyarország háborús szerepvállalásával, ezért vezérkari századosként, 1941 augusztusában kérte nyugdíjazását. Ezt követően az Egyesült Izzó és Villamossági Rt. tisztviselője lett. 1942-ben belépett az illegális KMP-be, majd 1944-ben a párt Katonai Bizottságának lett a tagja, s részt vett a Kiss János altábornagy vezette Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadítási Bizottságának a tevékenységében is. 1945. januártól Budapest rendőrfőkapitánya, 1946. májustól a HM katonai főcsoportfőnöke, 1948 decemberétől vezérkari főnök. 1947-ben ő szervezte meg a Honvéd Hadiakadémiát, s volt annak első parancsnoka. 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, halálra ítélték, és augusztus 19-én kivégezték. 1954-ben részben, 1990-ben teljesen rehabilitálták. Markó: i. m. 256. o. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus" („A hadtudományért") kitüntetettje.

24 Pórffy György (1910–1950) katonatiszt. A Ludovika Akadémia elvégzése után mint tüzér századparancsnok részt vett a második világháborúban. 1943-ban szovjet fogságba esett, ahol antifasiszta iskolára jelentkezett. 1944-ben partizániskolát végzett, majd csoportjával Magyarországra került. Több eredményes akcióban vett részt. 1945 után a demokratikus hadseregben az 1. tüzérosztály parancsnoka. 1945. szeptemberben Budapest városparancsnokává nevezték ki. A következő években Pécsett, Miskolcon, majd 1949-ben újra Budapesten teljesített szolgálatot. Mint vezérőrnagyot 1950. július 24-én letartóztatták, koholt vádak alapján halálra ítélték és kivégezték. 1954-ben rehabilitálták. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/

25 Révay Kálmán (1911–1950) vezérőrnagy. A Ludovika Akadémia elvégzése után csapattiszt az I. huszárezredben. 1944-ben politikai okokból leszerelték, mint századost. Részt vett az ellenállási mozgalomban, 1944-ben a kommunista párt tagja lett. 1944. novemberben a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága tagjaként letartóztatták és halálra ítélték, majd kegyelemből 10 évi börtönbüntetést kapott. A nyilasok Sopronkőhidára, később nyugatra hurcolták. 1945. júniusban tért haza és mint ezredes részt vett a magyar honvédség, illetve Kossuth Akadémia megszervezésében. 1946-ban a honvédelmi miniszter szárnysegéde, majd a Kossuth Akadémia parancsnoka, 1949 elejétől a Honvédelmi Minisztériumban a páncéloscsapatok szemlélője. 1950. május 21-én letartóztatták, hamis vádak alapján elítélték és kivégezték. 1955-ben rehabilitálták. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/

26 Beleznay István (1909–1950) honvédtábornok. 1931-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián. 1939-ben a Hadiakadémia elvégzése után vezérkari százados. 1944. novemberben csatlakozott Kiss János altábornagy ellenállási csoportjához. 1945 februárjában Debrecenben az Ideiglenes Kormány új Honvédelmi Minisztériumának (HM) hadműveleti osztályvezetője. 1945 szeptemberében ezredessé és a HM kiképzési osztályának vezetőjévé nevezték ki. 1947-ben tábornok, 1950 áprilisában a székesfehérvári hadtest parancsnoka. A személyi kultusz törvénytelenségeinek esett áldozatul. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/

utóbbi azonban pünkösdi királyságnak bizonyult, hiszen másnap Kádár János vezetésével újjáalakult az MDP Központi Vezetősége. E napon a miniszterelnök új kormányt alakított. Október 26-án Nagy Imre rádióbeszédben jelentette be, hogy a kormány tárgyalásokat kezdett a Magyarországon lévő szovjet haderő visszavonásáról. Két nappal később Kádár János vezetésével hattagú elnökség vette át az MDP irányítását, a KV pedig „nemzeti demokratikus forradalomnak"[27] minősítette a zajló eseményeket. Ugyanezen a napon tárgyalt Nagy Imre miniszterelnök Andropov nagykövettel, majd 13 óra 20 perckor azonnali tűzszünetet rendelt el. Szintén 28-án az ENSZ Biztonsági Tanácsa napirendre tűzte a magyarországi helyzet megtárgyalását.

November 1-jén Nagy Imre magához kérette Andropovot, és követelte a hazánkba újonnan beérkező szovjet csapatok azonnali kivonását. Ezt követően 19 óra 50 perckor rádióbeszédet mondott, melyben – egyebek között – bejelentette, hogy: „A magyar nemzeti kormány a magyar nép és a történelem előtt mély felelősségérzettől áthatva, a magyar nép millióinak osztatlan akaratát kifejezve, kinyilvánítja a Magyar Népköztársaság semlegességét és kilépését a Varsói Szerződésből."[28] Ezt írásban közölte a szovjet nagykövettel, illetve táviratban Dag Hammarskjölddel, az ENSZ főtitkárával. Kádár János a Magyar Rádióban – hangfelvételről – ugyanekkor elmondott beszédében leszögezte, hogy október 23-án „dicsőséges felkelés"[29] zajlott, és a harc a demokratikus vívmányokért folyt.

November 3-án a miniszterelnök ismét átalakította kormányát. Éjfélkor Szerov[30] hadseregtábornok, a szovjet Állambiztonsági Bizottság (KGB) parancsnoka Tökölön letartóztatta a magyar tárgyaló delegációt. Másnap kezdetét vette a hazánk elleni második szovjet invázió. A hajnali órákban elhangzott a Magyar Rádióban Nagy Imre történelmi bejelentése: „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnöke! Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak! A kormány a helyén van! Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével."[31]

Közel ezzel egyidejűleg hangszalagról közvetítette a szolnoki rádió Kádár János beszédét, miszerint megalakult a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK), amely a Szovjetunió fegyveres erőinek segítségével megkezdte harcát *az ellenforradalom* felszámolására. Dr. Münnich Ferenc[32] miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők minisztere pedig arra utasította a Magyar Néphadsereg (MN) alakulatait, hogy ne nyissanak tüzet a szovjet csapatokra, hanem küldjenek eléjük parlamentereket.

27 Csendes – Gellért: Kronológia... 178. o.

28 Uo. 185. o.

29 Uo.

30 Szerov, Ivan Alekszandrovics (1905–1990) hadseregtábornok, a KGB elnöke (1954–58). 1956. október–novemberben Magyarországon irányította az állambiztonsági szervezeteket. http://www.rev.hu

31 Romsics Ignác: Magyarország – története – a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 396. o.

32 Dr. Münnich Ferenc (1886–1967) jogász, politikus. 1911-ben tiszti vizsgát tett, 1915-ben orosz hadifogságba esett. 1917-ben lett tagja a bolsevik pártnak, majd 1918-ban részt vett a polgárháborúban. Hazatérte után jelentős szerepet vállalt a KMP létrehozásában. A Tanácsköztársaság idején a Hadügyi Népbiztosság szervezési osztályának a vezetője, majd a budapesti Vörös Őrség, illetve a VI. hadosztály politikai biztosa, június végétől pedig a szlovák Vörös Hadsereg parancsnoka volt. Augusztusban Bécsbe menekült, majd 1920–1921-ben Kárpátalján ténykedett, 1922-től Moszkvában élt. 1936-ban a 15. spanyol hadosztály vezérkari főnökeként, később a 11. nemzetközi brigád parancsnokaként vett részt a polgárháborúban. 1946 májusától rendőr altábornagyként Budapest rendőrfőkapitánya. Az 1949–1956-os években különböző nagyköveti posztokon szolgált. 1956. 10. 24-től az MDP KV tagja; 26–31-ig a Nagy Imre-kormány belügyminisztere; 1956. november–1958. január között miniszterelnök-helyettes volt, s mint ilyen, felügyelte a fegyveres erőket. Az 1958–1961. években a Minisztertanács elnöke. 1961-től a második Kádár-kormány államminisztere volt, 1965-ben nyugdíjazták. Markó: i. m. 212. o.

Röviddel a drámai rádiónyilatkozat elhangzása után, Nagy Imre és néhány vezetőtársa – részben a családjaikkal, összesen 43 fő – a jugoszláv követségre menekült, ahol menedékjogot kapott.

November 11-i rádióbeszédében Kádár János, a négy nappal korábban nevet változtatott Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) – és a kormány – első embere bejelentette, hogy a felkelést leverték. E sommás – egyben a vágyakat kifejező – vélemény csak annyiban volt igaz, hogy a jelentősebb fegyveres csatározások befejeződtek, ugyanis Király Béla[33] vezérőrnagy, a Nemzetőrség fő- és egyben Budapest helyőrségparancsnoka november 4-én a budai hegyekbe vonult vissza, majd a Nagykovácsi környéki ütközetet követően, a döntő túlerő elől emigrációba vonult. „Egyre inkább világossá vált, hogy a Kádár-rezsim marad, míg Nagy Imre hollétéről továbbra sem tudtunk semmit. E körülményekre tekintettel, a Nemzetőrség Főparancsnokságának fenntartása értelmét vesztette. A törzset feloszlattam, és társaimmal fegyveres menekültekként folytattuk utunkat tovább, Ausztria felé."[34] – emlékezett vissza a tábornok. Ennek ellenére a későbbi hetekben még szórványosan voltak lövöldözések, s vonultak kisebb-nagyobb tömegek az utcákra. A helyzet konszolidációja még távolinak tűnt, sőt! November 14-én megalakult a Nagy-budapesti Központi Munkástanács, amely követelte a szovjet csapatok kivonását, a Nagy Imre-kormány visszaállítását, valamint a politikai demokrácia intézményes biztosítását. Ezzel egyidejűleg elítélt minden restaurációs törekvést, és hitet tett a szocializmus alapelvei – többek között *az állami, valamint a társadalmi tulajdon fenntartása* – mellett. Az e napon a munkástanácsok megbízottaival tárgyaló Kádár János kijelentette, hogy Nagy Imrét nem tekinti ellenforradalmárnak és mozgási szabadságát sem kívánja korlátozni, „csak tőle függ, hogy részt vesz-e a politikai életben."[35] Sajnos azonban nemcsak ez az ígéret, hanem a november 21-én aláírt jugoszláv–magyar kormányközi megállapodás sem tartatott be, mely szerint a magyar kormány garantálja a jugoszláv követségen menedéket leltek hazatérését és büntetlenségét. Ugyanis a másnap hazánkban tárgyaló Gheorghiu-Dej[36] első titkárral és Shivu Stoica[37] miniszterelnökkel – egyebek mellett – valószínűleg megállapodtak Nagy Imre és társainak Romániába szállításáról. Így a még ezen a napon, 18 óra 30 perckor a követségről kihajtó autóbuszt szovjet tisztek rövidesen feltartóztatták, a jugoszláv diplomatákat eltávolították, a politikusokat pedig családtagjaikkal együtt a mátyásföldi KGB-parancsnokságra (1956. 10. 04-ig a „II. Rákóczi Ferenc" Katonai Középiskola, ma a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Kara – Sz. M.) hurcolták. Miután másnap Nagy Imre megtagadta az önkéntes külföldre távozást, és dr. Münnich Ferenc altábornagy eredménytelenül ajánlotta fel külön-külön mindenkinek a politikai átállás lehetőségét, repülőgépen Romániába szállították őket. E tényt „némileg" elferdítve hozta a 24-én kiadott hivatalos

33 Király Béla (1912–) Ludovika Akadémiát és Hadiakadémiát végzett, a keleti hadszíntéren szolgált vezérkari tisztként. A Magyar Néphadsereg gyalogsági parancsnoka, majd a Honvéd Akadémia parancsnoka. Koncepciós perben halálra, majd életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1956. szeptemberben kiszabadult, október–novemberben a Nemzetőrség főparancsnoka. Az Egyesült Államokba menekült, ahol egyetemi tanár. A rendszerváltás után vezérezredes, országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. A ZMNE Tiszteletbeli doktora (Doctor Honoris Causa).

34 Király Béla: Amire nincs ige. Visszaemlékezések, 1912–2004. HVG Kiadó Rt., Budapest, 2004. 260. o.

35 Csendes – Gellért: Kronológia... 193–194. o.

36 Gheorghiu-Dej, Gheorghe (1901–1965) a Román Kommunista Párt fő-, illetve első titkára (1945–65), miniszterelnök (1952–55), az Államtanács elnöke (1961–65). Világtörténelmi kisenciklopédia, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 655. o.

37 Stoica, Shivu (1908–1975) román miniszterelnök (1955–61), államelnök (1965–67) http://en.wikipedia.org/wiki/Chira-Stoica

magyar közlemény, miszerint: „Nagy Imre és társai már több, mint két hete a magyar kormány engedélyét kérték, hogy a Magyar Népköztársaság területéről egy másik szocialista ország területére távozhassanak. A Román Népköztársaság kormányának beleegyezése alapján Nagy Imre és társai november 23-án a Román Népköztársaság területére távoztak."[38]

Sőt, a színjáték még ezt követően is folytatódott. November 28-i rádióbeszédében Kádár János kijelentette: „Mi ígéretet tettünk, hogy velük szemben – az általuk is utólag elismert – múltbeli súlyos cselekményeikért büntető eljárást (sic!) nem indítunk. Ezt be is tartjuk, távozásukat nem tekintjük örök időkre szólónak."[39] Ha – esetleg – akkor komolyan is gondolta a miniszterelnök, ez rövidesen szertefoszlott, hiszen a november 30-án Budapesten tartózkodó Szuszlov, Malenkov[40], Arisztov[41] és Szerov megállapodott Kádár Jánossal, valamint Dr. Münnich Ferenccel, hogy sürgősen beindítják a megtorló gépezetet. Sőt, kijelölték azt a 6–8 vezetőt is – köztük a Széna téri Szabó Jánost[42] –, „akiknek rendkívüli bírósági eljárás alapján történő kivégzésével példát kívántak statuálni."[43]

A november eleje és december közepe közötti időszakban mind a fővárosban, mind vidéken a sztrájkok és tüntetések – esetenként ellentüntetések – sora söpört végig, helyenként – mint pl. Salgótarjánban, Miskolcon és Egerben – sortüzek is eldördültek, több tíz halottat hagyván maguk mögött. Ezt követően fokozatosan normalizálódott a helyzet. Egyes források szerint 1956. október 23-a és 1957 januárja között mintegy 2500 fő vesztette életét. Köztük 44%-ot tettek ki a 25 év alattiak, 58%-uk pedig fizikai munkás volt. A halálesetek 78%-a, a mintegy 20 ezer sebesülésnek pedig 77%-a Budapesten következett be. A sebesültek közel fele 30 év alatti volt.[44] A személyi veszteségekhez sorolandó az a tény is, hogy ezekben a hetekben mintegy 200 ezren hagyták el az országot – az akkori zsargon szerint „disszidáltak". Az október–novemberi harcok mintegy 3 milliárd forintnyi kárt okoztak épületekben, termelőeszközökben és berendezésekben.[45]

A szovjet csapatok november 4-ét követően – Szerov hadseregtábornok jelentése szerint – 4700 (más adatok alapján 6380) főt vettek őrizetbe. Ebből 1400 személyt tartóztattak le, s közülük 860 főt Ungvárra és Sztrijbe deportáltak.[46] Bár a magyar kormány november 18-án hivatalos közleményben cáfolta, hogy fiatalokat és más személyeket a Szovjetunióba szállítottak volna[47], a valóság az, hogy Kádár János és dr. Münnich Ferenc többszöri tiltakozása eredményeként a későbbiekben hazaszállították őket, és a magyar hatóságok hatáskörébe utalták ügyüket.

38 Csendes – Gellért: Kronológia... 196. o.

39 Uo. 197. o.

40 Malenkov, Georgij Makszimiljanovics (1902–1988) mérnök, politikus, a minisztertanács elnöke (1953–55).
http://beszelo.c3.hu/03/03/12vamos.htm

41 Arisztov, Averkij Boriszovics (1903–1973)

42 Szabó János (1897–1957) géplakatos, a Tanácsköztársaság harcaiban századparancsnokként vett részt. 1944-ben települt át Erdélyből Magyarországra. 1945–49-ben az MKP, illetve az MDP tagja. 1949-ben tiltott határátlépési kísérlet miatt 3 havi börtönre ítélték, 1953-ban kémkedés koholt vádjával 9 hónapig tartották vizsgálati fogságban. 1956. október 25-én csatlakozott a Széna téri csoporthoz, s rövidesen vezetőjük lett. Október 30-án elfoglalta a Maros utcai ÁVH-s laktanyát, ahol berendezte főhadiszállását. November 4-én kötelékével szembeszállt a szovjet csapatokkal. November 19-én letartóztatták, majd a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma 1957. január 14-én a fellebbezés lehetősége nélkül halálra ítélte és 19-én kivégezték. Markó: i. m. 259. o.

43 Gergely – Izsák: i. m. 401. o.

44 Romsics: i. m. 396. o.

45 Gergely – Izsák: i. m. 398–399. o.

46 Uo. 398. o.

47 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 194–195. o.

Azonban Vörös Hadseregnek is komoly veszteségei voltak: a hadműveletekben alkalmazott 7349 tiszt, valamint 51 472 tiszthelyettes és sorkatona közül 2260 fős veszteséget kellett „elkönyvelni", s ezen belül 85 tiszt, valamint 584 tiszthelyettes és sorkatona, azaz 669 fő vesztette életét, valamint 51 fő – köztük 2 tiszt – eltűnt, 1968 fő pedig megsebesült.[48]

Részben a szovjet vezetők november 30-i „tanácsa" alapján, részben a még fel-felbukkanó sztrájkok (az utolsó jelentősebb 1957. január 11-én a Csepel Vas- és Fémművekben zajlott – halottakkal, sebesültekkel és letartóztatásokkal) következtében január 5-én kormányrendeletben terjesztették ki a halálbüntetést a sztrájkra és a sztrájkra való felbujtásra; 12-én törvényerejű rendelet jelent meg a gyorsított büntetőeljárás bevezetéséről, majd másnap az Elnöki Tanács a rögtönítélő bíráskodást kiterjesztette a népi demokratikus államrend elleni cselekményekre is. Ennek szellemében végezték ki január 19-én a Széna téri parancsnokokat: Dudás Józsefet[49] és Szabó Jánost.

A kialakuló rendszer szilárd védelmének garantálására 1957. február 12-én határozat született az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának (KB) alárendelt fegyveres kötelék, a Munkásőrség létrehozásáról. Az Elnöki Tanács által egy héttel később kiadott törvényerejű rendelet kimondta, hogy „a Munkásőrség feladata a szocializmus vívmányainak megvédése, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés zavartalanságának biztosítása, továbbá az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek megakadályozása, illetőleg ennek érdekében a fegyveres erők támogatása."[50] Ennek megfelelően január 25-én megbízták Havas Imre ezredest a szervezési feladatok végzésével, majd februárban Kőbányán megalakult az első munkásőrzászlóalj.

A Kádár János vezette párt- és kormányküldöttség 1957. március 20–28-a között tárgyalásokat folytatott Moszkvában. Ennek eredményeként megállapodtak arról, hogy az év során 900 millió rubeles áruhitelt kap hazánk; jegyzőkönyvben rögzítették a Magyarországon ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok jogi helyzetét, illetve megállapodtak abban is, hogy – Kádár János korábbi ígéretével ellentétben – bíróság elé állítják Nagy Imrét és társait. „Cserében" a szovjet vezetők megígérték, hogy Rákosit és „klikkjét" nem engedik haza.

Nos, a fenti megállapodás szellemében április 6-án felállították a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsát, melynek ítéleteit nem lehetett megfellebbezni, majd röviddel ezután Romániában letartóztatták Nagy Imrét és társait, akiket aztán Magyarországra szállítottak. Az augusztus elején elkészült vádiratot egyeztették a szovjet illetékesekkel, de ez utóbbiak kérésére nemcsak az ENSZ szeptemberi rendkívüli közgyűlésére, hanem a kommunista és munkáspártok

48 Horváth Miklós: 1956 hadikrónikája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 443. o.

49 Dudás József (1912–1957) az 1920–30-as évek Romániájában több évet ült börtönben illegális kommunista szervezkedés miatt. 1940-től Budapesten élt, majd bekapcsolódott a kommunista- és ellenállási mozgalomba. Tagja volt az 1944 szeptemberében Moszkvába küldött „Faragho-bizottság"-nak. A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának egyik alapítója. Frakciós tevékenysége miatt nem vették fel az MKP-ba. A Magyar Testvéri Közösség pere kapcsán 1946-ban letartóztatták, majd internálták. 1948-ban szabadon engedték, de később ismét internálták Kistarcsán és Recsken. 1954-ben szabadult. 1956 októberében önálló fegyveres csoportot szervezett, majd október 29-től az általa alapított Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány elnöke. E napon foglalta el a Szabad Nép székházat, s november 3-áig kiadta a Magyar Függetlenség című lapot, amely markáns ellenzéki álláspontot foglalt el a Nagy Imre-kormánnyal szemben. November 3-án saját csoportja váltotta le. November 21-én tárgyalásra hívták a parlamentbe, ahol letartóztatták. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma rendes eljárásban 1957. január 14-én, a fellebbezés lehetősége nélkül halálra ítélte és január 19-én kivégezték. Ítéletét 1989-ben semmisnek nyilvánították. Markó: i. m. 74. o.

50 Magyarország hadtörténete. Főszerkesztő: Liptai Ervin. Zrínyi Katonai Kiadó, 1985. 2. kötet, 563. o.

novemberi moszkvai csúcstalálkozójára való tekintettel is „csúsztatni" kellett a bírósági procedúra beindítását egészen 1958. február 5-éig. Ekkor viszont a tervezett újabb nyugati csúcstalálkozó miatt szenvedett halasztást a per. Végül is, az 1958. június 9–15-ig tartó tárgyalás eredményeként Nagy Imrét, Maléter Pált[51] és Gímes Miklóst[52] halálra; Kopácsi Sándort[53] életfogytiglani, Donáth Ferencet[54] 12, Jánosi Ferencet[55] 8, Tildy Zoltánt[56] 6, Vásárhelyi Miklóst[57] pedig 5 évi börtönre ítélték. A kivégzések már 16-án végre is hajtattak. A más eljárás-

51 Maléter Pál (1917–1958) katonatiszt, ezredes (1954), vezérőrnagy (1956. 10. 02.), vezérezredes (posztumusz, 1990). Orvosegyetemi tanulmányokat kezdett Prágában, majd Budapesten, de a Ludovika Akadémiát végezte el 1942-ben. 1944 májusában sebesülten esett szovjet fogságba, ezt követően partizániskolára jelentkezett, majd szeptember–októberben egy vegyes partizánosztag parancsnokaként harcolt Erdélyben. 1945-ben Debrecenben a kormány védelmét ellátó őrzászlóalj, majd Budapesten a HM őrszázad parancsnoka. 1945-től az MKP tagja. A '40-es évek végén a Határőrségnél, illetve a Testőrségnél, ezt követően hadtesttörzsfőnökként (1950–1952) és a Vezérkaron (1952–1956) szolgált, 1956. augusztustól a katonai műszaki kisegítő alakulatok parancsnoka volt. Október 29-én a felkelők oldalára állt, 31-én részt vett a Forradalmi Karhatalmi Bizottság megalakításában. E naptól a honvédelmi miniszter első helyettese, november 3-ától honvédelmi miniszter, akit Tökölön, a szovjet csapatokkal tárgyaló kormányküldöttség tagjaként letartóztatták. A Nagy Imre-per ötödrendű vádlottjaként 1958. 06. 15-én halálra ítélték és másnap kivégezték. 1989. 06. 16-án ünnepélyesen újratemették, 07. 06-án jogilag is rehabilitálták. Markó: i. m. 197–198. o.

52 Gimes Miklós (1917–1958) autószerelő, politikus, újságíró. 1942 óta tartott kapcsolatot kommunistákkal, több ízben munkaszolgálatos volt, majd 1944 augusztusában egy erdélyi büntetőtáborból a jugoszláv partizánokhoz szökött. 1945. januártól az MKP tagja, 1946–54-ben a Dunántúli Szabad Nép (Győr) főszerkesztője, illetve a Szabad Nép (Budapest) munkatársaként, vezércikkírójaként dolgozott. 1953-tól Nagy Imre reformpolitikájának híve. 1955-ben párttaggyűlésen követelte a Rajk-per felülvizsgálatát, amiért kizárták a pártból, de 1956. júliusban visszavették. Október 30-án Magyar Szabadság címmel saját lapot indított. November 4-ét követően a szellemi ellenállás egyik vezetőjeként ellenállási szervezetet hozott létre Magyar Demokratikus Függetlenségi Mozgalom néven és Október Huszonharmadika címmel illegális lapot adott ki. A szovjet hatóságok december 5-én tartóztatták le, 1958-ban a Nagy Imre-per harmadrendű vádlottjaként halálra ítélték és kivégezték. 1989. június 16-án ünnepélyesen újratemették, júliusban rehabilitálták. Markó: i. m. 106–107. o.

53 Kopácsi Sándor (1922–2001) esztergályos. 1945-ben belépett az MKP-ba és rendőrtiszt lett, 1952-től Budapest rendőrfőkapitánya, 1956. október 31-től a Nemzetőrség főparancsnok-helyettese. 1956. november 1–5. között az MSZMP IB tagja. November 5-én a szovjet hatóságok letartóztatták, majd a Nagy Imre-perben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, de 1963-ban amnesztiával szabadult. Ezt követően esztergályosként, majd műszaki tisztviselőként dolgozott. 1975-ben kivándorolt Kanadába, azonban 1989-ben hazatért. Rehabilitálták, visszakapta rendőrezredesi rendfokozatát, majd vezérőrnaggyá nevezték ki. Markó: i. m. 169. o., valamint www.sulinet.hu/tananyag/97110/on/szerviz/kislex/biograf/kopacsi.htm

54 Donáth Ferenc (1913–1986) jogász, agrártörténész, politikus. A 30-as évek közepén Rajk László javaslatára felvették az illegális KMP-be. 1937-ben a Márciusi Front, 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt alapító tagja, 1939–44-ben a Szabad Szó külpolitikai rovatvezetője volt. A 40-es évek elején rövid időre letartóztatták, majd többször teljesített munkaszolgálatot. 1943-tól a Békepárt KB tagja, 1944-ben az MKP egyik újjászervezője, az illegális Szabad Nép szerkesztője, a Magyar Front létrehozóinak egyike. Az MKP KV tagja (1945–48). Részt vett az 1945. évi földreform kidolgozásában és végrehajtásában, 1945–48-ban a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára. Az MDP KV tagja (1948–51). 1951-ben letartóztatták és koncepciós perben 15 évi fegyházbüntetésre ítélték, de 1954-ben szabadult és rehabilitálták, ennek ellenére semmilyen párt- vagy állami funkciót nem fogadott el. 1956 nyarától a Nagy Imre körül csoportosuló pártellenzék tagja. 1956. október 23–24-én (távollétében) a KV tagjává és titkárává választották, de 26-án lemondott. 1956. október 30-tól Nagy Imre miniszterelnök egyik legközvetlenebb munkatársaként dolgozott. November 1-jétől az MSZMP IB tagja. 4-én a jugoszláv követségre menekült, majd őt is Romániába internálták. 1958. június 15-én a Nagy Imre-per másodrendű vádlottjaként 12 évi börtönbüntetésre ítélték, de 1960. április 1-jén amnesztiával szabadult. Ettől kezdve tudományos kutatóként dolgozott, majd a 70-es évek közepétől a formálódó politikai ellenzék egyik vezetője lett. 1989-ben rehabilitálták. Markó: i. m. 72–73. o.

55 Jánosi Ferenc (1916–1968) levéltáros, református lelkész, Nagy Imre veje. 1943-ban tábori lelkészként esett szovjet hadifogságba, ahol 1944-től antifasiszta propagandamunkát végzett és részt vett a Vörös Hadsereg által kiadott Magyar Újság (később Új Szó) szerkesztésében. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány Honvédelmi Minisztériumának osztályvezetője, később népművelési miniszterhelyettes (1951–54), a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára (1954–55), a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója (1955–57). 1956 őszén Nagy Imre miniszterelnök egyik közeli munkatársa. Romániába internálták, majd letartóztatták. 1958. június 15-én 8 évi börtönre ítélték, ahonnan 1960-ban amnesztiával szabadult. Ezt követően a Közért Vállalat tervelőadója (1960–63), illetve a Pest megyei Levéltárban a „helytörténeti krónikaíró-mozgalom" egyik vezetője volt. Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerkesztő: Markó László. Magyar Könyvklub, Budapest, 2001. III. köt. 553–54. o.

56 Tildy Zoltán (1889–1961) református lelkész, kisgazdapárti politikus. 1930-ban Nagy Ferenccel együtt megalakította a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Pártot (FKgP), amelynek ügyvezető alelnöke lett. A második világháború idején határozottan németellenes, a nemzeti függetlenséget védelmező álláspontot képviselt. 1942-ben részt vett a Magyar Történelmi Emlékbizottság megalapításában. 1943-ban kezdeményezte a Szociáldemokrata Párttal (SZDP) való pártszövetséget, majd Bajcsy-Zsilinszky Endrével kidolgozta a párt háborúellenes memorandumát. Miniszterelnök (1945–46) és köztársasági elnök (1946–48). 1948–1956-ig házi őrizetben élt, majd 1956. október 26-tól november 4-ig a Nagy Imre-kormány államminisztere volt, amiért 1957-ben letartóztatták és a Nagy Imre-perben 6 évi börtönre ítélték. 1959-ben szabadult, 1989-ben rehabilitálták. Markó: i. m. 281. o.

57 Vásárhelyi Miklós (1917–2001) újságíró, sajtótörténész, politikus. 1938-ban belépett az illegális kommunista pártba, részt vett az ellenállási mozgalomban. 1945-től a Szabadság, majd Szabad Nép munkatársaként dolgozott, de 1949-ben elbocsátották állásából. 1950-ben a Magyar Rádió igazgatójaként tevékenykedett. 1953-tól a Nagy Imre körül létrejött pártellenzék aktív tagja, 1954–55-ben a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnökhelyettese volt. A Rajk-per felülvizsgálatának követelése miatt elbocsátották állásából és kizárták a pártból, ezt követően könyvtáros. 1956-ban a Nagy Imre-kormány sajtófőnöke volt, majd a jugoszláv követségről kijőve Romániába deportálták, ahol letartóztatták. A Nagy Imre-perben 5 év börtönre ítélték, ahonnan 1960-ban amnesztiával szabadult. Ezt követően lektorként, anyagbeszerzőként, az Élet és Tudomány, illetve az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársaként, a MAFILM dramaturgjaként dolgozott. 1984-től az MTA Soros-alapítványában Soros György személyes képviselője volt, 1988–92-ig a Történelmi Igazságtétel Bizottsága (TIB) alapító elnöke. Mint ilyen, 1989. június 16-án búcsúbeszédet mondott Nagy Imre és mártírtársai temetésén. A Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) alapító tagja. http://www. Hajosalfred.hu/data/vasarhelyi_miklos1.htm

ra utasított Szilágyi Józsefet[58] már korában kivégezték, Losonczy Géza[59] pedig mesterséges táplálás közben vesztette életét.[60]

Ami a megtorlások összességét illeti, az 1956. november és 1959 vége közötti periódusban több mint 35 ezer ember ellen folyt eljárás, közülük a népbíróság 22 ezret ítélt hosszabb-rövidebb börtönbüntetésre, 229 főt (más források szerint 380-at[61]) halálra. Ezenkívül mintegy 13 ezer embert internáltak jogerős bírósági ítélet nélkül, illetve az itthonról érkezett hírek is közrejátszhattak abban, hogy a közel 211 ezer „disszidens" közül 170 ezren nem tértek vissza.[62]

Ugyanakkor a kegyetlen megtorlásokkal párhuzamosan, az új kormány szinte a hatalomra kerülése pillanatától kezdve törekedett arra, hogy a társadalom minél nagyobb részét megnyerje. Így az ipari munkások, a bányászok és a pedagógusok már 1956. november 10-étől 10–30%-os béremelésben részesültek. Novemberben visszaállították az 1950-ben megvont szabad munkavállalást. Decemberben eltörölték a gyermektelenségi adót és rendezték a Horthy-rendszer egykori közalkalmazottainak 1948-ban megvont, vagy drasztikusan csökkentett nyugdíjait. Ismét munkaszüneti nappá nyilvánították a húsvéthétfőt és a karácsony másnapját. Bár nem lett munkaszüneti nap március 15-e, de a diákok jól jártak, mert nem kellett iskolába menniük. 1957 elején visszaállították az utazási kedvezményeket, bevezették a nyereségrészesedést, július 20-án pedig a teljesítménybérezést. Tudomásul vették – legalábbis egyelőre – a termelőszövetkezetek (TSZ) feloszlását, és eltörölték a kötelező terménybeszolgáltatást. 1957 elején 20%-kal csökkentették a kisiparosok, kiskereskedők és szellemi foglalkozásúak adókulcsát. Fokozottabb mértékben tették lehetővé az állami boltok és vendéglátó-ipari egységek bérlését, aminek következtében néhány hónap alatt 20–25%-kal emelkedett az ún. „gebinesek" száma. Azokat, akik 1957. január 31-éig „csak" tiltott határátlépést hajtottak végre, és hazatérési szándékukat március 31-éig bejelentették, büntetlenségben részesítették.

A személyi kultusz és a törvénytelenségek áldozatainak szóló gesztus volt, hogy a katonai bíróság Farkas Mihály volt hadseregtábornokot, honvédelmi mi-

58 Szilágyi József (1917–1958) jogász, politikus. 1937–38-ban a Márciusi Front aktivistája, 1938-tól az illegális KMP tagja volt. Az 1940–44-es éveket többnyire börtönben töltötte. 1944–45 fordulóján debreceni, 1945–47-ben országos rendőrkapitány. A Belügyminisztérium személyzeti (1947), ezt követően az MKP KV adminisztratív osztályának a vezetője volt (1947–49), de mert nyilvánosan kételyét fejezte ki Rajk László bűnösségét illetően, leváltották párttisztségeiből. 1953-tól Nagy Imre reformpolitikájának híve lett, 1955-től a körülötte szerveződő pártellenzék tagja. 1956. januárban kizárták az MDP-ből. 1956. október 13-án a barátok és bajtársak nevében ő mondott búcsúbeszédet az 1950-ben kivégzett tábornokok újratemetésén. 1956. október 23-tól Kopácsi Sándor munkatársaként, 29-étől pedig a miniszterelnök titkárságának vezetőjeként tevékenykedett. November 4-én a jugoszláv követségen keresett menedéket, majd Romániába deportálták. 1957. márciusban letartóztatták, áprilisban hazaszállították, a Nagy Imre-per nyolcadrendű vádlottjaként fogták perbe. Hajlíthatatlan magatartása miatt ügyét 1958. februárban elkülönítették. A Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa április 22-én halálra ítélte és kivégezték, de ezt a tényt csak június 16-i dátummal hozták nyilvánosságra. 1989. június 16-án ünnepélyesen újratemették, majd július 6-án jogilag is rehabilitálták. Markó: i. m. 271. o.

59 Losonczy Géza (1917–1957) tanár, újságíró, politikus. 1936–38-ban a debreceni egyetemen a Márciusi Front egyik vezetője volt, majd 1939-ben Párizsban a KMP Külföldi Bizottsága párttaggá nyilvánította. 1942-ben illegalitásba vonult. Donáth Ferenccel ő írta a Béke-párt 1944. januári memorandumát. A Magyar Front tagjaként részt vett az ellenállásban. Az MKP (1946–48) és az MDP KV póttagja (1948–51). A miniszterelnökség (1948), illetve a Népművelési Minisztérium (1949–51) politikai államtitkára. 1951-ben letartóztatták és koholt vádak alapján 15 évi börtönbüntetésre ítélték, ami azonban nem emelkedett jogerőre. Raboskodása alatt tüdőbajt, 1953-ban tüdővérzést kapott. 1955-ben rehabilitálták. 1954-től Nagy Imre támogatója lett, az 1955. októberi „írómemorandum" egyik megfogalmazója. 1956. október 23-án kooptálták az MDP KV-be, de ezt 28-áig visszautasította. Október 30-ától az MSZMP IB tagja, november 2-ától a Nagy Imre-kormány államminisztere volt. November 4-én a jugoszláv követségre menekült, majd Romániába internálták. A Nagy Imre-perbeni rabságában öngyilkosságot kísérelt meg. Kétoldali tüdőgyulladást kapott, de a per eltitkolása miatt nem részesülhetett kórházi ápolásban. Markó: i. m. 191. o.

60 Gergely – Izsák: i. m. 404. o.

61 Uo.

62 Romsics: i. m. 406. o.

nisztert 16, Péter Gábor[63] egykori altábornagyot, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) rettegett parancsnokát 14 évi börtönbüntetésre ítélte.[64]

Az 1957. júniusi pártértekezleten rögzítették, hogy párttisztségen kívül bármilyen beosztást betölthet pártonkívüli is. 1958-ban szintén párthatározat mondta ki, hogy: „a szocializmus építésének időszakában az egyházak még hosszú ideig fennmaradnak, ezért megsemmisítve a klerikális reakció ellenforradalmi kísérletét, az egyházakkal pozitív együttműködésre törekszünk."[65] Az 1960. március végi első részleges közkegyelemmel nyerte vissza szabadságát Déry Tibor[66], Donáth Ferenc, Jánosi Ferenc, Váradi Gyula[67] (Tildy Zoltán súlyos betegsége következtében már egy évvel korábban szabadult), továbbá Farkas Mihály, Farkas Vladimír[68] és Péter Gábor.[69] Tehát kezdett testet ölteni az MSZMP nagyon hatásosnak bizonyuló szlogene: „Aki nincs ellenünk, az velünk van."

Érdekes módon ezzel a politikával, mintha a Magyar Néphadseregben kicsit nehezebben azonosultak volna! Dapsi Károly politikai csoportfőnök, miniszterhelyettes 1960. április 6-án terjesztette fel Révész Géza vezérezredes, honvédelmi miniszterhez a részleges amnesztiarendelettel kapcsolatos hangulatjelentését.[70] E szerint többen nem értenek egyet Déry, Donáth és Jánosi szabadon bocsátásával, azt korainak tartják, félvén esetleges aktivizálódásuktól. A 30. tüzérdandár

63 Péter Gábor (1906–1993) szabósegéd, a 30-as évek elejétől az SZDP, a szakszervezet, majd az illegális KMP tagja. Két ízben letartóztatták. 1943-tól a KMP magyarországi KB tagja. 1945. januártól a politikai rendőrség (1946-tól Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya /ÁVÓ/, 1948-tól Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóság /BM ÁVH/) vezetője; rendőr vezérőrnagy (1945), altábornagy (1948). Az MKP, illetve az MDP KV tagja (1945–53), a Pol. Biz. állandó meghívottja (1946–52). Rákosi utasításai végrehajtójaként meghatározó szerepet játszott az MKP hatalomátvételének előkészítésében és a párton belüli tisztogatásokban. Személyesen irányította a nagy koncepciós pereket, köztük a Rajk-pert, így súlyos felelősség terheli a lakosság terrorizálásáért, a kegyetlenkedésekért és a kivégzésekért. 1953. januárban letartóztatták és cionista per fővádlottjaként tervezték perbe fogni, de Sztálin halála után változott a „koncepció": az elkövetett törvénytelenségekért a politikai felelősséget kizárólag rá hárítva, életfogytig tartó fegyházbüntetésre, lefokozásra és teljes vagyonelkobzásra ítélték. 1956 októberében ügyében perújrafelvételt rendeltek el, s a megismételt eljárás során – „érdemeit is figyelembe véve" – 1957. januárban 14 évi börtönbüntetésre ítélték. 1959. januárban (más források szerint 1960. márciusban – lásd a 69. lábjegyzetet!) egyéni kegyelemmel szabadult. Nyugdíjazásáig könyvtárosként dolgozott. Markó: i. m. 233. o.

64 Romsics: 408–409. o.

65 Gergely – Izsák: i. m. 408. o.

66 Déry Tibor (1894–1977) Baumgarten- (1947) és Kossuth-díjas író. Nagypolgári családból származott, de 1918-ban belépett a KMP-be. A Tanácsköztársaság idején az írói direktórium tagja. Rövid letartóztatás után 1920-ban Bécsbe ment, ahol a Bécsi Magyar Újság, a Ma (1920–24), a berlini Sturm (1923–24) munkatársa volt. A 20–30-as években Párizsban, Budapesten, Prágában, Német- és a skandináv országokban, valamint Dubrovnyikban élt. 1934-ben részt vett a bécsi munkások Schutzbund-felkelésében. Magyarország 1944. márciusi német megszállását követően bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba. 1953-tól Nagy Imre reformpolitikáját támogatta, 1955-ben a Rákosi-féle kultúrpolitika ellen tiltakozó memorandum egyik kezdeményezője és aláírója volt. 1956 nyarán a Petőfi Kör sajtóvitáján nyíltan bírálta a kommunista rendszert, ezért kizárták az MDP-ből. Október 23-ától az Írószövetség forradalmi bizottságának tagja, novemberben elutasította a hatalomra jutott Kádár-rendszert, az Írószövetség decemberi ülésén határozottan kitartott a forradalom mellett. 1957-ben letartóztatták és az ún. „íróperben" 9 évi börtönre ítélték, ahonnan 1960-ban amnesztiával szabadult. Ezt követően csak írással és műfordítással foglalkozott. Új Magyar... i. m. II. köt. 129– 30. o.

67 Váradi Gyula (1921–) vasmunkás, katonatiszt. Részt vett az illegális kommunista mozgalomban, amiért 1943-ban másfél év börtönbüntetést kapott. 1945-ben belépett az MKP-be. A Kossuth, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia elvégzése után vezérkari tiszt; ezredes, majd vezérőrnagy, a páncéloscsapatok parancsnoka volt. 1952-ben elvégezte a moszkvai Vorosilov Akadémiát. 1956 őszén a Forradalmi Honvédelmi Bizottmány tagjaként tárgyalt a felkelőkkel és a szovjetekkel. 1957-ben leszerelték, majd letartóztatták és 7 év börtönre ítélték. 1960-ban szabadult amnesztiával, ezt követően öntőmunkásként, majd középvezetőként dolgozott. 1990-ben a TIB Katonai Szekciója elnökévé választották. http://www.sulinet.hu/tananyag/97110/on/szerviz/oha/varihm.htm

68 Farkas Vladimír (1922–2002) Farkas Mihály fia, aki 1939–45 között a Szovjetunióban élt apjával. 1944-ben rádiós iskolát végzett, s e szakképzettsége alapján – hazatértét követően – a pártközpontban a pártvezetés és a területi titkárok közötti kapcsolatot biztosította. 1946 októberétől a politikai rendőrségre került alhadnagyi rendfokozatban, s az operatív technikai lehallgatásokkal, levélcenzúrával foglalkozó alosztályon kezdett dolgozni. 1948-ban már százados, 1950-ben az alosztály vezetője lett. A Rajk-pert követően soron kívül előléptették őrnaggyá. Ez után a baloldali szociáldemokraták, valamint a Szűcs Ernő ÁVH-ezredes elleni vizsgálat, illetve a Kádár–Kállai-ügy egyik irányítója volt. 1950-től a hírszerző főosztály vezetője, az ÁVH Kollégiumának tagja (1950–53), 1951-ben alezredes. 1955-ben saját kérésére leszerelték. Egy 1956. tavaszi párthatározat felelősnek mondta ki az ÁVH-n elkövetett törvénysértésekért, augusztusban kizárták az MDP-ből, majd október 5-én letartóztatták. 1957. április 13-án 11 rendbeli hamis vád és halált okozó testi sértés vádjával 12 évi börtönre ítélték, de 1960. április 1-jén amnesztiával szabadult. Ezt követően bérelszámolói, statisztikusi, üzemgazdászi, illetve a Kölcsönző Vállalatnál tanácsadói munkakörben dolgozott. 1990-ben jelent meg „Nincs mentség" c. visszaemlékezése. Az 1990–2000 közötti moszkvai és budapesti kutatómunkája eredményét egy 2500 oldalas kéziratban foglalta össze.

69 Gergely – Izsák: i. m. 409. o.

70 HL MN 1962/T–77. ő. e. 0604/HM Titkárság (1960. 04. 06.)

egyik főhadnagya szerint „korai volt ez a rendelet, nem kellett volna még kiengedni őket." A bajai és az egri lövészezredeknél szembeállították azt a tényt, hogy „aki fegyverrejtegetést követett el, és 10–15 évet kapott, az most is börtönben van, viszont azok, akik az ellenforradalom szervezésében nagyobb bűnöket követtek el amnesztiában részesülnek." Különösen a sorállomány körében tartották korainak Farkas Mihály és Vladimír szabadon bocsátását. Sőt, a 8. hadosztálynál volt, aki úgy látta, hogy „biztosan magas beosztásba fognak kerülni", egyesek még Farkas Mihálynak a hadseregbe való visszatérésének lehetőségét is latolgatták. Mások – úgyszintén – korainak találták az internálótáborok feloszlatását is. Egyedül az egri ezred néhány sorkatonája látta úgy, hogy „az ellenforradalmárok nem érdemelték meg, hogy becsukják őket." Egészen más nézet (Kecskeméti Kórház) szerint viszont, „ha kiengedték Farkas Mihályt, akkor Rákosit miért nem?"

E rendkívül bonyolult néhány évet – no meg az azt követő három évtizedet – nagyon jól jellemzi egy fél évszázaddal későbbi, higgadt, történészi felelősségtől áthatott megállapítás, miszerint: „Előre sejthető bukása ellenére a magyar forradalom vízválasztónak bizonyult az ország második világháború utáni történetében. A magyarokat reálisabb önszemléletre és arra tanította meg, hogy függetlenségi harcukban nem számíthatnak hatékony külső támogatásra. A Szovjetuniót pedig arra, hogy a magyarokat nem lehet büntetlenül saját népükhöz hasonló alávetettségben tartani. E kölcsönös felismerés, s a Kádár János erre alapuló megfontolt pragmatizmusának eredményeként alakult ki idővel az a sokak által »magyar modellnek« nevezett politika, amely a Szovjetunió nagyhatalmi érdekeinek és a pártállamiság alapjainak veszélyeztetése nélkül teremtett olyan viszonyokat, amelyeket a magyarok közül ugyan csak kevesen szerettek, de lehetséges optimumként szinte mindenki elfogadott. Ebben az értelemben az 1956-os forradalom és szabadságharc nem bukott el, hanem a Rákóczi-szabadságharchoz és 1848–1849-hez hasonlóan a kompromisszumkötés feltételeit javította."[71]

71 Romsics: i. m. 397. o.

II. FEJEZET

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA LÉTREJÖTTÉT ÉS TEVÉKENYSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ MAGYAR NÉPHADSEREGI VISZONYOK (1955–1960)

Az I. fejezetben vázolt rendkívül ellentmondásos, hol feszültségeket, hol pedig enyhülést magában hordozó kül- és belpolitikai helyzet módfelett megnehezítette a *Magyar Néphadsereg* egyenletes, tervszerű, kiegyensúlyozott fejlődését 1955-ben. Bár az év elején különösebb gond nélkül, a szokásos rendben folyt a csapatok kiképzése, annak színvonalát azonban alapvetően befolyásolta a tisztikar általános és szakmai műveltsége, illetve ezek hiányosságai. Egy 1955. február 1-jei statisztikai kimutatás szerint ugyanis 6 elemit végzett 6777, 8 elemit 17 766, érettségizett 2906 és egyetemi-főiskolai diplomával rendelkezett 887 tiszt. Ami a katonai szakismeretet illette: szovjet akadémiát végzett 138 fő, Honvéd Akadémiát 157, fegyvernemi tiszti iskolát 16 895, s nem végzett katonai iskolát 887 tiszt. A fentieken belül azonban még szomorúbb volt a helyzet, hiszen a fontosabb parancsnoki beosztásokban szolgálóknak 95%-a rendelkezett érettséginél alacsonyabb polgári iskolai végzettséggel és mindössze 44 fő dicsekedhetett 2–3 éves akadémiával.[72] Bár még ezek a számok is arról tanúskodnak, hogy az 50-es évek elejei helyzethez képest lényeges a változás, de az szintén világosan kitűnik, hogy az alacsonyabb rendfokozatú és beosztású tiszteknél jelentkezett a magasabb iskolai végzettség, tehát ők a *közeli jövő* szempontjából hozták a *minőségi változás ígéretét.* A tisztikar vonatkozásában pedig az a tény vált fontossá, hogy február 2-án megjelent az első tiszti törvény, amely végre szabályozta a hivatásos és tartalékos tisztek szolgálatának rendjét.[73]

Ennek ellenére 1955 első felében mind a belpolitikában fellehető cikcakkok, mind a túlzott igénybevétel, a gyakori áthelyezések és a lakásproblémák megoldatlansága a fegyelem fellazulásához, illetve a leszerelési kérelmek jelentős megszaporodásához vezettek. Eme gondok érzékelése késztette Bata István[74] vezérezredes, hon-

72 Csendes László – Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990. HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993. 145. o.

73 Uo. 147. o.

74 Bata István (1910–1982) villamoskalauz, politikus, katonatiszt. Ezredes (1949), vezérőrnagy (1950), altábornagy (1950), vezérezredes (1953). Az MKP tagja 1945-től, az MDP KV póttagja (1951–1953), tagja (1953–56), a Pol. Biz. póttagja (1953–1956). 1949–1950-ben szovjet katonai akadémiát végzett, majd az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLLEP) parancsnokhelyettese; 1950–1953-ban vezérkari főnök, 1953–1956-ban honvédelmi miniszter. 1956. október 24-én leváltották. Ettől kezdve 1958-ig a Szovjetunióban élt. 1959-ben megfosztották rendfokozatától. Ez évtől a Budapesti Közlekedési Vállalat dolgozója volt. Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerkesztő: Markó László. Magyar Könyvklub, 2001. 496. o.

védelmi minisztert és Nógrádi Sándor[75] altábornagy, politikai főcsoportfőnököt arra, hogy július 20-án zárt levélben forduljon a tiszti állományhoz, felhívva a figyelmüket arra, miszerint „a belső rendet és fegyelmet veszély fenyegeti".[76] Ennek okai között említették – egyebek mellett – azt, hogy pártellenes, jobboldali nézetek hatoltak be a hadseregbe is, illetve, hogy a nemzetközi helyzet bizonyos mérvű enyhülése kedvez a pacifista nézetek terjedésének, ami viszont bomlasztja a fegyelmet.

A tisztek biztonságérzetét – ezáltal fegyelmét – károsan befolyásolhatta a Minisztertanács szeptember 1-jei döntése, mely szerint 20 ezer fővel csökkentik a Magyar Néphadsereg létszámát.[77] Ugyanis tisztában voltak azzal a ténnyel, hogy megoldatlan a leszereltek polgári életbe való beilleszkedése, elhelyezkedése; nem kaptak ehhez megfelelő anyagi támogatást. Az sem nyugtatta meg a tisztikart, hogy a honvédelmi vezetés – tanulván a fenti problémákból – úgy döntött, miszerint a leszereltek egy bizonyos összeget és polgári ruha vásárlásához segélyt kapnak majd.

Sőt, ezekben a napokban a honvédelmi vezetés erőfeszítéseket tett a hivatásos állomány illetményrendezése érdekében is. Nyitrai Lajos[78] alezredes, a Pénzügyi Csoportfőnökség 0769 (1955. 09. 03.) számú ügyiratában[79] jelentett a honvédelmi miniszternek az „Illetmények alakulása a Néphadseregben, a Pártban és a népgazdaság egyéb területein" tárgykörben. Ebből kiderült, hogy 1950 óta kétszer (1951. december 1-jén és 1953. november 1-jén) volt illetményemelés a Magyar Néphadseregben, ami átlagosan 33,5%-os (a nem lövész- vagy gépesített hadosztályparancsnokok esetében azonban csak 22,8%-os, az önálló és közvetlen szakaszparancsnokoknál viszont 41,2%-os) volt. A fenti átlagos illetményemeléssel szemben az iparban foglalkoztatott *szak- és segédmunkások* 67,2%-os béremelkedése állt. Amíg egy vezérőrnagyi rendfokozatú hadtestparancsnok illetménye 3945 Ft-ot tett ki, addig egy iparigazgató 3400, a helyettese 3100, az osztályvezető pedig 2800 Ft-os illetménnyel rendelkezett, melyhez – a tervteljesítés függvényében – havi 1000–1500 Ft-os prémium is járt. Sőt, a Ganz Vagon- és Gépgyár vállalatvezetőjének havi átlagkeresete elérte az 5950, a MÁVAG-é a 6063, a Láng Gépgyár igazgatójáé pedig az 5480 Ft-ot. A párt- és tanácsi apparátusban sokkal kevesebbel kellett beérni: a Budapesti Pártbizottság titkárának illetménykategóriája 3350–3800, a megyei pártbizottsági titkároké 3200–3700, a Fővárosi Tanács elnökhelyettes VB-titkáré 3300–3700, a Megyei Tanácsok elnökeié pedig 3100–3600 forint volt.

Azonban ezek a – személyi állomány zöme előtt amúgy is ismeretlen – erőfeszítések sem enyhítettek azon az újabb sokkon, amit a Minisztertanács október 18-i

75 Nógrádi Sándor (1894–1971) villanyszerelő, politikus, katonatiszt. 1919-ben belépett az MKP-be. A Magyar Tanácsköztársaság idején tisztviselő, majd a Vörös Hadseregben harcolt. 1919-től Csehszlovákiában és Romániában, 1931-től Nyugat-Európában, főleg Franciaországban folytatott propagandatevékenységet. 1936-tól a „Fegyvert Spanyolországnak" mozgalmat szervezte. 1944-ben a Felvidéken és Salgótarján körzetében irányított partizánegységet. Az MKP, illetve az MDP KV (1945–56) és az MSZMP KB (1957–62, 1966–71) tagja. 1945-től az Iparügyi Minisztérium politikai államtitkára volt, tartalékos vezérőrnagy (1946), az MKP KV agitációs és propagandaosztályának vezetője (1947), majd a miniszterelnökség politikai államtitkára (1947–48). A Magyar Néphadsereg politikai főcsoportfőnöke, miniszterhelyettes (1948–55), altábornagy (1948), vezérezredes (1955). Részt vett a koncepciós perek kivitelezésében. Az MDP KV, valamint az MSZMP KB agitációs és propagandaosztályát vezette 1955–57-ben, majd nagykövet (1957–60), ezt követően az MSZMP KB Ellenőrző Bizottságának elnöke volt (1962–66). Markó: i. m. 219. o.

76 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 151. o.

77 Magyarország hadtörténete. Főszerkesztő: Liptai Ervin. Zrínyi Katonai Kiadó, 2. kötet, 1985. 554. o.

78 Nyitrai Lajos alezredes, később vezérőrnagy, a Magyar Néphadsereg pénzügyi csoportfőnöke.

79 Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 1956/T–2. őrzési egység (ő. e.) (1955. 09. 03.) 43–47. fólió (f.)

döntése váltott ki, amely a hadsereg létszámának további 20 ezer fős csökkentését írta elő. Végül is 3960 tisztet szereltek le az 1955. szeptember 1. és december 31. közötti időszakban. Így az év utolsó napján a Magyar Néphadsereg létszáma 141 380 katonaállományú és 8751 polgári alkalmazott volt.[80]

1956. január 1-jén a Magyar Néphadseregben 26 231 tiszt – köztük 30 tábornok – szolgált, akiknek további illetményrendezése érdekében folytatódtak az 1955 szeptemberében megkezdett erőfeszítések. Így Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter 1956. február 2-án levelet intézett Rákosi Mátyáshoz[81], a Honvédelmi Tanács elnökéhez, „A néphadsereg egyes beosztásainak illetményrendezése" tárgyában.[82] Ebben jelentette, hogy az 1955. augusztusi beszámolója alapján végrehajtotta az illetmények, pótlékok és jutalmak felülvizsgálatát. Ennek során megállapíttatott, hogy a többszöri átszervezés során nem szabályozták az új beosztások illetményeit; az 1949–1951-ben engedélyezett pótlékok 80%-a már nem indokolt, melyek eltörlésével 8 millió Ft megtakarítható, s a polgári alkalmazottak bére is elmarad a népgazdaság hasonló beosztású dolgozóinak fizetésétől. Ha ebből a 8 milliós megtakarításból 6,5 millió Ft-ot „a hadsereg gerincét képező alegység és egységparancsnokok /:szakasz, század, üteg:/" (15. fólió) fizetésemelésére lehetne fordítani (egy kötelékben lévő szakaszparancsnok, hadnagy illetménye ekkor 1300 Ft volt – Sz. M.), akkor 8000 fő illetményét tudnák havi 60–80 Ft-tal emelni. A honvédelmi miniszter igyekezett a Honvédelmi Tanácsot (HT) megkerülve, Rákosi Mátyással lerendezni ezt a kérdést, emlékeztetve őt arra, miszerint „a párt által jóváhagyott H. T. szervezetéről és ügyrendjéről szóló határozat 8./ pontja kimondja, hogy »egyes határozatok végrehajtása során nem alapvető kérdésekben az elnök a Tanács nevében hoz határozatot«". (15. f.)

Február 10-én lényegében azonos tartalmú levelet küldött Hegedűs Andrásnak[83], a Minisztertanács elnökének is, erőteljesen kihangsúlyozva, hogy javaslata „külön anyagi kihatással nem jár, sőt 1,5–2 millió forintot sikerült megtakarítani, kívánatos volna, hogy az új illetmények fizetésére vonatkozó parancsomat március 1-jén kiadjam. A kérdésről tájékoztattam Rákosi elvtársat, valamint Olt és Antos elvtársakat, kiknek elvileg kifogásuk a rendelkezéssel kapcsolatban nincs, de Rákosi elvtárs szükségesnek tartja, hogy a parancs kiadása előtt kérjem ki Hegedűs és Gerő elvtárs véleményét is." (18. f.) Ezek után nem csodálható, hogy Hegedűs András már másnap ráírta a levélre: „egyetértek". (17. f.)

Antos István, az MDP KV Terv- és Költségvetési Bizottságának elnöke, a Rákosi Mátyás számára készített február 27-i feljegyzésében támogatta az elképzelést. Erre a feljegyzésre valaki kézírásos kiegészítést tett, melynek hatására – a honvédelmi miniszter javaslatától eltérően – Rákosi a Honvédelmi Tanács elé vitette az ügyet. (*Lásd a következő oldalon!* A feljegyzésben szereplő „György elvtárs", alias György István alezredes a HM-titkárság vezetője volt ekkor – Sz. M.)

Valószínűleg „a biztonság kedvéért" Bata vezérezredes március 14-én egy olyan határozati javaslatot terjesztett fel a Honvédelmi Tanácshoz, hogy az 1956.

80 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 151., 144. és 152. o.

81 Rákosi Mátyás: lásd az I. fejezet 2. számú lábjegyzetét!

82 HL MN 1956/T–2. ő. e. (1956. 02. 02.)

83 Hegedűs András: lásd az I. fejezet 8. számú lábjegyzetét!

R/216. 21
II.27.

A H.T. anyagához.
56-III-6.
Rákosi

Szigorúan bizalmas!
Készült 2 pl.-ban BM
K/9/242

Feljegyzés Rákosi elvtárs részére

A néphadsereg részleges illetményrendezésére benyújtott javaslatot megvizsgáltattam. A rendezés előkészitése kellő körültekintéssel történt; a pótlékok csökkentése és az igy felszabaduló összeg nagyobb részével az alapbérek emelése indokolt és helyes irányban fejleszti a néphadsereg illetményrendszerét. Helyes az is, hogy az alsóbb parancsnokok fizetését emelik, mert ezáltal csökkennek a meglevő bérfeszültségek.

A tervezett intézkedés pénzügyi mérlege a következő:

Megtakaritás a pótlékok megvonásából	7.020.000 Ft
Az új besoroláshoz felhasználandó	4.693.200 "
Tényleges megtakaritás	2.326.000 Ft

A fentiek alapján javaslom a részleges illetményrendezés engedélyezését. A rendezés elhalasztása nem célszerü, mert a György elvtárs feljegyzésében felvetett általános illetményrendezés csak jelentős anyagi áldozattal lenne megvalósitható és erre 1956-ban nincs fedezet.

Budapest, 1956. február 27.

Antos
/Antos István/

július 1-jei hatállyal 24 500 főben határozza meg a Magyar Néphadsereg polgári alkalmazottainak a létszámát, ugyanakkor utasítsa a minisztert, hogy ezt az év végére csökkentse 20 ezerre. (20. f.)

Nos, a honvédelmi miniszter erőfeszítései nem voltak eredménytelenek: ha egy hónapnyi csúszással is, de 1956. április 1-jén kiadhatta 0020. számú parancsát[84] „A Magyar Néphadsereg személyi állományának illetmény (munkabér) besorolására, valamint más pénzbeni juttatások rendelkezésére vonatkozó »Végrehajtási Utasítás« életbeléptetése" tárgyában. E szerint a tiszti rendfokozati törzsilletményt 11 fokozatba sorolták: 1-es – hadseregtábornok 1970 Ft, 300–300 Ft-tal kapott kevesebbet a vezérezredes és az altábornagy, tőlük 250 Ft-tal a vezérőrnagy; az 5-ösbe sorolt ezredest 870 Ft illette meg, 120–120 Ft-tal kevesebb az alezredest és az őrnagyot, illetve további 40–40 Ft-tal csökkent a századosi, a főhadnagyi, a hadnagyi és alhadnagyi törzsilletmény. Így az 1-es (hadseregtábornoki) 1970 Ft és a 11-es (alhadnagyi) 410 Ft-os törzsilletmény közel ötszörös különbséget takart.

Az illetményrendszer másik komponensét adó tábornoki és tiszti beosztási illetmény 22 illetménycsoportra oszlott (1-es a legmagasabb) 3100 és 750 Ft-os intervallumban. Az 1–2-es kategóriák között 300, a 2–6-os esetében 200–200, a 6–9-nél 100–100, a 9 és 10 között 120, a 10–12-nél 100–100, a 12–14 esetében 80–80, a 14–16-nál 70–70, a 16–17 között 60, a 17–19-nél 50–50, a 19–20 között újra 70, s végül a 20 és 22-es között ismét 50–50 Ft-tal csökkent a beosztási illetmény összege.

Amint a társadalom többségének, úgy a hadsereg állományának a gondolkodását is alapvetően befolyásolta az SZKP 1956. februári XX. kongresszusának ama megállapítása, miszerint „A háború többé nem végzetszerűen elkerülhetetlen: van reális lehetőség a harmadik világháború megakadályozására."[85] E tételnek számos – pozitív és negatív – következménye lett a Magyar Néphadsereg vonatkozásában is. Talán ez szintén közrejátszhatott abban – a XX. kongresszus más, rendkívül fontos megállapításaival egyetemben –, hogy a Minisztertanács az április 19-i határozatával – az addigi kizárólagos pártirányítás *mellett* – állami ellenőrzés alá vonta a Fegyveres Erőket és Szervezeteket; május 10-én az Magyar Néphadsereg műszaki csapatai megkezdték a műszaki zárrendszer felszedését a magyar–osztrák határon, illetve – az MDP KV júliusi határozata alapján – a Minisztertanács augusztus 1-jén határozatot hozott a Magyar Néphadsereg 15 ezer fővel való csökkentéséről. Ez utóbbi elhatározásán túl, a kormány azt is bejelentette a parlament júliusi ülésén, hogy a következő évben 35%-kal kevesebbet kívánnak honvédelemre költeni, mint 1953-ban.[86]

A tiszti alap- és felsőfokú képzés tekintetében meghatározó jelentőségű volt a honvédelmi miniszter parancsára, a Hegyi László vezérőrnagynak, a vezérkari főnök általános helyettesének az 1956. június 19-én kelt, a katonai akadémiák és tiszti iskolák átszervezésére vonatkozó 00544. számú utasítása.[87] E szerint:

84 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 04. 01.), illetve HL MN 1967/T–190/I. ő. e. (1956. 04. 01.)
85 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 159. o., valamint Magyarország hadtörténete... i. m. 555. o.
86 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 161. és 163. o., valamint Magyarország hadtörténete... i. m. 555. o.
87 HL MN 1956/T–103/1. ő. e. (1956. 06. 19.) 01773/ZMKA pság. (1956. 06. 25.)

I.; A katonai akadémiák vonatkozásában:

- a „Sztálin" Katonapolitikai Akadémián, illetve a „Zrínyi Miklós" Katonai Akadémia (ZMKA) *Híradó*, valamint *Műszaki Fakultásain* a kiképzési idő 1956. december 1-jétől *4 év;*
- a ZMKA-n a többi *fakultáson* továbbra is *3 éves* a kiképzés. A két akadémián a jelenlegi III. évfolyamon tanuló tiszteket 1956-ban még ebben a rendszerben kell kibocsátani;
- a kiképzés kezdete 1956-tól minden évben december 1-je;
- a végzett tiszteket a *3 éves képzést folytató fakultásokon* 1958-tól minden évben április 10-éig, a *4 éves képzést folytató fakultásokon* pedig szeptember 30-áig kell kibocsátani; a Zrínyi Akadémia *Levelező Fakultásán* 1956 őszétől csak összfegyvernemi oktatás folyjon;
- a „Petőfi" Katonapolitikai Tiszti Iskola megszűnik, s a „Sztálin" Katonapolitikai Akadémia 2 éves *továbbképző tanfolyamaként* működik tovább.

II. A tiszti iskolák vonatkozásában:

- a „Dózsa" Lövész-, valamint a „Rákosi" Páncélos- és gépkocsizó Tiszti Iskolát Tatán, egy parancsnokság alatt kell összevonni, folytatva a korábbi képzést;
- a „Kossuth" Tüzér-, továbbá a „Gábor Áron" Tüzértechnikus Tiszti Iskolát is integrálni kell az utóbbi bázisán, valamint a „Kiss János" laktanya egy részében folytatva a tüzér, a légvédelmi tüzér, a tüzér- és a rádiótechnikus tisztek képzését;
- a „Zalka" Híradó- és a „Táncsics" Műszaki Tiszti Iskolákat ugyancsak össze kell vonni Szentendrén, folytatva a műszaki, a híradó-, a vegyivédelmi és a hadihajós tisztképzést;
- a „Kilián" Repülőhajózó, illetve a „Vasvári" Repülőszaktiszti Iskolák helyzete nem változik;
- a „Ságvári" Hadtáptiszti Iskola megszűnik, a III. évfolyam képzése a „Zrínyi" Akadémia *Hadtápfakultásán* folytatódik és fejeződik be;
- a tiszti vizsgákat 1956. augusztus 31-ig, a tisztavatást szeptember 5-éig kell befejezni – szólt a tanintézetek életét felkavaró, de a takarékosságot szolgáló drákói utasítás.

Látván, hogy az MDP KV 1956. júliusi határozatának biztató elemei – a pártvezetés megosztottsága következtében – hónapok múltán sem valósultak meg, nem csak a társadalomban, hanem a fegyveres erőknél is elmélyült a bizonytalanság és az elégedetlenség. Ebben különösen kiemelten szerepelt az a tény, miszerint a tisztek többsége szinte évente váltott beosztást és helyőrséget, így mintegy 20%-uk volt kénytelen külön élni családjától. Ezért, a Magyar Néphadsereg politikai hangulatának folyamatos romlását érzékelvén, szeptember hónapban a nagyobb helyőrségekben állománygyűléseket tartottak, amelyeken az Elnöki Tanács elnöke, a kormány tagjai és a hadsereg vezető beosztású parancsnokai voltak az előadók. Ezeken sok kérdést meg tudtak válaszolni, sokat viszont nem. Úgyszintén az egyre feszültebb helyzet csillapítására, október 12-én – egy nappal a koncepciós perekben elítélt honvédtábornokok újratemetése előtt – a Legfelsőbb Ügyészség letartóztatta Farkas Mihály[88] volt honvédelmi minisztert.[89]

Úgyszintén az egyre erősödő nemzeti érzéssel függhetett össze, hogy Bata vezérezredes még szeptember 22-én levélben fordult szovjet kollégájához, Zsukov[90] marsall, honvédelmi miniszterhez, melyben javasolta 34 tanácsadói státus megszüntetését, ugyanakkor 6 új státus létrehozását, miáltal a Magyar Néphadseregben működő szovjet katonai tanácsadók létszáma 54-re változna. (Alapvetően a fő- és csoportfőnökségeken, a katonai térképészetnél, az OLLEP-en, a hadtesteknél és hadosztályoknál, továbbá a két katonai akadémián működő tanácsadói helyek megszüntetésére, illetve a felálló hadsereg-parancsnokságon öt, továbbá az OLLEP tüzér parancsnoka mellett egy hely létrehozására tett javaslatot a magyar honvédelmi miniszter – Sz. M.)[91]

A honvédelmi vezetés 1956. október 22–24-re – ezredparancsnoktól és politikai helyettesétől fölfelé – magasabb parancsnoki értekezletre rendelte be Budapestre a Magyar Néphadsereg vezető állományát. Lett volna mit megbeszélni, hiszen ekkor folyt az új kiképzési év beindításának előkészítése; a létszámcsökkentés miatt alakulatok voltak megszűnőben; 1953. november 15-től 1956. október 23-áig 12 322 (ezen belül 1956. január 1-jétől október 23-áig 2633) tisztet szereltek le; eltörölték a szigorított hadműveleti szolgálatot; rohamosan romlott a hadsereg hangulata és fegyelme.[92] Az országban gyors ütemben növő feszültség hatására azonban az illetékesek lemondták az értekezletet, de sok parancsnok a kritikus időre nem ért vissza csapatához.

Az MDP Központi Vezetősége október 23-án este úgy döntött, hogy miután fegyveres támadás indult a néphatalom ellen, fegyveres erővel kell felszámolni azt. Budapesten azonban csak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, valamint a Petőfi Sándor Katonai Politikai Akadémia, továbbá az itt lévő fegyvernemi tiszti iskolák képeztek katonai erőt, ezért a honvédelmi vezetés azt javasolta a Politikai Bizottságnak, hogy vidéki alakulatok felrendelésén túl, kérjék a szovjet csapatok demonstratív megmozdulását is. Az MDP Központi Vezetősége az „ellenforradalmi lázadás" leverésének irányítására – október 24-én – teljhatalommal rendelkező Katonai Bizottságot hozott létre, melynek tagjai Apró Antal[93] (elnök), Fehér Lajos[94],

88 Farkas Mihály: lásd az I. fejezet 4. számú lábjegyzetét!

89 Horváth Miklós: 1956 hadikrónikája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 443. o., valamint Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 165. o.

90 Zsukov, Georgij Konsztantyinovics (1896–1974) a Szovjetunió marsallja, honvédelmi miniszter (1955–57). http://www.sulinet.hu/tananyag/97110/on/szerviz/kislex/biograf/zsukov.htm

91 HL MN 1956/T-2. ő. e. (1956. 09. 22.)

92 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 166. és 153–154. o.

93 Apró Antal (1913–1994) szobafestő, politikus. 1931-től az illegális KMP tagja, s mint ilyet, 1936 és 1941 között hétszer internálták, vagy börtönözték be. 1944. szeptembertől a KMP KB tagja, részt vett az ellenállási mozgalomban. Az MKP, az MDP és az MSZMP KV, illetve KB tagja (1945–1988); az MKP Pol. Biz. póttagja (1946); az MKP, az MDP és az MSZMP Pol. Biz. tagja (1846–1980, kivéve 1953. június–október); az MDP Szervező Bizottságának tagja (1946–1952). A Szakszervezetek Országos Tanácsának főtitkára (1948–1952), építőanyag-ipari miniszter (1952–1953), az építésügyi miniszter első helyettese (1953), miniszterelnök-helyettes (1953–1956), a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke (1956–1958), a Nagy Imre-kormány építésügyi minisztere (1956. 10. 26–31.), a Kádár-kormány iparügyek irányításával megbízott minisztere, miniszterelnök-helyettes (1957–1971), Magyarország állandó képviselője a KGST-ben (1961–1971), az országgyűlés elnöke (1971–1984). Markó: i. m. 19. o.

94 Fehér Lajos (1917–1981) tanár, újságíró, politikus. 1942-től a KMP, 1944. szeptembertől a KMP Katonai Bizottságának a tagja, a budapesti partizáncsoportok egyik szervezője és irányítója. Az MDP KV póttagja (1954–1956), az MSZMP KB (1956–1981), az Ideiglenes Intéző Bizottság (1956–1957), valamint a Pol. Biz. (1957–1975) tagja. Alezredesként a Budapesti Rendőr-főkapitányság politikai osztályának helyettes vezetője (1945–1946), majd a Szabad Föld felelős szerkesztője, főszerkesztő-helyettese volt (1947–1954). 1953-tól Nagy Imre reformpolitikájának a híve. Az MSZMP KB mezőgazdasági titkára (1959–1962), 1962. novembertől a Minisztertanács elnökhelyettese, s fő érdeme, hogy a mezőgazdaságban már 1966-ban bevezették az új gazdaságirányítási rendszert. A gazdasági reform bukásával egyidejűleg, 1974-ben nyugdíjazták. Markó: i. m. 88–89. o.

Bata István vezérezredes

Pesti Endre ezredes (vezérőrnagy)

Földes László[95], Kovács István, az MDP Budapesti Pártbizottságának első titkára és Mező Imre[96] voltak.[97] Javaslatukra a kormány kihirdette a statáriumot, amnesztiát biztosítva azoknak, akik a meghatározott időpontig leteszik a fegyvert.

A katonai vezetés nem adott határozott parancsokat a csapatoknak. A leggyakoribb utasítás az volt, hogy *„Tegyen belátása szerint”,* illetve *megtiltotta* – még megtámadtatás esetén is! – *a fegyverhasználatot.* De sokszor nem is lett volna rá mód, mert pl. a vidékről felrendelt harckocsikra nem engedtek a lövegekhez lőszert felmálházni. Ezen a tanácstalanságon nem nagyon lehet csodálkozni, hiszen a Személyügyi Főcsoportfőnökség 1956. őszi – az iskolai végzettséget vizsgáló – értékelése szerint: „E tekintetben legrosszabb a helyzet a HM-ben, ha csak azt veszszük figyelembe, hogy a HM tisztjei közül 38,7% végzett magasfokú (sic!) katonai iskolát... A HM tiszti állományának 10,3%-a 6 elemit, vagy ennél kevesebb iskolát;

95 Földes László (1914–2000) műbútorasztalos, politikus, 1937-től a KMP tagja. 1944-ben bekapcsolódott a Magyar Front tevékenységébe. 1944 novemberében megszervezte és vezette az MKP újpesti területi bizottságát, december–januárban az újpesti partizáncsoport parancsnoka volt. Az MDP KV káderosztályának helyettes vezetője (1948–1951), a KV (1956), majd az MSZMP KB (1956–1970) tagja, a KB káderosztályának vezetője (1956–1957), belügyminiszter-helyettes (1958–1964), mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszterhelyettes (1967–1971), a Hungexpo vezérigazgatója (1972–1981). Új Magyar... i. m. 766. o.

96 Mező Imre (1905–1956) szabósegéd, politikus. 1929-től a belga KP tagja, 1936-tól a nemzetközi brigádok állományában részt vett a spanyol polgárháborúban. 1941-től a francia ellenállási mozgalomban tevékenykedett, 1944-ben a Hazafias Milícia egyik vezetőjeként az augusztus 17-i párizsi felkelés előkészítője. 1945 nyarától az MKP, majd az MDP nagy-budapesti pártbizottságának munkatársa, később osztályvezetője volt. 1950–1953-ban és 1954–1956-ban az MDP Budapesti Bizottsága titkári funkcióját töltötte be. 1956-ban Nagy Imre támogatójának számított, október 23-án állást foglalt az egyetemisták tüntetésének engedélyezése mellett. Október 30-án a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri székházának ostromakor parlamenterként halálos sebesülést szenvedett. Markó: i. m. 207–208. o.

97 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 170. o.

44,9%-a 8 elemit, vagy 4 középiskolát; 24,9%-a érettségit tett és 19,9%-a egyetemet, főiskolát végzett.”.[98]

1956. október 23-án 17 órakor Pesti Endre[99] ezredes, akadémiaparancsnok összetartást rendelt el a Petőfi Sándor Politikai Akadémián tartózkodó személyi állomány számára. Az esti órákban Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter felhívta az akadémia parancsnokát, s a városban kialakult helyzetre való tekintettel megkérdezte, hogy számíthat-e az akadémiára. A válasz igenlő volt. Így nemsokára megérkezett a parancs a Honvédelmi Minisztériumból, hogy a Petőfi Akadémia állományából szuronyos puskával, 40–40 lőszerrel rendeljen ki 150 főt a Magyar Rádió védelmének megerősítésére; a rend helyreállításának, valamint a Gerő[100]-beszéd megtartásának a biztosítására. A honvédelmi miniszter határozott parancsot adott Pesti ezredesnek, miszerint a „népre lőni nem szabad!” Ez azonban határozatlanságot, belső káoszt idézett elő a feladatra önként jelentkezettekben. Mivel az akadémia még riadógépkocsival sem rendelkezett, több mint egyórás késéssel, pár perccel 20 óra előtt indulhattak ki a Magyar Rádióhoz. A Múzeum körút és a Bródy Sándor utca sarkán hatalmas, ellenséges indulatú tömegbe ütköztek. Trizna István alezredest, az akadémiaparancsnok kiképzési helyettesét, a csoport parancsnokát bántalmazták és követelték visszavonulásukat. A fegyverhasználat tilalmára való tekintettel kénytelenek voltak visszatérni az akadémiára. Ezt a tömeg tapssal és éljenzéssel fogadta.

Amikor ezen incidensről jelentettek a Honvédelmi Minisztériumnak és a vezérkari főnöknek, újabb határozott utasítást kaptak a feladat végrehajtására, fenntartva a „népre lőni nem szabad” parancsot. Ezt a hatalmas ellentmondást a csoport úgy próbálta feloldani, hogy zsebekbe rejtett pisztolyokkal, könnyfakasztó- és kézigránátokkal, nemzeti színű zászló alatt, ’48-as dalokat énekelve közelítették meg ismét a Magyar Rádió épületét. A Honvédelmi Minisztérium illetékesei megígérték, hogy erről értesítik a védőket, biztosítandó bebocsátásukat, de ez nem történt meg. Így riasztólövésekkel, könnyfakasztó gránátokkal és fecskendőkkel „fogadták” az akadémistákat. Ennek következtében mindössze 35–40 fő jutott be az épületbe. A többiek viszszatértek a tanintézetbe, vagy elvegyültek a tömegben.[101] (A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia ezen időszakbeli tevékenységével a IV. fejezetben foglalkozom – Sz. M.)

Október 25-én a Kossuth Tüzér Tiszti Iskola növendékei vívtak súlyos harcokat, mindkét oldalon jelentős veszteségekkel. E napon érkezett Maléter Pál[102] ezredes 5 harckocsival a Nagykörút és Üllői út sarkán lévő Kilián laktanyába, s bonyolódott fegyveres incidensbe a Corvin közi csoporttal. Janza Károly[103] altábornagy átvette a Honvédelmi Minisztérium vezetését, bár kinevezésére csak 2 nappal később került sor. Szintén 25-én a Földművelésügyi Minisztérium tetejéről a Kossuth téren lévő tömegre zúdított géppuskatűznek közel 100 halálos és rengeteg sebesült áldozata lett.[104]

98 Uo. 155. o.

99 Pesti Endre később személyügyi csoportfőnök, vezérőrnagy, az Egyesített Tiszti Iskola (ETI) parancsnoka.

100 Gerő Ernő: lásd az I. fejezet 9. számú lábjegyzetét!

101 HM HL Petőfi Sándor Politikai Akadémia (Budapest) 1956-os gyűjtemény 1. ő. e.

102 Maléter Pál: lásd az I. fejezet 51. számú lábjegyzetét!

103 Janza Károly (1914–2001) altábornagy, honvédelmi miniszter. http://www.sulinet.hu./tananyag/97110/on/szerviz/kislex/biograf/janza.htm

104 Romsics Ignác: Magyarország – története – a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 393. o.

Maléter Pál ezredes

Janza Károly altábornagy

A harcok vidéken is felerősödtek 26-án. Pécsett támadás érte az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) megyei főosztályát; Sztálinvárosban (ma Dunaújváros) megtámadták a légvédelmi tüzéreket – több halott és sebesült; a mosonmagyaróvári határőrlaktanyánál több polgári személy vesztette életét, négy határőrtisztet meglincseltek; a győri határőrlaktanyából fegyvert szerezni akarókra tüzet nyitottak a védők, sok halottat és sebesültet eredményezve; Gyurkó Lajos[105] vezérőrnagy, kecskeméti hadtestparancsnok repülőgépeket vetett be a kiskőrösi, kecskeméti, tiszakécskei és csongrádi tüntetők ellen; Miskolcon a letartóztatottak szabadon bocsátását követelők közül 10-en meghaltak. A tömeg 7 rendőrt és ÁVH-st lincselt meg. E napon adta Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter parancsba, hogy „A fegyveres csoportok ellen bevetett katonai egységek szünet nélkül folytassák azok megsemmisítését és a rend helyreállítását."[106]

A szakirodalomban gyakran szerepel a Gyurkó vezérőrnagy által elrendelt – fent is említett – légierő-alkalmazás. A „száraz" – esetenként egymásnak is ellentmondó – történészi leírások mellé most idehelyezem az események egyik résztvevőjének visszaemlékezését is azzal a nem tagadott szándékkal, hogy az olvasók között akadhat olyan, aki megerősíti, vagy megcáfolja az itt említetteket. Nos, a

105 „Gyurkó Lajos (Bp., 1912. máj. 26.– Pécs, 1979. jún. 15.): pék, vezérőrnagy. Öt elemi isk.-t végzett. 1949-ben a Magy. Néphadsereg féléves törzstiszti tanfolyamának elvégzése után lövész alezredessé, s az 1. számú ejtőernyős zászlóalj parancsnokává nevezték ki. 1950-ben a 12. lövészhadosztály parancsnoka. 1951–54-ben a SzU-ban elvégezte a Vorosilov Katonai Akad.-t, majd a kecskeméti 3. hadtest parancsnoka lett. Részt vett az 1956-os forradalom leverésében. Okt. 27-én Kecskeméten a börtönhöz vonulókba lövetett, Tiszakécskén, Csongrádon és Szegeden alacsonyan szálló vadászgépekkel géppuskáztatta a tömeget...1960-ban a terror enyhültével mint a konszolidációra nézve nem kívánatos személyt elbocsátják a hadseregből..." Magyar Életrajzi Lexikon. Kiegészítő kötet. Bp. Akadémiai Kiadó, 1994. 337. o.

106 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 174–178. o.

Király Béla vezérőrnagy

Dr. Münnich Ferenc rendőr altábornagy

pont egy hónappal korábban tisztté avatott Szonderik Gyula hadnagy 1956. október 5-én jelentkezett szolgálatra Kecskeméten az MN 6336 fedőszámú repülőezred 3. századánál. Az itt szerzett tapasztalatai között említi: „A következő napon (október 26-án – Sz. M.) intenzív repülés kezdődött. Csak később tudtuk meg, hogy Gyurkó vőrgy. parancsát hajtotta végre az ezred. Ekkor a vadászaink nem csak felderítettek lőttek is. T... G... (a levélben szereplő nevet nem írom ki – Sz. M.) (Gerzson) hdgy. Tiszakécskén több rácsapással belelőtt a tömegbe, Kecskeméten a »Cigányváros« mellett szintén lőttek, Kiskőrösön a fegyvert követelő tömeget rácsapással kergették szét a laktanya elől. Még ezen a napon tragikus katasztrófa következett be. Istenes Elemér fhdgy. szd. pk. helyettes arra kapott parancsot, hogy /a/ Csongrád főterén gyülekező tömeget rácsapással oszlassa szét. A feladat végrehajtása során ismeretlen ok miatt Istenes fhdgy. földnek csapódott, zsigerei leszakadtak, a gép nem robbant szét, /a/ holttestet a kabinból kiemelték, ruházatát leszaggatták ismeretlen tettesek. Végül egy híradó egység katonái a meztelen holttestet a saját körletükbe szállították. Ezt az információt L... J... fhdgy. (mk. ezredes) 1992-ben telefonon mondta el nekem. Telefonon én kerestem meg L... J. nyá. ezds./-t/ mivel a médiában valami vad hazugságok jelentek meg és szerettem volna ezeket cáfolni. L... fhdgy. kapta feladatul a műszaki mentés végrehajtását. Ő ezt önként vállalta, mivel Istenes Elemér gyerekkori jó barátja volt. Mindketten a Pongrác úti lakótelepen nőttek fel."[107]

107 Szonderik Gyula nyá. alez., repülőmérnök 2006. 03. 21-i írásos nyilatkozata (A szerző birtokában) 4–5. o.

Az új honvédelmi miniszter és dr. Münnich Ferenc[108] altábornagy, belügyminiszter 28-án közös parancsban rendelte el a sapkákon lévő állami címer nemzetiszínű szalaggal történő felváltását; az „elvtárs" helyett bevezette a „bajtárs" megszólítást.[109]

Ugyancsak október 28-án, 13 óra 20 perckor Nagy Imre[110] miniszterelnök azonnali tűzszünetet rendelt el. Bejelentette, hogy megszüntetik az Államvédelmi Hatóságot. Kérésére a szovjet csapatok visszatértek laktanyáikba. E napon lett Király Béla[111] vezérőrnagy a Nemzetőrség főparancsnoka.

Október 30-án beszüntette működését az Apró Antal vezette Katonai Bizottság. Szintén e napon Janza Károly altábornagy, a „forradalmi fegyelem érdekében" elrendelte a Forradalmi Katonai Tanácsok létrehozását, amely szervezeteknek feladatául szabta – egyebek mellett – „minden fokon a honvédelmi miniszter által kinevezett parancsnokok minden fontosabb parancsainak, intézkedésének megvitatása és javaslat tétele... Amennyiben a Katonai Tanács többsége nem ért egyet a parancsnok parancsaival, a parancsnok jelentse felsőbb parancsnokának."[112] Október 30-ának legvéresebb eseményét a budapesti Pártház ostroma jelentette, melynek során életét vesztette Mező Imre, a budapesti első titkár, Asztalos János[113] alezredes és Papp József ezredes, súlyosan megsebesült Tóth Lajos[114] ezredes. A székház védelmében részt vett ÁVH-s sorkatonák közül többet a székház előtt kivégeztek.

Király Béla vezérőrnagy parancsnoksága alatt október 31-én megalakult a hadsereg, a rendőrség és a nemzetőrség egységes irányítását garantáló Forradalmi Karhatalmi Bizottság. E napon nevezték ki a honvédelmi miniszter helyettesévé Maléter Pál ezredest. A rendfokozati jelzések ekkor kerültek át a vállról a zubbonyhajtókára, s elkezdődött a Bocskai-sapkák gyártása is. A november 2-án megalakult koalíciós kormány honvédelmi minisztere lett – az időközben vezérőrnaggyá előléptetett – Maléter Pál.[115]

A november 4-i szovjet intervenció következtében mind a fővárosban, mind vidéken kemény harcok bontakoztak ki. A budapesti rend helyreállításának céljával november 9-én Csémi Károly[116] alezredes parancsnoksága alatt, a Dózsa György úti Sporttiszti Iskolán 335 fővel megalakult az 1. karhatalmi ezred. Másnap kihirdették a statáriumot. A fegyveres erők minisztere[117] november 10-én adta ki közleményét (a Népszabadság 1956. 11. 11-i számában jelent meg – Sz. M.), melyben felszólította a Budapesten tartózkodó honvédtiszteket, hogy 11-én jelentkezzenek

108 Dr. Münnich Ferenc: lásd az I. fejezet 32. számú lábjegyzetét!

109 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 179. o.

110 Nagy Imre: lásd az I. fejezet 3. számú lábjegyzetét!

111 Király Béla: lásd az I. fejezet 33. számú lábjegyzetét!

112 Magyarország hadtörténete... i. m. 559–560. o.

113 Asztalos János (1918–1956) honvéd alezredes. 1956. október 23-ától a Köztársaság téri Pártház védelmének egyik irányítója. Az épület október 30-i elfoglalása után agyonlőtték. holttestét a tömeg meggyalázta. Posthumus ezredes. http://www.rev.hu

114 Tóth Lajos (1922–) később vezérőrnagy. A magasabb parancsnoki tanfolyam elvégzése után, az akkor felállított Honvéd Akadémia parancsnokának tanulmányi helyettese; a moszkvai „Vorosilov" Vezérkari Akadémiáról hazatérve, az1954–69-es években MN VK szervezési és mozgósítási, ezt követően hadműveleti csoportfőnöki, megbízott vezérkarfőnöki, majd vezérkari főnök általános helyettesi beosztásokat látott el; 1969 és 1975 között a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka, s mint ilyen az első valóban korszerű akadémiai reform elindítója. A ZMNE „Pro Militum Artibus" („A hadtudományért") kitüntetettje, valamint a ZMNE „Tiszteletbeli Doktora" („Doctor Honoris Causa").

115 Magyarország hadtörténete... i. m. 561. o.

116 Csémi Károly (1922–1992) katonatiszt, vezérezredes. A Honvéd Akadémia, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Páncélostanszékének a vezetője (1953–1956), hadosztályparancsnok (1956–1957), a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka (1957–1961), az 5. hadsereg parancsnoka (1961–1963), vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a honvédelmi miniszter első helyettese (1963–1973), a Varsói Szerződés (VSZ) Egyesített Fegyveres Erők főparancsnokának magyar helyettese (1969–1984), honvédelmi minisztériumi államtitkár (1973–1984). A ZMNE „Pro Militum Artibus" posztumusz kitüntetettje.

117 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 11. 10.)

szolgálatra a két katonai akadémia egyikén, vagy új szolgálati helyükön. November 13-án Budán, a Petőfi Akadémián megalakult a 3. karhatalmi ezred, parancsnoka Pesti Endre ezredes lett. A Honvéd Karhatalom irányítására Uszta Gyula[118] vezérőrnagy vezetésével létrejött a Katonai Tanács.

A Magyar Néphadsereg újjászervezésének irányítására hadsereg-parancsnokság alakult, amely átmenetileg ellátta a Honvédelmi Minisztérium és központi szervei (a Vezérkar és a főcsoportfőnökségek) feladatkörét is. Ezzel összefüggésben, szintén november 13-án, a fegyveres erők minisztere 01. számú parancsában[119] megbízta a hadsereg-parancsnokság vezető állományát: Uszta Gyula vezérőrnagy, hadseregparancsnok; Gyurkó Lajos vezérőrnagy, parancsnokhelyettes; Kovács Imre vezérőrnagy, törzsfőnök; Ugrai Ferenc[120] ezredes, tüzérparancsnok; Ilku Pál[121] vezérőrnagy, propagandaosztály-vezető; Váradi Gyula[122] vezérőrnagy, páncélosparancsnok; Tóth Lajos ezredes, hadműveleti osztályvezető; Penczi József ezredes, híradófőnök; Szabó József ezredes, műszaki főnök; Muczina Ferenc ezredes, hadtápfőnök; Reményi Gyula[123] ezredes, vegyivédelmi főnök; Madarász Ferenc vezérőrnagy, légvédelmi parancsnok; Soós Sándor ezredes, szervezési és mozgósítási osztályvezető; Horváth Mihály vezérőrnagy, anyagtervezési osztályvezető; Hegyi László vezérőrnagy, harckiképzési osztályvezető, Borbás Máté[124] vezérőrnagy, személyügyi osztályvezető; Csonka Tibor alezredes, pénzügyi osztályvezető és Trepper Iván[125] ezredes, titkárságvezető személyében.

A fegyveres erők, de mindenekelőtt a karhatalom politikai egységének megteremtését szolgálta az ezekben a napokban kiadott „Tiszti Nyilatkozat" aláíratása. Ebben az aláírók elfogadták a kormány programját; elismerték készségüket a minden ellenvetés nélküli fegyveres harcra és hitet tettek a szovjet–magyar fegyverbarátság mellett. Ennek aláírása előfeltétele volt a további hivatásos szolgálatnak. Ezzel a lehetőséggel a tisztikar mintegy 80%-a élt.[126] Ennek is köszönhetően, november 16-án a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián – Borbás Máté vezérőrnagy parancsnoksága alatt – megalakult a 2. karhatalmi ezred. Ezzel a fővárosban 3420 karhatalmista teljesített szolgálatot.[127] Időközben nagy ütemben folyt a vidéki karhatalmi egységek szervezése is.

118 „Uszta Gyula (1914–) altábornagy, miniszterhelyettes, a Magyar Honvédelmi Szövetség országos elnöke. Erdőőr volt. 1943 óta tagja a pártnak. Részt vett a SZU-ban, Fjodorov egységében, majd a Kárpát-Ukrajnában működő Rákóczi-csapat parancsnokaként a Mo. felszabadításáért folyó antifasiszta partizánmozgalomban. A felszabadulás után felelős pártfunkciókat töltött be; egy ideig Zemplén megye főispánja volt. 1948-tól a néphadsereg tisztje. Országgyűlési képviselő, az Elnöki Tanács tagja. Az MSZMP Központi Bizottságának tagja (1957-től)." Új Magyar Lexikon, Akadémiai Kiadó, Bp. 1962. 565. o.; „Uszta Gyula: altábornagy. 1956–1970 között a honvédelmi miniszter első helyettese, 1970-től a Magyar Partizánszövetség főtitkára, 1966-tól az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának tagja. 1969-től az Ellenállók Nemzetközi Szövetsége (FIR) vezetőségi tagja. Tagja az Elnöki Tanácsnak, országgyűlési képviselő." Uo. Kiegészítő kötet, 1981. 633. o.; „Uszta Gyula: altábornagy. 1982-ig volt a Magyar Partizánszövetség főtitkára. 1982. jan.-tól a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetségének alelnöke." Uo. Kiegészítő füzet, 1983. 15. o. 1995-ben halt meg (Sz. M.).

119 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 11. 13.)

120 Ugrai Ferenc 1922–2006. ezredes. később altábornagy. a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke. miniszteterhelyettes. a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje.

121 Ilku Pál (1912–1973) politikus. vezérőrnagy. politikai főcsoportfőnök. honvédelmi miniszterhelyettes. művelődésügyi miniszter. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/

122 Váradi Gyula: lásd, az I. fejezet 67. számú lábjegyzetét!

123 Reményi Gyula, ezredes, később altábornagy, a vezérkari főnök első helyettese, a ZMNE „Pro Militum Artibus" posztumusz kitüntetettje.

124 Borbás Máté (1916–1991) őrnagy (1949), alezredes (1951), ezredes (1952), vezérőrnagy (1954). A 6 hónapos Törzstiszti tanfolyam (1948–1949) és a leningrádi egy éves magasabb tüzértanfolyam (1949–1950) elvégzése után az MN tüzérparancsnokának törzsfőnöke (1951–1953), majd az MN tüzérparancsnoka (1953–1955) volt. A moszkvai „Vorosilov" Vezérkari Akadémia hallgatója (1955–1957), ezt követően az OLP (1958–1961), illetve a ZMKA (1961–1969) parancsnoka, a kiképzési főcsoportfőnök testnevelési és sportügyeket felügyelő helyettese (1969–1971). A ZMNE „Pro Militum Artibus" posztumusz kitüntetettje.

125 Trepper Iván ezredes, később a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának szárazföldi-összfegyvernemi helyettese volt.

126 Magyarország hadtörténete... i. m. 562. o.

127 Magyarország hadtörténete... i. m. 562. o.

Münnich altábornagy, mint a fegyveres erők minisztere, a november 28-án kiadott 5. számú parancsában[128] intézkedett az új rendfokozati jelzések viselésére. E szerint „Az új rendfokozati jelzéseknél – a fegyvernemek és testületek hajtókaszíneinek változatlanul hagyása mellett – alkalmazni kell a nemzeti hagyományokat tükröző, hímzett sújtással való szegélyezést." Az áttérést lehetőleg az év végéig be kellett fejezni.

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 0066/csf. – 1958. 01. 06. számú irata szerint[129] Uszta Gyula vezérőrnagy, hadseregparancsnok 1956 novemberében javaslatot terjesztett elő a fegyveres erők miniszteréhez a Magyar Néphadsereg újjászervezése tárgyában. Ezzel összefüggésben „alaptétel"-ként fogalmazódott meg az a követelmény, miszerint „a személyi állomány kiválasztásnál biztosítani kell, hogy a hadsereg tiszti-kara (sic!) osztályhű, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány mellett álló személyekből tevődjön össze." A javaslatban egy 7–800 fős Honvédelmi Minisztériummal és 5–600 fős őrzászlóaljjal számoltak.

A harcoló erőkbe terveztek: három gépkocsizó lövészhadosztályt; egy-egy páncéltörő, valamint kivonuló légvédelmi tüzérezredet; egy-egy műszaki utász, önálló pontonos hidász, továbbá önálló vegyivédelmi zászlóaljat; egy-egy önálló híradóezredet, vadászrepülő-hadosztályt, illetve vegyes repülőezredet; egy-egy honi légvédelmi hadosztályt, rádiótechnikai, továbbá önálló honi légvédelmi zászlóaljat és hadihajós dandárt, valamint páncélos- és gépkocsivezető-képző zászlóaljat; önálló rádiófelderítő ezredet, s nem utolsósorban a fegyvernemek hadtápszolgálalatait.

A fentieken kívül terveztek létrehozni egy-egy egyesített katonai akadémiát, egyesített katonai tiszti iskolát, valamint hajózó- és repülőtechnikus tiszti iskolát.

Az új Magyar Néphadsereg katonaállományát 50 ezer főben javasolták meghatározni. Az elképzelt, 6 ezer fős *gépkocsizó lövészhadosztály* két gépkocsizó lövészezredből; egy-egy tüzérezredből (kettő 122 mm-es és egy 76 mm-es ágyús tüzérosztály); egy 76 mm-es páncéltörő tüzérosztályból (18 löveg); egy légvédelmi tüzérosztályból (12 db 37 mm-es és 6 db 85 mm-es légvédelmi löveg); egy harckocsi-zászlóaljból (22 harckocsi), valamint egy-egy műszaki utász-, híradó- és felderítő-zászlóaljból épült fel.

A tervezett *honi légvédelmi tüzérhadosztály* állománya: kettő közepes légvédelmi tüzérezred (9 üteg/ezred, 8 löveg/üteg); egy könnyű légvédelmi tüzérezred (9 üteg, 6 löveg/üteg) lenne. A hadosztály összesen 144 db 85 mm-es és 54 db 37 mm-es légvédelmi ágyúval rendelkezne.

Ami a javasolt *vadászrepülő-hadosztályt* illeti, rendelkezne a hadosztály-parancsnoksággal (4 repülőgép) és három vadászrepülő-ezreddel, egyenként 38 repülőgéppel.

A felsorolt kötelékek mindegyike feltöltött lett volna! Felállításukat a következő ütemben javasolták végrehajtani:

1957-ben: Honvédelmi Minisztérium; őrzászlóalj; két gépkocsizó lövészhadosztály; a páncéltörő, illetve a légvédelmi tüzérezredek; az önálló műszaki utász-, az önálló pontonos és hidász-, valamint az önálló vegyivédelmi zászlóaljak; híradóezred; páncélos- és gépkocsivezető-kiképző zászlóalj; egyesített akadémia; egyesített katonai tiszti iskola, továbbá a fegyvernemek hadtápintézetei. Úgyszintén ebben az évben javasolták megkezdeni a vadászrepülő-hadosztály felállítását.

128 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 11. 28.)
129 HL MN 1967/T–244. ő. e. (1956. 11. 29.)

Január–február folyamán az ez évben létrehozandó alakulatokhoz be kell vonultatni az 1936-ban született újoncokat. Az 1958-ban felállítandó alakulatok részére biztosítani kell a szükséges tiszti állományt. Ennek érdekében az 1957-ben beosztás nélkül maradt tiszteket továbbképzésben, illetve átképzésben kell részesíteni az 1958-as szükségletek figyelembevételével.

Az MN csapatainak 1957. évi fenntartási költségét mintegy 1,5–1,6 milliárd Ft-ra prognosztizálták a tervezők.

1958-ban felállítandó egy gépkocsizó lövész-, valamint egy honi légvédelmi tüzérhadosztály, illetve be kell fejezni a vadászrepülő-hadosztály megszervezését. Mindezt 400 millió Ft-os költséggel vélték megvalósíthatónak.

Az 50 ezer fős katonai és 13–14 ezer fős polgári alkalmazotti állománnyal rendelkező Magyar Néphadsereg – a tervezők szerint – mintegy 2 milliárd Ft-os költségvetést tesz szükségessé. (Ebben nem szerepelt az új technikai eszközök beszerzésének az összege – Sz. M.)

A katonai szakemberek indokoltnak tartották a korábbi szolgálati idők fenntartását, úgymint: a szárazföldi csapatoknál 2 év; a honi légvédelmi tüzérségnél, a rádiófelderítő ezrednél, valamint a hadihajós dandárnál: 3 év, a határőrségnél pedig 27 hónap.

„Újszerű" volt az a javaslat, mely szerint: „Tekintve, hogy a hadsereg létszáma csökken, kevesebb lett a magasabb egységek (sic!) száma és a hadseregben jelentős számban vannak olyan tábornokok és tisztek, akik vagy a Szovjetunióban, vagy itthon akadémiát végeztek, célszerűnek tartom, hogy a hadseregben ne legyenek tanácsadók. Szükséges viszont az együttműködés fenntartása érdekében, hogy az Egyesített Fegyveres Erők törzsénél a Magyar Néphadseregnek képviselője legyen és ugyancsak legyen képviselője az Egyesített Fegyveres Erők parancsnokságának a Honvédelmi Minisztériumban."

Az irat 2. számú mellékletét képező kormányelőterjesztés-tervezetben alapvetően tömören megismételték a javaslatban foglaltak lényegét. Ezenfelül rögzítették az elérendő állományarányokat: 10–11 ezer tiszt, 2500–3000 tiszthelyettes és 36 000–37 500 legénységi állományú. Dicséretes előrelátásról tanúskodik az a javaslat is, miszerint: „A hadsereg várható fejlesztését figyelembevéve (sic!) szükséges hogy az ideiglenesen feleslegként mutatkozó, mintegy 4–4500 tisztet és tsz. tts-t (továbbszolgáló tiszthelyettes – Sz. M.) megőrizzük. Ezért célszerű ezen tisztek egyrészét (sic!) akadémiára, tiszti tanfolyamokra küldeni, illetve a rendőrség, határőrség és büntetésvégrehajtás (sic!) szerveinél felhasználni."

Végezetül javaslat fogalmazódott meg a HM vezető beosztású tábornokaira és tisztjeire.

December 4-én Uszta Gyula vezérőrnagy, a Katonai Tanács elnöke, a hadsereg újjászervezéséről szóló nyilatkozatában[130] bejelentette, hogy országosan befejeződött a Tiszti Nyilatkozatok aláírása; elmarad az újoncbevonulás és az új haderő is jóval kisebb létszámú lesz. Az MSZMP Intéző Bizottsága (IB) e napon döntött központi forradalmi zászlóalj létrehozásáról, melynek tagjaira vonatkozó sze-

130 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 198. o.

mély szerinti javaslatot Czinege Lajosnak[131] és Gáspár Sándornak[132] kellett tennie, felállításáért pedig Uszta vezérőrnagy felelt.

Az új, lényegesen kisebb haderővel kapcsolatos elképzeléssel összefüggésben – a hadseregparancsnok november végi javaslatával összhangban (*Lásd az 129. számú lábjegyzetet!*) – szintén december 4-én készült el Soós Sándor ezredes, kiképzési és mozgósítási osztályvezető előterjesztésében egy jelentés.[133] Ebben szükségesnek tartotta annak tisztázását, hogy:

- a tervezett, egy önálló vegyes tüzérezred helyett nem volna-e célszerűbb egy hadosztályt létrehozni, hiszen a rendelkezésre álló tartalék létszám ezt lehetővé tenné;
- amennyiben nem állítanák fel a vadászrepülő-hadosztályt, a vegyes repülőezredet és az azokat kiszolgáló rádiótechnikai, valamint híradó-zászlóaljat, akkor helyettük hadrendbe állíthatóak a gépkocsizó lövészhadosztályok harmadik gépkocsizó lövészezredei;
- az így megtakarított létszámból viszont a tervezett önálló kivonuló légvédelmi ezred hadosztállyá volna fejleszthető, amely így már – átmenetileg – meg tudná oldani a honi légvédelmi biztosítási feladatokat is;
- fegyelmező zászlóalj helyett fegyelmező századot kell létrehozni.

A katonai tanintézetek területén javasolta:

- egyetlen katonai akadémiát kell létrehozni összfegyvernemi, nevelőtiszti (ekkor még nem merték leírni, hogy politikai munkás, vagy társadalomtudományi? – Sz. M.) és hadmérnöki tagozattal. Az új hadsereglétszámból adódó – mintegy 50–60 fős fölösleget, főleg a 3. évfolyamról – a csapatokhoz kell irányítani;
- az Egyesített Tiszti Iskola végezze az összes fegyvernemi tiszti képzést. Az itt várható, kb. 200–270 fős pluszlétszámot a leggyengébbek leszerelésével kell felszámolni;
- egyesített repülőtiszti és mechanikus tiszthelyettesi iskolát kell felállítani – amennyiben lesznek repülőcsapatok;
- a katonai középiskola évfolyamonként olyan létszámmal működjék, hogy biztosítani tudja a tiszti iskolai növendéki szükségletet;
- az egyetemi katonai tanszékek működését meg kell szüntetni és kidolgozandó az egyetemi hallgatók tartalékos tiszti képzésének új rendszere.

131 Czinege Lajos (1924–1998) kovács, politikus. 1945-től az MKP tagja, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei PB szervezőtitkára. 1951: százados, majd alezredes, a HM tüzércsapatok parancsnokának politikai helyettese (1951–1954). Az MDP KV Adminisztratív osztályának vezetőhelyettese (1954–1955), vezetője (1955–1956); a KV Katonai Bizottságának tagja (1956–1957); az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának első titkára (1957–1960); a KB tagja (1959–1988) és a Pol. Biz. póttagja (1961–1970). Honvédelmi miniszter (1960–1984), altábornagy (1960), vezérezredes (1962), hadseregtábornok (1978). A Minisztertanács elnökhelyettese volt 1984 és 1987 között. Az 1989-ben személyét érintő korrupciós, illetve hatalmi visszaélések vonatkozásában napvilágot látott vádak következtében lemondott rendfokozatáról. Új magyar... i. m. 1043–1044. o.

132 Gáspár Sándor (1917–2002) motorszerelő, politikus. 1936-tól az MSZDP, 1940-től egy kommunista csoportosulás, 1945-től pedig az MKP; az MKP KV (1946–1948), az MDP KV (1948–1956), majd az MSZMP KB (1956–1988) és Pol. Biz. (1962–1988) tagja. 1952-től a Szakszervezetek Országos Tanácsának (SZOT) a főtitkárhelyettese, 1955–1956-ban elnöke volt. A SZOT főtitkára (1956–1959 és 1965–1983), illetve elnöke (1983–1988). Az MSZMP Budapesti Bizottságának első titkára (1959–1961 és 1963–1965), a KB titkára (1961–1962), majd a Szakszervezeti Világszövetség elnöke (1978–1989) tisztét töltötte be. Markó: i. m. 102. o.

133 HL MN 1967/T–223. ő. e. 0015/Szerv. O.(1956. 12. 17.)

Az új Magyar Néphadsereg létszámát 50 ezer főre + 13 421 polgári alkalmazottra tervezték, melyből a HM 1300, a katonai akadémia pedig 835 fővel és 300 hallgatóval részesedett volna.

Ez, valamint az *129. számú lábjegyzetben* vázolt javaslat – mint egy későbbi iratból[134] kikövetkeztethető – lényegében a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1956. december 8-i határozatát[135], valamint a Honvédelmi Tanács december 22-i 1/101/1956. számú határozatát készítette elő.

Uszta vezérőrnagy december 5-én a 06. számú hadseregparancsnoki parancsában[136] „A rend, nyugalom és a közbiztonság konszolidálása, valamint az egységes irányítás" érdekében Budapestet három karhatalmi körzetre osztotta – 1.: a IV–VII. és a XIII–XVI. kerületek (parancsnoka: Csémi Károly alezredes); 2.: a VIII–X. és a XVII–XX. kerületek (parancsnoka: Borbás Máté vezérőrnagy); 3.: a budai kerületek (parancsnoka: Pesti Endre ezredes).

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) 1956. december 8-án határozatot hozott a hadsereg új szervezetének kialakításáról és a leendő létszámviszonyairól. *(Lásd az 129. számú lábjegyzetet!)* Közvetlen célként a hadsereg szervezetének csak a legszükségesebb szinten való helyreállítását jelölte meg. Ugyanakkor fontosnak ítélte a Honvédelmi Minisztérium irányító funkciójának helyreállítását. Ennek előkészítéseként a fegyveres erők minisztere a december 11-én kelt 8. számú parancsában[137] tette közzé, hogy a FMPK felmentette honvédelmi miniszterhelyettesi tisztségéből Szabó Istvánt, Uszta Gyulát, Madarász Ferencet és Hazai Jenőt, illetve a honvédelmi miniszter első helyettesévé kinevezte Uszta Gyula vezérőrnagyot. E parancs arról is tudósított, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa felmentette vezérkarfőnöki beosztásából Kovács István vezérőrnagyot, s egyben vezérkari főnökké kinevezte Hegyi László vezérőrnagyot.

Uszta Gyula vezérőrnagy az MSZMP Intéző Bizottsága december 28-i ülésén „sajátosan" minősítette a karhatalom teljesítményét, amikor kijelentette: „Igaz, hogy a karhatalom megállja a helyét, de azért, mert a háta mögött van a szovjet hadsereg."[138]

A fegyveres erők minisztere az 1956. december 31-én kelt 01. számú parancsában[139] tartalékállományba helyezte Tóth Lajos*[140] vezérőrnagyot, a Magyar Néphadsereg 1952–1956 közötti vezérkari főnökét; Hazai Jenő vezérőrnagyot, politikai főcsoportfőnököt; Hídvégi Ferenc vezérőrnagyot, a politikai főcsoportfőnök helyettesét. (Végkielégítésként egyhavi összilletményüknek megfelelő összeget kaptak, 35–39 életévükkel egyikük sem volt szolgálati nyugdíjra jogosult – Sz. M.). Az ugyanezen a napon kelt 010. számú parancsában[141] helyezte nyugállományba a fegyveres erők minisztere Bata István vezérezredes és Janza Károly altábornagy, volt honvédelmi minisztereket, valamint Szabó István altábornagy, korábbi személyügyi főcsoportfőnököt. Érdekes módon csak a két utóbbi személy részére

134 HL MN 1967/T–241. ő. e. (1957. 09. 26.)

135 HL MN 1958/T–26. ő. e. 0549/HM Titkárság (1958. 05. 13.)

136 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 12. 05.)

137 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 12. 11.)

138 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 202. o.

139 HL MN 1967/T–48. ő. e. (1956. 12. 31.)

140 Tóth Lajos*: a csillag a vezérkari főnök Tóth Lajos vezérőrnagyot különbözteti meg a későbbi vezérkarifőnök-helyettes, majd ZMKA-parancsnok Tóth Lajos vezérőrnagytól.

141 HL MN 1967/T–57–58. ő. e. (1956. 12. 31.)

engedélyezte az előző egyhavi összilletménynek megfelelő végkielégítés kifizetését. (A fegyveres erők minisztere az 1957. január 30-án kelt 017. számú parancsában[142] kéthavira emelte Szabó altábornagy végkielégítési összegét – Sz. M.)

Ezzel befejeződött a Magyar Néphadsereg történetének legnehezebb, legtragikusabb esztendeje, amely helyzetéből csak fölfelé vezethetett az útja.

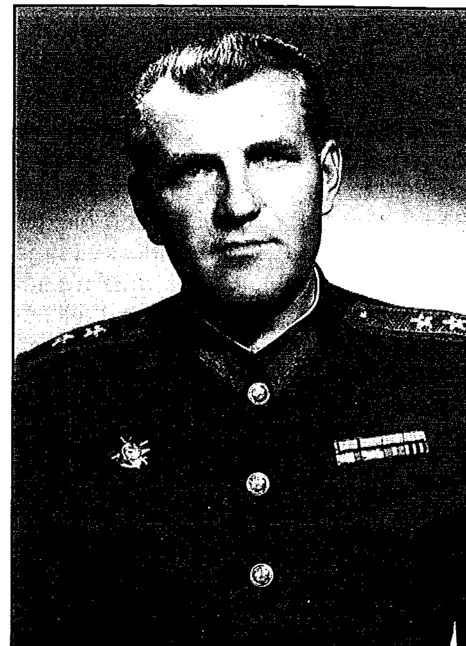
1957. január 1-jén az MN létszáma 43 076 főt tett ki.[143] A honvédelmi miniszter első helyettesének január 8-án kelt 4. számú parancsában [144] Lóránt Imre ezredes kapott megbízást a 2. karhatalmi ezred irányítására.

Az új honvédelmi vezetés erőfeszítéseket tett a leszerelő tisztek anyagi támogatása érdekében. 1957 elején a Vezérkar Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnöksége készített egy (számomra ismeretlen – Sz. M.) előterjesztést. Fennmaradt viszont az ehhez kapcsolódó, a Katonai Tanács részére január 23-án készült pénzügyi javaslat.[145] Ebben az illetékesek:

- 2600–3100 leszerelővel számoltak és átlag 3 havi illetménynek megfelelő végkielégítést javasoltak (az *1800 Ft-os átlagfizetés* alapján 14–16,7 millió Ft-os költséget prognosztizáltak);
- a polgári életben elhelyezkedni nem tudók számára – a végkielégítés lejártától számított 6 hónapon keresztül – a *rendfokozatnak megfelelő törzsilletmény* (átlag *500 Ft*) folyósítását kezdeményezték. (2340–2790 főt[146] alapul véve 7–8,4 millió Ft);
- azon leszerelők, akik termelőszövetkezetekben helyezkednek el (mintegy 10%, azaz 230–300 fő), a leszereléstől számított egy éven keresztül – kivéve azt az időszakot, amelyre a végkielégítés vonatkozik – a rendfokozatukra megállapított törzsilletményt kapják (ez a hadnagyi rendfokozatot alapul véve egy évre 1,52–1,82; 1957 9 hónapjára viszont csak 1,15–1,37 millió Ft);
- az egyetemre kerülő 50–100 fő részére a szakaszparancsnoki beosztási illetmény és rendfokozatok után járó törzsilletmény fizetését javasolták (1957-ben – áprilistól számolva – 0,63–1,27, a továbbiakban pedig 0,85–1,7 millió Ft/év);
- azon leszerelők, akik a Munkásőrséghez kerülnek parancsnoki beosztásba *továbbra is a hadseregtől kapják* (a szakaszparancsnoki beosztási és rendfokozatuk után járó törzs-) *illetményüket.* (a főhadnagy–századosi rendfokozatot alapul véve, 300 főt prognosztizálva – április 1-jétől – 3,8–3,9, teljes évre pedig 5,08–5,22 millió Ft);
- a fontosabb objektumok védelmére megmaradó egy tiszti karhatalmi ezred költségkihatása az 1100 Ft-os beosztási illetményt és századosi rendfokozatot alapul véve 1957-ben 14,67, teljes évben pedig 19,56 millió Ft.

Mint látható, igyekeztek megoldani az elmúlt években komoly feszültséget kiváltó azon problémát, miszerint a gyakori létszámcsökkentés sokkját tovább fokozták azzal, hogy minden anyagi támogatás nélkül „bocsátották szélnek a légiót”.

142 Uo. (1957. 01. 30.)
143 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 203. o.
144 HL MN 1967/T–7–8- ő. e. (1957. 01. 08.)
145 HL MN 1967/T – 244. ő. e. (1957. 01. 23.)
146 Mint látható meglepően magas értéket prognosztizáltak! – Sz. M.

Uszta Gyula vezérőrnagy

Révész Géza altábornagy (vezérezredes)

Eme hangulatjavító intézkedéstervezet létjogosultságát alátámasztja Uszta Gyula vezérőrnagynak a fegyveres erők minisztere számára (a Hadműveleti Csoportfőnökség 0206. – 1957. 02. 11. – szám alatt) felterjesztett, a honvédség 1957. január 16–31-i helyzetéről szóló hadműveleti jelentésének[147] azon mondata, miszerint: „a megszűnő alakulatoknál a tisztek hangulata rossz. Ennek fő oka a létbizonytalanság." (27. f.) Ezen túl beszámolt arról, hogy az erkölcsi-politikai helyzet valamit javult, de még nem kielégítő; a tisztek hangulatát viszont kedvezően befolyásolta a felülvizsgáló bizottságok munkája; több helyen még mindig helytelenítik a szovjet csapatok beavatkozását; a beszolgáltatás eltörlését nem a jelenlegi, hanem a Nagy Imre-kormánynak tulajdonítják; a 27. lövészezrednél vonakodnak végrehajtani a parancsokat arra való hivatkozással, hogy nem esküdtek fel a jelenlegi kormányra; a tiszti iskolákon sem javult lényegesen a növendékek hangulata. A kiképzés január második felében az átszervezés ellenére is folyik napi 3–4 órában. Ebben az időben a karhatalmi szolgálatot ellátó tisztek és pártmunkások létszáma a fővárosban 4393, vidéken pedig 6110 főt tett ki. A honvédség létszáma január 31-én 16 784 tiszt, 7759 tiszthelyettes, 20 821 sorkatona, összesen 45 364 fő volt. Végezetül: „A hadsereg jelenlegi harckészültségi fokánál fogva nem hadrafogható. (sic!)" – jelentette a honvédelmi miniszter első helyettese. (29. f.)

147 HL HM Titkárság 1967/T–140. ő. e. (Oroszi Antal nyá. ezredes kutatása)

E jelentést néhány nappal megelőzően, 1957. január 25-én adta ki a fegyveres erők minisztere az újjáalakítandó Honvédelmi Minisztérium szervezési intézkedéüsét.[148]

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 00248 (1957. 02. 05.) számú előterjesztése[149] szerint 1957. január 28-a és február 1-je között magyar katonai delegáció (dr. Münnich Ferenc, Révész Géza[150] altábornagy, Horváth Mihály[151] vezérőrnagy, Ugrai Ferenc ezredes, Lakatos Béla ezredes és Tölgyesi Ernő alezredes) tárgyalt Moszkvában az Egyesített Fegyveres Erők Parancsnoksága (Konyev[152] marsall, Antonov[153] hadseregtábornok és mások), a Védelmi Minisztérium és a Szovjetunió Minisztertanácsa képviselőivel. A tárgyalások alapját a Honvédelmi Tanács 1/101/1956. számú határozata képezte, amely 1960-ig határozta meg a hadsereg fejlesztésének a tervét és ütemét. Ennek alapján megállapodtak abban, hogy:

- a hadsereg (1960-ig) 50 ezer fős békelétszámával, illetve háború esetén hadiállományra való feltöltésével eleget tesz a Varsói Szerződés (VSZ) által meghatározott katonai kötelezettségnek;
- a fenti létszámkereten belül – a magyar javaslattal *szemben* – annyi változás történt a hadrendben, hogy a HM vállalta a honi légvédelmi figyelőrendszer megszervezését 1957-ben egy zászlóaljjal, majd a további években egy ezreddel, 1959-ig a meglévő lokátorokkal és eszközökkel;
- a kiképzés korszerűsítésére csak 1959–60-ban szereznek be haditechnikai eszközöket. Viszont a magyar fél által javasolt 1–1,2 milliárd rubellel szemben csak 120–150 millió rubel értékben volt hajlandó a szovjet fél visszavásárolni fölöslegessé vált repülőgépeket, harckocsikat és minimális számú tüzérségi anyagot;
- az előző évi 82-vel szemben mindössze 8 katonai tanácsadó marad Magyarországon;
- a különleges repülőtér (nem részletezték, de nagy valószínűséggel a szovjet távolsági légierő bázisaként szánt mezőkövesdiről lehetett szó – Sz. M.) megépítésének határideje – magyar kérésre – 1961-ben határoztatott meg azzal a megszorítással, hogy amennyiben a gazdasági helyzet kedvezőbb alakulása lehetővé teszi, akkor 1960 végére hozzák a „szükségszerű működőképesség" állapotába (elhelyezési és parancsnoki épület). „Ez nagyon jó lenne, mert mint ismeretes, nyugaton hasonló nagy kapacitású repülőtereket igen nagy létszámmal és rendkívüli gyors ütemben építenek" – szólt a szovjet tájékoztatás.

148 Csendes – Gellért: i. m. 210. o.

149 HL MN 1967/T–241. ő. e. (1957. 02. 04.)

150 Révész Géza (1902–1977) mérnök, 1918-tól tagja volt a KMP-nek. 1923-ban fogolycserével került a Szovjetunióba. 1944-ben a kijevi partizániskola parancsnoka lett. 1945-től az MKP KV Káderosztályának helyettes vezetőjeként, 1947–1948-ban varsói követként, 1948-ban altábornagyi rendfokozatban HM csoportfőnökként, majd az MN főfelügyelőjeként szolgált. 1955–1957-ben az Országos Tervhivatal katonai elnökhelyettese; 1957 február–márciusban a FMPK tagja; 1957–1960-ban honvédelmi miniszter, vezérezredes volt, 1960–1963 között pedig moszkvai nagykövet. Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerkesztő Kenyeres Ágnes. Harmadik, kiegészítő kötet A–Z. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 657. o.

151 Horváth Mihály vezérőrnagy, anyagtervezési osztályvezető

152 Konyev, Ivan Sztyepanovics (1897–1973) a Szovjetunió marsallja, a VSZ Egyesített Fegyveres Erőinek (EFE) főparancsnoka (1956–1960). Vojennüj Enciklopedicseszkij Szlovár. Vojennüje Izdátyeljsztvo, Moszkva, 1983. 351. o.

153 Antonov, Alekszej Innokentyevics (1896–1962) hadseregtábornok, az EFE vezérkari főnöke (1955–1962). Uo. 39. o.

Végezetül más intelem is megfogalmazódott: „A tárgyalások/on/ tanácsképpen arra hívták fel figyelmünket, hogy tekintsük a hadsereg ezen létszámát és ütemtervét átmenetileg (sic!), mert ez semmi esetre sem lehet végleges, függetlenségünk és hazánk megvédése ettől nagyobb létszámú, korszerűbb hadsereget tesz majd szükségessé. Éppen ezért arra is felhívták figyelmünket, tanácsadásképpen, hogy a hadsereg fegyelmi helyzetének megszilárdítása végett a most »feleslegessé vált« fiatal tiszti káderek megőrzésére fordítsunk nagy figyelmet."

1957. február 2-án megkezdődött a halálra ítélt katonaszemélyek kivégzése.[154]

Az MSZMP Ideiglenes KB február 11-én irányelveket adott ki a hadseregben működő párt- és politikai szervek tevékenységéről. E szerint *a pártszervezetek ettől kezdve nem voltak alárendelve a politikai helyetteseknek.*[155]

Február derekán nagy ütemben folyt az új katonai felső vezetés kiépítése. Ennek érdekében – mint a fegyveres erők miniszterének 1957. február 11-én kelt, 020. számú parancsából[156] kiderül – előterjesztésére, az FMPK a 3051/1957. számú határozatával beosztásából felmentette Muczina Ferenc ezredest, az MN megbízott hadtápfőnökét; Ugrai Ferenc ezredest, az MN tüzérparancsnokát és Szőllős Sándor ezredest, az MN műszaki parancsnokát, egyidejűleg kinevezte Házi Sándor vezérőrnagyot az MN hadtápszolgálat főnökévé; Lóránt Imre ezredest az MN tüzérparancsnokává; Hersiczki Lajos ezredest az MN műszaki parancsnokává és Muczina Ferenc ezredest az MN hadtápszolgálat főnökének helyettesévé.

Ugyancsak dr. Münnich Ferenc február 11-i, 019. számú parancsa[157] rögzítette, hogy előterjesztésére az Elnöki Tanács a 16/1957. számú határozatával Hegyi László vezérőrnagyot, az MN vezérkari főnökét „tiszte alól felmentette" és egyidejűleg Ugrai Ferenc ezredest az MN vezérkari főnökévé kinevezte. A február 15-én kelt, 026. számú miniszteri parancsból[158] pedig az derül ki, hogy a miniszter Gyurkó Lajos vezérőrnagyot felmentette a 3. lövészhadtest parancsnoki beosztásából, egyidejűleg kinevezte a HM kiképzési csoportfőnökévé, illetve Köteles Jenő[159] vezérőrnagyot a HM Személyügyi Csoportfőnökség személyi tartalék állományából felmentette és kinevezte az Egyesített Tiszti Iskola parancsnokává.

Uszta Gyula vezérőrnagy február 15-én adta ki az 1957. évi szervezési intézkedését[160], mely szerint a szervezési időszakként a február 5–május 5-i időszakot határozta meg, illetve május 3–4-re rendelte el az újoncbevonulás időpontját.

A honvédelmi miniszter első helyettesének 1957. 02. 20-án kelt 011. számú parancsa[161] rögzítette a fent jelzett kinevezéseket, továbbá azt, hogy a fegyveres erők minisztere kinevezte Róka Mihály ezredest a HM páncélos és gépjármű csoportfőnökévé; Kovács Imre vezérőrnagyot a HM személyügyi csoportfőnökévé; Ilku Pál vezérőrnagyot a HM politikai csoportfőnökévé; Csonka Tibor alezredest a HM pénzügyi csoportfőnökévé; Tóth Lajos ezredest az MN vezérkar hadműveleti csoportfőnökévé;

154 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 210. o.

155 Uo. 211. o. és Magyarország hadtörténete... i. m. 565. o.

156 HL MN 1967/T–57-58/I. ő. e. (1957. 02. 11.)

157 HL MN 1967/T–57-58/I. ő. e. (1957. 02. 11.)

158 HL MN 1967/T–57-58/I. ő. e. (1957. 02. 15.)

159 Köteles Jenő (1914–1966) a Magyar Néphadsereg egyik legnépszerűbb tábornoka, később az Egyesített Tiszti Iskola parancsnoka, majd altábornagy, kiképzési főcsoportfőnök, a honvédelmi miniszter első helyettese, a ZMNE „Pro Militum Artibus" posztumusz kitüntetettje

160 HL MN 1967/T–190/I. ő. e. (1957. 02. 15.)

161 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1957. 02. 20.)

Lakatos Béla ezredest az MN vezérkar szervezési és mozgósítási csoportfőnökévé; Penczi József ezredest az MN vezérkar híradó csoportfőnökévé; Horváth Mihály vezérőrnagyot az MN vezérkar anyagtervezési csoportfőnökévé; Gyurkó Lajost a HM kiképzési csoportfőnökévé; Bereczki Imre őrnagyot az MN tüzérparancsnokság fegyverzeti csoportfőnökévé; Csémi Károly ezredest a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) parancsnokává; Köteles Jenő vezérőrnagyot az Egyesített Tiszti Iskola (ETI) parancsnokává és Otta István vezérőrnagyot a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola parancsnokává. Ugyanez a parancs rögzítette Bata István vezérezredes, Janza Károly altábornagy, Hazai Jenő, Hídvégi Ferenc és Madarász Ferenc vezérőrnagyok, valamint Márton András[162] ezredes tartalékállományba, továbbá Szabó István altábornagy, illetve Hegyi László és Székely Béla vezérőrnagyok nyugállományba helyezését. *Ezzel lényegében kicserélődött a katonai felső vezetés.*

E kinevezéssorozat megteremtette annak lehetőségét, hogy február 28-án megszűnjék a Fegyveres Erők Minisztériuma, s megkezdje önálló tevékenységét a Belügyminisztérium, valamint a Honvédelmi Minisztérium. Ezzel egyidejűleg nevezték ki a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány honvédelmi miniszterré Révész Géza altábornagyot[163]. Így lehetőség nyílt arra, hogy megszűnjön a hadsereg-parancsnokság és megkezdje működését az újjászervezett Vezérkar, a Politikai, valamint a Személyügyi Csoportfőnökség.[164]

A Honvédelmi Tanács (elnök: Kádár János[165], tagok: dr. Münnich Ferenc, Apró Antal, Tömpe István és Uszta Gyula vezérőrnagy) 1957. március 12-én kelt 7/103/1957. számú határozatában (HM Szerv. és M. Csoportfőnökség 00769/Csf – 1957. 03. 22. sz.)[166] intézkedett a Néphadsereg új szervezése következtében létszámfelettivé váló tisztek ügyének rendezésére. Ennek megfelelően:

- jóváhagyta a tiszti létszámkeret 3500 fővel való megemelését, egyben utasította a honvédelmi minisztert, hogy ennek figyelembevételével állítson fel Budapesten egy karhatalmi tiszti ezredet, a nagyobb vidéki városokban pedig tiszti karhatalmi zászlóaljakat;
- utasította a belügyminisztert, hogy a leszerelő honvédtisztek közül mintegy 1000 főt alkalmazzon a rendőrség, a határőrség és a légoltalmi szolgálat területén;
- engedélyezte, hogy az 1957-ben leszereltek közül mintegy 1000–1500 tisztet az MN szervezetszerű polgári alkalmazotti létszámkeretén belül személycsere útján felvegyenek. Részükre – állományba vételükig, indokolt esetben – a rendfokozati illetményük erejéig fizetés-kiegészítés folyósítását engedélyezték.

Révész altábornagy, a március 15-én kelt 3. számú parancsában[167] március 21-i hatállyal ismét elrendelte az MN-en belül az „elvtárs" megszólítást, mert „Ez a megszólítás fejezi ki leghívebben a néphadsereg személyi állományának teljes elvi egységét: megvédeni a szocialista hazát, a nép hatalmát mindenféle belső, vagy külső ellenséggel szemben."

162 Márton András (1924–) tanító, majd hívatásos tiszt. A „Hunyadi" Lövész Tiszti Iskola parancsnoka (1951–1953), illetve a „Vorosilov" Vezérkari Akadémia elvégzése után a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokhelyettese, 1956. október 1-jétől pedig parancsnoka. A forradalom alatti magatartásáért 10 év börtönre ítélték, de 1962. április 3-án amnesztiával szabadult. Rehabilitálták, kinevezték vezérőrnaggyá (1990), illetve előléptették altábornaggyá (1992), majd vezérezredessé (2006). A ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje, a ZMNE Tiszteletbeli Doktora (Doctor Honoris Causa)

163 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 212. o.

164 Uo.

165 Kádár János: lásd az I. fejezet 11. számú lábjegyzetét!

166 HL MN 1967/T–237. ő. e. (1957. 03. 12.)

167 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1957. 03. 15.)

Ugrai Ferenc ezredes, vezérkari főnök, valamint Lakatos Béla ezredes, szervezési és mozgósítási csoportfőnök 1957. március 16-án terjesztett elő egy jelentést[168] – az iratból nem derül ki, hogy ki számára – a Magyar Néphadsereg fejlesztési tervéről. Ebből megállapítható, hogy:

- az FMPK 10 024/1956. MT. számú határozata alapján az MN békelétszáma 50 ezer, hadilétszáma pedig 75 ezer fő lehet. Ezenfelül a Honvédelmi Tanács 7/103/1957 számú engedélyével – *lásd a 166. számú lábjegyzetet!* – még 3500 tiszt megtartható. Az ilyen paraméterekkel újjászervezett haderő május 15-én kezdi meg a kiképzést;
- a fejlesztési lehetőségek, az ország gazdasági helyzete, valamint az elmúlt 9 év szervezési tapasztalatai alapján megállapíttatott, hogy a Magyar Népköztársaságnak perspektivikusan békében 100 ezres, háborúban pedig – figyelembe véve a védelmi feladatokat, valamint a VSZ-ben vállalt kötelezettségeket – 300 ezres hadsereggel kell rendelkeznie. (*Lásd a 149. számú lábjegyzetben* szereplő moszkvai „tanácsot" – Sz. M.). Az előterjesztők szerint – tekintettel a gazdasági helyzetre – ez a békelétszám 1962-re, a háborús létszám pedig 1965-re érhető el;
- ezek az értékek csak lépcsőzetesen hozhatók létre: a békelétszám tekintetében 1957–58-ban 50 ezer; 1959–60-ban 60–70 ezer; 1962-ben 100 ezer, míg a háborús létszámok tekintetében 1962-ig csak a békében meglévő alakulatokat emelnék hadilétszámra (1957–58-ban 75 ezer; 1962-ben 170 ezer), majd 1963–65 között fokozatosan emelnék 300 ezerre;
- a tervezett évi 1,6–2,3 milliárd Ft-os költségvetés, valamint a kormány által az 1959–60-as évekre engedélyezett 150 millió rubeles korszerű haditechnikai beszerzés ezt a fejlesztést reálissá teszi;
- ezen új békelétszám korszerű eszközökkel való ellátását az 1961-re prognosztizált – a speciális importot (fegyverbeszerzést – Sz.M.)nem tartalmazó – 3.7, illetve az 1962-es 4 milliárd Ft-os költségvetés fedezi. Speciális importra 1961-ben 348, míg 1962-ben 419 millió rubelt terveztek fordítani.

A meglévő szűkös anyagi lehetőségek körülményei között is megpróbálta a kormány javítani a katonák életkörülményeit. Ennek megfelelően Révész Géza altábornagy 1957. március 19-én kiadta a 010. parancsát,[169] melyben intézkedett a hivatásos és továbbszolgáló állomány illetményének rendezésére. Ebben hangsúlyozta: „Az illetmények általános emelésében kifejezésre jut pártunk és kormányunknak a hadsereg tábornoki, tiszti és tiszthelyettesi állományáról való fokozott gondoskodása... Pártunk és kormányunk ugyanakkor elvárja, hogy tábornokaink, tisztjeink és tiszthelyetteseink minden körülmények között készek legyenek szocializmust építő hazánk megvédésére."

168 HL MN 1967/T–241. ő. e. (1957. 03. 16.)

169 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1957. 03. 19.)

Köteles Jenő vezérőrnagy (altábornagy)

Ugrai Ferenc vezérőrnagy

Az április 1-jén hatályba lépő új rendszerben a rendfokozati illetmény 2600 (hadseregtábornok) és 850 Ft (alhadnagy), valamint 700 (hivatásos főtörzsőrmester) és 300 Ft (továbbszolgáló tizedes), illetve a beosztási illetmény a tábornoki és tiszti kar esetében (1 – 19.): 2600 – 900 Ft, a hivatásos és továbbszolgáló tiszthelyettesi kategóriában pedig (I – VIII.): 1000 és 700 Ft között mozgott. (Ez, összevetve az 1956. április 1-jén életbe léptetett előző illetményrendszerrel[170], a vezérezredesnél 630, az alhadnagynál 290 Ft emelkedést, míg az 1. beosztásnál 500 Ft, a legalacsonyabb (1956-ban a 22.) estében pedig 50 Ft *csökkenést* jelentett – Sz. M.).

Úgyszintén a hivatásos és tartalékos állomány „hangulatjavítása" céljából április 4-én – 1956. szeptember 29-i és november 7-i dátummal *visszamenőleg* – 8761 tisztet (az állomány mintegy 52%-át!) léptették elő. Úgyszintén, csaknem 600 tartalékos tiszthelyettes kapott tiszti rendfokozatot, 462 tartalékos tiszt pedig eggyel magasabb rendfokozatba lépett.[171] A honvédelmi miniszter április 27-én kelt 0101. számú parancsából[172] pedig az derül ki, hogy az Elnöki Tanács a 38/1957. számú határozatával kinevezte vezérőrnaggyá Ugrai Ferenc ezredes, vezérkari főnököt és Tóth Lajos ezredes, hadműveleti csoportfőnököt.

A nemzetközi légkört nem javította az a tény, hogy május 1-jével ismét megkezdődött az aknazár-telepítés a magyar–osztrák határon. A belpolitikában viszont némi elmozdulást jelzett az, hogy május 2-án megszűnt a három budapesti karhatalmi ezred, bár szerepüket – a jóval kisebb létszámú – Forradalmi Honvéd Tiszti Ezred vette át. Május 3-án megkezdődött az újoncbevonulás, majd az ún. „csonka kiképzési év" (május 8 – október 31.).[173]

Kardos János ezredes, anyagtervezési csoportfőnök-helyettes a 01395/Szerv.o. – 1957. 05. 10. számon terjesztette fel a honvédelmi miniszterhez jelentését[174] az „1956. évi okt. ellenforradalmi események következtében keletkezett hozzávetőleges anyagi károk, veszteségek" tárgyában. Ebből kiderül, hogy kb. 1,416 milliárd Ft-nyi kár érte a Magyar Néphadsereget. (Az még talán érthető, hogy elloptak 103 millió Ft értékű ruházatot, nem találtak 1200 gépkocsit, s az épületkárok is megközelítették a 19,5 milliárdot, de hogy hová tűnhetett 89 légvédelmi ágyú és 1050 távbeszélőközpont, ez felfoghatatlan! – Sz. M.). Közel ezzel egy időben tette közzé a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) is jelentését arról, hogy a harcok során 2700 magyar állampolgár veszítette életét, és mintegy 20 ezren sebesültek meg.

A honvédelmi miniszter egy 1957. május 20-án készített – de az aláírás és a „nap" hiányzik a „Szigorúan titkos" anyag 2. példányáról – jelentése[175] (az iratból az sem derül ki, hogy kinek szól) a Magyar Néphadsereg átszervezésének végrehajtásáról számolt be:

- az MN 1957. évi szervezetét és létszámát a FMPK 10 024/1956. számú határozata 50 ezer katonában és 13–14 ezer polgári alkalmazottban szabta meg, amivel megoldhatóak a kiképzési és karhatalmi feladatok, s ezen az alapon – a gazdasági helyzet alakulásának függvényében – megoldható majd későbbi fejlesztése;
- a Honvédelmi Tanács 7/103/1957. számú határozatában engedélyezett plusz 3500 fős tiszti keretből – *lásd a 166. számú lábjegyzetet!* – felállították Budapesten a karhatalmi tiszti ezredet, 8 vidéki helyőrségben a karhatalmi zászlóaljakat és 8 helyőrségben az önálló karhatalmi századokat (191. fólió);
- az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága által kiadott irányelveknek megfelelően kialakított új politikai apparátus a korábbiaknál kisebb létszámú. (Amíg a hadsereg összkatonai létszámán belül 1953-ban 3,1%-ot tett ki a politikai apparátus, addig 1957-ben csak 1,3%-ot – Sz. M.). Ami a párttagok arányát illette, addig, amíg 1956. október 1-jén a hadseregen belül 24,5, a tisztikaron belül pedig 91%-ot tett ki a párttagok aránya, 1957. május 14-én ezek az értékek 19,5, illetve 72%-ra változtak. (192. f.);
- a hadsereg átszervezése az 1957. február 12–május 1-jei periódusban – a karhatalom kivételével – alapvetően befejeződött, és május 8-ával megkezdődött az új kiképzési év;
- a kormány és a Honvédelmi Tanács határozatai alapján a tiszti létszám – a karhatalmi alakulatokkal együtt – 14 500 fő lesz, ami azonban az MSZMP KV Intéző Bizottságának döntése alapján a jelenleg karhatalmi szolgálatot ellátó 2–300 tartalékos tiszt hivatásos állományba vételével növekedni fog. A jelentés elkészítésekor már 14 811 tiszt (+311) teljesített szolgálatot, ugyanakkor betöltetlenek voltak olyan fontos beosztások, mint a vezérkarfőnök-helyettesi; a

170 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1956. 04. 01.)
171 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 214. o.
172 HL MN 1967/T–57-58. ő. e. (1957. 04. 27.)

173 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 215. o.
174 HL MN 1967/T–237. ő. e. (1957. 05. 10.) és 223. ő. e. (1957. 05. 13.)
175 HL MN 1967/T–237. ő. e. (1957. 05. 20.)

hadműveleti csoportfőnök-helyettesi; az akadémiaparancsnok-helyettesi és összfegyvernemi fakultásparancsnoki, valamint a Légvédelmi, illetve a Hadműveleti Csoportfőnökségen két osztályvezetői. Így, amennyiben a Belügyminisztérium nem veszi át a 311 fős személyi fölösleget, úgy ezeket tartalékállományba kell helyezni;

- a tábornokoknak és tiszteknek „az ellenforradalom alatt tanúsított magatartását" – a február 15-én lezárt bejelentések alapján – felülvizsgáló bizottságok tekintették át, melynek során 8 tábornok és 1116 tiszt ügyével foglalkoztak. Ennek eredményeként 3 tábornok és 673 tiszt esetében javasolták a hadseregből való eltávolításukat. Rajtuk kívül 6923 fő nem írta alá a Tiszti Nyilatkozatot, és további 1747 fő kérte leszerelését, illetve nyugállományba helyezését;
- a sorállomány teljes feltöltöttségű volt (33 948 fő), rajtuk kívül szolgált még – júliusig – 2638 fő;
- a rendszeresített (4046 fős) továbbszolgáló tiszthelyettesi állományból hiányzott 1046 fő (194. f.);
- végezetül, a hadsereg fejlesztésével kapcsolatos elképzelések jelentésekor megismételték a *168. számú lábjegyzetben* foglaltakat. Ezzel összefüggésben jelezték, hogy: „A hadsereg újabb fejlesztése következtében – mely 3–4 év múlva várható – már most elő kell készíteni a fejlesztés tiszti biztosítási tervét." (198. f.)

1957. május 17-én látott napvilágot a személyügyi csoportfőnök által a Katonai Tanács számára készített Ksz. 095. számú jelentése a „A tiszti felülvizsgálat és a szervezés értékelése" címmel.[176] Ebben – a néhány bekezdéssel korábban jelzettektől, ha nem is nagyságrendekkel, de bizonyos mértékig eltérő adatokkal – arról számolnak be, hogy a fenti bizottság a következő eredménnyel végezte el ezen időpontig a feladatát:

	Tábornok	Főtiszt	Beosztott ti.	Összesen
Leszerelésre javasolt	4	121	616	741 *
Alacsonyabb beo-ra javasolt	–	32	49	81
Áthelyezésre javasolt	–	10	16	26
Felmentve	2	66	206	274
Összesen:	**6**	**229**	**887**	**1122**

* az iratban tévesen 731 szerepel

A fent jelzett 741 főből leszerelt 677, a felsőbb bizottságok viszont 64 személyt felmentettek, illetve más határozatot hoztak esetükben. (Az iratban a jelzett számszaki hiba miatt 54 szerepel – Sz. M.) A jelentés készítésekor még 445 határozatot nem hagytak jóvá. Ezek befejezését május 28-áig vállalta a személyügyi csoportfőnök.

A bizottságok döntései ellen az elmarasztaltak közel 40%-a nyújtott be fellebbezést, de pl. az OLLEP-nél nem is foglalkoztak ezekkel. Másutt viszont éppen liberálisan ítélték meg a cselekményeket.

176 HL MN 1957/T–153. ő. e. (1957. 05. 17.)

Ami a tiszti létszám alakulását illette, Kovács Imre vezérőrnagy arról jelentett, hogy 1957. május 16-án a rendszeresített 14 500 tiszttel szemben 14 835 fővel rendelkezett a Magyar Néphadsereg, melyből 14 522 tiszt kapott beosztást. A feleslegként mutatkozó 313 (az iratban 335 szerepel, valószínűleg azért, mert a 14 835-ös érték utolsó három számát tintával írták át, de a többin nem módosítottak – Sz. M.) tisztből 88-nak nem is kívántak beosztást adni alacsony képzettségük vagy származásuk (régi tiszt, tiszthelyettes stb.) miatt.

Eme új tisztikar 62 (1956. október 26-án 59,8) %-a volt munkás-, 21,5 (21,5) %-a paraszt-, 1,8 (2,5) %-a értelmiségi, 7,8 (8,6) %-a alkalmazott- és 6,9 (7,6) %-a egyéb származású. Tehát tovább folytatódott az eltolódás a munkás-paraszt származású, új tisztikar javára. Ami a rendfokozati arányokat illette: tábornok 0,09 (0,1), főtiszt 9,81 (7,6), beosztott tiszt 90,1 (92,3) %-ot tett ki. Ezen belül a régi tisztek 0,5 (1,8), a régi tiszthelyettesek pedig 2 (2,1) %-ban részesedtek. Így tett ki a beosztásban lévő tiszti létszám 14 522 főt, szemben az 1956. október 16-i 23 728 fővel szemben. (9. f.)

1957. május 27-én szovjet–magyar egyezményt[177] írtak alá Budapesten, amely rögzítette a Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetét, illetve az itt-tartózkodással kapcsolatos egyéb kérdéseket. Megegyeztek abban is, hogy a vitás kérdések rendezésére vegyes bizottságot hoznak létre, melynek elnöke az MN vezérkari főnöke és a Déli Hadseregcsoport parancsnoka.

A június 11-én kelt 0177. számú miniszteri parancs, valamint a 15-i 025. számú tiszti parancs[178] akár rendhagyónak is nevezhető, hiszen addig példátlan módon, „Saját kérelmére, a rendfokozatáról történt egyidejű lemondása mellett" helyezte a miniszter tartalékállományba Házi Sándor vezérőrnagyot. A biztonság kedvéért azért rögzítette a parancs: „Rendfokozata: tartalékos honvéd." Házi vezérőrnagyban, az MN hadtápfőnökében volt „tartás", amikor kérését indokolta, miszerint: „1948. november 8-án a Párt bizalmából és megbízásából vonultam be a Néphadseregbe... Mivel most a Párt bizalmát elvesztettem, kérem a hadseregből való leszerelésemet. Egyben a fenti indokra való tekintettel a Néphadseregben szerzett rendfokozatomról lemondok." *(A kérelem teljes szövegét lásd a következő oldalon!)*

A honvédelmi miniszter májusi jelentésének bemutatásakor (*lásd a 175. számú lábjegyzetet!*) a *8 oldalas* iratból nem derült ki derült ki a „címzett". Nos, a Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 003234/csf. – 1957. 10. 12. számú, de június 17-én készített irata[179] (sőt, az utolsó oldalán Lakatos ezredes által szintén június 17-én tett bejegyzés szerint: „Az 1., és 2.,-ik /sic!/ pld-okat Tóth vőrgy. e. jelentés végett átvette." – Sz. M.) fennmaradt 3. példányából az már világossá vált, hogy ez utóbbi az MSZMP Intéző Bizottsága számára fogalmazott *15 oldalas és 3 mellékletet* tartalmazó jelentés az MN átszervezésének végrehajtásáról, valamint az erkölcsi-politikai helyzetéről. Tehát továbbra sem derült ki, hogy a májusi jelentés más felsőbb szerv számára készült-e, vagy az IB nem fogadta el a májusit és bővebb jelentést kért.

Azon túl, miszerint a júniusi jelentésből egyértelműen kitűnik az, hogy miről és kinek szól, valamint a fejezeteket nem római számmal, hanem betűkkel (A, B) jelezték, s az alcímeket sorszámozták római számokkal, az „I. A hadsereg 1957. évi szervezetét és létszámát meghatározó Kormány és H.T. (Honvédelmi Tanács – Sz. M.) rendeletek és

177 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 216. o.
178 HL MN 1967/T–57-58/I. ő. e. (1957. 06. 11.) és HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1957. 06. 15.)
179 HL MN 1967/T–223. ő. e. (1957. 06. 17.)

Magyar Népköztársaság Honvédelmi
Miniszterének.
Révész Géza altbgy. elvtársnak.

Budapest.

Jelentem, hogy 1948. november 8-án a Párt bizalmából és megbizásából bevonultam a Néphadseregbe. 1949. áprilisában a törzstiszti tanfolyam elvégzése után pedig hivatásos állományba lettem véve.

Mivel most a Párt bizalmát elvesztettem, kérem a hadseregből való leszerelésemet. Egyben a fenti indokra való tekintettel a Néphadseregben szerzett rendfokozatomról lemondok. Kérésem elbirálásánál fenti indok mellett kérem figyelembe venni több mint 26 éves szolgálati időmet, valamint azt, hogy szolgálati ténykedéseimmel kapcsolatban sulyos isiász megbetegedést és kétizben tüdőgyulladást kaptam, ami egészségi állapotom erősen lerontotta.

A Miniszter Elvtárs döntéséig kérem szabadságolásomat.

Budapest, 1957. évi junius hó 3-án.

HÁZI SÁNDOR vőrgy.

azok végrehajtása" alfejezet szinte szó szerint megegyezik a májusival, mindössze az új politikai apparátussal és a párttagság alakulásával foglalkozó pont maradt ki.

A „II. A hadsereg személyi állományának létszámhelyzete" alfejezetben annyi az új, hogy kiderült: az „ellenforradalom ideje alatt tanúsított" magatartással kapcsolatos bejelentések mégsem zárultak le február 15-ével, a felülvizsgálat tovább folytatódott az újabb bejelentések alapján. A további részek is megegyeztek a májusival, viszont kiegészült egy B. alfejezettel, ahol a hadsereg erkölcsi-politikai helyzetét elemezték további hét és fél oldalon. E szerint az élet normalizálódott; a karhatalmi szolgálat „nagy forradalmi iskola volt", megtisztult a tisztikar.

„A fentiek következtében a tisztikarnál az osztályhűség, a harci szellem, az ellenség iránti gyűlölet és éberség jobb, mint 1956 októbere előtt volt." (838. f.) Ennek ellenére sem találták még kielégítőnek a személyi állomány erkölcsi-politikai állapotát. Gondként jelezték a politikai passzivitás növekedését, valamint azt, hogy „a hadseregben elterjedt intrika nyomasztó légköre egyik fő akadálya a pártszerű, nyílt állásfoglalásnak... Főleg a karhatalmi alakulatoknál igen veszélyes jelenség a hadsereg vezetése elleni demagógia" (840–841. f.)

Ebben az alfejezetben foglalkoztak – a májusihoz képest némileg eltérő adatokkal – a párttagsággal. E szerint 14 112 párttagot tartottak nyilván, aminek 81%-a tiszt, 11%-a polgári alkalmazott, 8%-a pedig tiszthelyettes és sorkatona. A tisztek 75%-a volt párttag, míg 1956 októbere előtt 81%-a. A tagság 80%-a 25–40 év közötti volt, de a 24 év alattiak aránya a korábbi 17%-ról 6,8%-ra csökkent. A párttagok 55,5%-a volt munkás- és 35%-a parasztszármazású. A hadseregben ekkor 374 alapszervezet és 56 pártbizottság, valamint 231 KISZ-alapszervezetben 7200 KISZ-tag működött. (842–843. f.)

Végül a jelentés beszámolt az állományt leginkább foglalkoztató politikai kérdésekről, többek között olyanokról, mint:

- A Szovjetunióhoz való viszonyunk, különösen a szovjet csapatok hazánkban tartózkodása, és hogy ki élelmezi őket.
- Csehszlovákiában miért nincsenek szovjet csapatok?
- Mi van és mi lesz Nagy Imrével?
- Miként értékelendő a hadsereg 1956. októberi magatartása, mi volt az oka megbénulásának?

Részben, mert – mint a június 17-i iratból is kiderült – a megszabott határidőn túl is fogadtak el be-/feljelentéseket a bizottságok, részben mert az ekkor készült okmányok nem képezték a precizitás obeliszkjeit, újabb adatokkal és téves adatokkal is „gazdagodtunk". Így a Személyügyi Csoportfőnökség 1957. június 21-én kelt 0136. számú „Névjegyzék"-e[180] szerint – szemben a május 17-i jelentéssel (*lásd a 176. számú lábjegyzetet!*) – a Felülvizsgáló Bizottságok 8 tábornokot vontak vizsgálat alá, akik közül Hegyi László, Madarász Ferenc és Mikes József vezérőrnagyot leszerelték. Felülvizsgálat nélkül szerelték le Bata István vezérezredest, Janza Károly és Szabó István altábornagyokat, továbbá Hazai Jenő, Házi Sándor, Hidvégi Ferenc, Matékovits (az iratban – mint általában – pontatlanul: Mátékovics) Endre, Székely Béla, Tóth Lajos* és Váradi Gyula (ő a felülvizsgálat nélkül lesze-

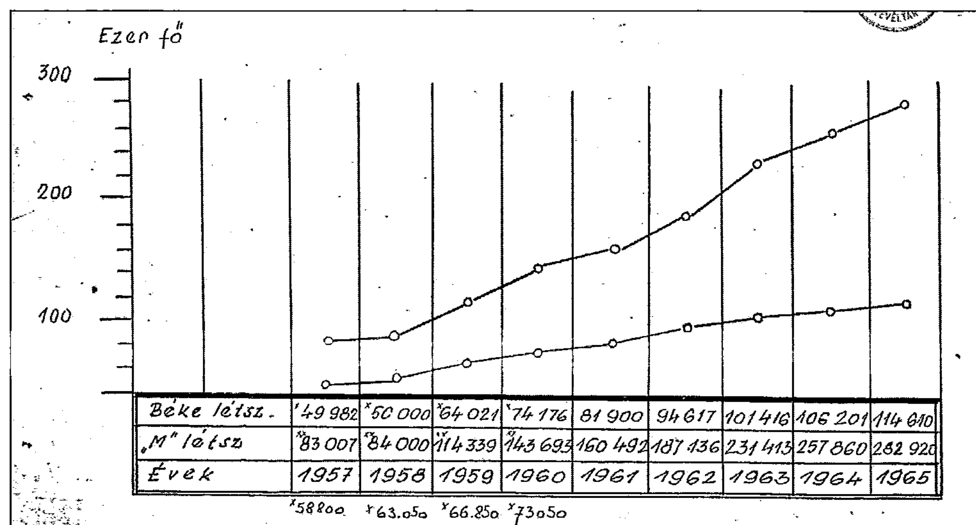
180 HL MN 1957/T–153. ő. e. (1957. 06. 21.)

reltek között is szerepel – Sz. M.) vezérőrnagyokat. Letartóztatásba helyezték Kovács István vezérőrnagyot. A Felülvizsgáló Bizottság elé került 27 ezredesből 17-et, felülvizsgálat nélkül pedig további 31 ezredest szereltek le. (Nádor Ferenc ezredes neve mind a felülvizsgáltak, mind a felülvizsgálat nélkül leszereltek között szerepel – Sz. M.). Négy ezredes – köztük Maléter Pál! – szerepelt a letartóztatottak, egy pedig a „disszidáltak" között. (Idővel más tábornok /pl. Váradi Gyula vezérőrnagy/ és ezredesek /pl. Márton András/ is letartóztattak, sőt volt, akit ki is végeztek /pl. Maléter Pál vezérőrnagy, Mecséri János ezredes/ – Sz. M.)

Közben a Katonai Bíróságok is nagy számban hozták a – sokszor megtorló, sőt, mint korábban láttuk, a „megrendelt" – ítéleteket. Így 1956. november 4-e és 1957. június 30-a között 1571 ítéletet hoztak rendes/illetve statáriális eljárás keretében. Ezen belül 1245/illetve 326 volt a megoszlás. Ami a főbb büntetésnemeket illette: 62/60 halálra, 1183/266 börtönbüntetésre, 350 pedig fogdára szólt.[181]

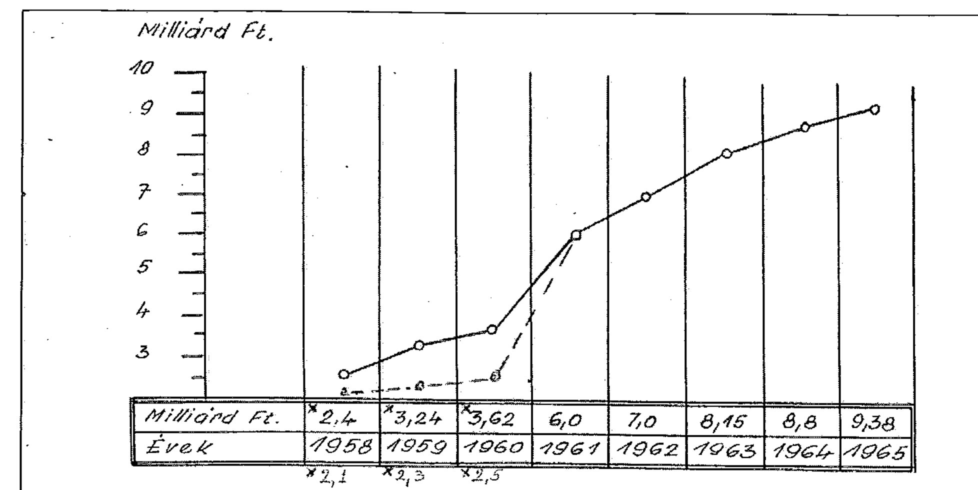
A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 00300 (1957. 08. 30.) számon készítette elő Révész Géza altábornagy számára a Honvédelmi Tanácsnak küldendő jelentését a Magyar Néphadsereg 1958–65-ig terjedő fejlesztési elgondolásról.[182] A terv elkészítésekor figyelembe vették a népgazdaság pillanatnyi helyzetét, valamint azt, hogy az elképzelésnek összhangban kellett lennie mind a beinduló három-, mind az azt követő ötéves tervvel. Ugyszintén nem hagyták számításon kívül az államhatár védelmével kapcsolatos, valamint a VSZ-ből adódó kötelezettségeket. Ezeknek a feladatoknak azonban – mutattak rá – csak egy 115 ezres béke- („B") és 300 ezres mozgósított („M") haderő tud megfelelni.

A korábbi évek haderőfejlesztéseinek elemzése azt bizonyította, hogy azok aránytalanok voltak: a nagy létszámú hadsereg nehéz hadieszköz-feltöltöttsége nem érte el a 20–40%-ot. Ezt a hibát az új elképzelés igyekezett kiküszöbölni: inkább kisebb, de korszerű fegyverzettel megfelelő szinten ellátott hadsereg megteremtését tűzték ki célul. Ennek megfelelően, 1965-ig a következő „B" és „M" hadrendet tervezték felállítani:

Béke létsz.	×49 982	×50 000	×64 021	×74 176	81 900	94 617	101 416	106 201	114 610
„M" létsz.	××83 007	××84 000	××114 339	××143 693	160 492	187 136	231 413	257 860	282 920
Évek	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	×58 800	×63.050	×66.850	×73050					

181 Csendes – Gellért: Kronológia... i.m. 205. o.
182 HL MN 1967/T – 241. ő. e. (1957. 08. 30.)

Milliárd Ft.	×2,4	×3,24	×3,62	6,0	7,0	8,15	8,8	9,38
Évek	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	×2,1	×2,3	×2,5					

(A második grafikonon látható, szaggatott vonallal jelzett és megcsillagozott számokkal jelzett érték ebből az iratból nem értelmezhető, erre a választ a *185. számú lábjegyzet* adja majd meg! – Sz. M.)

A fejlesztési elképzelésből kitűnik, hogy a korszerűsítés nem olcsó „játék", hiszen a speciális (haditechnikai) import költségigénye jelentősen „megugrott": az 1949/57-es beszerzések 2,34 milliárdjával szemben az 1958/65-ös igény már 5,92 milliárd Ft volt. Igaz, hogy így az 1958/1965-re tervezett honvédelmi kiadás 48,59 milliárd Ft-ot tenne ki, a tervezők szerint viszont: „Ezzel elérnénk, hogy szemben a korábbi mozgósítási terveinkkel – melyek *lényegében papírtervek voltak* (kiemelés tőlem – Sz. M.), mert anyagilag és technikailag nem voltak alátámasztva – 1965. végére korszerűen felszerelt 300 000 fős »M« hadsereggel rendelkeznénk." Ennek érdekében azt javasolta a honvédelmi miniszter a Honvédelmi Tanácsnak, hogy jelöljön ki egy kormánybizottságot (elnök: Kiss Árpád, az Országos Tervhivatal (OT) elnöke; elnökhelyettes: Révész Géza altábornagy, honvédelmi miniszter; tagjai: Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök; Csergő János kohó- és gépipari miniszter; Antos István pénzügyminiszter; Incze Jenő külkereskedelmi miniszter, valamint Kossa István közlekedési és postaügyi miniszter). Ez a bizottság 3 hónapon belül vizsgálja meg a hadsereg-fejlesztési tervek megvalósításának gazdasági és műszaki előfeltételeit, realitását, majd 1957. december 31-ig dolgozzon ki részletes tervet és jelentést, amit jóváhagyásra terjesszen fel a Honvédelmi Tanácshoz.

A honvédelmi miniszter szeptember 6-án adta ki a 42. számú utasítását,[183] melyben a csapatzászlók új címerrel való ellátására intézkedett. Ezen a napon bocsátottak ki először tiszteket az Egyesített Tiszti Iskoláról (ETI).

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága 1957 szeptemberében elvi döntést hozott, miszerint „a hadsereget alkalmassá kell tenni arra, hogy belső funkciójának teljesítése mellett képes legyen egy esetleges külső támadás elhárítására."[184]

183 HL MN 1967/T–7-8. ő. e. (1957. 09. 06.), valamint Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 217. o.
184 Magyarország hadtörténete... i. m. 570. o

A Honvédelmi Tanács október 1-jére tűzte ki a Néphadsereg 1957–1960. évi fejlesztési javaslatának megvitatását.[185] Ezt a Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 003237/csf. – 1957. 10. 14. számú irata tartalmazza, ami lényegében az e témában több ízben bemutatott előterjesztések rendkívül tömörített és az 1957–60-as periódusra lerövidített, valamint a megváltozott helyzethez igazított, helyenként új elemekkel kiegészített szintézise. Ebben:

- tömören összegezték, hogy a FMPK az 1956. december 8-i határozata 50 ezer főben rögzítette az MN létszámát; a HT 1957. március 12-én – a karhatalmi alakulatok felállítása érdekében – további 3500 tisztet engedélyezett, majd később – a karhatalomban szolgáló tartalékos tisztek közül hivatásosnak átveendőkre való tekintettel – még 300 fővel emelte meg a létszámot, így az MN engedélyezett katonalétszáma 53 800 fő lett;
- új információként értékelendő az előterjesztés azon passzusa, miszerint Magyarország légvédelmének fejlesztése és biztosítása érdekében a szovjet kormánytól „félhivatalos" ígéretet kaptunk arra vonatkozóan, hogy 1958-tól térítésmentes segítségképpen korszerű technikát kapunk. Ez lehetővé teszi két keret légvédelmi tüzérezred és egy keret repülőezred felállítását 1958 őszén;
- mivel az MN – alacsony – rendszeresített létszáma nem teszi lehetővé az adott évben az összes sorköteles behívását, az évente így behívatlan, átlagosan 20 ezer sorköteles 1959 januárjától való rövidített – 3 hónapos – kiképzésének végrehajtására 1958 őszén fel kell állítani egy keret gépkocsizó lövészhadosztályt;
- az előbbiekben jelzett szervezeti javaslatok magvalósítása érdekében az MN létszámát 1957-ben 5 ezer, 1958-ban pedig további 4500 fővel fel kell emelni, ami így 1957-ben 58 800-ra, 1959 őszén pedig 63 500 (az iratban „sajtóhiba" a 63 050-es érték – Sz. M.) főre nőne;
- 1959 őszén – az ország légvédelmének továbbfejlesztése érdekében – felállna egy honi légvédelmi tüzérhadosztály-parancsnokság, és az 1958-ban felállított keret légvédelmi tüzérezredek feltöltődnének teljes állományra; megszerveződne a 2. rádiótechnikai ezred és a légvédelmi híradóezred, s végül: 1959-ben felállna a 2. vadászrepülő-ezred. Így az 1958-ban felállított 1. vadászrepülő-ezreddel, valamint a már működő repülő-kiképzési központ állományával megalakul egy vadászrepülő-hadosztály két harci és egy kiképzőezreddel. E változások az MN létszámát 1959 őszén 3800 fővel növelik;
- 1960 őszén feláll egy keret gépkocsizó lövészhadosztály, a budapesti honi légvédelmi tüzérhadosztály negyedik tüzérezrede és a vadászrepülő-hadosztály harmadik ezrede – új repülőgépek beszerzésével – harci ezreddé szerveződik. Úgyszintén 1960 őszén fel kell állítani egy új vegyivédelmi zászlóaljat; ezreddé kell átalakítani az önálló pontonos zászlóaljat. Így a Magyar Néphadsereg létszáma 6200 fővel növekedve, eléri a 72 900 főt. Az új tiszti létszámigényt a karhatalomban szolgálókból fogják biztosítani;
- bár a HT az 1956. december 22-én kelt 1/101/1956. számú rendeletében 1957–1958-ra 1,6–2 milliárd forintot irányzott elő, azonban a tiszti illetményrendezés (+130 millió Ft) és benzináremelés (+40 milliárd Ft) felborította ezt az elképzelést. Az 1958-ra javasolt szervezetfejlesztések további 250 milliárdos pluszköltséget indukálnak. Mindezek alapján javasolták az 1958. évi költségvetést 2,1 milliárd Ft-ra emelni. Az 1957. év végi 8–10 milliárd kigazdálkodható. Úgyszintén javasolták az 1959–1960-ra előirányzott évi 2–2,3 millió Ft-ot 1959-ben 2,3, 1960-ban pedig 2,5 millió Ft-ban megállapítani. (*Ha összevetjük a 182. számú lábjegyzetben* szereplő értékekkel, azoktól összességében közel 2,36 milliárd forinttal kevesebb, s így vált érthetővé – ezek szerint az e határozat után berajzolt új grafikonszakasz – Sz. M.)

185 HL MN 1967/T–241. ő. e. (1957. 09. 26.)

A határozati javaslattervezetben – nagy valószínűséggel ez vált javaslattá is – a HT a Magyar Néphadsereg költségvetési keretét – a „javított" grafikonnak megfelelően – 1958-ban 2,1, 1959-ben 2,3, 1960-ban pedig 2,5 milliárd Ft-ban állapította meg és utasította az OT elnökét, valamint a pénzügyminisztert ezen keretek biztosítására.
Ami az MN engedélyezett létszámát illette:

Állománykateg.	1957 őszén	1958 őszén	1959 őszén	1960 őszén
Tiszt	14 800	14 800	?	?
Tiszthelyettes	4 236	4 960	?	?
Honvéd	39 764	43 290	?	?
Összesen:	**58 800**	**63 050***	**66 850**	**73 050**

* a fent jelzett „sajtóhiba" itt helyes értéknek mutatkozik – Sz. M.

Mint látható, a Honvédelmi Tanács által elfogadott létszám[186], minimális mértékben tért el az eredeti javaslattól.

Október 1-jén kinevezték személyügyi csoportfőnökké – az ezt a beosztást már május végétől betöltő – Pesti Endre ezredest; másnap törvényerejű rendelet jelent meg a rögtönbíráskodási eljárás megszüntetéséről, 13-án pedig az Elnöki Tanács feloldotta a statáriumot.[187]

Az MSZMP Politikai Bizottsága november 12-én határozatot hozott[188] a hadsereg felső szintű pártirányítására, -ellenőrzésére. Ebben kimondta, hogy a Magyar Néphadsereg egész tevékenységének irányítását és ellenőrzését az MSZMP KB (Politikai Bizottsága) végzi. Meghatározták, hogy az irányításnak és ellenőrzéseknek milyen szerveken, illetve személyeken keresztül kell érvényesülnie. Ennek megfelelően a honvédelmi miniszternek, a politikai csoportfőnöknek és az MSZMP Néphadseregi Bizottsága első titkárának rendszeresen be kellett számolnia a Politikai Bizottságnak, valamint a Titkárságnak mind a hadsereg helyzetéről, mind a párthatározatok végrehajtásának helyzetéről.

1957. december 10-én honvédelmi miniszterhelyettessé nevezték ki Ugrai Ferenc és Ilku Pál vezérőrnagyokat.[189]

186 HL MN 1967/T–241. ő. e. (1957. 10. 01.)
187 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 218 – 219. o.
188 Magyarország hadtörténete... i. m. 566. o.
189 Csendes – Gellért: i. m. 220. o.

1958 első heteit a felső szintű vezetésben bekövetkezett változások jellemezték. Így a FMPK január 25-én Borbás Máté vezérőrnagyot kinevezte az MN országos légvédelmi parancsnokává, s egyben a HM Katonai Tanácsa tagjává, 28-án pedig – a Nagy Imre-per első napján – az Elnöki Tanács a Minisztertanács elnökévé választotta dr. Münnich Ferencet.[190] A 0145. számú, 1958. február 20-án kelt honvédelmi miniszteri parancs[191] viszont arról tájékoztatott, hogy a FMPK február 6-i határozatával Ilku Pál vezérőrnagyot, miniszterhelyettest, politikai csoportfőnököt beosztásából felmentette, s egyidejűleg művelődésügyi miniszterhelyettesnek kinevezte. Ezzel összefüggésben a FMPK február 13-án kinevezte Dapsi Károly ezredest politikai csoportfőnökké, egyben honvédelmi miniszterhelyettessé.

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 00294/59. számú iratából[192] szerezhetünk tudomást arról, hogy március második felében magyar katonai delegáció tárgyalt Moszkvában. A magyar főtárgyaló beszédéből kiderült, hogy a szovjet partner *konkrét javaslattal élt a Magyar Néphadsereg hadrendjére és létszámára vonatkozóan.* A magyar fél némi udvariaskodással kezdte: „A magyar delegáció örömmel üdvözli a Szovjet Félnek a Magyar *Néphadsereg csökkentését célzó javaslatát."* (Kiemelés tőlem – Sz. M.) Ezt követte egy ügyes „csavar", miszerint: „E javaslatot úgy értelmezzük, hogy a Szovjet Fél továbbra is megad Magyarországnak minden segítséget a Magyar Népköztársaság határainak és légterének megvédelmezéséhez." Az ezután jövő ismételt rövid udvariaskodást azonban már követte az óvatos ellenszegülés: „A magyar delegáció egyetért az *Önök által javasolt hadrenddel, csekély eltérés kivételével."* (Kiemelés tőlem – Sz. M.) A „csekély eltérés" lényege, hogy a magyar álláspont szerint:

- az Országos Légvédelmi Parancsnokságnál (OLP) fel kell állítani egy híradóezredet;
- meg kell szervezni egy aknakutató zászlóaljat;
- az „M"-hadrendet ki kell egészíteni néhány harcbiztosító alegységgel (álcázószázad, vízellátó század, reləszázadok, vasúti zászlóalj stb.;
- a szovjet fél 58 000/120 ezres fős „B"/„M" hadrendjével szemben a magyar fél a 70 000/137 ezres változata a célszerűbb.

A magyar delegáció arról is beszámolt, hogy az új hadrendet fokozatosan kívánja létrehozni az alábbi ütemezéssel:

- 1958 őszén – megalakul a kiképző gépkocsizó lövészhadosztály; az aknakutató-század felfejlesztése zászlóaljjá; megnövekszik az önálló műszaki utász-, valamint az önálló pontonos hidászzászlóaljak, a hadihajós dandár és a rádiófelderítő ezred létszáma;
- 1959 őszén: semmilyen szervezési tevékenység nem lesz;
- 1960 őszén: a kiképző gépkocsizó lövészhadosztály korszerű haditechnikai eszközöket kap; Budapesten és Miskolcon megalakul egy-egy honi légvédelmi hadosztály-parancsnokság, továbbá egy-egy honi légvédelmi tüzérezred; a Repülőkiképző Központ átalakul két kiképző és egy harci repülőezreddel rendelkező repülőhadosztállyá, valamint feláll az OLP híradóezred;
- 1961 őszén: a 9. gépkocsizó lövészhadosztály (Kaposvár) korszerű haditechnikai eszközöket kap; a hadseregközvetlen harckocsiezred harckocsiállománya 36-ról 50-re nő; az önálló kivonuló légvédelmi tüzérezredet, valamint a veszprémi 11. légvédelmi tüzérezredet korszerű lövegekkel látjuk el, továbbá újabb két honi légvédelmi tüzérezred jön létre Budapesten;
- 1962 őszén: a 7. gépkocsizó lövészhadosztály (Kiskunfélegyháza) átfegyverzése korszerű technikára; a hadseregközvetlen tüzérdandár és páncéltörő tüzérezred új szervezetre tér át; a 38. légvédelmi tüzérezred (Budapest) és a 28. légvédelmi tüzérezred (Miskolc) korszerű lövegeket kap, valamint a vadászrepülő-hadosztály egyik kiképző ezrede harci ezreddé alakul át;
- 1963 őszén: az MN felveszi végleges békeszervezetét.

190 Uo. 224. o.
191 HL MN 1967/T–71. ő. e. (1958. 02. 20.)
192 HL MN 1967/T–248/II. ő. e. (1958. 03. 12.)

Ami az új haditechnikai eszközökre való átfegyverzést illeti, a magyar fél ezt az 1960–1965-ös években tervezte végrehajtani, melyen belül 1963-ig kívánta beszerezni az MN „B" anyagi szükségletét. A tervezett hadrend anyagi vonzatai, valamint az 58, illetve a 70 ezres haderő közötti eltérés az alábbiakban voltak prognosztizálhatóak:

Megnevezés.	I.változat. /58.000 fő/		II.változat. /70.000 fő/		Különbözet.	
	milliárd forint.	millió rubel	milliárd forint	millió rubel	milliárd forint	milli rubel
1. Haditechnikai beszerzése spec. importból.	3,38	1142	3,38	1142	-	-
2. Költségvetésből:						
a./ Haditechnikai anyag és alkatrész hazai beszerzése.	4,28	1446	4,38	1480	+ o,1o	+ 34
b./ Haditechnika beszerzési polgári importból.	o,56	189	o,56	189	-	-
c./ Egyéb anyagok beszerzése.	1,75	591	1,75	591	-	-
d./ Fenntartási költségek.	17,95	6o64	18,5o	6250	+ o,55	+ 186
Költségvetés összesen:	24,54	8290	25,19	851o	+ o,65	+ 22o
3./ Beruházás /lakás nélkül/	o,53	179	o,53	179	-	-
MINDÖSSZE:	28,45	9611	29,1o	9831	+ o,65	+ 22o

Végső következtetésként a magyar főtárgyaló azzal zárta beszédét – ismét nem kis diplomáciai érzékről bizonyságot téve –, miszerint: „A Magyar Fél úgy gondolja, hogy a felsorolt követelményeknek becsületbeli kötelessége eleget tenni és azt teljesíteni fogja és tudja is."

A fentiekre vonatkozó szovjet reflexiók nem tűnnek ki az iratból. Az viszont igen, hogy a magyar delegáció kérdéseket, illetve kéréseket is elővezetett:

- melyek a Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok diszlokációjának további perspektívái?
- a déli védelmi rendszer fenntartásának további perspektívái?
- célszerű-e a sorévfolyamból be nem hívható fiatalok katonai kiképzését műszaki építőegységek szervezésével biztosítani?
- kérjük a kiindulási adatok megadását a hadszíntér-előkészítés további munkáival kapcsolatban;
- intézkedést kérünk a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásával kapcsolatos részszerződések aláírására;
- kérjük a hadsereg támadó hadműveleteiről az előadások megtartását 1958. május 5-ig;
- kérjük, hogy a Szovjetunióban tanuló lokátortechnikusok a tanulmányi idejük alatt megismerhessék a tervezett lokátortechnikát.

1958. április 4-én ismét volt díszszemle, melynek Ugrai Ferenc vezérőrnagy volt a vezénylő parancsnoka. Ugyanekkor új típusú gyakorló-egyenruhát rendszeresítettek hazánkban a szovjet típusú „gimnasztyorka" helyett. Április 21-én a Repülőkiképző Központ megkezdte 19 fő átképzését a MIG–17 géptípusra. Hat nappal később új típusú kimenőruhát rendszeresítettek.[193]

A Vezérkar augusztus 27-én adta ki a Magyar Néphadsereg 1958. évi szervezési intézkedését.[194] Ennek szellemében szeptember 1. és december 1. között kellett végrehajtani a szervezési változásokat. Az új beosztásokat november 1-jéig kellett elfoglalni. Szeptember 15-ével befejeződött a „II. Rákóczi Ferenc" Katonai Középiskola teljes felszámolása.

„A néphadseregen belüli teljes konszolidáció 1958-ban befejeződött. Egyidejűleg az országban és a hadseregben megteremtődtek a hadseregfejlesztés nélkülözhetetlen feltételei."[195] – állapította meg egy szakkönyv.

1959 már nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb életet hozott a Magyar Néphadseregen belül is, hiszen éreztette jótékony hatását mind a társadalmon, mind a hadseregen belüli konszolidáció. Ennek fontos tényezője volt az Elnöki Tanács 1959. évi XII. rendelete, amely – tekintettel a felszabadulás 15. évfordulójára – részleges közkegyelmet adva, 696 „'56-os elítélt" előtt nyitotta meg a börtönkapukat. Április 4-én ismét díszszemlét rendeztek Ugrai Ferenc vezérőrnagy parancsnokságával.[196]

193 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 224–225. o.
194 HL MN 1967/T–244. ő. e. (1958. 08. 27.)
195 Magyarország hadtörténete... i. m. 566. o.
196 Csendes – Gellért: Kronológia... 230. o

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség a 01716/Szerv. o. – 1959. (05. 29.) számon[197] készítette el május 4-én kelt jelentését a rendszeresített rendfokozatok, illetmények és beosztásokhoz szükséges magasabb iskolai végzettségek egybehangolási munkáinak állásáról. Ebből kitűnik, hogy az érvényben lévő szabályozók nem teszik lehetővé az illetmény, a rendfokozat és a feladatok összhangba hozását. A különböző szervek feladatkörei nincsenek szinkronban. Ezért azt javasolták, hogy alapos elemzést és összehangolást követően május 31-éig készüljön el a HM-re és a magasabbegységekre vonatkozó tervezet, majd ennek figyelembevételével június 30-áig a hátországi szerveké. Az egyik, május 4-i lapszéli megjegyzésből megtudható, hogy „VKF. Et. elvben egyetért. El kell készíteni a módosításhoz szükséges anyagot...", míg egy másik – szeptember 15-i – bejegyzés szerint „A jelentés elkészült, a HM. Et-nál előterjesztve. Megoldás 1960. I. negyedévére van tervezve."

1959. július 1-jével Ugrai Ferenc vezérőrnagyot beiskolázták a „Vorosilov" Akadémiára, ezért Tóth Lajos vezérőrnagyot bízták meg a vezérkarfőnöki feladatok ellátásával. Az MN tervezett korszerűsítésének jegyében pedig július 15-én átképző tanfolyam indult a Szovjetunióban – ezúttal már – a MIG–19 PM típusra.[198]

Patai Endre alezredes, csapatkiegészítési osztályvezető (később vezérőrnagy, szervezési és mozgósítási csoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) július 18-án 02070. számon terjesztett fel jelentést[199] Tóth vezérőrnagyhoz, az MN szervezési és mozgósítási helyzetéről. Ami a Magyar Néphadsereg engedélyezett létszámát és feltöltöttségét illette:

Megnevezés	Tiszt	Tiszthelyettes	Tisztes	Honvéd*	**Összesen**
Eng. létszám	14 800	5 056	11 490	33 154	**64 500**
Feltöltöttség	97%	80,1%	73,8%	107,5%	**96,9%**
BR** létsz.	14 770	5 031	11 431	33 217	**64 449**
Meglévő	14 352	4 048	8 478	35 654	**62 532**

* ebben benne van 286 rendszeresített, illetve 222 meglévő növendék
** „Béke" rendszeresített

Ebben az időben az MN az alábbi mozgósítási létszámmal rendelkezett:

Állomány	Tiszt	Tiszthelyettes	Tisztes	Honvéd	**Összesen**
Állandó	18 616	8 804	23 221	57 025	**104 966**
Változó	437	249	3 103	8 784	**12 573**
Összesen:	**19 053**	**9 053**	**26 324**	**65 809**	**117 539**

A mozgósítási („M") tervek április 25-ére elkészültek, az MN május 4-ére elérte az „M"– készséget. A tervek reálisak és összhangban vannak a harciriadó-tervekkel.

197 HL MN 1967/T–248/II. ő. e. (1959. 05. 04.)
198 Csendes – Gellért: Kronológia... i. m. 228. és 231. o.
199 HL MN 1967/T–248/II. ő. e. (1959. 07. 18.)

Nem tervezték behívni az MN, illetve a BM alakulataihoz a politikai szempontból megbízhatatlanokat, a megrögzött bűnözőket, az analfabétákat, illetve az 1–3 elemi iskolát végzetteket.

1959-től kezdve 3 hónapos rövidített sorkatonai szolgálat keretében 3 turnusban 5–5 ezer sorkötelest vonultatnak be. (E szerint tehát a *185. számú lábjegyzetben* tárgyalt, 1957. október 1-jei Honvédelmi Tanácsülés jóváhagyta az erre vonatkozó javaslatot – Sz. M.)

Figyelemre méltó lehet, hogy az 1939-ben született 64 862 sorkötelesből egészségügyi szempontból nem volt igénybe vehető 14 554 fő. Azonban az így megmaradó 50 308 főből további 4216 főt nem lehetett bevonultatni a származása miatt. (Az viszont érdekelné a kutatót, mi lehetett az oka annak, hogy 1780 munkás- és 1137 parasztszármazásútól miért kellett félni, miközben a 24 tőkés-, nagybirtokos-, nagykereskedő- és kulákszármazású közül 22 sorköteles bevonultatható volt. Úgyszintén érdekes lehet, hogy miért nem volt igénybe vehető 256 párt- és 1274 KISZ-tag! (Továbbtanulás? Felmentés?) Az ebben az évben összeírtak között 40 analfabétát és 77 fő 1–3 elemit végzett sorkötelest regisztráltak.

A tiszthelyettesi feltöltöttség ekkor sem volt dicsekvésre méltó, hiszen a rendszeresített 5027 főből 1100 hiányzott, bár hozzáfűzték az azóta is oly' gyakran hallható „örömódát": „A tiszthelyettesek illetményének rendezése a róluk való fokozottabb gondoskodás következtében a tiszthelyettesi állományban lassú, de folyamatos fejlődés mutatkozik."

A Magyar Néphadsereg technikai korszerűsítése jegyében 1959. szeptember 25-én a honi légvédelem rakétakiképző bázisaként Börgöndön létrehozták a Légvédelmi Kiképző Központot, majd október 8-án rakétakomplexumok rendszeresítésével megkezdődött a honi légvédelmi tüzérség átfegyverzése. November 15-ével megalakult az MN Csapatlégvédelmi Főnökség, s ezzel megkezdődött önálló fegyvernemmé válása.[200]

1959. november 30-a és december 5-e között ülésezett az MSZMP VII. kongresszusa, amely megerősítette egy hosszú távú honvédelmi politika irányelveit, a hadsereg fejlesztésének és korszerűsítésének konkrét programját. Ezzel kapcsolatban a kongresszusi beszámolóban az fogalmazódott meg, hogy: „Nincs szándékunkban az ország fegyveres erőinek – ideértve a hadsereget, a belső karhatalmat és a határőrséget – növelése. Ugyanakkor mindaddig, amíg azt a helyzet megköveteli, korszerűsítés tekintetében minőségileg fejleszteni kell azt."[201] Tehát szakítottak a korábbi mennyiségi szemlélettel és a hadseregfejlesztés komplex, a mennyiségi és minőségi követelményeket egyaránt figyelembe vevő módját tűzték ki célul.

Ezt azonban lényegesen meghatározta a hivatásos állomány általános helyzete. 1960 tavaszán, a Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség állított össze a honvédelmi miniszter számára – az 1960. január 10-i helyzet alapján – egy 17 oldalas jelentést a Magyar Néphadsereg katonaállományának statisztikai adatairól.[202] E szerint ekkor a Magyar Néphadseregben 13 tábornok, 1681 főtiszt, 12 567

200 Csendes – Gellért: Kronológia... 231–232. o.
201 Magyarország hadtörténete... i.m. 570. o.
202 HL MN 1962/T–77. ő. e. 00582/HM Titkárság (1960. 03. 28.)

beosztott tiszt, 818 hivatásos és 3528 továbbszolgáló tiszthelyettes, 7886 sortisztes, 38 026 honvéd és 431 tiszti iskolai növendék, összesen 64 950 fő szolgált. A tábornoki és tisztikar 76,3%-a (1955/56-ban 89%-a) 35 éves vagy ennél fiatalabb, 17,9%-a (9,7%) 35–45 év közötti és 5,8%-a (1,3%) 45 év fölötti, tehát bizonyos „elöregedés" vette kezdetét. Ezt a helyzetet az is súlyosbította, hogy az utolsó korcsoportba tartozók jelentős része rendelkezett 20 éves szolgálati idővel, tehát nyugdíjképes. Az állomány összetételének az idősebb korcsoportok felé történő eltolódásában közrejátszott az is, hogy az utóbbi években aránylag kis létszámban avattak tiszteket: 1957-ben 221 főt (a tiszti állomány 1,6%-a), 1958-ban 157 főt (1,1%) és 1959-ben 94 főt (0,7%). (327–327/a f.)

Ezzel a „relatív elöregedéssel" és a hatalmas fizikai, szellemi, pszichikai leterheltséggel függhetett össze az a tény is, hogy a felmérés szerint folyamatosan romlott a tisztek fegyveres szolgálatra való egészségi alkalmassága: 1956/57: 97,3%; 1957/58: 96,3%; 1858/59: 94% és 1959/60: 93,3%. (328 f.)

Magasnak ítélték a főtiszti (34%) és a tábornoki beosztások arányát (0,3%), amit annak tulajdonítottak, hogy különösen a hátországi intézményekben (a hadtápintézeteknél 67,7%; a Térképészeti Intézetnél 83,7%, az elhelyezési felügyelőségen pedig 95,5%) indokolatlanul magas rendfokozatú beosztásokat rendszeresítettek. Egészségtelennek ítélték azt is, hogy adott rendfokozatban lévők nagy arányban töltenek be magasabb rendfokozatot követelő beosztást: a hadnagyok 98,3%-a(!); a főhadnagyok 51,8; a századosok 48,7; az őrnagyok 54,2; az alezredesek 45,4, valamint az ezredesek 27,4%-a. Ezen belül 46 hadnagy töltött be őrnagyi, 163 főhadnagy alezredesi és 53 százados ezredesi beosztást. (328/a–329. f.)

Ami a tisztikar iskolai végzettségét illeti: 1959/60-ban 69,6%-a (1958/59-ben 71,8%) nem végzett katonai iskolát, illetve szakaszparancsnoki vagy annál alacsonyabb képzettségű volt, 21,9%-a (21,5%) rendelkezett század-zászlóaljparancsnoki képesítéssel, 8,5 (6,7) %-a viszont már akadémiai végzettségű, illetve diplomás volt. Ezt a tudásnövekedést azonban kevésnek ítélték, figyelembe véve a tisztikarral szemben támasztott, egyre növekvő követelményeket. (330. f.)

Nagyobb mérvű a pozitív eltolódás a polgári végzettség terén: a tiszti állomány 69,7%-a (1956. januárban 80,6%) rendelkezik 8 általános iskolai vagy ettől alacsonyabb végzettséggel; 25,2 (10,8) %-a 4 középiskolát végzett, illetve érettségizett; 5,1 (8,6) %-a rendelkezik egyetemi/főiskolai végzettséggel. (332. f.) (A diplomások arányának visszaesése az 1956/57. évi tömeges leszereléssel/leszereltetéssel függhetett össze, valamint azzal, hogy a mérnökök, orvosok számára kevésbé volt problematikus a civil szférában való egzisztenciateremtés – Sz. M.) Most viszont remény nyílt arra, hogy a belátható időn belül lényegesen javuljon ez az arány, hiszen a Műszaki Egyetemen 125 (ebből 52 nappali ösztöndíjas); az Orvostudományi Egyetemen egy nappali ösztöndíjas; a Közgazdaságtudományi Egyetemen 42; a Tudományegyetem Jogi Karán 170, Bölcsészkarán 77, a Természettudományi Karán 21; az Agrártudományi Egyetemen 4; a Pedagógiai Főiskolán 7; a Testnevelési Főiskolán 10, a Számviteli Főiskolán pedig 2 fő tanult. Ugyanakkor, amikor örvendetesnek ítélték ezt a létszámot, megállapították, hogy a választott tudo-

mányágak aránya nem teljesen egyezik a Magyar Néphadsereg szükségleteivel. Ezt jól tükrözi az alábbi táblázat (332/a f.):

Megnevezés	Meglévő létszám	Diplomát igénylő beosztások	Tanulmányokat folytatók létszáma
Mérnök	276	390	125
Orvos	176	250	1
Jogász	85	120	170
Közgazdász	?	26	42
Testnevelő	?	54	10
Mezőgazdász	?	?	4

Mint látható, valóban indokolatlan volt a nagyszámú jogászképzés, részben a közgazdaképzés; egyértelműen hasznosíthatatlannak tartották a hadseregen belül a mezőgazdászokat, miközben meglehetősen reménytelen vállalkozásnak tűnhetett az orvosok és a testnevelők pótlása.

Ami a tábornokok és tisztek származás, pártállás és eredeti foglalkozás szerinti megoszlását illeti, 1960 elején a következő képet mutatta: munkás- és parasztszármazású volt 80,3% (1959-ben 81,1%), értelmiségi 1,6 (1,6) %; alkalmazott-, kisiparos-, kiskereskedő- és egyéb származású pedig 18,1 (17,3) %-a. Tehát enyhén csökkent a munkás-paraszt származásúak, és ugyanennyivel emelkedett az alkalmazotti, valamint a hozzájuk hasonló besorolású származásúak aránya. Ezen belüli érdekesség, hogy a munkás- és parasztszármazásúak aránya a fenti értéknél magasabb volt a gépkocsizó lövészhadosztályoknál (83,6%), míg a Honvédelmi Minisztériumban alacsonyabb (74,3%). Hasonló módon eltérő a munkás- és parasztszármazásúak aránya a beosztott tiszteknél (81,2%), valamint a főtiszteknél (72,6%). (333/a–334. f.)

A harmadik kategórián belül 10%-ot képviseltek az alkalmazotti és 8,1%-ot a többiek. Ez utóbbiaknál 192 fő esetében volt az apa 1945 előtt a fegyveres testület tagja; 26 tiszt esetében magas rangú állami tisztviselő és jegyző; 13 esetben kulák, vagy bérlő birtokos; 12 főnél nagykereskedő, vendéglős, illetve gyáros, valamint 7 tisztnél pap.

A tábornokok és tisztek 78,8%-a ekkor párttag, ami növekvő tendenciát mutat: 1956-ban 72,7; 1957: 75,8; 1958:78,1; 1959: 78,8%. Ebben az esetben a fent említettektől eltérő a tendencia: a csapatoknál szolgáló tisztek 71–75%-a volt párttag, míg a Honvédelmi Minisztériumban és közvetleneinél lévők 94–87%-a. (334. f.)

A tisztek 64,4%-a lakott ekkor szolgálati lakásban, miközben 1161 nős/családos tiszt (8,1%) nem rendelkezett lakással. Szolgálati okból 1207 tiszt élt külön családjától.

A moszkvai nagykövetté kinevezett Révész Géza vezérezredestől Czinege Lajos tartalékos alezredes vette át 1960. május 13-án a Honvédelmi Minisztérium irányítását, akit 4 nappal később az Elnöki Tanács honvédelmi miniszterré és altábornaggyá nevezett ki.[203]

203 Csendes – Gellért: i. m. 236–237. o.

Matékovits Endre vezérőrnagy a ZMKA névadó ünnepségén

Czinege Lajos altábornagy

Kovács Imre vezérőrnagy, kiképzési csoportfőnök 1960. június 24-én terjesztette fel Uszta Gyula altábornagy, a honvédelmi miniszter első helyettese számára a gépkocsizó lövészezredek harckocsi-zászlóaljai felállítására vonatkozó javaslatát.[204] Bevezető mondatának azon részénél, hogy „megvizsgáltam a harckocsi-zászlóaljak felállításának lehetőségeit", valaki szarkasztikusan kézírással odabigygyesztette: „VK nélkül??".

Ami a javaslatának lényegét illeti: 1960 őszén négy harckocsi-zászlóalj felállítására lát lehetőséget, mégpedig – figyelembe véve a harckocsi- és lövészezredek elhelyezkedését, valamint az együttműködés lehetőségét – a 9. (kaposvári) hadosztálynál Tapolcán, Nagykanizsán és Zalaegerszegen, illetve a 7. (kiskunfélegyházi) hadosztálynál Hódmezővásárhelyen. Feladatukként meghatározható a lövész- és harckocsiegységek együttműködésének biztosítása a századgyakorlatoktól kezdődően; a lövészkatonák deszantkiképzésének megvalósítása; segítségnyújtás az összefegyvernemi tisztek alapvető harckocsizó-kiképzéséhez, valamint annak elősegítése, hogy lövészegység- és -alegység-parancsnokok jártasságot szerezzenek a harckocsialegységek kiképzési és technikai feladatainak irányításában.

A harckocsi-zászlóaljak állománya az 1960/65-ös perspektivikus terv szerint békében 3 századból (2 szakasz) áll, de a szervezés első lépcsőjében a 3. század felállítására csak később kerüljön sor. (A további részletezéstől eltekintek, mivel követhetetlenek a számadatok: zászlóaljnál egyszer összesen 10 „parancsnoki"

204 HL MN 1962/T–77. ő. e. 0862/HM Titkárság (1960. 06. 25.)

harckocsival, később viszont csak 7 harckocsivezetővel és 7 harckocsival számol, stb. – Sz. M.)

A párt-, állami és katonai vezetőknek 1960-ban a fenti statisztikai mutatókat és fejlesztési elképzeléseket is figyelembe kellett venniük – sok más mellett –, amikor megtervezték a Magyar Néphadsereg nagyütemű modernizálásának éveit-évtizedeit, hiszen a hadügyben végbemenő mélyreható változások eredményeként a honvédelem mindinkább össztársadalmi feladattá vált. Ezt fejezte ki az Országgyűlés a honvédelemről szóló1960. évi IV. Törvénnyel, amely szabályozta a különböző szervezetek honvédelmi kötelezettségeit. Ebben fordult először elő, hogy külön fejezetben szabályozta a fegyveres erők hivatásos állományával szembeni követelményeket – egyebek mellett – kimondva: „A hivatásos állomány tagjainak önként vállalt élethivatásuk alapján kötelessége a haza és a néphatalom fegyveres szolgálata és védelme, amelyet hűséggel és az önfeláldozásig terjedő odaadással kötelesek teljesíteni."[205] (Azt hiszem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy a tisztikar döntő többsége mind a mai napig becsülettel megfelel ennek a kötelezettségnek, bár ma már a „haza" *mellé* nem kell odatenni a néphatalmat *is!* – Sz. M.)

Ezek voltak azok a legfontosabb tények – nem ritkán tragikus, a Magyar Néphadsereg történetének legsötétebb eseményei –, amelyek vér-, presztízs- és anyagi veszteségeikkel, hosszú időn keresztül a hadseregtől való (soha be nem vallott) félelemmel, az irányában megmutatkozó ellenszenvvel és fenntartással alapvetően megszabták azokat a kereteket, amelyek között teljesíthette hivatását – visszafogottabb pátosszal: működhetett – a Magyar Néphadsereg új nevet viselő Zrínyi Miklós Katonai Akadémiája.

205 Mucs Sándor – Zágoni Ernő: A Magyar Néphadsereg története. Második bővített kiadás. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1984. 268. o.

III. FEJEZET

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA MEGALAKULÁSA ÉS ELSŐ MÁSFÉL ÉVE (1955. MÁRCIUS – 1956. OKTÓBER)

A korábbi fejezetekben összefoglalt – legfontosabbnak ítélt – kül- és belpolitikai események, valamint a Magyar Néphadsereg ezek által determinált helyzete adta meg a *katonai felsőoktatás* 1955. évi működésének a kereteit.

Az 1954–1955. tanév még a Honvéd Akadémián indult, azonban Bata István[206] vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1955. március 14-én kelt 15. számú parancsával[207] a nemzeti ünnep alkalmából a *„Zrínyi Miklós Katonai Akadémia"* nevet adományozta a tanintézetnek. *(Lásd a következő oldalakon!)*

A megtisztelő névfelvétel csak egy rövid ünnepségnyi megállást engedélyezett az akadémia személyi állományának, majd folytatódtak a szorgos hétköznapok. Így, Matékovits Endre[208] vezérőrnagy, akadémiaparancsnok, a Tóth Lajos* vezérőrnagy[209], vezérkari főnökhöz március 23-án felterjesztett 0956. számú jelentésében[210] értékelte a *levelező tagozat* 1954–1955. tanévi évközi összevonásának tapasztalatait. A március 8–18-a közötti rendezvényen az *I. évfolyam* 52 hallgatója közül mindössze 3 fő hiányzott betegség miatt. A beszámoló során 3 hallgató nem felelt meg, 5 fő pedig meg sem kísérelte, mert nem tudott rá felkészülni. További 5 hallgató bár megfelelt, de a követelmények szerinti lemaradásuk oly' mérvű volt, hogy a vizsgakönyvbe nem vezették be azt. A harcászati ellenőrző feladatok közül mindössze kettő volt nem megfelelő.

A *II. évfolyam* 47 hallgatója közül 3 igazoltan, egy igazolatlanul hiányzott. Felkészületlenség következtében 6 hallgató meg sem kísérelte a beszámolást, további 8 fő bár beszámolt, de a nagymérvű lemaradás miatt nem volt bejegyezhető a vizsga-

206 Bata István: lásd a II. fejezet 74. számú lábjegyzetét!

207 Hadtörténelmi Levéltár. Magyar Néphadsereg (HL MN) 1955/T–Titkárság 3/2. őrzési egység (ő. e.) (1955. 03. 14.).

208 Matékovits Endre (1909–1985) katonatiszt. 1927 októberében kezdte meg tanulmányait a Ludovika Akadémián, ahova csapatszolgálat után került vissza fegyvertan tanárnak (1939–1943), majd a várpalotai Lőiskola előadója volt. 1944 októberében századosként zászlóaljparancsnoki beosztásban harcolt, de mert zászlóalja nem tette le az esküt Szálasi Ferencre, ezért visszaminősítették aknavetőszázad-parancsnokká. A szovjet csapatokhoz parlamentert küldve, november 4-én letette előttük a fegyvert. Hadifogság után, 1947. december 1-jén behívatták a Kossuth Akadémiára, ahol előadóként, majd törzstisztként szolgált. 1949–1950-ben a „Dózsa" Gyalogsági Tiszti Iskola parancsnoka, 1950–53-ban hadműveleti csoportfőnök. 1953. december 01.–1956. szeptember 22. között a Honvéd (majd névváltozását követően a Zrínyi Miklós Katonai) Akadémia parancsnoka. 1956. szeptember 22-től kiképzési csoportfőnök-helyettes. 1957. március 08-án tartalékállományba helyezték. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus" („A hadtudományért") posztumusz kitüntetettje.

209 Tekintettel arra, hogy egy ideig egyszerre szolgált a Vezérkaron Tóth Lajos vezérőrnagy, vezérkari főnök és Tóth Lajos ezredes, később vezérőrnagy, szervezési és mozgósítási csoportfőnök, a „két Tóth Lajos" egyértelmű megkülönböztetése érdekében a vezérkari főnök neve mellett *-ot használok: Tóth Lajos* vezérőrnagy – Sz. M.

210 HL MN 1955/T–94/2. ő. e. (1955. 03. 23.)

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
HONVÉDELMI MINISZTERE

Kimenőszám: 78/1955.

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HONVÉDELMI MINISZTERÉNEK 15. számú PARANCSA.

Budapest, 1955. évi március hó 14-én.

TÁRGY: Névadás a Honvéd Akadémia részére.

Előterjesztésemre a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1955. évi március hó 15-től a Honvéd Akadémiának a

„ZRINYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA"

megtisztelő nevet adományozta.

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának, — Néphadseregünk katonai főiskolájának — komoly szerepe van a hadsereg parancsnoki állománya nevelésében, katonai és politikai ismereteinek fejlesztésében.

Az Akadémia fennállása óta a hadsereg tisztjeinek kiképzése területén elért eredményei, valamint az Akadémia előtt álló megtisztelő feladat időszerűvé tette, hogy a függetlenségért és az elnyomás ellen vívott hősi harcokban gazdag magyar történelem egyik legnagyobb haladó hadvezérének és haditudósának nevét viselje. Zrínyi Miklós hadvezéri tulajdonságokban kimagasló alakja és a haditudomány alapjainak lerakása területén kifejtett kiemelkedő tevékenysége lelkesítő és buzdító például szolgálhat az Akadémia tanulmányi és nevelési célkitűzéseinek megvalósításában.

Zrínyi Miklós a népet, a nép szabadságát, a haza függetlenségét védő politikus, költő és hadvezér volt egyszemélyben.

Haditudományi munkái nemcsak hazai, hanem európai viszonylatban is korának egyik legképzettebb katonai tudósává avatták. Haditudományi műveiben szembeszállt korának reakciós katonai elméleteivel, a merev methodista hadviseléssel és az újat, a fejlődő, a helyzethez alkalmazkodó harcot teremtette meg a magyar hadviselésben. Zrínyi haditudománya hatalmas fegyver lett a későbbi magyar szabadságharcosok küzdelmeiben, akik elszántan harcoltak a gyűlölt német és osztrák zsoldosok ellen.

Zrínyi nevének viselése nemcsak dicsőséget jelent az Akadémia számára, hanem parancsnoki, oktató-nevelő, valamint hallgatói állományát kötelezi is.

Kötelezi arra, hogy nagy történelmi példáink szellemében, teljes erejük latbavetésével sajátítsák el korunk leghaladottabb haditudományát, a marxizmus-leninizmus elméleti alapjain nyugvó szovjet haditudományt, hogy híven, hűséggel és önfeláldozóan szolgálják szeretett népünket, pártunkat és kormányunkat, hogy minden körülmények között megvédhessük dolgozó népünk minden vívmányát, drága hazánk szabadságát és függetlenségét.

Ebben a nehéz, de kitüntető és alkotó munkában az Akadémia tanárai és hallgatói állományának legyen példaképe Zrínyi Miklós élete és munkássága.

Eme feladatok sikeres elvégzéséhez kívánok sok sikert az Akadémia teljes személyi állományának.

Bata István vezérezredes

BATA ISTVÁN vezérezredes
a Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztere.

könyvbe. A pótbeszámolókat május 1-jéig lehetett megejteni. Azok számára, akiknek nagy volt a lemaradásuk, a *levelező tagozat* parancsnoksága ütemtervet határozott meg a pótlásra. A harcászati ellenőrző feladatot mindenki sikeresen megoldotta.

Összességében a beszámolók arról tanúskodtak, hogy a hallgatók nagy többsége sokat fejlődött, különös tekintettel arra, hogy „A Levelező Tagozat évfolyamain van nem egy olyan hallgató, aki jóformán minden harcászati előképzettség nélkül kezdte meg a levelező módon való tanulást..." (70/a. fólió). Ugyanakkor továbbra is gondként merült fel, hogy a parancsnokok – a vezérkari főnök 025. számú parancsa ellenére – nem ellenőrzik, vagy éppen nem támogatják beosztottaik levelező tanulmányait. Az összevonás most is csak azért volt eredményes, mert az akadémia parancsnoka határozottan elutasított minden olyan kérést, hogy szolgálati elfoglaltság miatt ne kelljen a hallgatóknak részt venniük az összevonáson. Viszont a nagyszámú felkészületlenség és nagymérvű elmaradás a probléma megoldatlanságát bizonyította. Ezen belül is a legfontosabb, hogy sok parancsnok elszabotálta a honvédelmi miniszternek a heti egy tanulónapra vonatkozó rendelkezését. A „Levelező Tagozatot a különböző beosztású parancsnokok egy szükséges rossznak tekintik"(71/a. f.) – szólt az akadémiaparancsnoki sirám, s az Országos Légierő Parancsnokságot (OLP) hozta fel elrettentő példaként, mert az onnan küldött hallgatók 90%-a nem felelt meg. Ezzel szemben a Szovjetunióban a „tanácsadó Elvtárs közlése szerint... nem fordulhat olyasmi elő, hogy a parancsnok akadályozza a levelező módon tanuló beosztottját..." (71/a. f.)

A fenti méltatlan parancsnoki hozzáállás következménye volt, hogy az *I. évfolyamról* 6 fő morzsolódott le. Mindezek alapján azt kérte Matékovits vezérőrnagy a vezérkari főnöktől, hogy az érintett parancsnokoktól a Hadműveleti Csoportfőnökség Kiképzési Osztálya számára időszakos jelentést követeljen meg e témában.

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) 01105. számú (1955. 04. 01.) harcértékjelentése[211] szerint ezen a napon a tanintézet 285 tábornokkal és tiszttel; 56 továbbszolgáló és 18 sortiszthelyettessel, 95 honvéddal és 476 tiszti hallgatóval, összesen 930 katonával, továbbá 162 polgári alkalmazottal rendelkezett.

A hallgatók megoszlása a következő volt:

Fakultás	Összfn-i	Tüzér	Páncélos-	Repülő-	Műszaki	Híradó	Összesen
1. évf.	67	35	20	18	13	12	165
2. évf.	56	37	19	16	15	14	157
3. évf.	28	35	18	19	13	10	123
4. évf.	–	–	–	–	–	–	–
1 éves mag. pk-i tanf.	20	11	–	–	–	–	31
BM.hallg.	25	–	–	–	3	3	31
Összesen	**196**	**118**	**57**	**53**	**44**	**39**	**507**

211 HL MN 1955/T–94/1. ő. e. (1955. 04. 01.)

Kovács István vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök a 0528 (1955. 04. 21.) számú iratában intézkedett az akadémia felé az 1955. évi államvizsgák megtartása ügyében.[212] Ebben jóváhagyta a ZMKA e vonatkozásban 0797/1955. számon felterjesztett javaslatát azzal az eltéréssel, hogy:

- az orosz nyelv oktatásában tapasztalható hiányosságok kiküszöbölése érdekében a következő tanévtől emelni kell az erre fordítandó óraszámot; oktatási célként a katonai terminológia elsajátítását kell meghatározni azzal a követelménnyel, miszerint a három év alatt a hallgatók olyan jártasságra tegyenek szert, hogy „egyszerű formában" meg tudják magukat értetni;
- a harcászati szóbeli vizsgák vizsgajegyein az összfegyvernemi harcászat, a fegyvernemi harcászat és harcászattechnikai adatok, valamint a törzsmunka témaköreiből kell egy-egy kérdésnek szerepelnie; úgyszintén fel kell venni a vegyivédelem és az atomvédelem kérdéseivel foglalkozó anyagot is;
- a harcászati írásbeli vizsgánál a vadászrepülő-hallgatók részére – a javasolt helyett – „A vadászrepülő-hadosztály harctevékenysége a front csapatai és a hadtápobjektumok oltalmazásánál" tárgykört kell felvenni;
- a páncéloshallgatók írásbeli vizsgájánál ne az első lépcsőben, hanem a hadtest második lépcsőjében lévő gépesített hadosztály tevékenysége legyen a vizsga anyaga;
- a légvédelmi tüzér hallgatók részére – a harcászati írásbeli vizsga beállított tárgykörén túl – egy honi körzet légvédelmének megszervezését is állítsák be;
- a bizottság elnöke az összfegyvernemieknél a vezérkari főnök helyettese, a fegyvernemieknél pedig a fegyvernemi parancsnok;
- a vizsgabizottságokba egy-egy főtisztet a Vezérkartól (fegyvernemi parancsnokságoktól), egy-egy tanárt pedig az akadémia állományából kell delegálni;
- az államvizsgák – a fegyvernemi parancsnokok kívánságainak figyelembevételével kidolgozott – szóbeli és írásbeli vizsgaanyagát 1955. július 26-ig kell jóváhagyásra felterjeszteni.

Az államvizsgák időpontját és lefolytatásuk rendjét augusztus 10-ig kellett jelenteni.

Az akadémiai képzés tekintélyének fokozása érdekében a honvédelmi miniszter az 1955. április 26-án kelt 020. számú parancsában[213] akadémiai jelvényt rendszeresített a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián, illetve a Sztálin Katonai Politikai Akadémián diplomát szerzettek számára. Ugyancsak a felsőfokú tisztképzés színvonalának emelése érdekében a honvédelmi miniszter az április 5-én kelt 953/Szü. számú rendeletében[214] engedélyezte 12 akadémiai oktató polgári egyetemeken (Műszaki, illetve ELTE) történő tanulását, akik közül Sohajda Béla őrnagy, valamint Noé Henrik, Rajkó István és Szántó Imre főhadnagyok a későbbi évtizedekben az akadémia megbecsült oktatóivá, tanszékvezetőivé és -helyetteseivé váltak.

212 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 04. 20.)

213 Csendes László – Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990. HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993. 148. o., valamint HL MN 1955/T – Titkárság 3/2. ő. e. (1955.04.26.)

214 HL MN 102/03. 405. ő. e., ZMKA 99. sz. parancs (1955. 04. 26.)

Matékovits Endre vezérőrnagy

Kovács István vezérőrnagy

A honvédelmi miniszter az április 18-án kelt 0316/Szü. – 1955. számú rendeletében[215] pályázatot hirdetett az 1955–1956-os tanév 3 éves akadémiai képzésére. Azok jelentkezését várták – rendfokozatukra való tekintet nélkül – akik:

- megfelelő katonai előképzettséggel és legalább 2 éves csapatgyakorlattal rendelkeztek;
- század-, zászlóalj-, ezred-, dandár- vagy hadosztályparancsnoki (-helyettesi); ezred-dandár- vagy hadosztály-törzsfőnöki (-helyettesi), illetve ezrednél vagy magasabbegységnél osztály-, alosztályvezetői (-helyettesi); hadműveleti felderítői vagy kiképzőtiszti, valamint ezekkel egyenlő beosztásokban, továbbá iskoláknál század-, zászlóaljparancsnokként (-helyettesként), tanárként vagy tanszékvezetőként, továbbá magasabbegységek törzseiben, illetve központi szervekben teljesítettek szolgálatot;
- a politikai állományúak a fentieknek megfelelő politikai helyettesi vagy egyéb politikai beosztásban dolgoztak;
- az elöljáróik által megfelelően minősítettek;
- „*lehetőleg* (kiemelés tőlem – Sz. M.) középiskolát, de legalább az általános iskola 8 osztályát elvégezték, illetve ennek megfelelő általános műveltséggel rendelkeznek /ez alól egyes rendkívüli esetekben el lehet tekinteni/ és jó szellemi képességekkel rendelkeznek" (115. f.), illetve
- fizikailag egészségesek.

215 HL MN 1961/T–33. ő. e., A ZMKA PK-ának 037. sz. parancsa (1955. 05. 10.)

A kérvényeket 1955. május 20-áig lehetett benyújtani.

Az akadémia fegyelmének magas szinten tartása érdekében időnként drákói döntések is születtek, mint pl. a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának 1955. április 29-én kelt jogerős ítélete,[216] amikor egy hallgató főhadnagy azért kapott 6 havi börtönt és lefokozást, mert eltávozásáról 29 órán át önkényesen nem vonult be, illetve mert igazolványát és illetménykönyvét illetéktelen személynek adta át.

Arról, az akadémiai élet minőségét befolyásoló tényről, hogy a hálókörletek nem lehettek túlfűtöttek, az április 30-i 103. számú akadémia-parancsból[217] szerezhetünk – áttételesen – információt, miszerint: „A meleg időre való tekintettel elrendelem, hogy a kiadott harmadik takarót minden fakultás f. évi május hó 6–7-én naponta 14.00–17.00 között adja le a központi raktárnak."

A katonai felsőoktatás színvonalának – a lehetőségek függvényében való – fokozatos emelése érdekében a Minisztertanács a 2 118/1955. (V. 25.) MT számú határozatában[218] 1955 őszétől kezdve előírta, hogy az akadémiákra felvett tisztek legalább 50%-a érettségizett vagy ennek megfelelő általános műveltségű legyen.

Az akadémia dolgozóiról való gondoskodás szempontjából jelentős lépés volt, hogy megnyílt a tanintézet dobogókői pihenőtábora. Július 5. és október 1. között kilenc, 2 hetes turnusban pihenhetett az akadémia személyi állománya.[219] (Sajnos, az 1990-es évek végén – a felújítási alapok teljes hiánya miatti abszolút lepusztult állapota következtében – be kellett zárni ezt a nagyon kedvelt, családias és főként olcsó pihenőhelyet – Sz. M.)

A korábban említett felvételi felhívásra *(Lásd a 215. számú lábjegyzetet!)*, a 3 éves akadémiai alapképzésre jelentkezettek számára 1955. július 15. és augusztus 3-a közötti időszakra szervezték meg a felvételi vizsgáztatást,[220] 25–30 fős csoportokban. Maga a felvételi procedúra 2 napos volt, az egyiken zajlottak a szakmai és általános ismereti vizsgák, míg a másikon az orvosi és a káderezés.

A vizsgatantárgyak a következők voltak:

a, Minden felvételiző számára:
1. társadalomtudomány,
2. fegyvernemi alapismeretek,
3. tereptan,
4. földrajz,
5. történelem,
6. magyar nyelv,
7. mennyiségtan.

b, Légvédelmi és híradótisztek számára:
8. kémia és fizika.

c, Repülőtisztek számára:
9. fizika.

216 HL MN 1961/T – 33. ő. e. A ZMKA Pk-ának 037. sz. parancsa (1955. 05. 10.)
217 HL HM 102/03. 405. ő. e., ZMKA 103. sz. parancs (1955. 04. 30.)
218 A magyar állam szervei 1950–1970. Központi szervek. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 1993. 372. o.
219 HL MN 102/03. 405. ő. e. (1955. 06. 01.)
220 HL MN 1961/T–33. ő. e., A ZMKA PK-ának 056. sz. parancsa (1955. 07. 01.)

Az 1–5. tantárgyakból szóbeli, a 6–9-ből pedig írásbeli vizsgát kellett tenni.

A vizsgabizottságok összetétele az alábbi volt:

- „Társadalomtudományi és történelem": két fő a társadalomtudományi, egy a történelem tanszékről;
- „Fegyvernemi alapismeretek": egy-egy fő az általános harcászat, a tüzér, a légvédelmi tüzér, a repülő-, a páncélos-, a műszaki, a híradó, valamint a hadtáptanszékről;
- „Tereptan és földrajz": két fő a tereptan tanszékről, valamint
- „Magyar nyelv, mennyiségtan, fizika, kémia": két fő az általános ismereti tanszékről.

A honvédelmi miniszter 1955. július 14-én adta ki a 002. számú utasítását „A HM. Központi szervek, a katonai akadémiák, a tanintézetek, az egységek és magasabb egységek (sic!) tervező, ellenőrző és kiképzési munkájának megjavítása" tárgyában.[221] Ebben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia számára az alábbi főbb tennivalókat határozta meg:

- az 1955–1956. kiképzési évre szóló tervek összeállítását fejezze be augusztus 15-ig és kezdje meg az oktatási anyagok előkészítését;
- szüntesse meg a tanszékek elvont, elméletieskedő, a gyakorlati élettől elszakadt oktató-nevelő munkáját;
- az oktatást minden szinten tegyék gyakorlatiasabbá, törekedjenek arra, hogy a hallgatók az oktatási anyagot a gyakorlatban, a szabályzat szellemében tudják megszervezni vagy végrehajtani;
- fordítsanak különös gondot az atom- és vegyifegyver alkalmazásának figyelembevételére, az éjjeli kiképzésre, továbbá a tábori viszonyok megismertetésére;
- kiemelt feladatként kezelje a módszertani és a tudományos kutatómunka megjavítását, valamint a tudományos káderképzést;
- a fegyvernemi parancsnokok és a szolgálati főnökök legalább negyedévente ellenőrizzék az akadémia megfelelő fakultását, segítsék a színvonalas tisztképzést. Tapasztalataikat személyesen jelentsék a miniszternek;
- az akadémia folyamatosan kapja meg a rendszeresített legújabb haditechnikai eszközöket;
- augusztus 15-ig a miniszter kapja meg a ZMKA 1955 őszétől érvényes állománytábláját, amely már tartalmazza a létrehozandó tudományos kutató alosztályt; a levelező- és rendes adjunktúra alosztályt; a légvédelmi, valamint az atom- és vegyivédelmi tanszéket; az akadémiai előkészítő tanfolyamot; a felderítőtisztiképzést biztosító szervezési szabályokat, továbbá az akadémiai tanfolyamot;
- 1956 első felétől kezdve tartson a tanári állománnyal parancsnoki törzsgyakorlatot.

(Bár nem kapcsolódott a ZMKA történetéhez, de érdekességként megemlítendő, hogy ebben az utasításban fogalmazódott meg a Műszaki Egyetem Hadmérnöki Kara *Haditechnikai Akadémiává* fejlesztésének a gondolata.)

221 HL MN 1955/T–Titkárság, 3/2. ő. e. (1955. 07. 14.)

A komoly fejlesztési elképzeléseken elfáradt olvasó „felrázására" egy kis színes hír az akadémia mindennapjaiból: az „illetékesek" megállapították, hogy egy százados hónapokon át engedély nélkül használt rezsót a szobájában, ezért 116 kW (miért pont ennyi? – Sz. M.) áram ellenértékét, 208,80 Ft levonását rendelte el az akadémia parancsnoka a százados illetményéből.[222]

A felvételi bizottságok július második felében – augusztus első napjaiban a következő javaslattal éltek az 1955 őszén akadémiai tanulmányaikat megkezdők vonatkozásában:[223]

A tisztek szakképzettsége	Felvételre javasolva	Felvételét nem javasolja
Lövész	40 fő	14 fő
Páncélos-	14 fő	7 fő
Repülő-	14 fő	14 fő
Műszaki	13 fő	3 fő
Híradó	15 fő	2 fő
Hadtáp	9 fő	2 fő
Összesen:	**105 fő**	**42 fő**

A felvételre javasoltak között volt Slezák István százados (később vezérőrnagy) és Déry Konstantin százados (ezredes, a ZMKA híradó tanszékének vezetője).

Más iratokból[224] kikövetkeztethető, hogy a fentieken kívül indult még az 1955–1956. tanévben tüzér és légvédelmi tüzér osztály is. Az előbbibe 18 hallgató felvételét és 6 elutasítását javasolták, az utóbbi esetében pedig 14 kapott zöld utat, 12-t viszont nem vettek fel. Ekkor még légvédelmi tüzérként szolgált, s mint ilyen kezdhette meg tanulmányait Sztanó Géza főhadnagy (vezérőrnagy, az MN vegyivédelmi főnöke, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) és Bányai Antal főhadnagy (később alezredes, a ZMKA vegyivédelmi tanszékvezetőhelyettese).

Zentai Gyula alezredes, akadémiaparancsnok-helyettes augusztus 5-én 02196. számon[225] terjesztette fel a vezérkari főnökhöz az összfegyvernemi, a páncélos, a tüzér, a légvédelmi tüzér, a repülő, a műszaki, valamint a híradó hallgatók államvizsga-feladatait, illetve az orosz írásbeli államvizsga anyagát.

Rövidesen kiadták az évfolyamzáró vizsgák végrehajtására vonatkozó intézkedést is.[226] E szerint a felkészülési napokon 05.45-kor volt ébresztő; 07.00–14.00-ig, valamint 15.30–19.50-ig kötelező önképzés; ebéd és pihenő 14.00–15.30-ig; 20.10–20.40-ig vacsora; 20.40– 22.30-ig önálló foglalkozás; 22.30–23.00-ig egyéni szabadidő és 23.00-kor takarodó. Vizsganapokon 07.00–15.00-ig tartottak a vizsgák, s a „túlélők" 16 órától – fakultásparancsnoki engedéllyel – elhagyhatták az akadémia területét. A vizsgákra való felkészülést elősegítendő, 07.00–22.00-ig a

222 HL MN 102/03 405. ő. e., ZMKA 170. sz. parancs (1955. 07. 19.)
223 HL MN 1955/T–94/1. ő. e. 1955. 07. 16., 21., 26. és 08. 02-i jegyzőkönyvek (37., 40., 42., 42/a., 46., 54. és 57. f.)
224 HL MN 1955/T–94/1. ő. e. (1955. 08. 01.) 50. és 52. f.
225 HL MN 1955/T–94/3. ő. e. (1955. 08. 04.)
226 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 08. 10.)

szakkabinetek nyitva voltak, s rendelkezésre álltak a tanszéki konzultációs szolgálatok is.

A vizsgáknak is megadták a tiszteletet: azon díszöltözetben (beosztáson kívül) kellett megjelenni.

A kemény vizsganapokon találkozhatott az akadémia állománya – mai szemmel legalábbis – megmosolyogtató, de inkább a tanintézet dolgozóinak-hallgatóinak anyagi állapotáról tanúskodó helyzettel. Így akadémia-parancsban[227] tétetett közzé, hogy „A Htpszf. (hadtápszolgálat-főnök – Sz. M.) 1955. 8. 4.-én kelt 2844 sz. rendeletével, a Néphadsereg Tiszti, tsz. tts-i és polg. alkalmazottak részére kedvezményes áron kéthavi levonásra töltőtollak kiutalását tervezi." (1220. f.) A töltőtollak ára 38,53 és 78 Ft között mozgott, de mivel egyes típusokból „korlátolt" mennyiség állt rendelkezésre, több gyártmányt volt célszerű megjelölni.

Kovács István vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök a 0980. számú iratban[228] küldte vissza az államvizsga-feladatokat azzal, hogy a kért helyesbítések végrehajtását követően, augusztus 20-áig jóváhagyásra ismételten terjessze fel az akadémia.

Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter augusztus 27-én hagyta jóvá a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia ősszel életbe lépő békeállomány-tábláját.[229] Ebben 311 tiszti, 40 továbbszolgáló és 3 sortiszthelyettesi, 46 honvédi, összesen 400 katonai státuszt rendszeresítettek. Ami az állomány rendfokozati megoszlását illette: egy altábornagyi, 3 vezérőrnagyi, 35 ezredesi, 136 alezredesi, 114 őrnagyi, 20 századosi, egy főhadnagyi és 2 hadnagyi beosztást engedélyeztek. Az akadémia *kiemelt megbecsülését* jelezte az akadémiaparancsnok altábornagyi (vezérkarfőnök-helyettesivel, csoportfőnökivel azonos) besorolása, a 3 vezérőrnagyi (akadémiaparancsnok-helyettesek) és 35 ezredesi (zömében osztály- és tanszékvezetők) beosztás. Az állománytáblában 482 rendszeresített, 40 tanfolyam- és 38 vezényelt (ÁVH-s) hallgatóval számoltak.

Szeptember elején lezajlottak a III. évfolyam évzáró vizsgái. Az akadémia-parancsnokság 03609 számú, 1955. szeptember 10-én kelt kimutatása[230] szerint a két lövész és egy-egy tüzér, légvédelmi tüzér, páncélos-, repülő-, műszaki, valamint híradó osztálya összességében az SZKP történetéből 3,89; politikai gazdaságtanból 3,85; pártpolitikai munkából 4,01; harcászatból 4,08, s végül: orosz nyelvből 3,82-os átlaggal vizsgázott le. Ezeken túl a tüzérhallgatók tüzér lövéstanból 3,88; a légvédelmiek légvédelmi tüzér-lőkiképzésből 3,94; a páncélosok páncélos-lőkiképzésből 3,55 és páncélostechnikából szintén 3,55; a híradók pedig vezetékes technikai ismeretekből 3,81-os tudásról tettek tanúbizonyságot. Tehát a tantárgyak átlaga 3,84, az évfolyamátlag pedig 3,91 (a kimutatás szerint 3,90 – Sz. M.) volt. A legjobb osztályátlagot (4,16) a C-2 lövész, a leggyengébbet pedig (3,75) a C-3 tüzér osztály produkálta.

Tóth Lajos* vezérőrnagy, vezérkari főnök 1955. szeptember 14-én, 01099 számon[231] küldte meg az akadémiának a szeptember 20. és október 10. között zajló írásbeli államvizsgák megtartására vonatkozó intézkedését. A csúcsbizottság elnökének feladatkörét a vezérkari főnök maga látta el, míg a fegyvernemi bizottságok elnökeiét a hadműveleti csoportfőnök-helyettes, valamint a fegyvernemi parancsnokok (egy esetben a helyettes) töltötték be. A „vizsgabizottságok a szóbeli és írásbeli vizsgák összevetése, továbbá a hallgatók évvégi (sic!) vizsgaeredményeinek és minősítésének összevetésének figyelembevételével állapítsák meg a vizsgázók osztályzatait" (50. f.) – szólt az elöljárói utasítás. A kiállított diplomákat október 15-ig kellett felterjeszteni a vezérkari főnökhöz.

227 HL MN 102/03 405. ő. e. ZMKA 191. sz. parancs (1955. 08. 12.)
228 HL MN 1955/T–94/10/3. ő. e. (1955. 08. 16.)
229 HL MN 1967/T–167. ő. e. (1955. 08. 27.)
230 HL MN 1955/T–94. d. 10/3. ő. e. (1955. 09. 10.)
231 Uo. 03632/ZMKA pság. (1955. 09. 15.)

Az akadémia vezetése 03660/Pság – 1955. 09. 20. szám alatt terjesztette fel az elöljárónak kimutatását a III. évfolyam „Diploma-megvédés"-ének összesített eredményéről.[232] E szerint a kiérdemelt osztályzatok és átlagok a következők voltak:

Osztály	Ötös	Négyes	Hármas	Kettes	Átlag
C-1 (16 fő)	4	9	3	–	4,06
C-2 (16 fő)	3	9	4	–	3,94
C-3 (17 fő)	5	5	7	–	3,88
C-4 (17 fő)	4	5	7	1	3,70
C-5 (18 fő)	7	4	7	–	4,00
C-6 (17 fő)	6	5	6	–	4,00
C-7 (15 fő)	3	8	4	–	3,93
C-8 (11 fő)	4	5	2	–	4,18
ZMKA	**36**	**50**	**40**	**1**	**3,96**

Matékovits vezérőrnagy a 02520 (1955. 09. 23.) számon[233] terjesztette fel a miniszterhez az akadémia állományából levelező képzésre javasoltak névsorát. A támogatott 16 fő között szerepelt Pusztai János főhadnagy (később ezredes, a hadtudomány doktora, a ZMKA PK első helyettese, hadosztálytörzsfőnök); Halmai László százados (alezredes, a ZMKA szakcsoportvezető főtanára); Enzsöl Gyula főhadnagy (ezredes, a hadtudomány kandidátusa, a ZMKA tanszékvezetője) és Lex Mihály százados (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje.).

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség a 001065 (1955. 09. 27.) számú (de szeptember 22-én kelt – Sz. M.) – a honvédelmi miniszter és a vezérkari főnök által egyaránt aláírt – ügyiratban intézkedett[234] az akadémiák és tanintézetek átszervezésére. Ebben az a feladat fogalmazódott meg, hogy „A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia a már jóváhagyott állományával folytassa működését azzal a kiegészítéssel, hogy állományába beolvad az addig önálló szervezettel működő H.M. Központi Tiszti Tanfolyam... 1955. október 31-ével a különleges és M. tanfolyamnak már a Katonai Akadémia parancsnokának alárendeltségében kell működni." (2294. f.)

Ugyanebben az intézkedésben utasították a HM Központi Tiszti Tanfolyamot, miszerint október 31-ig fejezze be önálló szervezetkénti működését és parancsnoka gondoskodjék arról, hogy az akadémiának történő feladatátadás zavartalanul megtörténjék. Úgyszintén utasították a Hadtáp Tiszti Iskolát is, hogy felszabaduló

232 HL MN 1955/T–94/2. ő. e. (1955. 09. 20.)
233 HL MN 1955/T–94/1. ő. e. (1955. 09. 23.)
234 HL MN 1967/T–163/I. ő. e. (1955. 09. 22.)

épületének egy részét adja át a Zrínyi Akadémiának, mert ott kell elhelyeznie a vezényelt tanfolyamokat.

A fenti megszüntetési – beolvasztási folyamatra így emlékezik vissza a Tolmácstiszti Iskola parancsnokának tanulmányi helyettese, a Zrínyi Miklós-díjas dr. Móricz Lajos nyá. ezredes, a hadtudomány doktora: „1955 nyarán megjelent az iskola teljes felszámolására irányuló intézkedés, ami azt sugallta, hogy a tolmácsképzésre a jövőben már nem lesz szükség. »A szovjet akadémiára küldendő tisztek felkészítésének jobb helye lesz az akadémián és az iskola keretébe két évvel ezelőtt került M-tanfolyamot is át kell adni az akadémiának, ahol egyéb tanfolyamok is működnek« – így indokolták az illetékesek."[235]

Bár az akadémia – korábban bemutatott – szervezési intézkedése csak október 15-én lépett életbe, szükségessé vált, hogy az *új szervezeti elemként* beállított atom- és vegyikiképzési tanszék azonnal megkezdje a munkáját. Ezért a ZMKA PK 082. számú parancsában[236] Matékovits vezérőrnagy ideiglenesen megbízta az addig a műszaki tanszék állományába tartozó Szabó Sándor alezredest az új tanszék vezetésével.

A Csémi Károly[237] alezredes, páncélostanszék-vezető által 1955. augusztus 31-én felterjesztett „1955/56. évi diplomafeladatok"-kal kapcsolatos észrevételeit a 01286 – 1955. 09. 28. számú ügydarabban[238] küldte vissza Váradi Gyula[239] vezérőrnagy, az MN páncélosparancsnoka. A felterjesztett 26 feladatból kettőt nem hagyott jóvá, egynek pedig a módosítását javasolta. („A lövészhadtest első lépcsőjében védő harckocsi-rohamlövegezred harcának megszervezése és végrehajtása" helyett: a „Lövészhadosztály-közvetlen harckocsi-rohamlövegezred a visszavonuló ellenség üldözésénél" témát.) Általános megjegyzése volt, hogy a „Tanteremben térképen megtartott vezetési-törzsgyakorlat elnevezés helytelen, ezért helyette a hadijáték elnevezést célszerű alkalmazni. Tekintettel arra, hogy a törzshadijátékokat leginkább a törzsek kiképzésének a kezdetén alkalmazzuk a belső összekovácsolás céljából, a hadijátékot /törzsgyakorlatokat/ kétfokozatú formában levezetni nem célszerű. Ennek megfelelően a 3., 4., 9., 13. és 16. tárgykört kétfokozatú vezetési-törzsgyakorlat formájában, a 6. és 17. tárgykört pedig egyfokozatú hadijáték formájában célszerű kidolgozni... A diploma feladatok (sic!) kidolgozásában célravezetőbb lenne a ho. (hadosztály – Sz. M.) helyett főleg e. (ezred – Sz. M.) méretben foglalkozó gyakorlatok és vezetési-törzsgyakorlatok kidolgoztatása." (51. f.) – szólt az útmutatás. A páncélosparancsnok ugyanakkor arra is igényt tartott, hogy a diplomamunkák elkészítésénél kidolgozandó kérdések, valamint az ellenőrzőokmányok jegyzékét az akadémia terjessze fel számára.

Szeptember végére az akadémia „T" (Továbbképző – Sz. M.) *tanfolyamán* is lezajlottak az évzáró vizsgák. A 03744/ZMKA pság. – 1955. 09. 30. számú kimutatás[240] szerint a következő átlagokat érték el:

235 Móricz Lajos: Békében és háborúban. Egy magyar katonatiszt emlékei a XX. század nyolc évtizedéről. Budapest, 2000. 174. o.
236 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 09. 23.)
237 Csémi Károly: lásd a II. fejezet 116. számú lábjegyzetét!
238 HL MN 1955/T–94. ő. e., 03755/ZMKA pság. (1955. 10. 01.)
239 Váradi Gyula: lásd az I. fejezet 67. számú lábjegyzetét!
240 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 09. 30.)

Osztály	Harcászat	SZKP-történet	Pártpol. munka	Tü. löv. szak.	Légv. lőkik.	Hadtörténelem	Osztály-átlag
T-1 (löv.)	4,40	4,40	4,50	–	–	4,30	4,40
T-2 (löv.)	4,60	4,24	4,38	–	–	4,23	4,36
T-3 (tü.)	4,33	4,11	4,44	4,22**	–	4,44	4,33
T-4 (lgv.)	4,66	3,66	4,00	–	4,00	4,00	4,06
Átlag:	**4,49**	**4,11***	**4,34**	**4,22**	**4,00**	**4,24**	

* az iratban tévesen 4,15
** az iratban tévesen 4,33

Az évfolyamzáró-vizsgák és a diplomavédések szeptember 19-i helyzete alapján, az akadémia illetékesei a 03659/ZMKA pság. – 1955. 09. 31. számon[241] tették közzé az államvizsgákra bocsáthatók névsorát: az *összfegyvernemi fakultásról* (C-1,2) 32 fő; a *tüzér fakultásról* (C-3,4) 34 fő; a *páncélosfakultásról* (C-5) 18 fő; a *repülőfakultásról* (C-6) 17 fő; a *műszaki fakultásról* (C-7) 15 fő és a *híradó fakultásról* (C-8) 11 fő. Így a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1955-ben 127 hallgató kísérelhette meg az államvizsga sikeres letételét, köztük olyan, később közismertté vált személyek, mint Géró Mihály főhadnagy (idővel ezredes, hadosztályparancsnok-helyettes); Urbán Vilmos főhadnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese); Hajma Lajos főhadnagy (ezredes, a Vezérkar évtizedeken át megbecsült tagja, a hadtudomány kandidátusa; Bogya Imre főhadnagy (ezredes, hadosztályparancsnok); Bálintfy Ferenc rep. hadnagy (a „Fifi", alezredes, a ZMKA főtanára); Galovitz János hadnagy (ezredes, hadosztályparancsnok, a ZMKA PK légvédelmi-repülő helyettese, dr. univ., parlamenti szakértő) és Hunyadi Ferenc százados (vezérőrnagy, az MN műszaki főnöke).

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 02552/pság. 1955. 10. 05-i ügyiratában közreadott 1955. október 1-jei harcértékjelentése[242] szerint a rendszeresített állomány a következő képet mutatta: 289 tábornok és tiszt (az augusztusban jóváhagyott állománytáblához képest -22); 68 (+28) továbbszolgáló és 9 (-6) sortiszthelyettes; 99 (+53) honvéd, 520 (-2)[243] hallgató. Így a katonaállomány 965 (+43), a polgári alkalmazotti pedig 162 (-133) főt tett ki. Azonban október 1-jén a rendszeresített állományból hiányzott 6 tiszt, 15 továbbszolgáló tiszthelyettes, egy honvéd és 48 hallgató. Ugyanakkor többlet is mutatkozott: 9 sortiszthelyettes és 5 ÁVH-s hallgató tekintetében. (Ez utóbbi az augusztusi állománytáblához viszonyítottan – Sz. M.)

A ZMKA parancsnoka az 1955. október 3-án kelt 084. számú parancsában[244] tette közzé az 1954–1955-ben egyéves *Továbbképző tanfolyamot* eredményesen elvégzettek *(Lásd 240. számú lábjegyzetet!)* névsorát. Az *összfegyvernemi fakultás* állományában 23 tiszt végzett, köztük Patai Endre őrnagy (később vezérőrnagy, szervezési és mozgósítási csoportfőnök) és Tóth László százados (ezredes, a ZMKA Alapfakultás parancsnoka); a *tüzér fakultáson* pedig 9 tüzér- és 3 légvédelmi tüzértiszt.

241 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 09. 31.)
242 HL MN 1955/T–94/1. ő. e. (1955. 10. 01.)
243 Ebben nem foglaltatnak benne az ÁVH-s hallgatók.
244 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 10. 03.)

Ugyanebben a parancsban intézkedtek az akadémia II. évfolyamos hallgatóinak október 3. és 31-e közötti évzáró vizsgájára. Az október 8-i 086. számú akadémiaparancsnoki parancsból[245] pedig az tudható meg, hogy az I. évesek október 8–11. között teszik le évzáró vizsgáikat.

A 03872/ZMKA pság. – 1955. 10. 13. számú kimutatás[246] szerint 129 fő az államvizsgázók létszáma, ami kettővel több, mint a *241. számú lábjegyzetben* jelzett érték. Ennek oka, hogy a korábbi parancsban már figyelembe vették azt a tényt, hogy a C-6 osztályban egy fő kórházban volt, egy pedig harcászatból tett sikertelen évzáróvizsgát. Időközben a C-4 osztályból is kórházba került egy hallgató, így csak 126 tiszt vághatott neki a nagy megpróbáltatásnak. Az eredmények a következők voltak:

Osztály	SZKP-történet	Harcászat	Tüzér löv.tan	Lgv. tü lőkik.	Pc. lőkik.	Pc. techn.	Vez. r. tech.	Orosz nyelv	Oszt. átl.
C-1	3,93	4,31	–	–	–	–	–	3,93	4,06
C-2	3,50	4,50	–	–	–	–	–	4,06	4,02
C-3	4,00	3,88	4,00	–	–	–	–	3,88	3,94
C-4	3,81	4,05	–	4,31	–	–	–	4,06	4,06
C-5	3,33	4,27	–	–	4,00	4,00	–	4,22	3,96
C-6	3,64	4,00	–	–	–	–	–	4,00	3,88
C-7	3,55	4,00	–	–	–	–	–	4,13	3,89
C-8	4,18	4,54	–	–	–	–	4,72	4,54	4,50
Átlag:	**3,74**	**4,19**	**4,00**	**4,31**	**4,00**	**4,00**	**4,72**	**4,10**	**4,03**

Az államvizsgák során hárman kaptak „kettes", azaz nem megfelelő osztályzatot SZKP-történetből (csak 1956. januárban próbálkozhattak újból). További egy hallgató, bár sikeres államvizsgát tett, egyelőre mégsem kaphatott diplomát, mert ő viszont a diplomamunkájára kapott nem megfelelőt. Tehát – e kimutatás szerint – 1955 őszén 122 tiszt kaphatott akadémiai diplomát. Az 1955. október 17-én kelt 089. számú akadémiaparancsnoki parancsból[247] már azt is megtudhatjuk, hogy „Kiváló diplomát aranyéremmel" érdemelt ki Hajma Lajos százados és Galovitz János hadnagy; „Kiváló" diplomát pedig Hunyadi Ferenc százados; Balikó Ferenc, Baranyai András, Garab Imre, Gyulai Sándor, Jánosik László, Németh Viktor, Szladovics László, Tóth Géza és Urbán Vilmos főhadnagyok, illetve Sziklai József és Oláh István hadnagyok. A „Kiváló diploma aranyéremmel" büszke tulajdonosainak ráadásul kettő havi fizetésüknek megfelelő összegű jutalom is járt, míg a „Kiváló diplomá"-soknak egyhavi.

Ellentmondani látszik azonban ennek a két iratnak a diplomát szerzettekről a honvédelmi miniszterhez 02990/ZMKA pság. – 1955. 11. 24. számon[248] felterjesztett névsor, amely már 123 nevet – köztük, a kórházban volt Mihály Ferenc főhadnagyét – tartalmazza. (Mivel nem valószínű, hogy 1956. január előtt újabb vizsgabizottságot hoztak volna létre, így inkább adminisztrációs pontatlanságot lehet feltételezni – Sz. M.)

245 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 10. 08.)
246 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 10. 13). 38. f.
247 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 10. 17.)
248 HL MN 1955/T–94. ő. e. 10/3. cs. (1955. 11. 24.)

Mint korábban szó volt róla (*Lásd a 245. számú lábjegyzetet!*), az akadémiai I. évfolymos hallgatók évzáró vizsgáira október 8. és 11. között került sor. A 05096/ZMKA pság. – 1955. 11. 03. számú kimutatásból[249] már a részletek is megtudhatóak. E szerint az A-1-3 (Löv.), az A-4 (Tü.), az A-5 (Lgv.), az A-6 (Pc.), az A-7-8 (Rep.), az A-9 (Mű.), az A-10 (Hír.) és az A-11 (Htp.) osztályok 162 hallgatójának kellett számot adni tudásáról. A tantárgyátlagokat tekintve ez a következő tudásszintet jelenti: az SZKP története 3,80 (6 bukás); politikai gazdaságtan 3,90 (2 bukás); harcászat 4,28 (1 bukás); orosz nyelv 4,27; hadtörténelem 4,29; tereptan 3,88; tüzérségi lőkiképzés 4,05 (3 bukás); légvédelmi tüzér lőkiképzés 4,35; páncélos-lőkiképzés 4,35 (1 bukás); páncélostechnika 4,55; erődítés 4,30; robbanó aknazárak 4,00; matematika 4,25 és elektrotechnika 4,58. A legfelkészültebbnek az A-10 híradóosztály bizonyult 4,36-dal, míg a leggyengébben az A-7 repülőosztály teljesített a 3,91-es osztályátlaggal. Összességében azonban – azt hiszem – tisztes eredménynek tekinthető a 4,09-es évfolyamátlag.

Az akadémiaparancsnok a 088. számú, 1955. október 13-án kelt parancsában[250] intézkedett a végzett hallgatók kibocsátó ünnepségére. Ebben kihangsúlyozta: „akadémiánk, Néphadseregünk történetében először bocsájt (sic!) ki 3 évfolyamot elvégzett diplomás s Akadémia jelvényt kapott hallgatókat." (254. f.) Magából a parancsból csak áttételesen derül ki, hogy a nagy eseményre október 14-én kerül sor. A diplomákat és az akadémiajelvényeket *a Zrínyi, valamint a Sztálin Akadémiák hallgatói közös ünnepségen veszik át* – a vezérkari főnök jelenlétében – a Hadtáp Tiszti Iskola klubtermében. A 14.40-kor kezdődő ünnepséget követően, 19 órakor a végzett hallgatók tiszteletére a honvédelmi miniszter ad ünnepi vacsorát a Zrínyi Akadémia dísztermében. Fontos volt annak előrebocsátása is, miszerint: „Diplomát és jelvényt kapott harmadéves hallgatóink kibocsájtása (sic!) alkalmával Akadémiánkat az a megtiszteltetés éri, hogy ez alkalommal Pártunk és Kormányunk Vezetői is megjelennek."(258. f.)

Ennek megfelelően a biztosítási feladatok is „forrpontra" jutottak: 13-án őrségváltástól 15-én őrségváltásig konyhaügyeletesi szolgálat vezénylése rendeltetett el, sőt 14-én ezt a feladatot Damó László századosnak, a hadtáp tanszék főelőadójának (később vezérőrnagy, a hadtudomány doktora, a vezérkari főnök helyettese) kellett ellátnia. Október 13–14-én a hűtőkamrát a főügyeletes tiszt, a konyhaügyeletes tiszt, az egészségügyi szolgálat főnöke, a hadtápfőnök és a raktárvezető alkotta bizottságnak kellett lezárnia és lepecsételnie, majd a főügyeletes tisztnek a zárak és pecsétek sértetlenségét több alkalommal ellenőriznie. A vezető orvosnak a 14-i étkezések elkészítésénél személyesen jelen kellett lennie. A 14-i főügyeletes tiszti szolgálatot is megerősítették még egy helyettessel.

Szinte „háborús helyzet"-re utal a parancs azon bekezdése is, miszerint „A II. sz. (tanulmányi – Sz. M.) épületet 17.00-ig ki kell üríteni. Ebben az épületben 17.00. után csak a kulcsügyeletes tartózkodhat. 17.00-kor a főügy. tiszt a parancsom végrehajtásáról személyesen győződjön meg. Utána ellenőrizze a hátsó s első kijárat lezárását. Az első kijáratot belülről lánccal le kell zárni."(256. f.) – szólt a szigorú ukáz.

249 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 11. 03.)
250 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 10. 13.)

Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter az október 14-én kelt 036. számú parancsában[251] köszöntötte az új diplomásokat. Ennek során hangsúlyozta: „A Magyar Néphadsereg akadémiái – a mai napon – első ízben bocsájtanak (sic!) ki hároméves akadémiát végzett tiszteket... Soha ne tévesszék szem elől, hogy néphadseregünkben a tisztekre váró nehéz és felelősségteljes feladatokat csak azok tudják maradéktalanul végrehajtani, akik a megszerzett ismereteiket állandóan továbbfejlesztik... Jellemezze munkájukat magasfokú (sic!) igényesség, önmaguk, beosztottaik, a magyar fiatalság nevelése iránti felelősségérzet. A feladatok maradéktalan végrehajtásában legyenek példamutatók." (134–135. f.) A miniszteri parancs mellékletét képező – diplomát nyertek – névsorban már nem szerepelt *a 248. számú lábjegyzetben* kifogásolt Mihály Ferenc főhadnagy.

Az október 25-én kelt 093. számú akadémiaparancsnoki parancsban[252] történt intézkedés a *levelező tagozat* I. évfolyamára november 3-án felvételizők vizsgájára. A parancsból kitűnik, hogy a Matékovits vezérőrnagy által a honvédelmi miniszterhez szeptember 23-án felterjesztett 16 fős lista (*Lásd a 233. számú lábjegyzetet!*) még eggyel bővült is. Ezen személyek felvételi vizsgája annyiban térhetett el a „normál" felvételitől, hogy az akadémia parancsnoka felmentette őket az általuk oktatott tantárgyak és a tereptan vizsgái alól. A parancsból nem tűnik ki, hogy az akadémiáról vezényelteken kívül még hány pályázó szándékozott felvételizni ezen a napon, mert csak arra történt intézkedés, hogy a hadtápparancsnok biztosítson szállást a 2-áról 3-ára virradó éjszakára 31 vidéki hallgatójelölt számára.

Október folyamán az akadémiai II. évfolyam hallgatói is letették évzáró vizsgáikat. A 05048/ZMKA pság.– 1955. 11. 01. számú kimutatás[253] szerint a B–1–11 osztály (fegyvernemi megoszlásuk azonos az I. évesekével – Sz. M.) 170 hallgatója a következő vizsgaeredményeket produkálta: filozófia 4,08; politikai gazdaságtan 4,09; harcászat 4,31 (1 bukás); orosz nyelv 4,21; hadtörténelem 4,47; tüzérlövészet 4,09 (2 bukás); légvédelmi tüzér lőkiképzés 4,31; páncélos-lőkiképzés 4,26; páncélostechnika 4,32; tüzér bemérő szolgálat 3,66 (1 bukás); katonai rádióállomások 4,31 és élelmezési szolgálat 4,40. A legjobb vizsgaeredményt a B–7 repülőosztály érte el 4,48-dal, a leggyengébbet pedig a B–4 tüzérosztály 4,06-dal.

A *levelező fakultás* parancsnoka, Gráber György alezredes a 04042/ZMKA pság.–1955. 10. 26. számon[254] jelentett Matékovits vezérőrnagynak a fakultás tevékenységéről, elősegítendő az 1954–1955. kiképzési év akadémiaparancsnoki értékelésének összeállítását. E szerint a levelező hallgatók – már a vezérkari főnöknek is jelentett néhány lemaradó kivételével – teljes egészében átvették a tananyagot. A félévi vizsgákon az I. évfolyamosok 4,12-os, a II. évesek pedig 4,15-os eredményt értek el. Javult a hallgatói kidolgozás színvonala ugyanúgy, mint a parancsnoki nyelvezetük. Szép eredményeket mutattak fel a társadalomtudományi tantárgyak elsajátítása terén is. Ugyanakkor probléma volt, hogy egyes parancsnokok – különösen a 8. és a 12. hadosztály parancsnokai – nem biztosították a hallgatók számára a miniszteri parancsban meghatározott szabad időt, illetve nem ellenőrizték beosztottaik tanulmányi munkáját. Ezzel függhetett össze az is, hogy

251 HL MN 1955/T–Titkárság, 3/2. ő. e. (1955. 10. 14.)
252 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 10. 25.)
253 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 11. 01.)
254 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 11. 26.)

az I. éves hallgatók 27%-a hiányzott a terepfoglalkozásokról, míg a II. évesek 31%-a. Mindezek alapján fogalmazódott meg a kérés: az akadémia parancsnoka hasson oda, hogy a fegyvernemi parancsnokok, valamint a vezérkari főnök tegyék meg az ezzel kapcsolatos szükséges intézkedéseket.

Az évközi összevonáson a lövészezred, illetve -hadosztály támadásának első három foglalkozását, valamint augusztusban az erőszakos folyóátkelésüket vették át, míg az év végi összevonáson a fentiek védelmének első három foglalkozását.

Az évzáró vizsgákat az 1956. január 1–3. időszakra; a diplomamunkák tárgyköreinek kiadását január végéig, a diplomamunkák leadásának határidejéül március 15-ét, megvédésüket pedig április hónap folyamán javasolta. A jövőre nézve célszerűbbnek tartotta, hogy a hallgatók a társadalomtudományi tantárgyakból és hadtörténelemből ne otthon elkészített írásbeli dolgozatban, hanem szóban számoljanak be. Sürgette, hogy a tanszékvezetők és harcászati vezetők vállaljanak teljes felelősséget a kiképzési anyagok elkészítéséért.

Az 1954–1955. tanév, valamint az államvizsgák tapasztalatai alapján az a következtetés volt levonható a hadműveleti–harckiképzési tanszék munkáját illetően, hogy sikeresen oldott meg olyan rendkívül bonyolult, újszerű problémákat, mint:

- az új Harcászati Szabályzat elveinek megfelelő tananyagra való áttérés; a tematikai programok átdolgozása, illetve új részekkel való kiegészítése;
- az atomfegyverek alkalmazásával kapcsolatos elvek feldolgozásának megkezdése és az oktatásba való bevitele.

Ugyanakkor az államvizsga-albizottság tagjainak véleménye szerint – az eredmények kihangsúlyozása mellett – „a jövőben az általános harcászati elveknek és alkalmazási módszereinek logikus megmagyarázására és »miértjeire« kell lényegesen nagyobb gondot fordítani. Ennek megoldási módjaként a gyakorlati munka növelését, a terepfoglalkozások sűrítését, a törzsvezetési gyakorlatok alaposabb technikai előkészítését és gyakorlatiasabb végrehajtását ajánlották."[255]

Ebben a tanévben a tüzér tanszék is lényeges minőségi fejlődésen ment át, mivel a tanszékre helyezett 8 új tanár közül 2 tiszt végzett szovjet, 2 fő magyar katonai akadémiát, egy pedig tüzérdandár-parancsnoki tapasztalattal rendelkezett. Így az 1955 őszén tanári beosztást betöltő 27 tisztből 19 rendelkezett akadémiai végzettséggel.[256]

A jövő szempontjából fontos esemény volt, hogy a korábbi Tolmács Tiszti Iskolát (pontosabban ekkor már a HM Központi Tiszti Tanfolyamot – Sz. M.) – melynek keretében önálló jelleggel mozgósítási és hadkiegészítési tanfolyam is működött – 1955 őszén megszüntették és a Zrínyi Akadémia szervezetébe integrálták *(Lásd a 234. számú lábjegyzetet!),* létrehozván a *különleges fakultást,* melynek vezetésével Móricz Lajos alezredest bízták meg.[257]

255 Varga József alez. – Kovács Lajos nyá. alez.: Összfegyvernemi harcászati tanszék. Akadémiai Közlemények 120/2. szám. Az Akadémia szerveinek története III/A kötet. A Szárazföldi ágazat története. ZMKA, Budapest, 1985. 40–41. o.
256 Dr. Enzsöl Gyula ezds.: Rakéta és tüzér tanszék. Uo. 106. o.
257 Dr. Bakity Boldizsár alez. – Dr. Mátyási Antal alez.: Szervezési, hadkiegészítési és igazgatási tanszék. Akadémiai Közlemények, 120/3. szám. Az akadémia szerveinek története III/B kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. ZMKA, Budapest, 1985. 145. o.

A repülőtanszék minőségi fejlődése szempontjából is jelentős volt az a tény, hogy 1955 tavaszán a szovjet repülőakadémia elvégzése után ide került főtanári beosztásba Szabó József rep. százados (később vezérőrnagy; az MN repülőfőnöke; a hadtudomány doktora, egyetemi tanár, a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke), valamint egy-egy tanár és szaktanár.[258]

Ezzel, a vizsgákkal és beszámolókkal lényegében befejeződött az 1954–1955. tanév, amely a Honvéd Akadémián indult és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián zárult. A tanintézet a bonyolult körülmények ellenére is sikeresen oldotta meg feladatát.

Biztatóan indult a tanintézet új tanéve, mivel Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1955. október 20-án kelt 0689/Szü. Fcsfs. – 1955. számú parancsában[259] olyan személyeket erősített meg beosztásukban, vagy helyezett át az akadémiára, akik ezt követően hosszú időn át szolgálták magas szinten a felsőfokú tisztképzést vagy meghatározó beosztásokban a Magyar Néphadsereget, összességében a Hazát. Közülük is kiemelendő Naményi Pál őrnagy (később vezérőrnagy, hadtesttörzsfőnök, akadémiaparancsnok-helyettes, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje); Sódar Antal százados (alezredes, tanszékvezető-helyettes); Szabó László hadnagy (alezredes, főtanár, a hadtudomány kandidátusa); Farkas Róbert alezredes (ezredes, tanszékvezető, a hadtudomány kandidátusa); Szakasits Győző ezredes (tanszékvezető); Gutheil Jenő százados (alezredes, a Vezérkar egyik legkiemelkedőbb, a tisztképzésért felelős szakembere, a hadtudomány kandidátusa); Bányai Gyula főhadnagy (alezredes, főtanár, a hadtudomány kandidátusa); Tóth Illés őrnagy (alezredes, főtanár); Mazán Pál főhadnagy (vezérőrnagy, MN haditechnikai csoportfőnök); Szabó Sándor alezredes (ezredes, tanszékvezető); Madaras Péter főhadnagy (ezredes, tanszékvezető, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje); Kolozsvári Sándor százados (ezredes, tanszékvezető, a hadtudomány kandidátusa); Damó László százados (vezérőrnagy, a vezérkari főnök helyettese, a hadtudomány doktora); Szántó Imre főhadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa); P. Szabó Balázs főhadnagy (alezredes, főtanár); Gál Péter főhadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa); Szabó József százados (vezérőrnagy, MN-repülőfőnök, a hadtudomány doktora, egyetemi tanár); Szili Ferenc százados (ezredes, hadosztály műszaki főnök, tanszékvezető); Estók János főhadnagy (ezredes, tanszékvezető); Haász János százados (az első híradótanár volt, aki 1949–1951 között elvégezte a kijevi Híradástechnikai Katonai Főiskolát; az 1956. októberi tevékenysége miatt Ausztráliába emigrált); Szabó Árpád főhadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes); Móricz Lajos alezredes (ezredes, a hadtudomány doktora, Zrínyi Miklós-díjas); Hajma Lajos százados (ezredes, a Vezérkar egyik elismert szaktekintélye, a hadtudomány kandidátusa); Urbán Vilmos hadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes); Pacsek József százados (vezérezredes, vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje). Két nappal később, a 0461/Szü. Fcsfs. – 1955. számú parancsával[260] a honvédelmi miniszter nyugállományba helyezte

258 Dr. Bartos Jenő alez. – Kovács Lajos nyá. alez. – Hajdó József nyá. alez.: Repülő hadműveleti-harcászati tanszék. Akadémiai Közlemények 120/4. szám. Az akadémia szerveinek története IV. kötet. A Légvédelmi és repülőágazat története. ZMKA, Budapest, 1986. 25. o.

259 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 11. 01.) A ZMKA PK-ának 097. sz. parancsa. (1955. 11. 01.)

260 Uo.

Monoszlai Gyula ezredest, a tanulmányi osztály korábbi vezetőjét. (Utóda Naményi Pál őrnagy lett – Sz. M.)

Matékovits Endre vezérőrnagy, akadémiaparancsnok az 1955. november 8-án kelt 099. számú parancsában[261] intézkedett a *különleges fakultásnak* a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiába történő beolvasztására. Ennek az volt az előzménye, hogy a honvédelmi miniszter az 1955. 09. 22-én kelt 001065/MNVK Szerv. és M. Csfség – 1955. 09. 27. számú intézkedésében[262] *(Lásd a 234–235. számú lábjegyzeteket!)* döntött – egyebek mellett – a HM Központi Tiszti Tanfolyam megszüntetéséről, s az eddig állományába tartozó – a szovjet katonai akadémiákra vezényeltek nyelvi felkészítését végző – *különleges tanfolyamnak, valamint a mozgósítási (M) tanfolyamnak* a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiába integrálásáról.[263] Ennek megfelelően, az akadémia parancsnoka – a többi fakultáshoz hasonlóan – a saját, közvetlen alárendeltségébe helyezte a *különleges fakultást,* amelynek parancsnokát (bár erre nem utalt név szerint, de a ZMKA kéziratos történetéből tudható, hogy Móricz Lajos alezredes lett a fakultásparancsnok – Sz. M.) arra utasította, hogy a tanulmányi helyettest tájékoztassa az addigi tanulmányi helyzetről, s vele beszélje meg a további teendőket; készítse elő az új tanfolyam beindítását és a szükséges módszertani foglalkozásokat. Ugyszintén intézkedett az illetékes akadémiai szervek felé is a fakultás zökkenőmentes beillesztése érdekében.

Ugyanebből az akadémiaparancsnoki parancsból derül ki a hallgatók fokozottabb megbecsülésére való törekvés. Hivatkozván az akadémia Szervi Határozványa III. fejezet b. pontjára, miszerint az „lehetőséget nyújt, hogy az I. évfolyamot elvégzett hallgatókat, akik kötelékben lévő zászlóaljparancsnoki beosztási illetménynél alacsonyabb illetménycsoportba (sic!) vannak, a 13.-as beosztási illetménycsoportba besorolhassuk bizonyos feltételek mellett." (297. f.). Ezért az akadémiaparancsnok javaslatot kért az I. és II. évfolyam vizsgáinak befejeztével az új besorolás elkészítésének elősegítésére. Ugyanakkor azt is a javaslattevő fakultásparancsnokok és politikai helyetteseik figyelmébe ajánlotta, hogy az előresorolás nem kötelező, csak lehetőség; a legalacsonyabb illetménycsoportból ne egyszerre emeljék a legmagasabba, s különösen az I. éves hallgatóknál használják ezt fokozatos ösztönzésre; azoknál a hallgatóknál, akiknek tanulmányi eredményeik ezt lehetővé tennék, de fegyelmezetlenek, csak kisebb mértékben emeljenek, de el is tekinthetnek az előresorolástól.

A 0100. számú akadémiaparancsnoki parancsban[264] intézkedtek a *levelező fakultás* november 11-i pótfelvételijére. Ezen azok vehettek részt, akik november 3-án nem tudtak megjelenni, vagy akiknek engedélyük volt a halasztásra, illetve az akadémia tanárainak kellett vizsgázniuk tereptanból és a saját fegyvernemi ismeretükből. (Itt az elöljárók „léphettek közbe", ugyanis Matékovits vezérőrnagy az október 25-én kelt 093. számú parancsában[265] – a 011879/Be. – 1955. számú rendeletétől eltérően – engedélyezte *(Lásd a 252. számú lábjegyzetet!),* hogy az akadémia oktatói az általuk tanított tantárgyból és tereptanból ne felvételizzenek. – Sz. M.).

261 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 11. 08.)

262 HL MN 1967/T–163/I. ő. e. (1955. 09. 22.)

263 Egyes tanulmányok szerint (Lásd: Dr. Bakity – Dr. Mátyási: i. m. 145. o.) a Tolmácstiszti Iskolát integrálták az akadémiába, de az már 1955 nyarán megszűnt, s beolvadt a HM Központi Tiszti Tanfolyamába – Sz. M.

264 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 11. 09.)

265 Uo. (1955. 10. 25.) 271. f.

A szerencsésebbeknek már nem a felvételi, hanem az év végi számonkérés emelte az adrenalinszintjét. Ugyanis a honvédelmi miniszter 0416/Szü.Fcsfség. – 1955. számú rendelete kapcsán Matékovits vezérőrnagy intézkedett az akadémia állományába tartozó levelező hallgatók év végi vizsgáival kapcsolatban.[266] E szerint december 14. és 30. között vizsgázniuk kellett orosz nyelvből (írás- és szóbeli), hadtörténelemből, történelmi materializmusból, politikai gazdaságtanból, harcászatból (szóbeli), valamint a saját fegyvernemi szaktárgyból (tüzér lőutasítás, páncélos-fegyvernemi ismeretek, hadiútépítés, illetve katonai rádióismeretek).

Az akadémia parancsnoka a 02893/Pság. – 1955. 11. 15. számon[267] jelentett a honvédelmi miniszternek – a Személyügyi Főcsoportfőnökség útján – a *levelező fakultás* 1955/56. tanévi I. évfolyamának felvételi vizsgáiról. A berendelt 86 főből 76-an felvételiztek, 5 fő visszalépett, egy tiszt kért egyéves halasztást, 4 fő pedig nem jelent meg. Nos, nem nyílt mód nagy válogatásra, hiszen a miniszter a 0608/Szü.Fcsfség. – 1955. számú rendeletében 20 összfegyvernemi; 4–4 légvédelmi tüzér, páncélos-, műszaki, hadtáp-, valamint 7 híradótiszt felvételét rendelte el. Ezenfölül engedélyezte az akadémia 17 tanárának beiskolázását is. Matékovits vezérőrnagy azonban további 5 oktatójának (köztük Damó László százados, hadtápfőtanár és Gutheil Jenő százados, hadműveleti–harcászati főtanár) a *levelező fakultásra* történő felvételét kezdeményezte.

A 0103. számú akadémiaparancsnoki parancs[268] rögzítette az 1954–1955. tanév lezárásával, illetve az 1955–1956. tanév beindításával kapcsolatos teendőket. Ebben Matékovits vezérőrnagy hangsúlyozta, hogy „A múlt évtől eltérően a parancsnokok ezen alapvető munkájával kapcsolatos tevékenységeit szervezettebbé és irányítottabbá kívánom tenni, ezért szükséges, hogy a parancsnokoknak feladatokat szabjak ezen munkájuk előkészítésére." (310. f.). Nos, valóban egy meglehetősen aprólékos, talán „szájbarágós" feladatszabás következett, ami valószínűleg egyes vezetők, parancsnokok tapasztalatlanságával függhetett össze.

Megparancsolta tehát, hogy minden fakultásparancsnok, valamint tanszék- és osztályvezető haladéktalanul lásson hozzá az elmúlt kiképzési évet értékelő, illetve az új tanévre vonatkozó célkitűzéseket és utasításokat tartalmazó „konkrét beszámolóik" elkészítéséhez. Ennek során ki kell térni az adott terület politikai, erkölcsi-fegyelmi helyzetére; a tisztek politikai és szakmai kiképzésére; a szervezeti egység szakmai feladataira; a területüket érintő anyagi kérdésekre, különös tekintettel a takarékosságra és az anyagi fegyelemre. Konkrét utasításokat kell adni a honvédelmi miniszter november 21–22-én megtartandó magasabbparancsnoki értekezletén elhangzó, illetve az ezt követően megjelenő miniszteri parancs, valamint a november 25-i akadémiaparancsnoki célkitűzések alapján az adott terület erkölcsi-fegyelmi helyzetének és szakmai munkájának megjavítására. (A pontosításokat november 26–28-a között kellett végrehajtani.)

A tanszék- és osztályvezetői értékeléseket november 29-én délután kellett megtartani, maximum 3 óra időtartamban, ahol hozzászólásra nem kerülhetett sor, csak parancsnoki értékelésre és feladatszabásra.

266 Uo. (1955. 11. 10.) 301–302. f.

267 HL MN 1955/T–94/2. ő. e. (1955. 11. 15.)

268 HL MN 1955/T–33. ő. e. (1955. 11. 16.)

A hallgatókat érintő kérdésekről december 2-án kívánt – a fakultásparancsnokok és politikai helyetteseik jelenlétében – tiszti gyűlést tartani Matékovits vezérőrnagy, ahol a hallgatók számára szabott feladatokat. Ezt követően december 8-áig kellett megtartani a fakultásparancsnoki tiszti gyűléseket, ahol mindhárom évfolyam részt vett, de a tiszti gyűlés végén kellett megtenni a fakultásparancsnoki észrevételeket és feladatszabást az elsőévesek részére, majd ezek elbocsátását követően a második és a harmadik évfolyam vonatkozásában.

Az új hallgatókat november 29–30-án kellett fogadni, s december 1-jén megkezdeni a tanítást.

Az akadémia parancsnoka november 28–29-én a tanintézet minden helyiségét meg kívánta szemlélni, amin minden ott dolgozó tisztnek és polgári alkalmazottnak részt kellett vennie, az előbbieknek kifogástalan állapotú kamgarnruhában, csizmában, derék- és vállszíjban, előírásszerű hajviselettel. Ennek során mindenkinek módot kívánt adni a munkájával kapcsolatos, illetve magántermészetű problémájának előadására. „Elvárom az Akadémia egész személyi állományától, hogy a fenti pontokban elrendeltek maradéktalan végrehajtásával és alapos előkészítésével elősegíti az új kiképzési év tervszerű beindítását és okulva az elmúlt évben elkövetett hibákon – mindent megtesz a hibák kijavítására – Akadémiánk fegyelmi, szakmai és anyagi helyzetének megjavítására, Akadémiánk helyzetének további megszilárdítására" (311/a. f.) – fejeződött be a némileg „kisiskolásnak" tűnő, de minden bizonnyal indokolt részletességű akadémiaparancsnoki parancs.[269]

A fentieken túlmenően külön parancs[270] szabályozta a kiképzési évet november 25-én értékelő értekezlet lefolyását. E szerint az akadémiaparancsnok kb. 80 perces értékelését követően a fakultásparancsnokoknak, valamint a tanszék- és osztályvezetőknek 10–10 percben be kellett mutatniuk a feladatok sikeres végrehajtását biztosító módszereiket és intézkedéseiket, illetve rá kellett mutatniuk a gátló tényezőkre és hiányosságokra. A tanárok és beosztottak számára 5–5 perc állt rendelkezésre. Ezt követően tervezték ismertetni a 0056. számú miniszteri parancsot, valamint a magasabbparancsnoki értekezlet alapján az 1955–1956. évi főbb feladatokat. (Sajnos nem találtam meg sem az akadémiaparancsnoki értékelés és feladatszabás anyagát, sem az említett két HM-okmányt – Sz. M.) Az értekezletet az előző kiképzési évben kiemelkedőt nyújtók megjutalmazásával kívánták befejezni.

Az új tanév előkészítéseként november 28-án adták ki[271] a december 1-jétől érvényes napirendet. E szerint a munkaidő 08.30–17.00-ig tartott, 30 perces étkezési szünettel. Szombaton és munkaszünet előtti napokon a munkaidő 14.00-ig (a nem étkezők számára 13.30-ig) tartott. A parancs szerkesztői fontosnak tartották egyértelműsíteni: „A munkaidő kezdetét úgy kell értelmezni, hogy a megjelölt időpontban már mindenki munkahelyén dolgozik. A... gépírók és rajzolók 08.25-re foglalják el munkahelyeiket, hogy a sokszorosítási, illetve rajzolói munka pontosan munkaidő kezdetére megkezdhető legyen." (1478. f.)

269 Matékovits Endre vezérőrnagy – mint ebből az iratból is kitűnik – kemény, követelménytámasztó, de „humorral is megáldott" parancsnok volt. Lázár Gábor nyugállományú alezredestől, az ETI egykori legendás növendéki századparancsnokától tudható – aki ebben az időben az akadémiaparancsnok segédtisztje volt –, hogy egyszer jelentős „csúszással" autóztak le a táborozáson részt vevő hallgatók megszemlélésére. Útközben a segédtiszt többször is jelezte parancsnokának: „Vezérőrnagy Elvtárs! Elkésünk!" Idővel megunva ezt, a következő „jelzés" után rámordult segédtisztjére: „Maga, Főhadnagy elkésik! A tábornok érkezik!"

270 HL MN 1955/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 0107. sz. parancsa (1955. 11. 23.)

271 HL MN 102/03. 405. ő. e., ZMKA 279. sz. parancs (1955. 11. 28.)

A hallgatók számára hétköznapokon 07.00-kor volt ébresztő, 08.30-tól – általában 10, de „középen" 20 perces szünetekkel 6x50 perces tanóra – 14.30-ig, majd egyórás ebéd- és pihenőidő; 15.30–16.15-ig gyakorlófoglalkozás; 16.30–20.00-ig kötelező önképzés; 20.00–20.20-ig T. anyag leadása; 20.20–20.40-ig vacsora; 20.40–23.00-ig egyéni és klubfoglalkozás, majd 23.00-kor takarodó. A szombati, illetve a szünnap előtti napirend annyiban tért el, hogy 06.45-kor volt ébresztő; 08.00–14.00-ig tartották a tanórák; 14.00–14.40-ig ebéd és pihenő; 14.40-től egyéni és klubfoglalkozás, 23.00-kor takarodó. Terepfoglalkozások esetén 06.00-kor volt ébresztő és 07.00-kor indulás, visszaérkezés 15.30-kor, majd ebéd. Pártrendezvényeket minden hónap utolsó hetének valamelyik hétköznapján tartottak 18.00-tól, politikai tájékoztatók pedig minden kedden 16.30–17.30-ig. A kötelező klubfoglalkozásokra minden szerdán 15.30–17.30-ig került sor.

A ZMKA PK 0112. parancsa[272] igyekezett tisztázni a tanintézet – pillanatnyi – személyügyi helyzetét. Ekkor került a tanintézetbe hadtápfőnöknek Györkei Kálmán százados (később ezredes, az akadémiaparancsnok hadtáphelyettese) és az idővel nem csak szaktudásáról, de vaskos vicceiről[273] is híressé vált Bócsik László százados (alezredes, főtanár). Mindketten nyugdíjukig szolgáltak az akadémián.

Ebben a parancsban tették közzé a honvédelmi miniszter október 29-én kelt 0752/Szü.Fcsf.–1955. számú parancsát, melyben akadémiát végzett 18 tisztet helyezett át az OLLEP, illetve különböző repülőalakulat állományába, többek között Galovicz János főhadnagyot.

Ugyanitt jelent meg a miniszter 0697/Szü.Fcsf. – 1955. (10. 19.) számú parancsa, amelyben beiskolázta a ZMKA 3 éves tagozatának első évfolyamának hallgatóit: az *összfegyvernemi fakultásra* 40, a *tüzér fakultásra* 60, a *híradó fakultásra* 19, a *műszaki fakultásra* 20, valamint a *hadtáp fakultásra* 19, összesen 158 főt. Egy október 31-én kelt 0937/Szü.Fcsf. – 1955. számú miniszteri parancs pótlólag még egy főt helyezett a *tüzér fakultás* állományába. Ekkor kezdte meg akadémiai tanulmányát Slezák István százados, Vadászi Tibor főhadnagy (később vezérőrnagy, szervezési csoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus" („A Hadtudományért") kitüntetettje, Szeles Péter Pál őrnagy (ezredes, tanszékvezető), Sztanó Géza főhadnagy, Bányai Antal főhadnagy, Paróczi Ottó főhadnagy (vezérőrnagy, az MN légvédelmi rakéta és tüzérfőnöke), Déry Konstantin százados és Lapos Mihály százados (vezérőrnagy, az MN hadtápfőnökének első helyettese, a hadtudomány doktora).

A honvédelmi miniszter november 8-án kelt 0997/Szü.Fcsf. – 1955. számú parancsával 14 főt osztott be az akadémia *Magasabb parancsnoki páncélostanfolyamára*, köztük Száva Péter őrnagyot (ezredes, tanszékvezető, dr. univ.) és Zábori Sándor őrnagyot (ezredes, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola /KLKF/ kiképzési osztályvezetője). A szintén ezen a napon kelt 0498/Szü.Fcsf. – 1955. számú miniszteri paranccsal osztották be a ZMKA egyéves *Magasabb parancsnoki tanfolyama* 14 tüzérhallgatóját, majd egy újabb – november 19-i paranccsal – további egy hallgatót.

Úgyszintén ebből az akadémiaparancsnoki parancsból tűnik ki, hogy az alárendelt parancsnokok pontosan végrehajtották Matékovits vezérőrnagynak korábban, a 099. számú parancsában rögzített, a hallgatók magasabb illetménybesorolására vonatkozó intencióit *(Lásd az 261. számú lábjegyzetet!)*, hiszen az illetékesek meglehetősen differenciáltan, 13–18-as illetményfokozatba soroltak 89 hallgatót. (335/a–336. f.).

272 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 11. 30.)

273 Pl. felhívta az akadémia telefonközpontját és kérte kapcsolni „Értelmes alezredes elvtársat", mire a telefonközpontos – hosszas keresgélés után – határozottan kijelentette, hogy „Értelmes alezredes nem szolgál az akadémián!"

A Csémi Károly alezredes, a ZMKA páncélos- és gépesített tanszékének vezetője által aláírt, a hallgatók részéről az 1955–1956. tanévben kidolgozandó diplomamunkák jegyzékét[274] Matékovits vezérőrnagy a 03019. számú iratban, 1955. december 1-jén küldte meg az MN Páncélosparancsnokságra. E szerint hadosztály–hadtest szinten működő gépesített hadosztály, -ezred, illetve harckocsi–rohamlövegezred, megerősített harckocsiszázad tevékenységét kellett megtervezni.

Az akadémia parancsnoka december 5-én terjesztette fel 03052. számon a vezérkari főnökhöz a december 1-jei harcértékjelentését.[275] E szerint ezen a napon a *rendszeresített/meglévő* állomány a következő képet mutatta: tábornok és tiszt 320/298; továbbszolgáló tiszthelyettes 51/36, sortiszthelyettes 3/6; honvéd 38/42; tiszti hallgató 522/507; polgári alkalmazott 266/256. Tehát a rendszeresített 1206 főből összesen 61 hiányzott, ami még elviselhetőnek tekinthető. A hallgatók fakultásokkénti megoszlása a következő volt:

Évfolyam	Összfn-i	Tüzér	Páncélos-	Repülő-	Műszaki	Híradó	Hadtáp	Összesen
1. évf.	40	61	–	–	20	19	19	159
2. évf.	46	35	20	15	13	12	20	161
3. évf.	41	37	19	16	15	14	15	157
Össz.	**127**	**133**	**39**	**31**	**48**	**45**	**54**	**477**

Ezt a táblázatot összevetve a rendszeresített hallgatói állománnyal, az állapítható meg, hogy az 1. és 3. évfolyamon 3–3 hallgató hiányzott, ugyanakkor a 2. évfolyamon még egy „létszám fölötti" hallgató is tanult.

A táblázatban szereplő alaptagozati hallgatókon túl, ekkor az egyéves magasabb parancsnoki tanfolyamon 16 tüzér és 14 páncéloshallgató tanult, tízzel kevesebb a rendszeresítettnél. Ami az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) tisztjeit illette, 17 tanult az *összfegyvernemi*, 3 a *híradó*, 7 pedig a *hadtáp fakultáson*. Tehát az akadémián 507 honvéd és 27 ÁVH-s tiszt kezdte meg, illetve folytatta tanulmányait az 1955–1956. tanévben.

Az év utolsó hónapjában változás következett be az akadémia vezetésében is, mivel a honvédelmi miniszter az 1955. december 16-án kelt 0538. parancsában[276] a Személyügyi Főcsoportfőnökség Szovjetunióban tanuló személyi tartalék csoportjából – november 10-évei – felmentette, egyben áthelyezte és kinevezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnok általános helyettesének Márton András[277] ezredest. (A fiatal parancsnokhelyettes ekkor még nem sejthette, hogy e megtiszteltetésnek alig egy év múlva tragikus következményei lesznek – Sz. M.)

A ZMKA PK december 22-én kelt 0121. számú parancsában jelentette meg a honvédelmi miniszter 0505. és 0583/Szü.Fcsfség. – 1955. számú rendeleteit, melyek szerint az akadémia állományából a *levelező fakultás* I. évfolyamára felvett 22,

274 HL MN 1955/T–94. ő. e. 10/3. csomó (cs.) (1955. 12. 01.)

275 HL MN 1955/T–94. ő. e. (1955. 12. 01.)

276 HL MN 1967/T–38. ő. e. (1955. 12. 16.), valamint HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 0125. sz. parancsa (1955. 12. 30.)

277 Márton András: lásd a II. fejezet 162. számú lábjegyzetét!

Márton András ezredes

a II. évfolymára pedig egy főt. Az előbbiek között szerepelt Pusztai János főhadnagy, Halmai László százados, Enzsöl Gyula főhadnagy és Lex Mihály százados, valamint Gutheil Jenő és Damó László századosok.

Matékovits Endre vezérőrnagy a december 21-i 0122. számú parancsában[278] intézkedett a *levelező fakultás* év végi vizsgáira, valamint év eleji összevonására. E szerint az I. és II. évfolyamok év végi vizsgáit 1956. január 3. és 7. között kellett végrehajtani, minden hallgató számára marxizmus–leninizmusból és hadtörténelemből (szóbeli), valamint harcászatból és orosz nyelvből (szó- és írásbeli). Ezenkívül a tüzéreknek tüzér, a légvédelmieknek pedig légvédelmi lőutasításból; a páncélosoknak páncélos-lőkiképzésből és páncélostechnikából; a műszaki I. évfolyamnak erődítésből, míg a II. évfolyamnak akna- és robbanózárakból; a híradó I. évfolyamnak elektrotechnikából, a II. évfolyamnak pedig rádiótechnikából; a hadtáphallgatóknak viszont bőr- és textiltechnológiából, gépkocsitechnikából és közlekedésrendészetből, továbbá üzemanyag-technológiából és élelmezés-ismeretből.

Az év eleji összevonást 1956. január 9. és 20. között kellett megejteni. Ennek során előadásokat tartani a tanév I. szemesztere alapvető harcászati tárgyköreiből; tüzér-, légvédelmi tüzér-, páncélos-, műszaki, repülőtechnikai és híradótechnikai bemutatót szervezni, majd csoportos foglalkozást a harcászati feladat alapvető foglalkozásaiból.

278 HL MN 1961/T–33. ő. e. a ZMKA Pk-ának 0121. és 0122. sz. parancsa (1955. 12. 20. és 21.)

A honvédelmi miniszter az 1956. január 5-én kelt 0201. számú parancsában[279] kinevezte Kerekes Béla vezérőrnagyot az akadémia kidolgozó csoport főtanárának. (Ez a tény csak látszólag volt megtiszteltetés a tanintézet számára, hiszen egy korábbi parancsból[280] tudható, hogy „Kerekes Béla... vezérőrnagy, a »II. Rákóczi Ferenc« Katonai Középiskola parancsnoka – az iskola célkitűzéseit meg nem értve – felelősségteljes beosztásában liberális és megalkuvó magatartást tanúsított. Vezetése alatt a katonai középiskola nem tudta betölteni a Párt és a kormány által meghatározott hivatását. Kerekes vőrgy. liberális, megalkuvó magatartása gátolta a kommunista nevelés módszereinek a kialakulását... Munkájában mellőzte a Párt- és Disz-szervezet segítő erejét, sőt magatartása fékezőleg hatott a Párt- és Disz-szervezet tevékenységére. Mindezek alapján Kerekes Béla vőrgy. a katonai középiskola parancsnoki beosztására alkalmatlanná vált. Ezért... beosztásából azonnali hatállyal leváltom és alacsonyabb beosztásba helyezem." – Sz. M.)

Annak következtében, hogy a honvédelmi miniszter elrendelte: a zászlóalj-parancsnoki, vagy ettől magasabb beosztásban lévők az 1958–1959. kiképzési év végére olyan mértékben sajátítsák el az orosz nyelvet, hogy a mindennapi élet és az egyszerűbb katonai kifejezésekhez szükséges ismereteket megszerezzék, valamint e téren képesek legyenek kifejezni magukat, az akadémia parancsnoka az 1956. január 21-i parancsában[281] elrendelte a teljes tiszti állomány részére, hogy 24-étől minden hét keddjén 16.15–18.15-ig (pótfoglalkozás a szolgálatilag, vagy betegség miatt távol lévők részére pénteken 16.00–18.00-ig) nyelvoktatásban vegyenek részt. Azokra, akik a gimnáziumi tanulmányaik során oroszt tanultak, ez a parancs nem vonatkozott. Ugyanakkor a szovjet akadémiát végzett 8 tisztnek – köztük Csémi Károly alezredesnek, Pacsek József századosnak és P. Szabó Balázs főhadnagynak angol nyelvoktatáson kellett részt vennie. Az újonnan az akadémiára kerülteket a parancsnokaiknak – a tanulmányi osztály útján – azonnal be kellett osztaniuk. (Arról, hogy a valószínű lemaradásukat miként gondolták pótolni, s ezáltal a csoportba beilleszteni, nem szólt a fáma – Sz. M.)

A foglalkozásvezetőknek külön „Foglalkozási és Előmeneteli Naplót" kellett vezetniük, valamint az idegen nyelvek és általános ismeretek tanszék vezetőjének szombatonként 12.00-ig jelentenie kellett a foglalkozások menetéről, a hiányzókról stb. a tanulmányi helyettesnek. „Remélem, hogy az Akadémia minden tisztje képességéhez mérten mindent el fog követni, annak érdekében, hogy az orosz nyelv tanulása terén – amelynek elsajátítása a Szovjetunió vezette hatalmas és egyre növekvő béketábor közös hadseregében szolgáló tisztek számára elengedhetetlen –, az előírt követelményeknek megfelelő előrehaladást érjen el és e tekintetben is példamutatóan teljesítse a Honvédelmi Miniszter Elvtárs parancsát." – szólt Matékovits vezérőrnagy kérése. (Sajnos sok évtizedes tapasztalat alapján kimondható: mind az akadémia, mind a Magyar Néphadsereg vonatkozásában alapvetően teljesítetlen maradt úgy a miniszteri, mint az akadémiaparancsnoki elvárás – Sz. M.)

279 HL MN 1967/T–47. ő. e. (1956. 01. 05.)
280 HL MN 1956/T–1. ő. e. A Magyar Népköztársaság Honvédelmi Miniszterének 01. sz. Tiszti Parancsa (1955. 12. 22.)
281 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 01. 21.)

Sőt, a levelező képzésre felvett akadémiai oktatók sem „úszták meg" a dolgot: a január 27-i akadémiaparancsban[282] már rájuk vonatkozóan is intézkedtek.

Az 1955. évi államvizsgákon „Nem megfelelő"-en szereplő három hallgató államvizsgáira (2 fő összfegyvernemi harcászatból, 1 fő páncélosharcászatból és mindhárman az SZKP történetéből) 1956. január 31-én került sor. A „módját" is megadták: még a vizsgabizottságnak is kamgarnruhában, boxcsizmában, vállszíjas derékszíjban és eredeti kitüntetésekkel kellett megjelennie.[283]

Matékovits vezérőrnagy február 1-jén, a 012. számú parancsában[284] intézkedett a 6-án induló – szovjet akadémiákra – *felkészítő tanfolyam* beindításával kapcsolatos előkészületekre. Ugyancsak februárban indult a *különleges tanfolyam* is, amelyre a honvédelmi miniszter a február 18-án kelt 0138/Szü.Fcsfs. – 1956. számú parancsával[285] 2 tisztet és a Tüzértechnikus Tiszti Iskola 6 növendékét iskolázta be.

Ugyanekkor intézkedett az akadémia parancsnoka a *levelező fakultás* hallgatóinak negyedévi beszámolóira is, amelyekre március 15. és április 15. között került sor orosz nyelvből, hadtörténelemből és társadalomtudományból.[286]

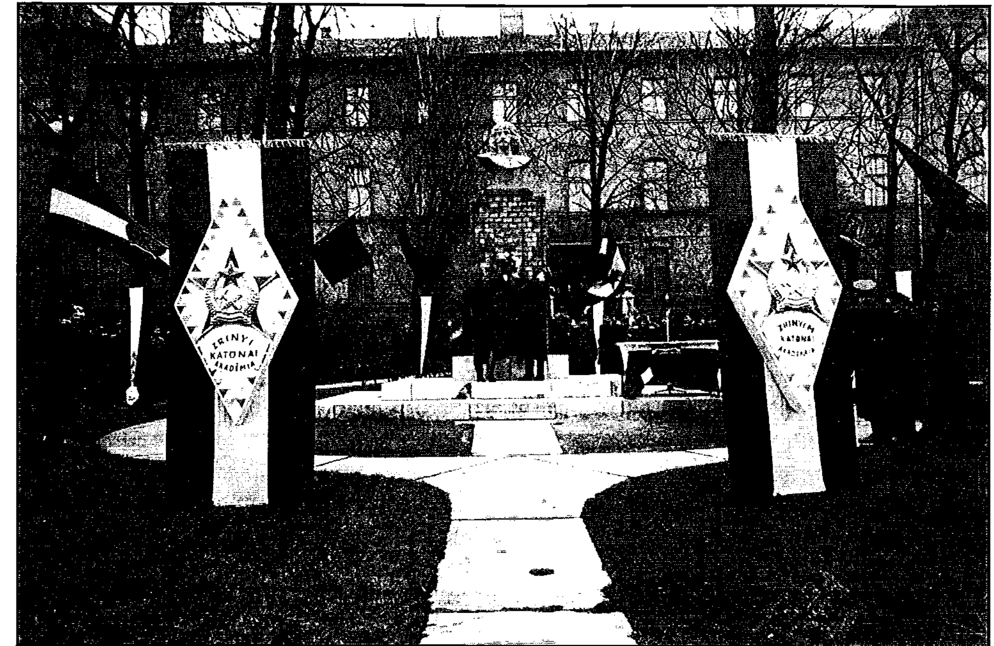
Egy évvel a „Zrínyi Miklós" név felvételét követően, 1956. március 14-én leplezték le az akadémia névadójának – napjainkban is álló, az akadémia akkori polgári alkalmazottja, Barba Péter festőművész által készített – szobrát.[287]

Az akadémia parancsnoksága továbbra is figyelmet fordított a – nem kis mértékben túlterhelt – hallgatók lehetőség szerinti pihentetésére. Így ebben az évben szintén lehetővé tette, hogy az április 29-től május 8-áig tartó tavaszi szünet idején – családostól – üdülhessenek honvédségi üdülőkben, mindenekelőtt Balatonkenesén.[288]

A korábban említett Kerekes Béla vezérőrnagy – akinek 1917. augusztus 17-ével ismerték el hivatásos szolgálatának kezdetét – vesszőfutása is véget ért 1956. március 29-ével, ugyanis a honvédelmi miniszter a 0258. számú parancsában[289] két hónapon át folyósítható előző havi összilletménnyel tartalékállományba helyezte. (Ugyanakkor e parancs, túl a 36 év 9 hónap 4 napos beszámítható szolgálati időn, a nyugdíjhatározat végrehajtási utasítására hivatkozott – Sz. M.)

A honvédelmi miniszter az 1956. április 1-jén kelt 0020. számú parancsával[290] léptette életbe az új illetményrendszert. Ebben a rendfokozatokhoz rendelt törzsilletményeket 1–11-es, a beosztási illetményeket pedig 1–22-es illetménycsoportba sorolták. Mindkét esetben a 1-es volt a legmagasabb. Az akadémiaparancsnokot a 3-asba (VK. csoportfőnöki beosztással azonos); a helyetteseket 5-ösbe (csoportfőnök-helyettesi); a fakultásparancsnokokat, valamint a tanszék- és osztályvezetőket a 6-osba (hadosztályparancsnok-helyettes); az „M" tanfolyam parancsnokát, továbbá a hadtörténeti, valamint a tereptan és katonaföldrajz tanszékvezetőt a 7-esbe (hadosztály hadtáp- vagy tüzérfőnök); az évfolyamparancsnok, a hadtápfőnök, továbbá a gyalogsági lőkiképzési és testnevelési, az idegen nyelvek és álta-

282 Uo. A ZMKA PK-ának 010. sz. parancsa (1956. 01. 27.)
283 Uo. 011. sz. parancsa (1956. 01. 30.)
284 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 02. 01.)
285 Uo. A ZMKA PK-ának 027. sz. parancsa (1956. 03. 12.)
286 Uo.
287 HL MN 102/3. 406. ő. e. ZMKA 57. sz. parancs (1956. 03. 12.)
288 Uo. ZMKA 62. sz. parancs (1956. 03. 17.)
289 HL MN 1967/T–47. ő. e. (1956. 03. 29.)
290 HL MN 1967/T–190/I. ő. e. (1956. 04. 01.)

Zrínyi Miklós mellszobrának leleplezése

lános ismereti, illetve a lőkiképzési tanszékvezetők a 8-asba (VK hadműveleti kiképzési osztályvezető-helyettes); a főtanárok, főelőadók a 8–13-asba (hadosztály fegyvernemi, illetve szolgálati ág főnök) soroltattak.

A hallgatói állomány az I. évfolyamon a magával hozott illetményre volt jogosult; az április 1-jén hallgatói jogviszonyban állók illetménye változatlan maradt, továbbá az I. és a II. évfolyam elvégzését követően a 13-asnál alacsonyabb beosztási illetménnyel rendelkezők előresorolására – a tanulmányi eredményekre, illetve szociális körülményekre is figyelemmel – az akadémiaparancsnok (az MN Pénzügyi Csoportfőnökség útján) a miniszterhez fordulhatott javaslattal.

A honvédelmi miniszter az április 19-én kelt 023/H.M. – 1956. számú parancsával – február 8-i visszamenőleges hatállyal – további *(Lásd a 285. számú. lábjegyzetet!)* 4 tisztet osztott be a ZMKA *Különleges Fakultására,* illetve a másnap kiadott 0279/H.M. – 1956. számú parancsában beosztott hallgatónak az *előkészítő tanfolyamra* 4 főt, köztük Kazai Barna századost[291] (később hadosztály-törzsfőnök, vezérőrnagy, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola parancsnoka, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje).

Az akadémia parancsnoka a május 8-án kiadott 049. számú parancsában[292] intézkedett a *levelező fakultás* június 6-a és 30-a közötti félévi vizsgáira. E szerint ezt úgy kell megtervezni, hogy 18–23-a között kerüljön sor a félévi beszámolóra, majd

291 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 049. sz. parancsa (1956. 05. 08.)
292 Uo.

25–27-ig konzultáció és szeminárium a „Védelem" tárgykörből, továbbá 28–30-a között a „Védelem" teljes feladat első három csoportos foglalkozására.

A folyóátkeléssel egybekötött támadás feladatot az összevonás alatt nem kell levezetni, elég, ha kiadják a levelező hallgatóknak ez idő alatti áttanulmányozásra. A „Védelem" előadásokat sem kell megtartani, a kiküldött anyag alapján felkészülve vegyenek részt a konzultáción és szemináriumon. A szakmai beszámolók kérdéseit a harcászati beszámolókba kell beépíteni. Ellenőrző feladat írására sem kerül sor – szólt az akadémiaparancsnoki intézkedés.

Mind az '50-es évek közepi tüzelőanyag-helyzetre, mind a hivatásos állomány anyagi viszonyaira lehet következtetni a május 28-án kelt 119. számú ZMKA parancsban[293] foglaltakból, amely az ez évi tüzelőakciót részletezte. E szerint ebben csak családfenntartó, önálló lakással rendelkező tisztek, tiszthelyettesek és polgári alkalmazottak vehettek részt. Az egyszoba-konyhás lakással rendelkezők 3 mázsa tűzifára, valamint 6 mázsa brikettre és 9 mázsa szénre; a kétszoba-konyhásak 4+6+12; a háromszoba-konyhával rendelkezők 4+6+15, míg az önálló lakással bíró nőtlenek mindössze egymázsa tűzifára, 2 mázsa brikettre és 3 mázsa szénre tarthattak igényt. A 10 mázsa szénre és 2 mázsa fára érvényes 400 Ft-os utalványra részletfizetést lehetett kérni. Tisztán fát vagy kokszot csak azok igényelhettek, akiknek az ingatlankezelő igazolta, hogy fa-, illetve koksztüzelésű kályhával rendelkeznek. De ebben az esetben a megkapható mennyiség felső határa 13 mázsa volt. Az igények összefogására a parancsnokoknak „tüzelőfelelős"-öket kellett kijelölniük, akik felvették az igénylőlapokat, amelyen havi bontásban kellet rögzíteni, hogy melyik hónapban mennyi tüzelőanyagot terveznek átvenni. Itt is volt azonban egy „főszabály": az igényelt mennyiség 70%-át a nyár folyamán szállítják.

Bár olyan irattal nem találkoztam, amely utalt volna az akadémián tartandó Miniszteri Szemle céljára vagy eredményére, az akadémiaparancsnok június 5-i 058. számú parancsából[294] annyi kiderült, hogy ennek kiértékelésére 1956. június 15-én került sor a teljes törzs- és tanári állomány előtt.

Hegyi László vezérőrnagy, a vezérkari főnök általános helyettese 1956. június 19-én adta ki – a honvédelmi miniszter parancsára – a 00544/1956. 06. 22. számú utasítását a katonai akadémiák és tiszti iskolák átszervezésére.[295] E szerint: „Az akadémiákon... folyó kiképzés és nevelés megjavítása, a kiképző és nevelő káderek észszerűbb felhasználása, az akadémiák... fenntartásának gazdaságosabbá tétele érdekében" a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia *Műszaki,* valamint *Híradó Fakultásain* – 1956. december 1-jétől – *4 évre* emelték a kiképzési időt, míg a többi fakultáson marad a 3 év; a III. évfolyamon tanuló tiszteket 1956-ban még a jelenlegi rendszerben kell kibocsátani; a kiképzés kezdete 1956-tól minden évben december 1-je; a végzett tiszteket a *3 éves képzést folytató fakultásokon* 1958-tól minden évben április 10-éig, a *4 éves képzést folytató fakultásokon* pedig szeptember 30-áig kell kibocsátani; a Zrínyi Akadémia *Levelező Fakultásán* 1956 őszétől csak összfegyvernemi oktatás folyjon, végezetül: a „Ságvári" Hadtáptiszti Iskola megszűnik, a III. évfolyam képzése a „Zrínyi" Akadémia *Hadtápfakultásán* folytatódik és fejeződik be – szólt az utasítás.

293 HL MN 102/03. 406. ő. e. (1956. 05. 28.)
294 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 06. 05.)
295 HL MN 1956/T–103/1. ő. e. 01773/ZMKA pság –1956. 06. 25.

Ezzel összhangban adta ki július 21-én Matékovits Endre vezérőrnagy a 076. számú parancsát[296] a ZMKA 3, illetve 4 éves *alaptagozatára* felvételizők 1956. augusztus 1. és 11-e között zajló vizsgáinak előkészítésére. E szerint a 60–65 fős csoportok az 1. nap délelőttjén orvosi, délután pedig általános ismereti vizsgákon kellett, hogy részt vegyenek, a 2. napra pedig szakmai (szóbeli) vizsgáztatást, illetve káderezést terveztek. A vizsgatantárgyakat a következők képezték: társadalomtudomány, fegyvernemi alapismeretek, történelem, tereptan, földrajz és orosz nyelv (ezekből mindből szóbeli vizsgát kellett tenni), továbbá írásbelizni magyar nyelvből, mennyiségtanból, valamint – csak a légvédelmi tüzér, illetve a híradótisztek részére – fizika és kémia.

Nagy valószínűséggel érdemes lehetett mindent megtenni a sikeres felvételi érdekében, hiszen az bizonyos – átmeneti – védettséget jelenthetett részükre a Minisztertanács 3512/VIII.1./1956. számú határozatával[297] szemben, ami december 1-jei hatállyal további 15 000 fővel csökkentette a Magyar Néphadsereg létszámát. Akiknek mégis el kellett hagyniuk a pályát, kevés vigaszt nyújthattak Hegedűs András[298] miniszterelnök azon utasításai, miszerint a Minisztertanácsnak alárendelt, vagy az általa felügyelt szervezetek vezetőinek felvételnél előnyben kell részesíteniük a Magyar Néphadseregből leszerelteket; egy részüket a hadsereg bizalmi beosztást ellátó polgári alkalmazottaiként kell alkalmazni; hogy *egyes esetekben* 6 havi végkielégítésben részesülhettek, illetve, hogy a munkaviszonyi és a társadalombiztosítási jogviszonyukat 6 hónapban állapították meg. (Érdekes, hogy ezt a határozatot csak 1957. március 12-én „szentesítette" Kádár János,[299] a Honvédelmi Tanács elnöke és Horváth Mihály vezérőrnagy, a Honvédelmi Tanács (H.T.) titkára, s igazolta aláírásával 20-án, az eredetivel való egyezését György István alezredes, a HM Titkárság vezetője. Csak ezt követően vételezte be a Szervezési és M. Csoportfőnökség március 22-én a 00769. számon – Sz. M.).

1956 nyarán az akadémián szolgáló tisztek hangulatát az egzisztenciális bizonytalanságon túl befolyásolták olyan tények is, mint pl. a tanintézet politikai osztálya által szervezett irodalmi est, ahol „kifejezésre jutott, hogy helytelen a párt politikája, sőt egyesek kétségbe vonták társadalmi rendszerünk helyességét is."[300] Úgyszintén júliusban, amikor Bata István vezérezredes meglátogatta az akadémiát, addig elképzelhetetlen dolog történt az állománygyűlésen, amire az egyik résztvevő így emlékezett vissza: „a miniszter... saját maga olvasta fel az írásban leadott kérdést, ami így hangzott: »Miért nem mondanak le azok a vezetők – elsősorban Rákosi elvtárs – akik lejáratták magukat a nép előtt?«... Majd a miniszter kivörösödve üvölteni kezdett: »*Ki az a Doma százados, aki ezt a kérdést nekem fel merte tenni! Álljon fel! Hogy mer egy százados a népre hivatkozni?!«...* A miniszter nyugalmat erőltetve magára valami olyasmit mondott, hogy »*tragédia lenne a nemzet számára, ha Rákosi elvtárs lemondana*« és ismét megfeledkezve magáról felemelte hangját és »*férges gyümölcsnek*« nevezte a kérdést megfogalmazó tisztet és reményét fejezte ki, hogy »*az olyanok, mint maga százados, az első fuvallatra le fognak hullani a fáról*«."[301]

296 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 07. 21.)
297 HL MN 1967/T–237. ő. e. (1956. 07. 28.) 154. f. 4. sz. mell. A 00941/1957. VK. Szerv. és M. Csf-ség sz.-hoz.
298 Hegedűs András: lásd az I. fejezet 8. számú lábjegyzetét!
299 Kádár János: lásd az. I. fejezet 11. számú lábjegyzetét!
300 Dr. Bartos – Kovács – Hajdó: i. m. 29. o.
301 Kolozsvári Sándor: A dolgozó népet szolgáltam? Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. 72. o.

Az akadémiaparancsnok augusztus 2-án kelt 081. számú parancsa[302] intézkedett az 1955–1956. kiképzési év záróvizsgáira, melyben aprólékosan kitértek a felkészülés módjára, a konzultációkra, a díszöltözetben való vizsgázásra, a vizsgák alatti beszélgetési és dohányzási tilalomra stb.

Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter augusztus 4-én hagyta jóvá az akadémia ősztől érvényes, új állománytábláját[303], ami jelentős szervezeti változásokat takart. Az a kisebb horderejű változások közé sorolandó, hogy önálló tereptan tanszékké vált a korábbi tereptan és katonai földrajz tanszék; hadtörténelmi tanszékké lett az eddig hadművészet történeti tanszék, akárcsak az általános műveltségi tanszék (korábban: idegen nyelvek és általános ismeretek tanszéke). Az eddig működő *fakultásoknak* az év végéig *tagozatokká* kellett átalakulniuk. Az új *összfegyvernemi tagozat* magába olvasztotta a korábbi *páncélosfakultást;* a pillanatnyilag működő *tüzér és légvédelmi tüzér fakultásnak* ketté kellett válnia *tüzér,* illetve *légvédelmi tüzér tagozatra;* megszűnt a *repülőfakultás,* továbbá a *levelező fakultás;* megőrizték önállóságukat a *műszaki,* a *híradó,* valamint a *hadtáptagozatok,* s újként fel kellett állnia mind a *vegyi,* mind az *előkészítő* és *„M" tagozatnak,* valamint az átvett 100 hadtáp növendéket képező *hadtáp kiképző törzsnek.* (Ezek létrehozása okairól, céljairól megalakulásukkor, az új tanév kezdetén szólunk – Sz. M.)

Ami az új létszámhelyzetet illette, a törzs-tanári állomány létszáma az akkor érvényes 311-ről 298-ra csökkent, miközben az 560 fős (ebből 38 ÁVH-s) hallgatói létszám 552 (ebből 40 ÁVH-s) hallgatóra + 100 hadtáptiszti növendékre módosult. Csökkent a tanintézet megbecsültsége is, hiszen az egy altábornagyi és 3 vezérőrnagyi státuszt egyetlen vezérőrnagyira, a 35 ezredesit 19-re, a 114 őrnagyit 106-ra, a két hadnagyit nullára csökkentették, miközben a 136 alezredesit 137-re, a 20 századosit 30-ra, a főhadnagyit pedig 5-re emelték.

A 3. évfolyamos hallgatókat – természetesen, kivéve azokat, akiknek végzés után az akadémián ajánlottak beosztást – kevésbé foglalkoztatta az új állománytábla, hiszen mindannyian az évzáró vizsgákra koncentráltak, s nem is eredménytelenül, legalábbis az 1956. október 23-án összeállított „Összesített jegyzőkönyv a ZMKA Alaptagozat III. évfolyam hallgatóinak »Évzáró vizsgá«-n elért eredményéről az 1955–56. kik. évben" címet viselő dokumentum szerint.[304]

Mint a következő táblázatból is kitűnik, a legjobb eredménnyel a C–7 repülőosztály dicsekedhetett, s nem sokkal mögötte a C–10 hadtáposztály, míg az utolsó helyen – az egyetlen négyes átlag alatti – a 3,95-öt teljesített C–8 műszaki osztály végzett. A meglehetősen magas társadalomtudományi átlagokról nem állapítható meg, hogy a vizsgáztatók voltak-e „vajszívűek", vagy a kor szelleme nem engedte meg a hallgatóknak, hogy ideológiai tárgyakból „gyengélkedjenek". A hadihídépítés szolid vizsgaeredményével „vízben hagyták" oktatóikat is! Ennek ellenére az évzáró vizsgák eredményei alapján bizonyos magabiztossággal készülhettek az államvizsgára.

302 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 08. 02.)
303 HL MN 1967/T–169. ő. e. (1956. 08. 04.)
304 HL MN 1961/T–30. ő. e. 0579/ZMKA pság. – 1959. 03. 20.

Osztály	SZKP tört.	MDP tört.	Párt-pol.m.	Harcászat	Tü. lőkik.	Lgv.t. lőkik.	Pc. lőkik.	Hír. mű. ism.	Híd-ép.	Ag. nyt.	Oszt. átl.
Löv.	4,31	4,25	4,68	4,43							4,42
Löv.	4,18	4,43	4,50	4,43							4,38
Löv.	4,13	4,33	4,53	4,20							4,30
Pc.	4,22	4,22	4,44	4,16			4,28				4,24
Tü.	4,23	4,19	4,45	4,38	4,05						4,26
Lgv.t.	4,31	4,13	4,50	4,50		4,37					4,36
Rep.	4,33	4,55	4,62	4,75							4,56
Mű.	4,21	4,00	4,35	3,92					3,26		3,95
Hír.	4,25	4,31	4,00	4,68				4,06			4,26
Htp.	4,45	4,30	4,55	4,55						4,75	4,53
Átl.:	**4,26**	**4,27**	**4,46**	**4,40**	**4,05**	**4,37**	**4,28**	**4,06**	**3,26**	**4,75**	**4,30**

A tanév végi besűrűsödő feladatokat jól tükrözték az egyre gyakoribb lépések, mint pl. a diplomafeladatok megvédésére és az államvizsgák végrehajtására vonatkozó intézkedés.[305] E szerint a diplomafeladatok megvédését a szeptember 3–9-e közötti periódusra tervezték. A Bíráló Csúcsbizottság elnökévé Tóth Lajos* vezérőrnagy, vezérkari főnököt, helyetteséül pedig Kovács István vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnököt kérték fel. Az Összfegyvernemi Bizottság elnökének is a hadműveleti csoportfőnököt (vagy helyettesét) igényelték, míg az alája tartozó három albizottság elnöki teendőit a Vezérkar osztályvezetői (helyettesei), a 2–2 tagjáét pedig a ZMKA parancsnokhelyettese, tanszékvezetője vagy -helyettese látta el. A fegyvernemi bizottságok elnöki posztjaira a fegyvernemi parancsnokok kerültek.

Ami a szeptember 10–29-e közötti államvizsgákat illette, a Társadalomtudományi Vizsgabizottság elnöki tisztét a politikai főcsoportfőnök helyettese töltötte be, a többieké megegyezett a diplomafeladatok védésére létrehozott bizottságokkal és albizottságokkal. Orosz nyelvből írás- és szóbeli államvizsgát kellett tenni.

Ebből az akadémiaparancsból – áttételesen – a tüzelőanyag-ellátás további gondjairól is tudomást szerezhetünk, miszerint „mivel az Országos Tervhivatal újabb tüzelőanyag keretet (sic!) nem engedélyezett, így a H. M. Elhe. Csf-ség tüzelő alosztály (sic!) a pótigénylést nem vette figyelembe." (133. f.)

A honvédelmi miniszter az 1956. szeptember 22-én kelt 0402. számú parancsával[306] Márton András ezredest, az akadémiaparancsnok eddigi általános helyettesét nevezte ki akadémiaparancsnokká, elődjét, Matékovits Endre vezérőrnagyot pedig a kiképzési csoportfőnök helyettesévé. (E megtisztelő kinevezéssel indult el Márton ezredes azon az alig egy hónapos akadémiaparancsnoki úton, melynek végén, bár bizonyította rátermettségét és hazafiságát, de katonai karriere kettétörésével és 10 évi elítéléssel fizetett – Sz. M.) Ugyanakkor a miniszteri parancs kelte annyiban megtévesztő, hogy az okmányból nem derül ki a kinevezés/áthelyezés dátuma, az viszont tény, hogy a szeptember 27-én kelt 099. akadémiaparancsot még Matékovits

305 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 088. parancsa (1956. 08. 27.)
306 HL MN 1967/T–48. ő. e. (1956. 09. 22.)

vezérőrnagy írta alá, viszont az október 2-i 0100. számút[307] – melyben változtatás nélkül ismételték meg a miniszteri parancsot – már Márton ezredes látta el kézjegyével. (Maga Márton altábornagy is október 1-jére datálta – Sz. M.).

Így, még a szeptember 25-i 097. számú parancsában[308] Matékovits vezérőrnagy intézkedett az új állománytábla szerinti szervezetre való áttérésre, aminek időpontjaként szeptember 28-át határozta meg. Erre a napra kellett megszüntetni a *fakultásokat* és áttérni a *tagozatok* rendszerére. A tagozatparancsnokoknak külön kellett intézkedniük a hallgatói osztályaik átköltöztetésére, aminek végrehajtási időpontjaként a november 1. és 20. közötti mintegy 3 hetet határozta meg.

Valójában, az 1955–1956. tanév államvizsgái szeptember 14. és 28. között zajlottak a következő eredménnyel:[309]

Osztály	Létszám	Társtud.	Harcászat	Orosz	Tü.löv.t.	Létü.kik.	Hír.mű.	Elló.sz.	Oszt. átlag
C-1. lövész	16	4,25	4,50	4,25					4,33
C-2. lövész	16	4,00	4,50	4,31					4,27
C-3. lövész	17	4,13	4,46	4,13					4,24
C-4. páncélos-	19	4,05	4,55	3,94					4,18
C-5. tüzér	21	4,09	4,33	4,00	4,24				4,16
C-6. légv. tü.	16	4,31	4,56	4,50		4,50			4,47
C-7. repülő-	16	4,62	4,68	4,55					4,62
C-8. műszaki	14	3,71	4,00	3,80					3,84
C-9. híradó	16	4,31	4,69	4,00			4,81		4,45
C-10 hadtáp	20	4,20	4,45	4,20				4,65	4,37
Átlag	**171**	**4,17**	**4,47**	**4,17**	**4,24**	**4,50**	**4,81**	**4,65**	**4,29**

Mint látható, meglehetősen magas átlagok születtek, kettes osztályzatot senki sem „érdemelt ki" – már csak a bizottságok követelménytámasztásában kell bíznunk! Igaz, az évzáró vizsgák eredményei „megelőlegezték" ezeket az értékeket.

Hasonlóan bízhattak a bizottságban – hacsak nem rendelkeztek a jövőbe látás ritka adottságával – a Személyügyi Főcsoportfőnökség munkatársai is, akik már a *szeptember 27-én* kelt 0426. számú miniszteri parancsban[310] megjelentették a ZMKA 3 éves tagozatán tanulmányaikat befejezettek kinevezését, annak ellenére, hogy 28-án még zajlottak a harcászati és – részben – az orosz nyelvi államvizsgák.

307 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 10. 02.)
308 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 09. 25.)
309 HL MN 1961/T–13. ő. e. 0426/ZMKA pság. – 1958. 02. 20.
310 HL MN 1967/T–48. ő. e. (1956. 09. 27.)

HL MN 1967/T–48. ő.e.
(56. old.)

949

TITKOS!

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HONVÉDELMI
MINISZTERÉNEK
0460 SZÁMÚ

PARANCSA

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYRA VONATKOZÓLAG

BUDAPEST, 1956. évi október hó ....-n.

Előterjesztésemre a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956.évi október hó -n kelt határozatával Néphadseregünk harckészültségi fokának emelése érdekében kifejtett eredményes munkásságuk elismeréséül

~~MÁRTON ANDRÁS~~ /:1924.Tamás Julianna:/ ezredest,
TÓTH LAJOS /:1922.Bácsai Lenke:/ ezredest,
~~[illegible] JÓZSEF~~ /:1910.Komor Mária:/ ezredest,
MUCZINA FERENC /:1909.Konyeczni Margit:/ ezredest,
~~SZŰCS MIKLÓS~~ /:1921.Nagy Irén:/ ezredest,
~~GALGÓCZI KÁROLY~~ /:1918.Csoszmák Emilia:/ ezredest,
~~DR.JUHÁSZ PÁL~~ /:1916.Barabás Blanka:/ orvos ezredest,
DR.FARÁDI LÁSZLÓ /:1909.Krausz Margit:/ orvos ezredest,
DR.SZÁNTÓ GYÖRGY /:1907.Földes Sára:/ orvos ezredest,
PESTI ENDRE /:1920.Vitek Erzsébet:/ ezredest és
~~SZIKLAI SÁNDOR /:1895.Varga Julia:/ ezredest~~

hivatásos állományu honvéd

vezérőrnaggyá

kinevezte.

BATA ISTVÁN vezérezredes
a Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztere.

Ekkor végzett Kucsa János főhadnagy (később alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese); Baán János százados (alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa); Keresztes Sándor százados (alezredes, a ZMKA főtanára); Németh Kálmán százados (alezredes, a ZMKA osztályvezetője, dr. univ.); Leányvári Ferenc százados (alezredes, a KLKF tanszékvezető-helyettese); Kolonics László főhadnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese); Seebauer Imre főhadnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa); Komáromi István főhadnagy (vezérőrnagy, MN hátországi és polgári védelmi parancsnok, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje); D. Szabó István százados, (ezredes, a ZMKA osztályvezetője) és Karlinger Ferenc százados (ezredes, tanszékvezető).

A 0101. számú akadémiaparancsnoki parancsból[311] az is kiderül, hogy „»Kiváló« diplomát aranyéremmel" érdemelt ki a 3 éves kemény és következetes tanulmányi munkájával Baán János százados, Kovács Sándor százados, Dombrádi Gyula százados (később alezredes, a KLKF főtanára), Papp István főhadnagy, D. Szabó István százados és Zimonyi István őrnagy, valamint további 18 fő kapott „Kiváló diplomát". Az előbbi eredményt/munkát 2, az utóbbit egyhavi fizetéssel azonos jutalommal ismerték el. (Érthetetlen viszont, hogy a 171 eredményesen államvizsgázottal szemben *(Lásd a 309. számú lábjegyzetet!)* ebben a parancsban, miért csak 166 diplomát szerzett tisztet soroltak fel – Sz. M.)

Márton András ezredes – és néhányuk – esetében az élet igazságtalan „fintorának" tekinthető, hogy 1956. október végén (a nap nincs kitöltve), már meg is kapta a 0460. számot az a honvédelmi miniszteri parancs,[312] mely szerint „Előterjesztésemre a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956. évi október hó -n kelt határozatával Néphadseregünk harckészültségi fokának emelése érdekében kifejtett eredményes munkásságuk elismeréséül .... hívatásos állományú *vezérőrnaggyá* kinevezte.", s a 11 fős névsor első helyén a ZMKA parancsnokának neve állt. A történelem szele azonban elsöpörte, nemcsak a tölgyfalombját, de a rendfokozatát is!

Az akadémia hallgatói azonban nem örvendezhettek sem a sikeres államvizsgáknak, sem a tanév végének, mert a történelem közbeszólt...

311 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1956. 10. 06.)

312 Uo. (1956. október) 949. f.

IV. FEJEZET

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA TÖRTÉNETÉNEK LEGTRAGIKUSABB IDŐSZAKA (1956. OKTÓBER 23 – 1957. ÁPRILIS 7.)

1956. október 23-án 14 órakor a ZMKA Politikai osztályán megjelent a Petőfi Politikai Akadémia küldöttsége, s tárgyalásokat kezdett Márton András ezredes, akadémiaparancsnokkal és politikai helyettesével, Solti Győző alezredessel, valamint a *fakultások* képviselőivel. Ezt követően állománygyűlést hívtak össze, ahol – a Petőfi Akadémián történtekhez hasonlóan – egyes társadalomtudományi tanárok sürgették leginkább a tömeghangulattal való azonosulást. Így ezen a rendezvényen döntöttek a lengyel társakadémiának küldendő távirat szövegéről, melyben üdvözölték annak a lengyel eseményekkel kapcsolatban tanúsított magatartását. Ugyszintén „általánosságban" elfogadták az egyetemisták követeléseit, s bizottságot hoztak létre „a részletek további kidolgozására. Erre azonban nem került sor, mivel időközben egészen más helyzet alakult ki." [313]

„Időközben" ugyanis, Piros László[314] belügyminiszter mégis engedélyezte a tüntetést, így Solti alezredes sem látta okát, hogy megtiltsa az akadémia személyi állományának az azon való részvételt. Az események alakulásának hatására azonban – bár sem a Honvédelmi Minisztérium, sem a vezérkar nem rendelt el karhatalmi riadót (ez a Hadműveleti Csoportfőnökség részére is csak a 19.00 és 19.30 közötti időszakban történt meg[315]) – Márton ezredes még az esti órákban riadót rendelt el az akadémián. Szükség is volt rá, hiszen civil csoportok még ezen a napon több ízben követeltek fegyvert az akadémia illetékeseitől, mondván: „Ha magyarok vagytok, fegyvert adtok, nem nézheti a honvédség, hogy a munkásokat lövik a városban."[316] Az akadémia parancsnoka azonban nem teljesítette kívánságukat.

Az akadémia őrzés-védelmét 8 golyószórós-géppuskás csoport látta el. Ezekre az első órákra így emlékezett vissza az események egyik részese: „Az akadémiára beérve magamhoz vettem géppisztolyomat és jelentkeztem Zentai Gyula alez-

313 Hadtörténeti Levéltár (HL) Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (Budapest) 1956-os gyűjtemény 1. őrzési egység (ő. e.) 330. fólió (f).

314 Piros László (1917–) hentessegéd, 1943-ban esett szovjet hadifogságba, majd a partizániskola elvégzése után harcolt a Szovjetunióban és Lengyelországban. 1945-ben a Szakszervezeti Tanács titkára, később főtitkárhelyettese (1945–1949); a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége (MDP KV) póttagja (1948–1949), tagja (1949–1956), illetve a Politikai Bizottság (Pol. Biz.) póttagja (1950–1953 és 1955–1956). Az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) Határőrség parancsnoka vezérőrnagyi rendfokozatban (1950–1953), a belügyminiszter első helyettese (1953–1954), illetve belügyminiszter (1954–1956). A Szovjetunióba menekült 1956 novemberében, majd hazatérve, 1958–1977-ig a Szegedi Szalámigyár főmérnöke, később igazgatója volt. Markó László: Ki kicsoda a magyar történelemben. Helikon Kiadó, 2005. 236. o. (2002-ben elhalálozott – Sz. M.)

315 A VK. Hadműveleti Csoportfőnökség szerepe és ténykedése az 1956. október 23. és november 4. közötti ellenforradalmi események alatt. HL Magyar Néphadsereg (MN) 1962/T–11. ő. e. 095/Hdm. Csf-ség – 1957. 03. 12.) 5. f.

316 Uo. 331. f.

redesnél, az akadémia parancsnok (sic!) tanulmányi helyettesénél, aki energikusan intézte az akadémia területének védelmével kapcsolatos ügyeket. Engem ... a Hungária körúti vasrács kerítéshez irányított azzal, hogy a már ott lévők feletti parancsnokságot átvéve, akadályozzam meg az idegenek esetleges behatolását az akadémia területére... a Hungária körúton több fellobogózott teherautó robogott végig, tele puskával ellátott civilekkel..."[317]

Az aszódi 15. gépesített ezred 2. zászlóalját bár 23-án késő este azzal indították útba Budapestre, hogy tisztítsa meg a Kossuth Lajos teret a tüntetőktől, de Cinkotára érve azt a hírt kapták, hogy a téren akkora tömeg van, miszerint értelmetlen lenne odavonulni, ezért a Zrínyi Akadémiára irányították őket. (Lapszéli megjegyzés az iraton: „éjfélkor már a parlament előtt nem volt tömeg"[318].) A zászlóalj 24-én 01.00-ra be is érkezett az akadémiára, ahol „... az Akadémia tisztjeinek egy része körbefogta a katonákat, és arra buzdították őket, hogy tagadják meg a parancsot, ne lőjjenek (sic!) a népre, hanem menjenek az ÁVH-sok ellen a Stúdióhoz..."[319].

Október 24-én az akadémia tisztjei a következő főbb feladatokat látták el:
- 2 tiszt, az akadémia gyakorló harckocsija és az aszódi zászlóalj 60 katonája kimentett az ostromlott XIV. kerületi rendőrkapitányságról 25 rendőrt;
- átvették a volt Hadtáptiszti Iskola őrzését, az ott tárolt lőszert átszállították az akadémiára;
- kb. 80 fő átvette a Szabad Nép székházának őrzését;
- Farkas Róbert alezredes az akadémia gyakorló harckocsijával, együttműködve a kecskeméti 12/1–2. gépkocsizó lövészzászlóaljakkal, biztosította a HM tiszti lakóépületeit, valamint egy másik tiszti csoport a tiszti családok által lakott Tolbuhin laktanyát;
- 50 tiszttel és 50 sorkatonával másfél napon át biztosították a XIII. kerületi Kontakta Villanyfelszerelési Gyárat.

„Az Akadémián még akkor aránylag mindenki nyugodtan viselkedett. A hallgatók közül akadtak akik vizsgáikra készültek a tantermeikben. Ez a készülés azonban nem volt elmélyült, mivel legtöbben a politikai eseményeket tárgyalták. A hangulat általában olyan volt, hogy mindenki egyhangúlag elítélte /a/ Rákosi-Gerő időszak 12 évi káros politikai és gazdasági önkényét. Mérhetetlenül becsapottnak érezték magukat. Mindenki azon tűnődött, hol vannak a hadsereg vezetői: a H. M., a VKF. és a különböző helyettesek stb. Miért nem nyilatkoznak, miért nem vezetnek, irányítanak? Mindenki azt szerette volna tudni, hogy mi a tulajdonképpeni helyzet és milyen álláspontot kell a Néphadseregnek elfoglalni? Sajnos erre akkor senkitől sem kaptunk választ. A hadsereg felső vezetése hallgatott és magára hagyta a hadsereget."[320] – szólt a hónapokkal későbbi, de még mindig elkeseredettséget tükröző összefoglaló.

317 Uo., valamint Móricz Lajos: Békében és háborúban. Egy magyar katonatiszt emlékei a XX. század nyolc évtizedéről. Budapest, 2000. 177. o.
318 A VK. Hadműveleti... i. m. 5. f.
319 Horváth Miklós: 1956 hadikrónikája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 140. o.
320 HL Zrínyi Miklós... i. m. 335–336. f.

Ennek ellenére – mint látható – az akadémián viszonylag szervezetten látták el a rájuk rótt feladatokat, bár ezt nem volt könnyű elérni, hiszen – a Hadműveleti Csoportfőnökség összefoglalója már erről a napról megállapította, hogy – „felső vezetés nincs. Az Akadémia pk. és tö-e (parancsnok és törzse – Sz. M.) teljesen tanácstalan és tájékozatlan. A Pol. Fcsf-ség /személy szerint Hazai vőrgy./ nem küldött ki senkit, hogy a tiszteket tájékoztassa. /Ezt többször kérte Márton ezds., valamint Szentesi és Solti alez. is./" (10. f.)

Október 25-én:
- a Magyar Rádióban többször is elhangzott honvédelmi miniszteri felhívásra 220 tiszt, 85 tiszthelyettes és 130 honvéd vonult be szolgálati helyére, így az akadémián belőlük megszervezhettek egy tartalék zászlóaljat;
- két golyószórós raj biztosítása mellett a Zách, illetve a Csángó utcából üzemanyagot szállítottak a HM-be, szovjet harckocsik számára;
- mivel olyan hír terjedt el, hogy egy miskolci szerelvényen fegyveres felkelők jönnek a fővárosba, a *műszaki tagozat* nyeles kézigránátokkal több helyen sínrobbantást hajtott végre a pálya Könyves Kálmán körúti és Pongrác úti töltésszakaszán;
- az akadémia melletti – Kerepesi úti – ÁVH-laktanya (ma a Rendészeti Biztonsági Szolgálaté – Sz. M.) őrsége tüzet nyitott a Hungária körúton elhaladó két szovjet harckocsira, mert felszólításukra nem álltak meg. Egy őrnagy és két sorkatona megsebesült, akiket az akadémiaparancsnok a tanintézet egészségügyeletére kísért, ahol elsősegélyben részesítették őket, illetve a legsúlyosabb állapotban lévő őrnagyot az akadémia páncélautójával egy ideiglenesen felállított szovjet katonai kórházba szállították;
- két harckocsi biztosítása mellett egy tiszti csoport fegyvert és lőszert szállított az V., a VI. és a VIII. kerületi pártbizottságokra, valamint a Vörös Csillag Nyomdába, az ott szolgálatban lévő saját alegységek számára;
- egy 120 fős alegység a Külföldieket Ellenőrző Országos Központ (KEOK), egy 50 fős pedig a Május 1. úti belügyi raktárat biztosította;
- a Hungária körút és a Hős utca sarkán feltartóztattak egy 5 tonnás tehergépkocsit, melyen lopott motorkerékpárokat találtak.

Bár az akadémia ekkori tevékenységéről szóló hivatalos összefoglaló nem említette, de az események részese szerint ezen a napon a Szabad Nép székházának és a Nemzeti Színház – akadémiáról kiküldött – védői átestek a tűzkeresztségen, amikor is a Nemzeti Szálló tetejéről valaki tüzet nyitott a Népszínház utcánál lévő szovjet katonákra, akik azt hitték, a zrínyisek lőttek rájuk. Ezért rövidesen harckocsilöveg- és géppuskatűzzel árasztották el a védett, illetve más, „EMKE-sarki" épületeket. Szerencsére komolyabb sebesülést a védők nem szenvedtek. Később tisztázódott a félreértés.[321]

Ugyanekkor néhány személyre aránytalanul nagy teher és felelősség hárult a Hadműveleti Csoportfőnökségen szolgálók közül, ami már 25-én kisebb „kiborulás-hoz" vezetett: Zólomy ezds. (akit 23-án a Magyar Rádió védelmének a vezetésé-

321 Urbán Vilmos: A haza fegyveres szolgálatában 1949–1990. Bába és Társai Kiadó, Szeged, 2000. 154–155. o.

vel bíztak meg, csak már nem tudott bejutni az objektumba; ezt követően – egyéb feladatok ellátása mellett – 25–31-ig a HM főügyeletesi szolgálatot ellátók egyike volt, de vezette a budapesti helyzetet nyilvántartó csoportot is stb. – Sz. M.) visszatérve a szolgálati helyiségébe így tört ki: „itt senki nem mer intézkedni, már úgy néz ki, hogy én vagyok a VKF., hogy a vezetést nekem kell átvenni... én vagyok a miniszter és a VKF. is..."[322], mivel fentről nem kapott semmilyen irányítást vagy parancsot.

Október 26-án:

- a VK. Katonai Közlekedési Osztályától olyan hír érkezett, hogy Miskolcról 4 lőszeres vagonból, és fegyvereseket szállító 4 személykocsiból álló szerelvény érkezik a fővárosba. Ezért 15 főt rendeltek ki a Rákos vasúti állomásra, ahova viszont nem érkezett ilyen szerelvény. Ekkor átmentek Kőbánya felső pályaudvarra, ahol a miskolci gyorsot akarták megállítani, de mert a fékezést késedelmesnek ítélték, tüzet nyitottak a vonatra. Bár lőszert, fegyvert nem találtak, ezért elnézést kértek az utasoktól, ettől azonban nem nyerte vissza életét a sortűz következtében életét vesztett 2 személy, s nem vált meg nem történtté 5 sebesülés;
- e napon egy 95 fős alegység váltotta fel a Szabad Nép Székház és a Szabad Nép garázsa, egy 20 fős pedig a Nemzeti Színház őrségét. Ezek az erők 29-éig látták el ezt a szolgálatot;
- az akadémiára „beszállásolt" egri, aszódi és kecskeméti kötelékeket ellátták fehérneművel és takaróval.

Október 27-én:

- „27-én, 28-án a HM-ban fokozódott a zűrzavar. A legfelsőbb vezetők fűhöz, fához kapkodtak és mindenhez a Pol. Bizottság HM-ben lévő tagjainak hozzájárulását kérték. Egy alkalommal Tóth vőrgy. elrendelte, hogy a vidéki helyőrségek pka-i az esetben, ha a tömeg fenyegetőleg lép fel, használják fegyverüket. Kovács István – a KV. Pol. Bizottság tagja – ezt határozottan megtiltotta. Ezért Tóth vőrgy. is kikelt magából. A parancsok jöttek-mentek, keresztezték egymást, azonban határozott vezetés és a csapatok felé intézkedés, tájékoztatás nem volt. Nem volt együttműködés a szovjet csapatokkal, melynek következtében nem egyszer a szovjet csapatok /a/ magyar csapatokat és viszont lőtték. Pl. 27-én a Nemzeti Színházat megszállta az Akadémiáról kiküldött ti-i különítmény, kb. 30–40 fővel, hogy így biztosítsák a Szabad Nép Székházát. Ugyanakkor a szovjet csapatok lőtték a Nemzeti Színházat, azt hitték, hogy felkelők vannak ott. (Érdekes módon, a ZMKA jelentése nem tett erről jelentést, Urbán Vilmos nyugállományú alezredes pedig – mint láttuk – két nappal korábbra datálta, de talán a szolgálati jelentésen alapuló hivatalos összefoglaló lehet a mérvadóbb – Sz. M.) A Hdm. Csf-ségen kialakult egy olyan nézet, hogy az egyes csapatok pk-ai összejátszanak a felkelőkkel, akik valami képen (sic!) minden intézkedést megtudnak. Ehhez természetesen az is hozzájárult, hogy még a városi telefonon is folytak bizalmas beszélgetések, akkor amikor már feltehető volt, hogy a »K« és MV. vonalakat is lehallgatják."[323] – szólt az összefoglaló.

322 A VK. Hadműveleti... i. m. 10. és 12. f.
323 Uo. 15. f.

Az EMKE-sarok

- az akadémia személyi állományának gyűlése elfogadta „A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia köszönti a nemzeti kormányt" c. határozatot, melyben békére és alkotó munkára hívta fel a budapesti fiatalokat, s egyben kiállt az újonnan megalakult Nagy Imre-kormány mellett[324]. Ez a nyilatkozat a Szabad Népben meg is jelent;
- a tanintézet átvette a VIII. kerületi Tanácsháza, 2x100 fős váltással pedig a Róna utcai rendőrségi raktár védelmét;
- mivel az egyik tiszt szovjet állampolgárságú feleségét a nemzetőrök – mint kémnőt – letartóztatták, Márton András ezredes felkutatva a hölgy hollétét, bebizonyította a vád alaptalanságát, így kieszközölte szabadlábra helyezését. Hasonló atrocitások megelőzése érdekében több tisztfeleséget a tanintézetben helyezett el az akadémia parancsnoka;
- egy alegységet a MÁVAG-ba rendeltek ki, ahonnan november 2-áig ellenőrizték az Orczy tér és a Népszínház utca környékét.

Október 28-án:

- az akadémiáról kiküldött tiszti csoportnak sikerült lebeszélnie szándékukról a VIII. kerületi pártbizottság megrohamozására készülőket;
- az ÁVH feloszlatását követően „gazdátlanul maradt" (az akadémia melletti – Sz. M.) laktanya további kifosztását megakadályozandó, az akadémiaparancsnok

324 Dr. Oroszi Antal nyá. ezredes: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének összefoglalása (1947–1996). A magyar katonai vezető- és tisztképzés története. HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 1996. 255. o.

parancsára az egészségügyi szolgálat átmentette a maradék orvosi műszereket, mérgeket, kábítószereket; a *híradó tagozat* pedig a híradóanyagot;
- a Szabad Nép Székházát védő csoportból 42 főt átirányítottak az Atheneum Nyomda biztosítására;
- az akadémia tagjai vért adtak a Központi Kórház számára;
- „Az Akadémia Parancsnokság által a József központba kirendelt tiszti csoport a délelőtti órákban tűzharcba került a felkelőkkel, aminek következtében Richter Márton fhdgy. megsebesült. A felkelők /kb. 200 főből álló csoport/ bekerítették a József központban tartózkodó tiszti csoportot. A felkelők, miután meggyőződtek arról, hogy tiszti csoportunk nem ÁVÓ-sokból áll, felajánlották a fegyverszünetet. A fegyverszünethez a H. M. megadta beleegyezését, aminek következtében az létrejött. Este – a fegyverszünet megkötése után – a tiszti csoport a Víg utcai rendőrségre ment át és a nemzetőrökkel, valamint rendőrökkel együtt a Kálvária tér és a Dankó Pista utca torkolatánál várták az előzetesen megbeszélt fegyverletételt, ez azonban elmaradt."[325] – szólt a jelentés;
- e nap krónikájához tartozott még, hogy a fegyverek összeszedésére kiküldött 10 fős tiszti csoport több órás tűzharcba keveredett a Baross utca és a Bacsó Béla utca sarkán fegyveres polgári személyekkel.

Október 29-én:
- kb. ebben az időben megkezdődött a m. kir. vezérkari tisztek jelentkezése a HM-ben,[326] aminek – mint később látni fogjuk – voltak akadémiai „vonzatai" is;
- e napon bevonult az akadémiára a Szabad Nép Székházát napok óta biztosító alegység, viszont tovább folyt az Atheneum Nyomda védelme;
- „15.00-kor Márton ezds. parancsára az Akadémia személyi állománya az Akadémián sorakozott... Márton ezds. buzdító beszédet mondott, majd elrendelte, hogy szálljanak gépkocsikra és menjenek végig a Hungária krt-on, a Kerepesi úton és a Rákóczi úton, menetközben énekelve, /majd/ közölte, hogy a Nagykörúton /Rákóczi út sarok/ magyar harckocsik várják a csoportot. Azok mögé besorolva... menjenek végig a Nagykörúton a Kilián laktanyáig. (Üllői út sarok – Sz. M.) Ott várja őket egy magyar ezredes a H. M.-ből, aki már tárgyalt a szovjet csapatokkal és a felkelőkkel. A tiszti csoportnak – tudomásunk szerint (azaz a jelentést hetekkel később összeállítók tudomása szerint – Sz. M.) – az volt a feladata, hogy a „Corvin csoport"-ot kiemelje. Amikor a csoport a Rákóczi út és a Nagykörút sarkára ért, Teleki Lajos alez., aki az első gépkocsin ült, azt tapasztalta, hogy ott már magyar harckocsi nem volt. Teleki alez. azt gondolta, hogy a harckocsik már lementek a Kilián laktanyához és ezért a gépkocsi oszloppal (sic!) együtt ő is oda tartott. Amikor a Rákóczi térhez értek, polgári személyekből álló nagy tömeg állította meg őket. Azt mondták nekik, hogy ne menjenek tovább, mert szovjet csapatok tűz alatt tartják a Nagykörutat. Teleki alez. ezért leszállíttatta a tiszt bajtársakat a kocsikról és őket a Rákóczi térrel szemben lévő egyik mellékutcában sorakoztatta. Időközben egy harckocsin megérkezett Márton ezds., akinek Teleki alez. jelentette a helyzetet. Márton ezds. harckocsijával a csoport

325 HL Zrínyi Miklós... i. m. 350–351. f.
326 A VK Hadműveleti... i. m. 16. f.

Kálvin téri helyzetkép

élére állt... a Rökk Szilárd utcába ment. Amikor ebbe az utcába bement a csoport, a házakból egyszerre igen sok fegyveres polgári személy vette körül őket, az ablakokból pedig géppuskák és golyószórók irányultak rájuk. ...Az akadémiai csoport igen nehéz helyzetbe került a felkelőkkel szemben, akiknek módjukban állt az akadémiai csoportot egy szálig kiirtani... Teleki alez. véleménye szerint Márton ezds., miután látta, hogy az akadémiai csoport milyen veszélyes helyzetbe jutott, manőverezésbe fogott, hogy az ott lévő 150 tisztet megmentse. Teleki alez. véleménye szerint Márton ezds. előtt két lehetőség volt... – vagy az egész tiszti csoport elpusztul, – vagy pedig megfelelő manőverezéssel ... megvárja a reggelt és ezzel megmenti a 150 fő életét. Márton ezds. a második lehetőséget választotta... a következőket mondta a felkelőknek: »Ő elmegy a szovjet csapatokkal tárgyalni, hogy a tűzszünet értelmében vonuljanak vissza Budapestről. Ha a szovjet alegységek kivonulnak, akkor ez a csoport fogja átvenni az általuk megszállt körzetet annak további biztosítására.« ... A felkelőket igen nehezen lehetett meggyőzni arról, hogy Márton ezds. nem akarja őket becsapni... Márton ezds. kb. 3 óra hosszat volt távol... elmondta, hogy a szovjet parancsnokságon megtörtént a megegyezés. A felkelők ezt nagy lelkesedéssel fogadták. Márton ezds. megkérdezte a tömeget, hogy hajlandó-e őt parancsnoknak... elfogadni. Ha igen, akkor álljanak sorakozva a tiszti csoport mögé. Ezt a parancsot azonban a tömeg nem hajtotta végre. Ehelyett két oldalt közrefogták a tiszti csoportot, mert még mindig bizalmatlanok voltak... Végre nagy nehezen összerendeződtek és a menet elindult a Kálvin térig. Ott a csoport széthúzódott a Múzeum-

tól a Szabadság-hídig és így szétszórva várta a reggelt... Kb. reggel 6 órakor kocsira szálltak és visszajöttek az Akadémiára... Ez alkalommal a felkelők kb. 20 szovjet katonát fogtak el, akiket ott a helyszínen ki akartak végezni. A kivégzésüket az akadémiai tiszti csoport akadályozta meg. A szovjet harcosokat a legközelebbi szovjet parancsnokságnak adták át."[327] Erről az eseményről Márton ezredes is megemlékezett interjúkötetében,[328] bár elmondása szerint ez 25-én történt, s a menetvonal is bizonyos eltérést mutat, de – ezt a felvetést hallván, 2005 nyarán Márton altábornagy úr is úgy vélte – talán a napi eseményjelentés alapján pár hónappal később összeállított beszámoló pontosabb lehet, mint a közel fél évszázadra visszatekintő emlékezése;
- az idézett eseménysorral kapcsolatban Solti alezredesnek az volt a véleménye, hogy „fent nem egészen értenek egyet ezzel az akcióval, de a történelem majd igazolni fogja, hogy helyes volt-e ez, vagy sem..."[329] (Sajnos, rövid távon az utóbbi valósult meg – Sz. M.);
- a *műszaki tagozatból* kijelölteknek egy szovjet katonát kellett eljuttatniuk a József-központba, onnan pedig egy szovjet főhadnagyot, két katonát és egy tolmácsot a szovjet csapatok által megszállt HM-be. Nagy nehézségek árán mindkét feladatot végrehajtották;
- a szomszédos ÁVH-laktanya kiürítése után 26-an kaptak menedéket az akadémián. Két szovjet tisztet pedig magyar egyenruhában juttattak vissza parancsnokságukra. Úgyszintén épségben adták át követségüknek az akadémián tanuló két koreai tisztet;
- a *hadtáp tagozat* közreműködött az ÁVH-laktanya ruházati és gépkocsianyagának az akadémiára történő átszállításában, így akadályozván meg azok civilek általi további széthordását. Ugyancsak az akadémiára mentették át a Belügyminisztérium egyik ruharaktárának készletét is;
- e napon távmondat érkezett a HM-ből az akadémiára, miszerint itt is meg kell alakítani az Ideiglenes Forradalmi Katonai Tanácsot;
- este a Honvédelmi Minisztériumtól segítséget kértek a Köztársaság téri pártszékházhoz. Ennek alapján az akadémiáról rendeltek ki egy szakaszt, „az egész azonban csak vaklárma volt"[330].

Október 30-án különösen súlyos és tragikus események zajlottak, amelyekre egészen más hangsúlyokkal emlékeztek vissza a Hadműveleti Csoportfőnökség, illetve a Zrínyi Akadémia jelentésének összeállítói:
- „A reggeli órákban a Külügyminisztériumból telefonáltak, hogy biztosítani kell a szovjet követséget, a szovjet lakóházakat Budán, mert ezek előtt... nagyobb tömeg jelent meg... Ugyanakkor különböző tanácsok, pártszervezetek, BM. különböző szervei kértek segítséget. Kovács vőrgy. és Szűcs ezds. olyan utasítást adtak, hogy az Akadémiától, valamint Csémi alez. és Virágh ezds-től biztosítsunk...erőket... A délelőtti órákban segítséget kértek a Köztársaság téri pártszékházhoz... Nagyobb erő sehol se volt, az ala-ok (alakulatok – Sz. M.) szét vol-

327 HL Zrínyi Miklós... i. m. 352–355. f.
328 Sári Katalin: Ezredesként a forradalomban. Honvéd Kiadó, 1998. 33–36. o.
329 HL Zrínyi Miklós... i. m. 355. f.
330 A VK Hadműveleti... i. m. 16. f.

A Kilián laktanya 1956. október végén

tak aprózva... Az Akadémia is utasítást kapott, hogy küldjön ki legalább 100 főt a Köztársaság tér megtisztítására. Az Akadémiáról jelentették, hogy kb. 40–50 főt tudnak biztosítani, mert egyébként kevés erejük marad az akadémia védelmére, ha őket megtámadják... Később Orbán őrgy. telefonált és Szentesi alez-nek jelentette, hogy ágyúkkal lövik a Pártházat, a helyzet katasztrofális. Szentesi alez. közölte vele hogy... az Akadémiáról kiküldött 40 fő nem tud bejutni a Köztársaság térre, mert a hatalmas tömeg minden oldalról elzárta a mellékutcákat."[331]
- „A Köztársaság térről 13.00 h-kor igénylés érkezett az Akadémiára, hogy küldjünk oda fegyveres erőt. Slézinger alez. csoportját rendelték ki. Galló őrgy. ezt már megelőzően jelentette, hogy olyan nagy a tömeg ott, hogy harckocsival nem lehet bemenni."[332] – ennyivel intézte el az akadémiai összefoglaló a Köztársaság téri tragédiát;
- a Külügyi Osztály kérte az akadémiát, hogy a szovjet csapatok által elhagyott – de nagy értékeket tartalmazó – Sztálin (ma Andrássy – Sz. M.) út 114. számú épület őrzését vegyék át. Ezt a *műszaki tagozat* 3 tanára és 5 hallgatója látta el mindaddig, amíg a szovjet csapatok vissza nem jöttek;
- Az Akadémia átvette a szomszédos ÁVH-laktanya őrzését;
- Márton ezredes 40 főt küldött a Parlament őrzési feladatainak ellátására, akiket csak november 7-én váltottak fel a szovjet csapatok.(Ehhez lásd még Urbán: i. m. 160–164. oldalakat! – Sz. M.);

331 Uo. 16–17. f.
332 HL Zrínyi Miklós... i. m. 359. f.

Haász János hadnagy (ezredes)

– az akadémia parancsnoka 10 főt kiküldött a Corvin közbe, hogy szakaszparancsnoki beosztásban katonai egységekbe szervezze a fegyveres felkelőket. „A »Corvin-csoport« szembenállt (sic!) a »Kiliánnal« és Márton ezds-t akarta Honvédelmi Miniszternek. Nov. 3-án tisztjeinket hazaküldték és másnap már nem is mentek vissza."[333] E csoport kiküldését egy másik forrás így rögzítette: Márton ezredes parancsára 12 (tehát itt +2 főről van szó – Sz. M.) önként jelentkező tisztből álló, a parancsnokáról „Dienes (helyesen Diénes –Sz. M.) csoport"-nak nevezett alegység ment ki a Corvin közbe, „hogy megpróbáljanak valamiféle katonai rendet összehozni, egyfajta keretet adni az ott összejött csoportnak, és némi katonai alapképzésben részesíteni (főleg fegyverismeretből) az ott összegyűlt srácokat."[334] E csoportnak volt tagja a híradó tanszék főtanára: Haász János százados, aki itt híradófőnöki feladatot töltött be. (Annak következtében azonban, hogy a november 4-i szovjet támadást követően – nem kimondottan híradófeladatként – Haász százados kilőtte a Kisfaludy és az Üllői út kereszteződésébe beállt harckocsit, Ausztráliába emigrált sebesülten, az e harcok során a hátába fúródott harckocsiágyú-repesz pedig élethosszig tartó súlyos fájdalmakat okozott neki, mert olyan közel volt a gerincoszlopához, hogy nem lehetett eltávolítani[335] – Sz. M.)

333 Uo. 360. f.

334 Kolozsvári Sándor: A dolgozó népet szolgáltam? Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. 78–79. o.

335 Sajnos Haász János 2005 decemberében, Sydneyben elhunyt – Sz. M.

Október 31-én:
– megkezdődött a szovjet csapatok kivonása;
– az akadémiáról 8 főt kirendeltek a Nádor utcai pártház védelmére.

November 1-jén:
– a HM-lakótelep biztosítását több napja ellátó Farkas Róbert alezredes és a harckocsi bevonult az akadémiára;
– „*A Zrínyi Akadémia* személyi állománya az újságokból és a rádióból értesült, hogy új parancsnokuk *Székely Béla vezérőrnagy* lett, míg Márton András ezredest a budapesti külső védelmi gyűrű parancsnokává nevezték ki. A Zrínyi Akadémia Forradalmi Tanácsa Székely Béla vezérőrnagyot nem fogadta el parancsnokának, s arra kérte Márton András ezredest, hogy ne távozzon el az akadémiáról. Márton ezredes iránt sok felkelő csoport (sic!) is kiterjesztette bizalmát. November első három napján több küldöttség és sok egykori vezérkari tiszt járt Márton ezredesnél. Ez utóbbiak közül többen ajánlották fel szolgálatukat."[336] – emlékezett vissza az események egyik átélője;
– az akadémiáról 40 főt rendeltek ki a Belügyminisztériumhoz az ott összegyűlt tömeg feloszlatására.

November 2-án:
– tovább folyt az objektumok őrzése és a járőrözés az akadémiának kijelölt körzetben;
– megalakult a Végleges Forradalmi Katonai Tanács Lipták János alezredes elnökletével. Elsődleges feladatául szabták meg a személyi állomány ügyes-bajos dolgainak intézését (a néhány napos vidéki szabadságok megtervezése; az akadémia rendjének és fegyelmének helyreállítása; a személyi állomány járandóságának igazságos elosztása stb.). Ezenkívül tervbe vették az elöljárók elé terjesztendő „követelés" megfogalmazását, erre azonban már nem maradt idejük.

November 3-án:
– a magyar királyi tisztek – korábban jelzett (*Lásd az október 29-i bejegyzést!*) – „visszaáramlásának" köszönhetően, Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter a 0462. és a 0465. parancsaiban[337] november 1-jei hatállyal visszavette a honvédség hivatásos állományába Zsilinszky (a parancsban téves a Zsilinszki) Sándor alezredest[338] és Kerekes Béla vezérőrnagyot. (Nyugállományba *helyezésének körülményeit lásd a III. fejezet 279–280. és 289. számú lábjegyzeteinél!);*
– Márton ezredes parancsára megkezdődött a „szétzilált" anyagi helyzet rendbehozatala, a nyilvántartások felfektetése;
– A Forradalmi Katonai Tanács két ülést is tartott ezen a napon. Az elsőn a többség elvetette azt a javaslatot, miszerint el kell távolítani a tanintézetből a politikai tiszteket és a tolmácsokat. A főleg szociális kérdésekkel foglalkozó második tanácskozás félbeszakadt, mert megjelent azon Dudás József[339] és felesége, s azt

336 Móricz Lajos: A magasabb tisztképzés magyarországi történetének elvi, szervezeti és vezetési kérdései. Akadémiai Közlemények, ZMKA. Budapest, 1991. 178. sz. 23–24. o.

337 HL MN 1967/T–48. ő. e. (1956. 11. 03.)

338 Zsilinszky Sándor alezredes a Honvéd Akadémia egyik legfelkészültebb oktatója volt, aki koholt vádak alapján vált a Király Béla-per egyik vádlottjává és elítéltjévé. Lásd: M. Szabó Miklós: A magyar katonai felsőoktatás története 1947–1956. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 98. o.

339 Dudás József: lásd az I. fejezet 49. lábjegyzetét!

Corvin közi kilátás a Kilián laktanyára

kérte, hogy az akadémia nyújtson segítséget csoportja renitenskedő alvezéreinek megzabolázásához. Márton ezredes – a Maléter Páltól kapott parancs alapján – azonban intézkedett a házaspár letartóztatására, de rövidesen – a HM-ből jött utasításra – szabadlábra helyezték őket. Ekkor kereste fel a Forradalmi Katonai Tanácsot a „Corvin-csoport" delegációja is, amely katonai segítséget kért az akadémiától, amit azonban megtagadtak tőlük;

– az akadémiáról kirendelt őrség e napon átadta a Bajcsy-Zsilinszky laktanya őrzését a bajai ezrednek;
– „Márton ezds. az ezen a napon tartott tisztigyűlésen (sic!) felszólalt a politikai osztály, a társadalomtudományi tanszék és a személyügyi osztály beosztottainak érdekében, aminek következtében a tisztigyűlés (sic!) nevezetteknek bizalmat nyilvánított. Ez elsősorban Solti Győző alez-re vonatkozott, aki továbbra is megmaradt az Akadémia Parancsnok törzsében. Ezen a tiszti gyűlésen ezenkívül Márton ezds. röviden ismertette a politikai hely/z/et katonai vonatkozásait, kijelentette, hogy tárgyalások folynak a szovjet parancsnoksággal, a szovjet csapatok országból való kivonása tárgyában. Azt mondta, hogy az a szándékunk, hogy amennyiben 24 órán belül a tárgyalások nem vezetnek eredményre, úgy az ország apraja-nagyja felkel a haza védelmére."[340] (Az összefoglaló jelentés margóján ennél az utolsó mondatnál valaki három felkiáltójelet tett – Sz. M.)

340 HL Zrínyi Miklós... i. m. 366. f.

November 4-én:

– hajnalban, Nagy Imre miniszterelnök beszédét követően az akadémia Forradalmi Katonai Tanácsa megtartotta harmadik – egyben utolsó – ülését, melyen úgy döntöttek, hogy nem tesznek eleget a rádiófelhívásnak, nem szállnak szembe a szovjet csapatokkal. Ezt a döntést Márton András ezredes tudomásul vette és elrendelte a személyi állomány felé, hogy tartózkodjék mindennemű ellenséges cselekedettől. A beosztottakat az épületek alagsorába rendelte, ő pedig, akadémiaparancsnoki minőségében Solti Győző alezredes, politikai helyettessel az akadémia főbejáratánál bevárta a szovjet csapatokat – szólt a hivatalos összefoglaló jelentés. (368. f.)

Márton altábornagy viszont a következőképpen emlékezett vissza erre a fontos epizódra 1998-ban: „November 4-én reggel nyolc órakor az akadémia kapuügyeletese jelentette: páncélosok jönnek a Hungária körúton, és harckocsi állt meg az akadémia kapuja előtt; kiszállt belőle egy szovjet kapitány, és követeli a parancsnokot. Kimentem... A zubbonyomra ki volt tűzve a szovjet vezérkari akadémia elvégzését tanúsító jelvény... a szovjet mintájú ezredesi rendfokozatom is jól látható volt... Amikor odaértem hozzá, oroszul köszöntöttem és felszólítottam: – Jelents! Hallgatlak! A tegezéssel még inkább sikerült vele a rangkülönbséget érzékeltetnem. Láttam rajta, nagyon elképedt... Majd nem jelentés formájában, de elmondta: saját parancsnoki vonalán azt az utasítást kapta, az akadémiának előttük kell letenni a fegyvert ... – A szovjetek nekem parancsot nem adhatnak, mert van nekem miniszterem és van magyar kormány. Ez akadémia. Ha azt akarja, hogy hozzuk ki a fegyvereinket, akkor kihozom az összes szabályzatot. Itt nincs fegyverzet... jelentsd a parancsnokodnak: az akadémián a parancsot végrehajtottad! Részemről befejeztem! – tettem hozzá a végén parancsnoki határozottsággal, keményen. Kezet fogtam a szovjet tiszttel, és visszamentem az akadémiára."[341]

Egy harmadik „verzió" szerint: „A rádió híreket meghallgatva Zentai alezredeshez (az akadémiaparancsnok tanulmányi helyettese volt – Sz. M.) mentem, aki »megbízott« a Kerepesi úton várható szovjet csapatokkal való kapcsolat felvételével. Teljes sötétség volt még, amikor a Hungária körútnál és a Kerepesi út kereszteződésénél megállítottam egy szovjet páncélost és közöltem a benne lévőkkel, hogy a közelben lévő katonai akadémia személyi állománya semmilyen ellenállást nem kíván tanúsítani. Ezután rövid rádiózás következett, majd egy harckocsi, amelyre felkapaszkodtam, befordult a Hungária körútra és beállt az akadémia udvarára."[342] – emlékezett vissza az események aktív részesе;

– kora reggel az akadémia gépkocsitelephelyén elhelyezett HM-fegyverraktárat polgári személyek feltörték, s fegyvereket hordtak el onnan. Erről tudomást szerezve, az akadémiaparancsnok utasítására az akadémia főügyeletese megakadályozta a további „fegyvervételezést";
– „November 4-én kb. 08.00 órakor a szovjet csapatok, – Márton ezds. és Solti alez.-el történt megbeszélés alapján – befejezték az Akadémia megszállását. A helyi szovjet parancsnok megengedte, hogy az Akadémia tisztjei megtarthat-

341 Sári: i. m. 59–60. o.
342 Móricz: Békében és... i. m. 182. o

ják pisztolyukat 14 tölténnyel, de az egyéb fegyvereket és lőszert össze kellett szedni és leadni. A laktanya elhagyását egyenlőre (sic!) megtiltották."[343] – rögzítette az összefoglaló jelentés. (369. f.) Ellentmondani látszik viszont ennek – vagy csak egy későbbi, megváltozott helyzetről számolt be? – Móricz Lajos ezredes, aki szerint „Délután a Zách utca felől szovjet gyalogos kötelék jött az akadémia területére. Parancsnokuk lefoglalta a fegyverraktárt és elrendelte a nálunk lévő fegyverek leadását is. Hiába bizonygattuk, hogy mi nem voltunk és nem vagyunk részesei a harcoknak. Ez a bizalmatlanság sokakban okozott keserűséget. A pesszimisták a hadifogság lehetőségét sem tartották kizártnak. Ettől félve többen elhagyták az akadémiát."[344] Persze lehet, hogy csak az események csúsztak némileg össze a közel 50 év távlatában a szerző emlékezetében, ugyanis az összefoglaló jelentés szerint „Estefelé tovább rendeződött a helyzet. Az akadémia tisztjeinek lelkiállapota megnyugodott, bár sokan aggódtak családjaik miatt. A laktanya őrzésében a szovjet bajtársakkal együtt az Akadémia tisztjei is közreműködtek. Az akadémián a közlekedést korlátozták 19.00 h-tól mindenki az elhelyezési körletében volt köteles tartózkodni. Ez a helyzet másnap /nov. 5.-én/ annyiban megváltozott, hogy az Akadémia tisztjei pisztolyainak leadását is elrendelték, tekintettel arra, hogy egy az Akadémia mellett elhaladó szovjet alegység tüzet kapott és a szóbanforgó (sic!) alegység parancsnokának az volt a véleménye, hogy a támadás az Akadémiáról érte."[345]

Az ezt követő napokban az akadémia személyi állománya mind nagyobb feladatot kapott a laktanya őrzése vonatkozásában, és semmilyen súrlódás nem merült fel köztük, valamint a megszálló csapatok között. (A hónap közepe táján el is hagyták az akadémia területét – Sz. M.)

Márton ezredes a november 8-án kelt 1. számú napiparancsában[346] intézkedett az akadémia rendjének és fegyelmének további megszilárdítására. Ennek érdekében elrendelte sorozatlövő fegyverrel ellátott, 40 fős őrség felállítását. A tisztek visszakapták pisztolyukat és hozzá 14 db lőszert, minden más lőszert és fegyvert viszont le kellett adni a tüzérfegyverzeti szolgálatfőnöknek. Úgyszintén be kellett szolgáltatni minden, illetéktelenül széthordott ruházati anyagot. (A tisztek fehérneműcseréjét félreértve a kecskeméti alakulat katonái fosztogatni kezdték a ruházati raktárt – Sz. M.) A parancsnokoknak a saját területükön 9-én 12.00-ig végre kellett hajtatniuk az épületrészek teljes rendjét. Meg kellett követelni az egységes öltözetet, s az udvaron is csak köpenyben, vállszíjas derékszíjjal és – az e napon kiadott, a címert helyettesítő nemzeti szalaggal ellátott – társasági sapkában lehetett közlekedni. A kijárás addigi rendszerét megszüntette, az akadémiát elhagyni – kivételesen indokolt esetben – csak az ő engedélyével volt lehetséges.

A 3. számú akadémiaparancs[347] 1. pontja a köszönetnyilvánításé volt: „Az elmúlt nehéz napokban Akadémiánk megőrizve nyugalmát, a józan gondolkodást, egységesen és szilárdan kiállt az Akadémia megmentése, népünk vagyonát és

343 HL Zrínyi Miklós... i. m. 369. f.
344 Móricz: Békében és... i. m. 182. o.
345 HL Zrínyi Miklós... i. m. 369–370. f.
346 HL MN 102/03. 46. ő. e. (1956. 11. 08.)
347 Uo. (1956 11. 10.)

igen nagy értékét képező raktári készletek megőrzése, a rend és fegyelem megőrzése érdekében. Ezért minden parancsnoknak, tisztnek, tiszthelyettesnek és polgári dolgozóknak (sic!) köszönetemet fejezem ki. Egyben felhívom a teljes személyi állomány figyelmét, hogy egyetemesen lépjen fel és ítélje el a fegyelem, a rend megbontóit... közös erővel védje meg Akadémiánkat eddig is jellemző népünkhöz való tántoríthatatlan hűségét, magas erkölcsi színvonalát és vessen véget a minden alapot nélkülöző és a személyi állomány hangulatát nyugtalanító hírek terjesztésének. Elvárom, hogy Akadémiánk teljes személyi állománya továbbra is támogatást nyújt a rend és fegyelem megszilárdításában és utasításaimat, parancsaimat maradéktalanul teljesíti. Ez az alapja annak, hogy Akadémiánk mielőbb rendes viszonyok között eddigi célkitűzéseinek és rendeltetésének megfelelően végezhesse munkáját" – szólt az akadémiaparancsnoki üzenet.

Dr. Münnich Ferenc[348] altábornagy, miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők miniszterének a Magyar Rádióban november 10-én elhangzott, illetve pl. a Népszabadság november 11-i számában megjelent felhívása[349] alapján, november 11-e és 13-a között 2300 tiszt vétette magát nyilvántartásba az akadémián, akiknek egy része a későbbiekben visszament alakulatához, egy része leszerelt, egy részéből pedig megalakult a 2. Karhatalmi Ezred 1–2. százada. Ugyanis a további szolgálatnak előfeltétele volt a Tiszti Nyilatkozat aláírása, ami azonban „Az Akadémia személyi állományának lelkiállapotát erősen megzavarta"[350].

November 12-én este Márton ezredes tanszékvezetői értekezletet tartott, ahol „kijelentette, hogy ő, bár nem mindennel ért egyet ami a nyilatkozatban van, – de aláírja azt. /főleg a »feltételnélküli« egyetértés és a két hét (sic!) fizetés kérdéséről volt szó/"[351]. Bár arra utasította a tanszékvezetőket, hogy alárendeltjeikkel ismertessék meg a „Nyilatkozat"-ot, „de a döntést /:aláírást:/ nem kell elsietni."[352] (373. f.) Kezdeményezésére egy bizottság javaslatokat dolgozott ki a „Nyilatkozat" szövegének megváltoztatására, amit az akadémiaparancsnok át is adott dr. Münnich Ferencnek. Másnap az – Ilku Pál társaságában – akadémiára kiérkezett Uszta[353] vezérőrnagy egynapos határidőt adott az aláírásra. 1956. december 30-ig 108 hallgató és 70 törzsbe beosztott tiszt szerelt le.[354]

Bár Márton András ezredes aláírta a nyilatkozatot – állítása szerint a tárgyalása eredményeként dr. Münnich Ferenc „saját kezével törölte a »feltétel nélkül« szavakat, s azt mondta volna, hogy a Nyilatkozat az Akadémiára nem vonatkozik"[355]. – Uszta vezérőrnagy, az 1956. november 14-én kelt 02. számú Hadseregparancsnoki Parancsában[356] ismertette, hogy „A Magyar Népköztársaság Fegyveres Erőinek Minisztere Márton András ezredest saját kérelmére a »Zrínyi Miklós« Katonai Akadémia parancsnoki teendőinek ellátása alól azonnali hatállyal felmen-

348 Dr. Münnich Ferenc: lásd az I. fejezet 32. számú lábjegyzetét!
349 HL MN 1967/T–7–8. ő. e. (1956. 11. 10.)
350 HL Zrínyi Miklós... i. m. 373. f.
351 Uo.
352 Uo.
353 Uszta Gyula: lásd a II. fejezet 118. számú lábjegyzetét!
354 HL Zrínyi... i. m. 374. f.
355 Uo.
356 HL MN 1967/T–7–8. ő. e. (1956. 11. 14.)

tette. Egyben Borbás Máté vezérőrnagyot, a »Zrínyi Miklós« Katonai Akadémia parancsnoki teendőinek ellátásával a mai napon megbízta."

E „hivatalos verzió" mellett Márton András nyugállományú altábornagy így emlékezett vissza e bonyolult időszakra: „Az akadémián lévő tisztek zöme azon az állásponton volt: nem írja alá... Újra tisztigyűlést (sic!) hívtam össze. Közben váratlanul hívott telefonon Münnich Ferenc, a Fegyveres Erők minisztere. Arra kértem őt: engedélyezze, hogy a Tiszti nyilatkozat aláírása ne vonatkozzon az akadémiára, mert megbontja az oktatási intézmény egységét... Azt válaszolta: jó, rendben van, de nekem alá kell írnom a Tiszti nyilatkozatot. Ez meg is történt. Ugyanakkor Uszta Gyula és Ilku Pál az akadémián arra utasítottak, szervezzem meg (sic!) a Tiszti nyilatkozat aláírását. Erre Uszta vezérőrnagynak azt válaszoltam: – Szó sem lehet róla! Beszéltem Münnich altábornaggyal... Még mindig tartott a tisztigyűlés (sic!), amikor jött az üzenet: K-vonalon azonnal hívjam fel Münnichet. Felhívtam, s a következőket közölte velem: – Ne okoskodjon! Ne forrófejűsködjön! Csinálja, amit Uszta mond! – De Münnich elvtárs! Ön... engedélyt adott... Ha Ön ragaszkodik ahhoz, hogy az akadémiának alá kell írni, miután velem aláíratta a Tiszti nyilatkozatot, akkor azonnal kérem a felmentésemet... Ennek tulajdoníthattam a Fegyveres Erők miniszterének 01. számú, s az azt követő 02. számú hadseregparancsnoki parancsot, amely november 14-én jelent meg. Tárgya: felmentés és beosztás."[357]

November 17-én – jelentős részben az akadémia „Tiszti Nyilatkozat"-ot aláíró személyi állományából – Borbás Máté[358] vezérőrnagy, akadémiaparancsnok irányításával 535 fővel megalakult a 2. karhatalmi ezred, amely a VIII–X. és XVIII–XX. kerületekben látott el szolgálatot.[359]

A honvédelmi vezetés élelmiszerrel is támogatta az állományában maradtakat és családjait. Ennek megfelelően a november 16–30-i időszakra 50 dkg zsírt, egy kg lisztet, 40 dkg cukrot, 25 dkg sót, egy-egy kg babot és száraztésztát lehetett személyenként, térítés ellenében igényelni.[360]

Az akadémia szerepének átmeneti változását jelezhette az a tény is, miszerint november 22-én még a ZMKA 9. számú parancsa jelent meg, 26-án pedig már a 2. Karhatalmi Ezred 10. számú parancsa. Az előbbit Borbás vezérőrnagy, mint a ZMKA parancsnoka, az utóbbit, mint a 2. Karhatalmi Ezred parancsnoka írta alá.[361]

Ezzel párhuzamosan azonban folyt a „konszolidált jövő" előkészítése is: Uszta Gyula vezérőrnagy, hadseregparancsnok már 1956 novemberében felterjesztette a fegyveres erők miniszteréhez a Magyar Néphadsereg újjászervezésére vonatkozó javaslatát, melyben a „Katonai Tanintézetek" címszó alatt egy egyesített katonai akadémia, egy egyesített fegyvernemi tiszti iskola, valamint egy hajózó- és repülőtechnikus tiszti iskola szerepelt, összesen 5 000 fővel.[362] Sőt, a Soós Sándor alezredes, szervezési és mozgósítási osztályvezető által december 4-i dátummal felterjesztett, 0015/Szerv. és M. Csfség – 1956. 12. 17. számú jelentés[363] már rész-

357 Sári: i. m. 66–67. o.
358 Borbás Máté: lásd a II. fejezet 124. számú lábjegyzetét!
359 HL Zrínyi Miklós... i. m. 375–376. f.
360 HL MN 102/3. 406. ő. e. ZMKA 8. sz. parancs (1956. 11. 21.)
361 HL MN 102/3. 406. ő. e.
362 HL MN 1967/T–244. ő. e. (1956. 11. 29.) 1. f.
363 HL MN 1967/T–223. ő. e. (1956. 12. 04.)

Márton András ezredes

Borbás Máté vezérőrnagy

letezte is a „Katonai Akadémia" felépítését, miszerint az összfegyvernemi, nevelőtiszti és hadmérnöki(!) tagozatból állna, 250 tiszttel, 15 tiszthelyettessel, 20 honvéddal, 250 polgári alkalmazottal és 300 hallgatóval. Ennek alapján jelent meg december 11-én a hadseregparancsnok 5. számú utasítása[364], mely szerint: „A hadsereg szervezésében beállott változásoknak és a takarékosság elveinek megfelelően az eddig külön működő Zrínyi, illetve Petőfi Akadémia összevonását rendelem el. Az összfegyvernemi akadémia elhelyezési körletéül a »Zrínyi« Akadémiát jelölöm ki. Az összfegyvernemi akadémia szervezésére és kiképzésére később intézkedem... Az átszervezés nem érinti a 2. és 3. karhatalmi ezredek elhelyezését, amelyek továbbra is az akadémiában (azaz a Hungária körúton és a II. kerületi Vörös Hadsereg útján, mely utóbbiban 1957 januárban a „II. Rákóczi Ferenc" Katonai Középiskola is helyet kapott – Sz. M.) maradnak."

Az így egyesült két akadémia állományából a harcok során életüket vesztették: Lukács László ezredes; Kiss Gyula, Kovács László és Vass Ernő alezredesek; Fickó Győző, Jambrik József, Kiss Gyula, Klimits Tibor, Rácz József és Steiner Gusztáv őrnagyok; Földes Zoltán és Lantos Pál századosok; Bódi Lajos, Lajos György és Varga István főhadnagyok, valamint Szép Lajos alhadnagy. (A rendfokozatok a posztumusz előléptetéseket tükrözik – Sz. M.) E 16 főből heten a Magyar Rádiónál, hatan járőrszolgálatban, ketten a szolgálati helyre történő bevonulás közben, egy fő pedig a Kilián laktanyánál veszítette életét.

364 HL MN 1967/T–7–8. ő. e.

Lóránt Imre ezredes (vezérőrnagy)

Karhatalmi szolgálatban

Ami a megtorlást illette: Márton András ezredest 10, Diénes Ödön ezredest 15, Nagy Kálmán alezredest 15, Görgényi László őrnagyot 5, Zalavári Pál őrnagyot 4 évre, Pércsi Lajos őrnagyot pedig halálra ítélték.[365]

A Zrínyi Akadémia állományából 1956. december 30-áig 108 hallgató és 70 törzsbe beosztott tiszt szerelt le.[366]

Ezzel lényegében lezárult az akadémia 1955–1956-os – tragikussá vált – tanéve. A következő hónapok karhatalmi szolgálattal teltek, az oktatás 1957. április 8-i újrakezdéséig.

A 2. karhatalmi ezred 2. sz. parancsában[367] Lóránt Imre ezredes (később vezérőrnagy, a ZMKA PK első helyettese, a hadtudomány első kandidátusa, majd doktora) arról tájékoztatta a személyi állományt, hogy „Felsőbb utasításra a 2. Karhatalmi Ezred parancsnokságát a mai napon Borbás Máté vőrgy-től átvettem." Uszta Gyula vezérőrnagy, a honvédelmi miniszter első helyettese az 1957. január 8-án kelt 4. számú parancsában[368] Lóránt Imre ezredest, a ZMKA tüzér tanszékének vezetőjét – beosztásának meghagyása mellett – megbízta az akadémiaparancsnoki teendők ellátásával, egyben a 2. karhatalmi ezred vezetésével.

A honvédelmi miniszter 029. számú irányelvei alapján, 1957. január 23-ára a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián is megalakult a tiszti felülvizsgáló bizottság, melynek tagjai Csémi Károly alezredes (elnök), Lóránt Imre ezredes; Marczievicz József, Hámori Fe-

365 Urbán: i. m. 173–174. o.

366 HL Zrínyi Miklós... i. m. 374. f.

367 HL MN 102/03. 407. ő. e. (1957. 01. 07.)

368 HL MN 1957/T–88/1. ő. e. (1957. 01. 08.)

renc, Unger Endre és Varsányi Sándor alezredesek, illetve Vizi Pál őrnagy voltak. „A bizottság titkára Hámori alez. Az Akadémia beosztottjai tevékenysége tárgyában megteendő írásba foglalt észrevételeket /:bejentéseket:/ neki kell átadni"[369] – szólt a „felhívás".

Ugyanebből az iratból tudható meg, hogy bizonyos tisztek számára január 25-ére tűzték ki a harcászati államvizsgát. A ZMKA 0416 számú (1958. 02. 20) „Összesített jegyzőkönyv /a/ Zrínyi Miklós Katonai Akadémiáról 1957. évben kibocsátott levelező hallgatók tanulmányi eredményéről"[370] tárgyú kimutatásból kiderül, hogy január 5-én Lóránt Imre és Szakasits Győző ezredesek, illetve Szabó Sándor, Görgényi László és Farkas Róbert alezredesek államvizsgáztak harcászatból, mindannyian „Kiváló" eredménnyel. Szakasits ezredesnek és Szabó alezredesnek február 22-én Szabó ezredes, műszaki főnök, a többieknek pedig március 4-én Uszta vezérőrnagy adta át a diplomát.

A karhatalmi szolgálattal kapcsolatos csökkenő leterheltségnek voltak negatív következményei is: „Ellenőrzésem során megállapítottam, hogy az utóbbi időben a századoknál igen nagy mértékben (sic!) elharapódzott a szerencsejáték, – elsősorban a pénzben való kártyázás, továbbá a körletekben és a körleteken kívüli nagymérvű italfogyasztás. Mindezek a tények előbb-utóbb a szolgálat ellátása terén is károsan jelentkezhetnek ill. annak fegyelmezett és éber ellátását veszélyeztetik. Fentiek azonnali megszüntetése érdekében mindennemű szerencsejátékot – így a pénzben való kártyázást is – a századok körleteiben a legszigorúbban megtiltom. A jövőben – ha bárhol ilyet tapasztalok – a pénzt és a kártyát azonnal lefoglalom és a tetteseket – érintett parancsnokaikkal együtt – a legszigorúbb fegyelmi eljárás alá vonom. Hasonlóképen (sic!) megtiltom a körletekben és azon kívül a szolgálati időben történő italfogyasztást is"[371] – szólt a parancsnoki dörgedelem[372].

Az Olvasó engedelmével, itt egy rövid időre megszakítom a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének bemutatását, mert erkölcsi kötelességemnek tartom, hogy jogelődje, a Honvéd Akadémia egykori parancsnokának,[373] Gyulai Mihály[374] ezredes sorsának szomorú alakulásáról beszámoljak. Nos, dr. Münnich Ferenc, a Fegyveres Erők minisztere, az 1957. február 15-én kelt 028. számú parancsában[375] e nappal tartalékállományba helyezte (25 év és 8 hónapos szolgálati idővel) Gyulai Mihály ezredest, a 3. lövészhadtest parancsnokhelyettesét. Ezt megelőzően kérvénnyel fordult a miniszterhez *(Lásd a következő oldalakon!)*, amelyben becsületes

369 Uo. 2. karhatalmi ezred 11. sz. parancs (1957. 01. 23.)

370 HL MN 1958/T–13. ő. e. (1958. 02. 20.)

371 Uo. 2. karhatalmi ezred 16. sz. parancs (1957. 02. 04.)

372 Lóránt Imre vezérőrnagy különben is egy sajátos egyéniség volt. Talán „ludovikás előélete" és tüzér precizitása élete végéig hallatlan „egyediségre ítélte". Még az iratok széljegyzetelésekor is „rajzolta" a betűket. Szignója (az angol font jelzésére emlékeztető £), két rövid vonalkával áthúzott, gyönyörűen alakított L betű volt. Pontos feljegyzéseket készített arról, hogy mikor, ki volt nála, milyen kérdésekről beszéltek. Talán e precizitása, talán alacsony termete miatt kicsit „rátarti" is volt. Jellemző erre az – akadémián évtizedekig „kerengő" – ún. „kenesei sztori": Az egyik nyáron egyszerre pihent a balatonkenesei honvédüdülőben Lóránt vezérőrnagy és több tiszt az akadémiáról. Egy délután az akadémiaparancsnok-helyettes maga köré gyűjtötte tanártársait egy kis sörözgetésre, beszélgetésre. A tisztek természetesen sűrűn „vezérőrnagy elvtárs"-oztak, mire egyszer csak megunva ezt, kicsit leereszkedően megszólalt Lóránt Imre: „No, de elvtársak! Nincs most erre itt szükség, hiszen nyaralunk, pihenünk, beszélgetünk..." Erre az egyik gyanútlan tiszt „leimrebátyámozta", mire ő, már zordabban, mutatóujját felemelve: „Nono! Legfeljebb Lóránt elvtárs!"

373 Részletesebben lásd M. Szabó: i. m. 108–179. o.

374 Gyulai Mihály 1931-ben vonult be tartalékos tiszti képzésre. A m. kir. Honvédségben a honvédtól eljutott a századosságig, 1944. 07. 20-án zászlóaljparancsnokként esett fogságba. 1944. 08. 10. és 12. 31. között a 4. Ukrán Front parancsnokságán tevékenykedett. 1945. 01. 01-től a Honvédelmi Minisztériumban (Debrecen), majd zászlóalj-, ezred- és kiegészítő-parancsnokként szolgált. A Kossuth Akadémián zászlóaljparancsnok, illetve a Frunze Akadémia elvégzése után 1951. 12. 07–1953. 11. 30-ig a Honvéd Akadémia parancsnoka volt. Ezt követően, 1953. 12. 01-gyel kinevezték a III. lövészhadtest parancsnokhelyettesévé. A honvédelmi miniszter 1957. 02. 15-én tartalék állományba helyezte az „Ellenforr. alatti magatartása miatt." A ZMNE „Pro Militum Artibus" posztumusz kitüntetettje.

375 HL MN 1967/T–57. ő. e. (1957. 02. 15.)

Gyulai Mihály ezredes

szolgálatára, 3 kiskorú gyermeke eltartására és saját egészségi állapotára való hivatkozással, kérte nyugdíja havi 1000 Ft-tal való megemelését. A válasz lakonikus volt és szenvtelen: „Rendes nyugdíjjal. 1957. II. 14. Dr. Münnich Ferenc".

Visszatérve az akadémia 1957. eleji történetéhez, érdekes, hogy bár a 2. karhatalmi ezred 20. sz. parancsát 1957. február 15-én már Csémi alezredes, mint ezredparancsnok írta alá,[376] de csak a 23. számú parancsában[377] tette közzé, hogy „A Fegyveres Erők Miniszterének 013. sz. parancsa értelmében a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, illetve a 2. Karhatalmi Ezred parancsnokságát 2. 16-ával átvettem. Elvárom, hogy az Akadémia és a 2. Karhatalmi Ezred állományába tartozó tiszt, tiszthelyettes, harcos és polgári alkalmazottak a parancsnoki teendőim ellátásában segítséget és hathatós támogatást fognak nyújtani." E téren – úgy látszik – Isten malmai különösen lassan őröltek, hiszen csak a 2. karhatalmi ezred parancsnokának 1957. március 13-án kelt 021. számú parancsa[378] rögzítette, hogy *„A Magyar Népközt. Fegyveres Erők Miniszterének 1957. jan. 24-én kelt 013. sz. pcs-val:* Az Elnöki Tanács 1955. évi 4. sz. határozat 27. pont c./ alpontja alapján: *Csémi Károly* /1922. Szép Jusztina/ alez-t az 5. gépesített ho.pk-i beosztásából felmentette, egyben áthelyezte és kinevezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának. Beo. III.:3." E téren megvalósult a „minden oldalú biztosítás" elve, ugyanis Uszta Gyula vezérőr-

376 HL MN 102/03. 407. ő. e. (1957. 02. 15.)
377 Uo. (1957. 02. 22.)
378 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1957. 03. 13.)

A Magyar Népköztársaság Fegyveres erői Miniszterének
(Uszta Gyula vörg. Elvtárs utján)

Jelentem, hogy a Miniszteri Bizottság előtt elfogadtam a nyugállo[illegible]mányba helyezésemre való javaslatot. Hivatkozással a „Tisztitörvényre" az alábbi indokok alapján kérem Miniszter Elvtársat [illegible]jámnak havi egyezer forinttal való megemelését:

1, 1944 év nyár elején mint százados zászlóaljparancsnok voltam a Keleti fronton. Zászlóaljam teljes létszámával és anyagával átálltam a szovjet hadsereg oldalára és fegyverrel harcoltam tovább a fasizmus ellen Hazám fölszabaditásáért. Dolgoztam a 4. Ukrán front parancsnokságán és a Párt valamint a szovjethadsereg parancsnokság megbizásából a frontokon át-jöve különleges feladatot hajtottam végre a Magyar hadsereg parancsnokságon, majd visszatértem a 4. Ukrán front törzséhez.

2, 1945 évtől tevékenyen résztvettem a Hadsereg munkájában és becsületes és jó munkámért 1948 évtől 1951 évig elvégeztem a Szovjet-unió Frunze katonai Akadémiáját valamint több kitüntetést és miniszteri valamint Vezérkarfőnöki dicséretett kaptam.

3, Magasabb kitüntetéseim: Vörös Csillag Érdemrend; Szabadság Érdemrend; Magyar Népköztársaság Érdemrendi V. fokozata; Kiváló Szolgálatért Érdemérem; stb.

4, A Miniszteri Bizottság „határozatában" a következőket állapitja meg: „A bizottság Gyulai ezds. bajtársat becsületes elvtársnak tartja megállapitható, hogy igyekezett leszerelni a hangoskodókat, megakadályozni a parancsnokok leváltását és a szovjetellenes akciókat."

Jelentem, hogy – és ez teljes bizonyossággal megállapitható – nem csak igyekeztem a szovjetellenes akciókat megakadályozni, hanem ezért teljes erővel harcoltam. Határozott parancsot adtam ki amelyben megtiltottam a parancsnokok, politikai munkások valamint egyes tisztek leváltását. Határozott parancsot [illegible] ki amelyben megtiltottam a szovjet csapatokra való [illegible] még abban az esetben is ha az egyes [illegible] nyákat és helyőrségeket körülzárják és a szovjetcsapat[illegible] kez[illegible] meg a tüzelést. Magam több egység tisztikarával tart[illegible] előadást arról a kérdésről, hogy „miért nem lehet[illegible] mi szovjetellenesek". Ezeknek a határozot[illegible]

intézkedéseknek tudható az be, hogy a 3. hadtest egyetlen egységénél sem voltak szovjetellenes valamint pártellenes akciók.

5.) Három kiskorú gyermekem van és ezen kívül a szülők eltartása – feleségem részéről is – reám és feleségemre hárul.

6.) Egészségi állapotom rendkívül gyenge. Időszakonként újra és újra kiújuló gyomorfekélyem valamint magasvérnyomásom van (240–260). Betegségemből kifolyólag fizikai munkát végezni nem tudok.

7.) Mivel fizikai munkát végezni nem tudok egyetemi tanulmányokat szeretnék folytatni és ezen az úton dolgozni a társadalomban.

Fenti indokok alapján újólag kérem Miniszter Elvtársat nyugdíjamnak a felemelésére amely lehetővé tenné családom megfelelő ellátását, részemre pedig az egyetemi tanulmányok megkezdését.

Gyulai Mihály ezredes.

Rendes nyugdíjjal.
1957. II. 14.

[signature]

nagy, a honvédelmi miniszter első helyettese az 1957. február 20-i 011. számú parancsában [379] közölte a hadsereg személyi állományával, hogy – egyebek mellett – a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa (dátum megjelölése nélkül – Sz. M.) Lóránt Imre ezredest kinevezte az MN tüzérparancsnokává, valamint a fegyveres erők minisztere Csémi Károly alezredest a ZMKA parancsnokává.

A 2. karhatalmi ezred 31. sz. parancsában[380] tájékoztatták a személyi állományt arról, hogy március 1-jével Révész Géza[381] altábornagy vette át a honvédelmi miniszteri teendőket.

Az akadémia 1957. március második felében kapta meg az Uszta vezérőrnagy által jóváhagyott új állománytábláját[382]. E szerint az akadémia szervezete a következő képet mutatta: parancsnokság; politikai osztály; tanulmányi osztály (alárendeltségében a tudományos, szolgálati és szépirodalmi könyvtárral, valamint a kiképzési anyagi alosztállyal); tudományos kutató osztály; *társadalomtudományi tagozat* (a nemzetközi munkásmozgalmi, a magyar munkásmozgalmi, a politikai gazdaságtan, a dialektikus és történelmi materializmus, a katonai és politikai nevelő, az egyetemes történelmi, illetve a magyar történelmi tanszékekkel); hadművészet története tanszék; tereptan tanszék; általános műveltségi tanszék; *összfegyvernemi tagozat; tüzér tagozat; légvédelmi tüzér tagozat; műszaki tagozat; vegyivédelmi tagozat; híradó tagozat; szervezési és M. tagozat;* személyi állomány nyilvántartó osztály; közigazgatási osztály (ügyviteli iroda, őrszakasz); technikai szolgálat; hadtáp (élelmezési, ruházati, üzemanyag-, elhelyezési, illetve egészségügyi szolgálatok); pénzügyi részleg.

Ami a rendfokozati és állományviszonyokat illette: egy tábornoki, 329 tiszti, 32 továbbszolgáló tiszthelyettesi, 4 tisztesi és 56 honvédi beosztást rendszeresítettek. 340 hallgatóval és 384 polgári alkalmazottal számoltak. (Ez a törzs-tanári létszámban 41, a hallgatóiban pedig 312 fős – közel 50%-os! – csökkenést jelent az előző évihez képest – Sz. M.) Az akadémiaparancsnok rendfokozata vezérőrnagy–altábornagy volt. Ezredes–vezérőrnagyi rendfokozatú volt az akadémiaparancsnok-helyettesi, az összfegyvernemi, valamint a tüzér tagozatparancsnoki; ezredesi az osztályvezetői, a társadalomtudományi tagozatparancsnoki és -helyettesi, a légvédelmi tüzér, a műszaki, a vegyivédelmi, a híradó, a hadtáp, a szervezési és M. tagozatparancsnoki; alezredes–ezredesi a politikai osztályvezető-helyettesi, a tanszékvezetői, az összfegyvernemi tagozatparancsnok-helyettesi, a tagozatparancsnok páncélos-helyettesi, a felderítő kiképzés vezetői, az évfolyamparancsnoki, a tüzér tagozatparancsnok-helyettesi és politikai helyettesi beosztás – hogy csak a legfontosabbakat említsem. Az oktatói állomány alacsonyabb rendfokozattal rendelkezett. Mindezek alapján az akadémia állománytáblájában egy tábornoki, 14 ezredesi, 49 alezredesi, 111 őrnagyi, 144 századosi és tíz főhadnagyi rendfokozattal számoltak.

Mint korábban, a *III. fejezet 303. számú lábjegyzeténél* jeleztem, az 1956. augusztus 4-én jóváhagyott, ősztől érvényes állománytáblában bár *tagozatrendszert* vezettek volna be, ezt az őszi helyzet nem tette lehetővé. Nos, ezt az elképzelést kívánta megvalósítani az 1957. márciusi új állománytábla. Ez az 1952-től fokozatosan terebélyese-

379 HL MN 1967/T–7-8. ő. e.
380 Uo. (1957. 03. 12.)
381 Révész Géza: lásd a II. fejezet 150. számú lábjegyzetét!
382 HL MN 1967/T–171. ő. e. (1957. március)

dő *fakultásrendszert* váltotta fel, amelyben az akadémiaparancsnok közvetlen alárendeltségébe tartozó fakultásparancsnokok a különböző évfolyamos – saját fegyvernembeli, illetve szakcsapati – hallgatókat fogták össze. E rendszernek az egyik gyengéje az volt, hogy bár a hallgatók a fakultás-parancsnokságok alárendeltségébe tartoztak, a velük legszorosabban együttműködni köteles osztályfőnökök kettős alárendeltségben voltak kénytelenek tevékenykedni, hiszen tanulmányi szempontból a tanszékvezetőknek, míg egyéb vonatkozásban a fakultásparancsnoknak tartoztak felelősséggel.

A *tagozat* viszont – szemben a *fakultással* – nemcsak a hallgatókat fogta össze, hanem a hallgatók közvetlenül a fegyvernemüknek megfelelő tanszéknek rendeltettek alá. Tehát ebben az új tagozatrendszerben a fakultások és a tanszékek integrációja valósult meg. Így pl. a hadműveleti-harcászati, valamint a páncélostanszékek egyesüléséből jött létre az *összfegyvernemi tagozat,* melynek parancsnoka Aradi Ede őrnagy, páncéloshelyettese pedig Pacsek József százados lett.[383] Úgyszintén a *légvédelmi tüzér*, illetve a *repülőfakultásokból,* valamint a légvédelmi tüzér, továbbá a repülőtanszékekből alakult meg a *légvédelmi tagozat,* melynek parancsnoka – a volt repülőtanszék-vezető – Fodor Gyula alezredes lett, légvédelmi tüzér helyettese pedig Tóth József őrnagy.[384]

Ezzel párhuzamosan az akadémia, s egyben a 2. karhatalmi ezred parancsnokságának mind szerteágazóbb feladatot kellett ellátnia: egyrészt minél tökéletesebben megfelelni a karhatalmi szolgálattal szemben támasztott követelményeknek, másrészt kialakítani a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia és a Petőfi Sándor Katonai Politikai Akadémia egyesítéséből létrehozandó új akadémiai szervezetet, s nem utolsósorban felkészülni az ún. „csonka tanulmányi év" (1957. április 8– november 30.) beindítására, az eredeti 1956–57-es tanév feladatainak e rövid néhány hónap alatti teljesítésére, sőt, a következő tanév 1957. november 1-jei beindítására is. Ez megkövetelte az egységes tanmenettervezés, valamint az oktató-nevelő munka személyi, anyagi és módszertani feltételeinek a megteremtését, a közös állomány elhelyezésének megoldását is.

Ezek emberfeletti erőfeszítéseket kívántak a személyi állománytól, hiszen pl. 1957 áprilisában a híradó tanszék a korábbi 24 tanárával szemben, mindössze 9 fővel kezdhette meg az oktatómunkát.[385] Ami az *összfegyvernemi tagozatot* illette: a „csonka tanulmányi évben" 24 osztály hallgatóiért voltak felelősök.[386]

Az oktatás zavartalanságának biztosítása érdekében – március végén – különválasztották a karhatalmi ügyek irányítását.[387]

Ezzel lezárult a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének mindmáig legtragikusabb – alig féléves, de annál emberpróbálóbb – periódusa. Ezt követően azonban folytathatta küldetését, a magasabb képesítésű tisztek mind korszerűbb felkészítését, hivatásuk egyre magasabb színvonalon történő ellátására.

383 Varga József alez. – Kovács Lajos nyá. alez.: Összfegyvernemi-harcászati tanszék. Akadémiai Közlemények. 120/3. sz. Az akadémia szerveinek története III/A. kötet. A Szárazföldi ágazat története. ZMKA 1985. 41. o.

384 Fellegi János nyá. alez. – Gyarmathy László nyá. alez. – Szabó Miklós alez.: Légvédelmi hadműveleti-harcászati tanszék. Akadémiai Közlemények 120/4. sz. ... IV. kötet. A légvédelmi és repülőágazat tanszékeinek története. ZMKA, 1986. 111. o.

385 Déry Konstantin ezds. – Estók János alez: Híradó tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. sz. ... III/B kötet 15. o.

386 Varga alez. – Kovács nyá. alez.: i. m. 43. o.

387 HL MN 1961/T–33. ő. e. A 2. Karhatalmi Ezred PK-ának 028. sz. pcs-a (1957. 03. 29.)

V. FEJEZET

AZ AKADÉMIA „CSONKA" KIKÉPZÉSI ÉVE (1957. ÁPRILIS–NOVEMBER)

A honvédelmi miniszter az 1957. március 15-én kelt 0108., a március 29-i 0151., valamint az április 13-án aláírt 0317. számú parancsaival[388] osztotta be az akadémia hallgatóit: az *összfegyvernemi tagozat* II. évfolyamára 25 tisztet, köztük a Magyar Néphadsereg, a Magyar Honvédség, illetve a ZMKA olyan, később kiemelkedő képviselőit, mint Slezák István és Vadászi Tibor századosokat, III. évfolyamára 35 tisztet, egyebek mellett Kiss Jenő (ezredes, a Vezérkar egyik kiemelkedő elméleti szakembere, Hunyadi-díjas, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem „Pro Militum Artibus" kitüntetettje és Lázár Gábor (alezredes, az Egyesített Tiszti Iskola növendékei és a Hadtáp Kiképző Központ tartalékos orvos tiszti hallgatói által mind máig tisztelve szeretett alegységparancsnok) főhadnagyokat, továbbá évfolyam megjelölése nélkül 10 főt, köztük Mészáros P. Mihály századost (később ezredes, ezredparancsnok, a Hátországvédelmi Parancsnokság Heves megyei Területvédelmi osztályvezetője, nyugdíjasként az egri Lenkey János Honvéd Kollégium hallgatói által rajongva szeretett nevelő); a *páncélostagozat* III. évfolyamára 21 főt, köztük Darányi Miklós századost (vezérőrnagy, hadosztályparancsnok, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje); a *tüzér tagozat* II. évfolyamára 34 hallgatót, mint pl. Bohunka Gyula alezredest (vezérőrnagy, MN tüzérfőnök), III. évfolyamára 16 főt, köztük Berkics László (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, az MN REVA-szolgálat létrehozója és Hamar József (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője) századosokat, valamint Sebők János főhadnagyot (vezérőrnagy, hadműveleti-harcászati rakétadandár-parancsnok, országgyűlési képviselő, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje), illetve évfolyam megjelölése nélkül további 6 főt; a *légvédelmi tüzér tagozat* II. évfolyamára 15 tisztet, köztük Paróczi Ottó (vezérőrnagy, az MN légvédelmi-rakéta és tüzérfőnöke) és Sztanó Géza századosokat, III. évfolyamára 8 főt; a *repülőtagozat* III. évfolyamára 12 hallgatót; a *műszaki tagozat* II. évfolyamára 15, a III. évfolyamára 6 főt; a *híradó tagozat* II. évfolyamára 14 tisztet, többek között Déry Konstantin századost, III. évfolyamára 5 főt; a *hadtáp tagozat* II. évfolyamára 15 tisztet, köztük Lapos Mihály századost, III. évfolyamára pedig 11 hallgatót; a *politikai fakultás* II. évfolyamára 32 főt, közöttük Györgyi Béla (altábornagy, az

388 Hadtörténeti Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 1961/ T–33. őrzési egység (ő. e.) 2. Karhatalmi Ezred parancsnokának 029., 032/a., valamint a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának (ZMKA PK-ának) 038. sz. parancsa (1957. 04. 03., 16. és 05. 07.)

MSZMP Néphadseregi PB első titkára) és Makrai József (ezredes, a ZMKA tagozatparancsnoka) századosokat, továbbá Szentirmai István főhadnagyot (ezredes, a Honvéd Filmstúdió parancsnoka), III. évfolyamára pedig 31 főt, egyebek mellett Reiner Róbert századost (alezredes, az MSZMP Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolai PB első titkára). E szerint a „csonka kiképzési évben" 232 hallgató folytathatta tanulmányait az akadémián. Mint látható, ez 29 fegyvernemi tiszttel kevesebb, ugyanakkor 23 politikai munkás hallgatóval több az állománytáblában rendszeresítettnél! *(Lásd a IV. fejezet 383. számú lábjegyzetét!)*

A vezérkari főnök által kijelölt bizottság 1957. március 29–30-án szemlélte meg az akadémiát, hogy tanulmányilag, elhelyezésileg és anyagilag valóban felkészülte a „csonka tanulmányi év" beindítására.[389] Ennek eredményét a Tóth Lajos ezredes, hadműveleti csoportfőnök által április 2-án aláírt 01164/ZMKA pság. – 1960. 06. 14. számú jelentés rögzítette.[390] E szerint :

- az akadémiaegyesítés megtörtént, a „Petőfi" Akadémia *társadalomtudományi tagozatként* beépült a szervezetbe, a tagozatparancsnok által irányított társadalomtudományi tanszékekkel és osztályokkal;
- a vezetői beosztások feltöltése – az akadémiaparancsnok tanulmányi helyettese, valamint a hadtörténelem tanszékvezető kivételével – megtörtént. Az utóbbi ellátására az egyetemes történelmi tanszék vezetőjét, Nagy Gábor alezredest (később vezérőrnagy, a politikai főcsoportfőnök első helyettese, a hadtudomány kandidátusa) javasolták;
- a törzs-tanári állományból 28 tiszt hiányzik, melyek legalább részbeni azonnali feltöltésének elmaradása már a kiképzés beindításakor is zavart okozhat;
- a nagyarányú leszerelések következtében a hallgatói állomány is hiányos, ami egyes levelező hallgatók átvételével, illetve a volt „Petőfis" hallgatóknak a parancsnoki tagozatokra (csak a II. évfolyamra) való felvételével ellensúlyozható;
- az április 6-án induló 1956/57. (csonka) kiképzési évben tíz II. és tizenegy III. éves osztály folytatja a tanulmányait;
- a *társadalomtudományi tagozat áttér a 4 éves képzésre,* így 1957-ben nem bocsát ki hallgatót;
- az *összfegyvernemi* (lövész és páncélos-), a *tábori tüzér,* a *légvédelmi tüzér,* a *vegyi,* továbbá a *hadtáp tagozat* a *3 éves kiképzési program* szerint folytatja az oktatást, így a „jelenlegi" II. évfolyamos hallgatóit 1957. november 30-án, a II. évfolyam hallgatóit pedig 1958-ban bocsátják ki;
- a *műszaki,* illetve a *híradó tagozatok áttértek a 4 éves képzésre,* így ezek 1957-ben nem bocsátanak ki hallgatót;
- az 1957. november 1-jén induló új I. évfolyam hallgatói már *minden tagozaton a 4 éves kiképzési program szerint* kezdik meg tanulmányaikat;
- *levelező tagozaton* a „csonka kiképzési évben" nem folyik képzés, a „tavalyi" kiképzési év évzáró, állam- és diplomavizsgáira augusztus–szeptemberben kerül sor, az 1957/58. tanév pedig november 1-jén indul;
- a hallgatók fogadása és a tanévkezdés megfelelően előkészített, bár a Politikai Főcsoportfőnökség még nem hagyta jóvá a *társadalomtudományi tagozat* tematikai tervét;

389 HL MN 102/03. 407. ő. e. 2. Karhatalmi Ezred 38. sz. parancs (1957. 03. 27.)
390 HL MN 1960/ T–88. ő. e. (1957. 04. 02.)

- a *társadalomtudományi tagozatnál* gondot jelent, hogy – a korábbiakkal szemben – az osztályok vegyes fegyvernemi összetételűek, ezért csak egységes összfegyvernemi képzést tudnak biztosítani;
- a fegyelmi helyzet kielégítő, intézkedéseket foganatosítottak a korábbi (öltözködési, napirend-betartási, tiszteletadási) lazaságok kiküszöbölésére;
- az akadémia tiszti felülvizsgáló bizottsága befejezte munkáját és március 4-én zárójelentést tett a központi felülvizsgáló bizottságnak. E szerint 68 tiszt ügyét vizsgálták, amiből 32 feljelentés született, 24 esetben javasolták a hadseregből való elbocsátást, 9 tisztnél tartották indokoltnak az alacsonyabb beosztásba helyezést; 3 esetben pedig más bizottság elé utalták az ügyet. „A bizottság döntéseivel a személyi állomány – egy-két esetet kivéve – egyetért. /:Fodor Gyula:/" (4. o.) – állapította meg a jelentés. (Azonban sem a „vád", sem az nem derül ki, hogy mivel nem értettek egyet – Sz. M.).
- elkészült az akadémia új Szervi Határozványa, amit április 6-ig felterjesztenek jóváhagyásra, ez alapján az akadémia parancsnoka április 15-ig aláírhatja az átdolgozott Szolgálati Utasítást;
- a „disszidált" és leszerelt tisztek anyagaiból 10–15 titkos anyag és 10–12 térkép hiányzik;
- a tanárok módszertani felkészítésére eddig az akadémiaparancsnokság nem fordított figyelmet, ami annál is inkább problematikus, mivel a tanárok 30–60%-a új. Ezért a legszükségesebb felkészítést április 8-ig, az alaposabbat pedig a kiképzési év beindításával párhuzamosan biztosítani kell;
- hiányoznak a korszerű harceszközök (T–54-es harckocsi, 57 mm-es légvédelmi löveg stb.), illetve kis számban rendelkeznek pl. sugárzásfelderítő műszerrel, valamint az atom- és vegyi kiképzési szabályzatokkal, korszerű – saját és ellenségre vonatkozó – szakirodalommal;
- az akadémián dolgozó egyes segédmunkások illetménye nem éri el a havi 800 Ft-ot, ami veszélyezteti ezen beosztások folyamatos betöltését, ezáltal a kiképzést;
- a 414 lakásigénylő (a személyi állomány 60%-a) közül 39 nem rendelkezik lakással, 50 fő lakása egészségügyi vagy más szempontból nem megfelelő (egy főhadnagy pl. a családjával mosókonyhában lakik), 10 pedig csak vidéken rendelkezik lakással. „Ez a helyzet határozottan aggasztó és a személyi állomány hangulatára rendkívül rossz hatással van. A helyzetben jelenleg sem a H.M. lakásgazdálkodási osztálya, sem a tanácsok segíteni nem tudnak, de távolabbi perspektívákat sem tudnak adni. Javaslom, hogy a helyzetet megfelelő intézkedéssel, a Tiszti nyilatkozatot alá nem írt, leszerelt, de szolgálati lakásban lakó tisztek rovására enyhítsük.." (9. o.) – szólt a jelentés;
- a „racionalizálás" 1. üteme során 35 olyan embert bocsátottak el, akik az elmúlt hónapokban kompromittálták magukat, vagy megbízhatatlanoknak bizonyultak. Rajtuk kívül további 7 fő elbocsátása válik esedékessé, akiknek a helyét létszámfelettivé váló tisztekkel kell betölteni. További 9 hely vár tartalékos tisztet. A „racionalizálás" március 31-ével befejeződött;
- összességében arra a következtetésre jutott a bizottság, hogy „a rendkívüli helyzetből adódó hiányosságok ellenére az Akadémia Parancsnoksága és személyi állománya a kiképzési év előkészítése terén jó munkát végzett, az

1956/57. kiképzési év megindítása biztosítva van és a tervszerű további munka feltételei megvannak." (12. o.) Ugyanakkor kezdeményezte, hogy a Személyügyi Csoportfőnökség hasson oda, hogy a törzs és tanári beosztásokból még hiányzók, legkésőbb április 8-áig bevonuljanak az akadémiára.

A fentieknek megfelelően, 1957. április 8-án – közel féléves késéssel – megkezdődött az 1956/57. – ezért „csonka" – kiképzési év.

Az új állománytáblának megfelelően – a szaktanfolyamok oktatási feltételeinek biztosítására – ezekben a napokban megalakult 4 fővel a *szervezési és M. tagozat* Monthy Lajos alezredes parancsnoksága alatt.[391] Az itt idézett forrásban egy oldallal előbb a szerzők arról is beszámoltak, hogy ugyanekkor Móricz Lajos alezredes vezetésével, 5 fővel úgyszintén felállt a szervezési és mozgósítási tanszék. Ezt a tényt maga Móricz Lajos nyugállományú ezredes is megerősíti emlékiratában,[392] ugyanakkor ilyen tanszék nem szerepel sem az 1956. augusztusi, sem az 1957. márciusi állománytáblában! (Dr. Móricz Lajos nyugállományú ezredessel 2005. december 28-án konzultálva ő is azt valószínűsíti, hogy ekkor már tagozatparancsnokként működött – Sz. M.)

Mint a korábbiakban láthattuk, a szemlebizottság sürgette a Személyügyi Csoportfőnökséget, hogy tegyen hathatós intézkedést az üres oktatói helyek minél gyorsabb feltöltése érdekében. Nos, ennek volt is foganatja, mivel pl. a csak a híradó tagozatra 15 olyan tanár került ezekben a hónapokban, akik már 3 éves képzésben részt vett, akadémiai diplomával rendelkező, jól képzett szakemberek voltak. Sőt, a leningrádi Híradó Akadémián végzettek zömét is ide irányították.[393] Az elöljárók tehát felismerték, hogy – bár másutt is égető szükség lett volna rájuk – az akadémián sokkal több tisztnek adhatják át tudásukat.

Hasonlóan kiemelt feladatként kezelték a tananyag-korszerűsítés kérdését is. Nem tekinthető véletlennek, hogy az 1955. december 1-jén felállított atom- és vegyi kiképzési tanszék vezetője, Szabó Sándor alezredes akadémiai diplomamunkájának témájául „Az atom- és vegyi fegyverek alkalmazásának körülményei között védelmi hadműveletet végrehajtó összfegyvernemi hadsereg gépkocsiútjának terve" témát választotta,[394] ezzel is gazdagítandó az oktatás tudományos megalapozottságát. Úgyszintén hasonló törekvések vezették az új elnevezésű katonai–politikai nevelési tanszék vezetését is, amikor azt tűzték célul az oktatók elé, hogy „a marxizmus–leninizmus tanításai az oktató–nevelő munkában torzításmentesen érvényesüljenek, és hogy a pártpolitikai munka oktatása jobban kapcsolódjék a Magyar Néphadsereg, a csapatok valós, mindennapi politikai életéhez, az ott folyó tevékenységhez."[395]

Annak következtében, hogy a honvédelmi miniszter minden tiszt részére kötelezővé tette az orosz nyelv tanulását, a pár nappal korábban ezredessé előléptetett Csémi Károly[396] akadémiaparancsnok április 15-i dátummal beindította a tanintézetben is a tiszti állomány nyelvoktatását.[397] Az oroszul jól beszélő tisztek – *önként jelentkezés alapján* – német, angol vagy francia nyelvet tanulhattak.

391 Dr. Bakity Boldizsár alez. – Dr. Mátyási Antal alez.: Hadkiegészítési és igazgatási tanszék. Akadémiai közlemények 120/3. szám. III/B kötet Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. ZMKA, Budapest 147. o.

392 Móricz Lajos: Békében és Háborúban. Egy magyar katonatiszt emlékei a XX. század nyolc évtizedéről. Budapest, 2000. 185. o.

393 Déry Konstantin ezds. – Estók János elez.: Híradó tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. sz. ... III/B kötet... 15. o.

394 Madaras Péter alez. : Vegyi tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. sz. ... III/A. kötet... 207. o.

395 Horváth Jenő alez.: Pártpolitikai munka és katonai nevelés tanszék. Akadémiai Közlemények, ZMKA, Bp. 1986. 120/2. sz. ... II. kötet. Társadalomtudományi ágazat tanszékeinek története. 87. o.

396 HL MN 1967/T–57-58/I. ő. e. 066. számú HM parancs (1957. 04. 03.)

Csémi Károly ezredes 1957. április 24-én terjesztette fel a vezérkari főnökhöz a 0257. számú jelentését[398] a *levelező tagozat* tanulmányi helyzetéről. Ennek lényege:

- az 1955/56. évi tananyagot rendben átvették, de az év végi és az államvizsgákra már nem kerülhetett sor;
- a *rövidített oktatásban* részt vevő II. és III. évesek vizsgáit 1957. augusztus 8–15-e között tartják;
- a *normál* I-II. évesek évzáró vizsgái augusztus 15–31-e között lesznek;
- a III. évesek évzáró és államvizsgáit november 1–15-e közötti időpontra tervezik.

Ezt követően az 1957/58. kiképzési évre való felvételi eljárás kérdéseivel foglalkozott az előterjesztés: minden 45 év alatti tiszt és tábornok felvehető, aki érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik; katonai tudása és általános műveltségi színvonala reményt nyújt arra, hogy az alaptagozat tananyagát egyéni tanulással és az időszakos összevonások segítségével sikeresen elsajátítja. A jelentkezési lapokat május 15-ig kell benyújtani, hogy parancsnoki véleménnyel időben felkerülhessen a Személyügyi Csoportfőnökségre. Ugyanakkor kérték annak az előző évi vezérkarfőnöki döntésnek a megerősítését vagy megváltoztatását, miszerint csak összfegyvernemi képzés indítható. A felvételi vizsga anyagát az akadémia május 15-ig kijuttatja a hadosztályokhoz. A felvételi vizsga javasolt terminusa: szeptember 15–30.

Ami az oktatás módszerét illeti: a korábbi rossz tapasztalatok kiküszöbölése érdekében szükségesnek látszik az akadémia parancsnokának olyan jogkörrel való felruházása, aminek birtokában fegyelmi jogkörrel rendelkezik a tanulmányi kötelezettségeit nem teljesítő vagy fegyelemsértő hallgatóval szemben, egészen az évismétlés elrendeléséig, sőt, az oktatásból való kizárásig. Emellett elöljárói segítséget kért a fegyvernemi parancsnokok, illetve szolgálati ágak főnökei felelősségtudatának felkeltése terén is, különösen a miniszter által biztosított szabad idő csorbítatlansága és a csapatoknál szervezendő konzultációk terén.

Az akadémiaparancsnok állásfoglalást kért abban a vonatkozásban is, hogy a volt Petőfi Akadémia hallgatói továbbra is a politikai helyettesi tematika alapján folytassák-e és fejezzék-e be tanulmányaikat. Akik viszont a parancsnoki tagozaton kívánják folytatni, azok egy évfolyammal alacsonyabbra soroltassanak be.

Ami az 1957. november 1-jével induló új kiképzési év várható létszámhelyzetét illeti:

- a parancsnoki tagozat III. évfolyamán 82, a II-on 37 hallgató tanult, az I. évfolyamra pedig felvehető 40 összfegyvernemi, avagy 20 összfegyvernemi, valamint 10–10 tüzér, légvédelmi tüzér, műszaki és híradó, összesen 60 hallgató;
- a politikai helyettesi tagozat IV. évfolyamán 24, a III-on 32, a II-on 28 hallgató tanul, s 20 fő vehető fel az I. évfolyamra.

397 HL MN 102/03. 407. ő. e. 2. Karhatalmi Ezred 45. sz. parancs (1957. 04. 09.)

398 HL MN 1959/T–172. ő. e. (1957. 04. 23.)

Csémi Károly alezredes (ezredes)

Tóth Lajos vezérőrnagy

A csatolt mellékletekből kiderül, hogy ekkor volt levelező hallgató:

- az I. évfolyam tüzér osztályában Siska József százados (később vezérőrnagy, hadsereg tüzérfőnök), a hadtáposztályában pedig Pisztrai László alezredes (ezredes, a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola /ZMKMF/ fakultásparancsnoka) és Generál Tibor százados (alezredes, a ZMKA főtanára, a hadtudomány kandidátusa, turkológus, szépíró);
- a II. évfolyam összfegyvernemi osztályában Strahl Sándor alezredes (ezredes, a Politikai Főcsoportfőnökség osztályvezetője), Naményi Pál és Imre Gábor alezredesek; a tüzér osztályban Bissi (helyesen: Bisi) Tibor alezredes (ezredes, a KLKF parancsnokhelyettese), valamint a hadtáp osztályban Ikker Antal ezredes (hadsereg hadtápfőnök);
- a III. évfolyam összfegyvernemi osztályában Szűcs Ferenc ezredes (a „gyerököm", altábornagy, MN felderítő csoportfőnök), Sárközi Sándor alezredes (vezérőrnagy, az MN felderítő csoportfőnöke) és Bakity Boldizsár százados; a páncélososztályban Polgár Ervin őrnagy (vezérőrnagy, felderítő csoportfőnök); a tüzér osztályában Papp Albert alezredes (ezredes, a ZMKA parancsnokhelyettesének főmunkatársa) és a híradó osztályban Susa István alezredes (ezredes, a ZMKMF tanszékvezetője);
- a *rövidített képzés* I. és II. évfolyamán Szanati József alezredes (ezredes, a Vezérkar egyik leghosszabb ideig foglalkoztatott szakembere, a hadtudomány kandidátusa), Trepper Iván ezredes (később a ZMKA parancsnok szárazföldi-

összfegyvernemi helyettese), Drapál Ferenc alezredes (vezérőrnagy, szervezési csoportfőnök), Szentkirályi Frigyes alezredes (ezredes, a ZMKA fakultásparancsnoka) és Kálazi József alezredes (vezérőrnagy, hadseregparancsnok, személyügyi főcsoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje);
- a ZMKA állományába tartozó, a *rövidített képzésben* 1956. októberben vizsgázottak között: Móricz Lajos alezredes; Damó László és Lex Mihály őrnagyok; Pusztai János, Enzsöl Gyula és Szili Ferenc századosok;a volt Petőfi Akadémia I. évfolyamán Tarcsai Tibor őrnagy (vezérőrnagy, az MSZMP MN-i Bizottságának első titkára, személyügyi főcsoportfőnök); II. évfolyamán Rataj Endre őrnagy (ezredesként hosszú évtizedeken át volt a ZMKA politikai gazdaságtan, majd a politikai gazdaságtan és hadigazdaságtan tanszékének vezetője. Az ő vezetésével született meg a hadigazdaságtan tantárgy); a III. évfolyamán Pataki István főhadnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese, a hadtudomány kandidátusa); IV. évfolyamán Miskolci Ferenc alezredes (ezredes, az Egyesített Tiszti Iskola /ETI/ parancsnokának politikai helyettese, akit szeretetteljes, atyáskodó stílusáért „a lelkipásztor" titulust kapta a növendékektől); Szabó Jenő (ezredes, a ZMKA munkásmozgalom története tanszék vezetője, dr. univ.), Szántó Mihály (ezredes, agitációs és propaganda csoportfőnök-helyettes) és Bánfi Mihály századosok (ez utóbbi ezredes, a ZMKA fakultásparancsnoka);
- s végül az államvizsgázó csoportban Pesti Endre, Liszt Vilmos és Ványai Sándor ezredesek.

Az akadémiaparancsnok által felvetettek döntő többségével egyetértett – a távol lévő vezérkari főnök nevében – Tóth Lajos ezredes, hadműveleti csoportfőnök. Ugyanakkor állást foglalt abban, hogy:

- vissza kell állítani a fegyvernemi képzést, nem lehet kizárólagossá tenni az összfegyvernemit;
- a levelező oktatásban is maradjon meg a politikai helyettesi tagozat;
- az új tanévben a politikai helyettesek számára is kell I. évfolyamot indítani 20 fővel;
- nem járult hozzá a híradó I. és II. évfolyamok évzáró vizsgáinak december 1–15-re történő elhalasztásához, ezeket is be kell fejezni szeptember 30-ig;
- *elvként* elfogadta a levelező oktatásra jelentkezők felső korhatáraként a 45 évet, de szükségesnek tartotta az egyéni elbírálás lehetőségének fenntartását is.

Az akadémia parancsnoka 1957. április 27-ére tanulmányi értekezletet hívott össze, ahol az érintett vezetőktől 15–15 perces jelentéseket kért a személyi problémákról, az új tanárok elméleti és módszertani felkészültségéről, van-e lemaradás az oktatásban, a kidolgozói munka helyzetéről és az „előretartás" mértékéről (hány héttel tart előbbre a kidolgozásban, az oktatáshoz viszonyítva? – Sz. M.), a módszertani kiképzés helyzetéről, a tanulmányi és alaki fegyelemről, a személyi állomány hangulatáról, az anyagi helyzetről, valamint a kérelmekről és javaslatokról.[399]

399 HL MN 102/03. 407. ő. e. 2. Karhatalmi Ezred 53. sz. parancs (1957. 04. 24.)

Csémi Károly ezredes az 1957. május 2-án kelt parancsában[400] jelentette be, hogy „A 2. Forradalmi Karhatalmi Ezrednek az 1. önálló forradalmi honvéd tiszti ezredbe történő beolvadása alkalmával a mai napon az ezredparancsnokságot Baranya László ezredesnek, az 1. önálló forradalmi honvéd tiszti ezred parancsnokának átadtam." Ezzel befejeződött az akadémia és tisztjei „kettős rendeltetése", a tanárok csak az oktatásra koncentrálhattak. Talán nem közömbös az akadémia volt, meghurcolt parancsnokának, Márton András altábornagynak az a 4 évtizeddel későbbi megállapítása, miszerint: „Sokan úgy döntöttek... vállalják a karhatalmi szolgálatot... Biztosan nem kegyetlenkedtek... az akadémia tisztjei jelenlétükkel garantálták az emberséges bánásmódot. Egyébként ebben bíztam is. Nem hallottam utólag – s azóta sem –, hogy az akadémia valamelyik tagja is visszaélt volna helyzetével, vagy részt vett volna a bosszúállásban."[401]

Az akadémia parancsnoka fontosnak tartotta az új tanárokkal való találkozást is. Ezért az 1956. október 15-e után oktatói beosztásba kerülteket május 22-én délutánra – bármilyen kérdéskört érintő – „elvtársi beszélgetésre" invitálta a Díszterembe.[402]

A „csonka kiképzési év" feladatainak végzésén túl, egyéb „céltanfolyamok" megszervezése is hárult az akadémiára. Így Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök a 0130/1957. Szerv. és M. Csf. sz. rendeletével[403] 20 tisztet osztott be a *szervezési és M. tagozat* kiegészítő tiszti tanfolyamára. A tagozatparancsnoknak május 21-re kellett felkészülnie a hallgatók fogadására, illetve az oktatás megindítására.

A március végi bizottsági ellenőrzés jegyzőkönyvében (*Lásd a 390. számú lábjegyzetet!*) megfogalmazott javaslatok többségét – mint láttuk a lapszéli megjegyzésekből – a vezérkar elfogadta. Hivatalosan azonban a 0412/M.N.V.K. Hadműveleti Csf-ség (1957. 06. 13.) sz. iratban[404] foglaltak állást. Ebben – a „Vorosilov" Akadémián tanuló vezérkari főnököt helyettesítő – Tóth Lajos (immár) vezérőrnagy[405] jóváhagyta a javaslatokat egy kivételével: szemben az említett „széljegyzettel", most úgy látta, hogy „a ZMKA. pk-ának nem kell nagyobb fegyelmi jogkör, adott esetben éljen a Szervi Határozványban lerögzített jogkörével".

Az akadémia parancsnoka június 19-én intézkedett az év végi és államvizsgák tantárgyaira vonatkozóan.[406] E szerint:

- a *társadalomtudomány tagozat* II. évfolyamán politikai gazdaságtan, harcászat (írás- és szóbeli, a továbbiakban Í–Sz.), valamint orosz nyelv (Í–Sz); III. évfolyamán politikai gazdaságtan, filozófia és orosz nyelv (Í–Sz). Államvizsgázó osztály nem volt.
- *minden fegyvernemi tagozaton egységesen:*
- a II. évfolyamon nemzetközi munkásmozgalom története, politikai gazdaságtan*, harcászat (Sz)* és orosz nyelv (Í –Sz) */A *-gal jelzett tantárgyakból már lezajlottak a vizsgák – Sz. M./.* Ezeken kívül vizsgázni kellett a *tüzér tagozat* légvédelmi tüzér osztályában tüzér lövéstanból, (II. éves repülőosztály nem volt – Sz. M.), a *légvédelmi tagozaton* légvédelmi tüzér lőkiképzésből, a *műszaki tagozaton* mechanikából, a *híradó tagozaton* rádiótechnikából*, a *vegyi tagozaton* fizikából*, a *hadtáp tagozaton* ruházati ellátószolgálatból, valamint szállítószolgálatból. (II. éves páncélos-, illetve repülőosztály nem volt – Sz. M.);
- a III. évfolyamon nemzetközi munkásmozgalom története, magyar munkásmozgalom története*, harcászat (Sz)*, orosz (Í–Sz). Ezeken kívül vizsgázni kellett az *összfegyvernemi tagozat* páncélososztályában páncéloslőkiképzésből, a *tüzér tagozaton* tüzér lövéstanból, a *légvédelmi tagozat* légvédelmi tüzér osztályában légvédelmi tüzér lőkiképzésből, a repülőosztályában harcászatból (Sz)** /*** Most kellett letenni, korábban nem vizsgáztak ebből –Sz. M./,* a *műszaki tagozaton* harcászatból (Sz)** és földalatti erődítésből, a *híradó tagozaton* harcászatból (Sz)** és katonai rádióállomás-ismeretből, a *vegyi tagozaton* nem volt III. évfolyam, a *hadtáp tagozaton* pedig anyagnyilvántartásból;
- államvizsgázni kellett mindenkinek a marxizmus-leninizmus alapjaiból, valamint harcászatból, továbbá a *tüzér tagozaton* lövéstanból, a *légvédelmi tagozat* légvédelmi tüzér osztályában légvédelmi tüzér lőkiképzésből, a *hadtáp tagozaton* pedig hadtáp ellátószolgálatból. (A *műszaki*, a *híradó*, valamint a *vegyi tagozatokon* nem volt államvizsgázó osztály – Sz. M.).

A honvédelmi miniszter a július 6-án kelt 0254(0857/Szü.) számú parancsával[407] 20 tisztet (köztük Kazai Barna őrnagyot – később vezérőrnagy, az ETI parancsnoka, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) vezényelt a ZMKA *Szervezési és M. Tagozat* Előkészítő tanfolyamára, hogy a nyelvi felkészítést követően megkezdhessék tanulmányaikat különböző szovjet tanintézetekben.

Az akadémia parancsnoksága a július 10-i 056. számú parancsában[408] tájékoztatta a tiszti állományt a személyügyi csoportfőnök 0156. számú parancsáról, melyből megtudható, hogy az 1957/58. kiképzési év I. évfolyamának *3 éves* összfegyvernemi, felderítő, páncélos-, hadtáp, illetve *4 éves* tüzér, légvédelmi tüzér, híradó, műszaki és vegyivédelmi képzésére jelentkezhetnek – az elöljáró parancsnokok útján – mindazok az „általában" 35. életévüket be nem töltött századosok (kivételes esetben főhadnagyok), akik:

- század-/üteg-, vagy ezekkel azonos, illetve magasabb beosztást töltenek be legalább 3 éve;
- eddigi minősítésük pozitív;
- „az ellenforradalom időszakában tanúsított magatartásuk nem esik kifogás alá, felülvizsgáló bizottság előtt nem voltak";
- középiskolai végzettséggel vagy ezzel azonos általános műveltséggel rendelkeznek (ez utóbbi fél mondatot nem értelmezték. Talán a technikumi, esetleg a szakmunkásképzői végzettségre gondolhattak? – Sz. M.) és
- egészségügyi szempontból alkalmasak.

400 HL MN 1961/T–33. ő. e. A 2. Forradalmi Karhatalmi Ezred PK-ának 036. sz. parancsa (1957. 05. 02.)
401 Sári Katalin: Ezredesként a forradalomban. Honvéd Kiadó, 1998. 68–69. o.
402 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 69. sz. parancs (1957. 05. 17.)
403 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 043. sz. parancsa (1957. 05. 20.)
404 HL MN 1959/T–172. ő. e. (1957. 06. 13.)
405 HL MN 1967/T–57-58/I. ő. e. 0101. HM parancs (1957. 04. 27.)
406 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 051. sz. parancsa (1957. 06. 19.)
407 Uo. A ZMKA PK-ának 058. sz. parancsa (1957. 07. 19.)
408 HL MN 1961/T–33. ő. e.

Az érintettek az akadémia 137. számú parancsából[409] értesülhettek a Hadműveleti Csoportfőnökség augusztus 1-jén kelt 154/Ki.–1957. számú rendeletéről, amely a polgári tanárok óranormáját szabályozta az alábbiak szerint:

- az 1956/57. rövidített (már nem csonka! – Sz. M.) kiképzési évre külön nem állapítanak meg óratartási kötelezettséget;
- az 1957/58. kiképzési évben a tanszékvezetők részére fő- és melléktárgyból 240, vegyes tantárgyból 300 óra; tanszékvezető-helyettesek részére bármely tárgyból 360 óra; míg a főtanárok és tanárok részére – a tanszékvezetői felsorolásnak megfelelően – 820, 900, illetve 860 óra.(!!!)

A részletes tanmenet szerinti egy tanóra egy órának; egy konzultációs óra fél órának; az írás- és szóbeli vizsgák egy órája egy órának, a levelező hallgatók dolgozatainak elbírálásakor fél óra/feladat számolható el.

Az akadémia a 0853/ZMKA pság. (1958. 04. 14.) számú kimutatásban[410] rögzítette a levelező hallgatók 1957. augusztus 8-i helyzetét. Ez – az alábbi, fontosabb személyeket érintő eltérésekkel – alapvetően megegyezik a *398. számú lábjegyzetben* foglaltakkal:

- az I. évfolyam hadtáp osztályából kimaradt Pisztrai László alezredes; a II. évfolyam összfegyvernemi osztályában már nem szerepel Szomolányi Ervin ezredes, Pusztai János és Gutheil Jenő százados, viszont bekerült Strahl Sándor alezredes; a tüzér osztálya kiegészült Enzsöl Gyula századossal; a műszaki Szili Ferenc őrnaggyal, a hadtáp osztály pedig Damó László és Lex Mihály őrnagyokkal; a III. évfolyam összfegyvernemi osztályába „beverekedte magát" a későbbi honvédelmi miniszter: Oláh István[411] alezredes, kimaradt a tüzér osztályból Papp Albert alezredes. (Az akadémia oktatóinak „beemelése" a „normál" levelező oktatásba csak látszatsiker, hiszen Damó és Lex őrnagyok; Gutheil, Pusztai, Enzsöl és Szili századosok /ez utóbbi időközben lépett elő őrnaggyá – Sz. M./ számára áprilisban engedélyezték a rövidített képzésben való részvételt!);
- a politikai helyettesi II. évfolyamról kimaradt Rataj Endre őrnagy, a III-ról Pataki István főhadnagy, a IV-ről Szabó Jenő, Szántó Mihály és Sterl István századosok (mindannyian a volt Petőfi Akadémia, s ekkor a ZMKA társadalomtudományi oktatói – Sz. M.), valamint Miskolci Ferenc alezredes és Bánfi Mihály százados. Bekerült viszont a IV. évfolyamra Kaszás Ferenc alezredes (később vezérőrnagy, személyügyi főcsoportfőnök);
- a gyorsított (korábban: rövidített) tanfolyam I–II. évfolyamáról kimaradt Házi Sándor vezérőrnagy, Trepper Iván ezredes, Szanati József és Szentkirályi Frigyes alezredes, bekerült viszont Demtsa Pál ezredes, Reményi Gyula alezredes és Szendi József alezredes (ezredes, hadosztály tüzérfőnök, a hadtudomány kandidátusa);

409 HL MN 102/03 407. ő. e. (1957. 08. 08.)
410 HL MN 1958/T–13. ő. e. (1957. 08. 08.)
411 Oláh István (1926–1986) hadseregtábornok, honvédelmi miniszter, a kor egyik legkiemelkedőbb katonai vezetője. A ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje.

- 14 fő – köztük Köteles Jenő vezérőrnagy, Róka Mihály ezredes (vezérőrnagy, MN hadtápfőnök, miniszterhelyettes), Stráhl Sándor és Kerekes Imre alezredesek, Kiss Lajos alezredes (vezérőrnagy, a Magyar Honvédelmi Szövetség /MHSZ/ főtitkára) és Papp Dezső őrnagy (vezérőrnagy, az MSZMP Néphadseregi PB első titkára) – számára kötelezővé tették a vizsgák 1957. szeptember 30-ig történő letételét a II. évfolyam anyagából, s végül:
- Ugrai vezérőrnagy engedélyezte, hogy az 1956. évi gyorsított levelező hallgatói névjegyzékből kimaradtak közül 7 fő (pl. Szentkirályi és Pisztrai alezredesek) „rendes" levelező képzésre felvétessenek.

A honvédelmi miniszter 1957 augusztusában határozta meg az akadémia 1957/58. kiképzési évétől kezdődően érvényes kiképzési időszakokat.[412] E szerint a képzési idő az *alaptagozaton* az összfegyvernemi, a felderítő-, a páncélos- és a hadtáphallgatók számára *3 év,* míg a politikai helyettesi, a tüzér-, a légvédelmi tüzér-, a műszaki, a híradó- és a vegyi hallgatók részére *4 év.* A *levelező tagozaton* a fenti kiképzési időintervallumok egy-egy esztendővel megnőnek, így itt a képzési idő *4,* illetve *5 évre nő.*

E parancs, valamint az ezen alapuló vezérkari főnöki rendelet szerint az egyes évfolyamok befejezése a következőképpen alakul:

1. Az *alaptagozaton*
   - a jelenlegi III. évfolyam hallgatóit – a politikai helyettesi, a műszaki és a híradó kiképzésben részt vevők kivételével – az eredeti tervnek megfelelően, 1957. november 30-ig kibocsátják;
   - a *társadalomtudományi,* a *műszaki,* valamint a *híradó tagozat* III. évesei már a *4 éves* tematikai program alapján folytatják tanulmányaikat és így, kibocsátásukra 1958 őszén kerül sor;
   - a jelenlegi II. évfolyam hallgatói a *vegyi tagozat* kivételével – a szerint, hogy *3,* avagy *4 éves* képzésben vesznek-e részt, 1958, illetve 1959 őszén avattatnak fel;
   - a *vegyi tagozat* jelenlegi II. éves hallgatói még a régi *3 éves* tematikai program szerint fejezik be tanulmányaikat 1958 őszén.
2. A *levelező tagozaton*
   - a jelenlegi III. évesek – a *híradó,* a *műszaki* és a *társadalomtudományi tagozatok* kivételével, illetve a volt Petőfi Akadémia IV. évfolyamos hallgatóit – az eredeti terv szerint – 1957. november 30-ig kibocsátják;
   - az I. és II. évfolyam összes hallgatója, valamint a III. éves politikai helyettesi, műszaki és híradó hallgatók menet közben áttérnek az új rendszerű *4,* illetve *5 éves* képzésre.

A fentiekben elrendeltek azonban nem vonatkoznak azokra, akiknek a vezérkari főnök a 0368/1957. számú rendeletében engedélyezte az akadémia gyorsított levelező tanfolyamának az elvégzését.

412 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 063. sz. parancsa (1957. 08. 09.)

Az 1957/58. kiképzési év I. évfolyamára történő felvételi vizsgáztatást a szeptember 2–14. időszakra tűzte ki az akadémia parancsnoka.[413] A felvételizőket 50–60 fős csoportokba szándékozták beosztani, s a felvételi eljárásra 2 napot szántak csoportonként: az első nap délelőttjén orvosi vizsgálat, délután általános ismereti felvételi, a második nap délelőttjén szóbeli felvételi vizsga katonai, hadműveleti és szakmai témákból, délután pedig káderezés.

A felvételi vizsga tantárgyai: társadalomtudomány, fegyvernemi alapismeretek, történelem, tereptan, földrajz, orosz nyelv, magyar nyelv, mennyiségtan, fizika–kémia (csak a légvédelmi tüzér- és a híradótisztek részére). Az utolsó háromból írás-, az előzőekből viszont szóbeli vizsgát kell tenni.

A politikai helyettesi levelező oktatás 14 hallgatója 1957. július 12-én tett sikeres államvizsgát. Közülük „Kitüntetéses oklevél aranyéremmel" fejezte be tanulmányait Zágoni Ernő (később ezredes, a hadtudomány kandidátusa, a ZMKA parancsnok társadalomtudományi helyettese) és Szabó Jenő százados (ezredes, a ZMKA munkásmozgalom története tanszék vezetője, dr. univ.), „Kitüntetéses oklevél"-lel pedig Mikecz Ferenc őrnagy és Tóth Béla főhadnagy, „Oklevel"-et kapott – egyebek között – Rataj Endre őrnagy, Bálint János (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese), Bánfi Mihály, Szántó Mihály és Juhász István százados (ez utóbbi később alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese), valamint Pataki István főhadnagy. (Tehát itt a magyarázat, miért maradtak ki a *410. számú lábjegyzetben* szereplő névsorból – Sz. M.) A „Kitüntetéses oklevél aranyéremmel" teljesítményért 2, a „Kitüntetéses oklevél"-ért egyhavi illetmény járt elismerésül.[414]

Az akadémia vezetésének odafigyelését bizonyítja az a tény is, hogy Csémi Károly ezredes parancsban rögzítette a diplomamunkák kidolgozásával kapcsolatos helyzetet és feladatokat.[415] Ebben megállapította, hogy a kidolgozás alapvetően rendben folyik. Mind határidő-fegyelemben, mind minőségben kiemelkedően teljesítenek a *tüzér tagozat* hallgatói, ugyanakkor nagy a lemaradás a *légvédelmi tagozaton,* de kisebbek előfordulnak *más tagozatokon* is. Ezért arra utasította a tagozatparancsnokokat, hogy az évfolyamparancsnokok, az osztályfőnökök és a konzultáns előadók bevonásával szüntessék meg a lemaradásokat, és hassanak oda a minőség javítása érdekében. Az így kialakult helyzetről az augusztus 27-i tanulmányi értekezleten tegyenek jelentést.

A 069. számú akadémiaparancsnoki parancsban[416] nagyon alaposan, 7 oldalon részletezték a II., illetve a politikai helyettesi, a műszaki és a híradó III. éves hallgatók évzáró vizsgáira való felkészülés, valamint végrehajtás tartalmát, szabályait. A felkészülés időszakában 07.30–13.30-ig, illetve 15.30–19.30-ig tartott a kötelező önképzés, a vizsgák pedig 08.00–14.00-ig zajlottak. A vizsgázók díszöltözetben (kamgarn öltöny, bokszcsizma, drapp ing, derékszíj vállszíjjal, kitüntetés eredeti formában) voltak kötelesek megjelenni.

A levelező hallgatók felvételi vizsgájának időpontjául 1957. szeptember 30-át és október 1-jét határozta meg az akadémia parancsnoksága.[417] Az első napon az

413 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 064. sz. parancsa (1957. 08. 14.)
414 Uo. A ZMKA PK-ának 065. sz. parancsa (1957. 08. 17.)
415 Uo. A ZMKA PK-ának 066. sz. parancsa (1957. 08. 21.)
416 Uo. A ZMKA PK-ának 069. sz. parancsa (1957. 09. 07.)
417 Uo. A ZMKA PK-ának 073. sz. parancsa (1957. 09. 20.)

Az akadémia delegációja Moszkvában (1956 után). Balról jobbra: Hegedűs György alezredes, tüzértanszék-vezető; Kolozsvári Sándor őrnagy, híradótanszék-vezető; Csémi Károly ezredes, akadémiaparancsnok; Both Jenő őrnagy, légvédelmitanszék-vezető; Farkas Róbert alezredes, a hadműveleti-harcászati tanszék vezetője; Stadler János alezredes, akadémiaparancsnok-helyettes

összfegyvernemi, a páncélos- és a hadtáptisztek (52 fő), a másodikon pedig a tüzér-, a légvédelmi, a műszaki és a híradótisztek (34 fő) felvételiznek társadalomtudományból, történelemből, fegyvernemi alapismeretekből, tereptanból, földrajzból, orosz nyelvből és mennyiségtanból (ez utóbbiból csak a tüzérek, légvédelmiek, műszakiak és híradók).

Az 1956/57. kiképzési év befejezése alkalmából, október elején akadémiaparancsnoki parancsot[418] adott ki Csémi Károly ezredes. Ebben kifejtette: „A most befejezett 1956/57. kiképzési év az 1956 október–novemberi ellenforradalom miatt Akadémiánk életének eddig legnehezebb időszaka volt. Az ellenforradalom következtében a kiképzés 1956. december 1. helyett csak 1957. április 8-án kezdődhetett meg. A kiképzési év előkészítését a karhatalmi szolgálat ellátásával párhuzamosan, nehéz körülmények között és igen rövid idő alatt kellett végrehajtani. Erre az időre esett a »Zrínyi« és a volt »Petőfi« Akadémia egyesítése és az ezzel járó feladatok megoldása. Hátrányosan befolyásolta a kiképzési év előkészítését és az oktatás minőségi színvonalát az a körülmény is, hogy az Akadémia vezető káderei, tanári- és hallgatói állománya összetételében lényeges változások állottak be. Mindezek a nehézségek súlyos feladatok megoldása elé állították mind az Akadémia vezető kádereit és tanárait, mind pedig az Akadémia hallgatóit. Ennek ellenére meg

418 Uo. 201. f. A ZMKA PK-ának 076. sz. parancsa (1957. október eleje)

kell állapítani, hogy a súlyos feladatokkal terhes és a csaknem féléves kényszerkiesés következtében sok tekintetben feszített kiképzési évben végrehajtottuk a »Tematikai program«-okban előírt feladatokat és biztosítottuk a Honvédelmi Miniszter Elvtárs 057. sz. Parancsában megfogalmazott feladatok Akadémiánkra vonatkozó részének megvalósítását. Ezért az Akadémia teljes személyi állományának/,/ parancsnoki karának, politikai munkásainak, pártszervezeteinek, törzsbe beosztott tisztjeinek, tanári karának, hallgatóinak és polgári alkalmazottainak fáradhatatlan és lelkes munkájáért köszönetemet fejezem ki, a most szabadságra távozó hallgatóknak a jól megérdemelt szabadság idejére jó pihenést kívánok."

Azonban csak a hallgatók mentek szabadságra, az élet rendületlenül ment tovább, így intézkedni kellett a levelező hallgatók október 11-i pótfelvételi vizsgájára is.[419]

Révész Géza altábornagy, honvédelmi miniszter október 10-én jóváhagyta az akadémia új állománytábláját.[420] Ebben az előzőhöz képest az a legszembetűnőbb változás, hogy megszűntek az alig néhány hónapja felállított *tagozatok,* a tanszékek (hadműveleti és harcászati; tüzér; légvédelmi; műszaki; vegyi; híradó; hadtáp; magyar és nemzetközi munkásmozgalmi; politikai gazdaságtan; dialektikus és történelmi materializmus; katonai és politikai nevelési; egyetemes és magyar történelem; hadművészet története; tereptan és katonai földrajz; technikai; szervezési és mozgósítási; testnevelési; általános ismereti) ismét önállóak lettek, létrejöttek az *összfegyvernemi,* illetve a *fegyvernemi fakultások.*

A tudományos, szolgálati és szépirodalmi könyvtár – szépirodalmi és politikai könyvtár néven – a tanulmányi osztály alárendeltségéből átkerült a politikai osztályéba. Helyette a tudományos osztály megkapta a sokszorosító alosztályt. A közigazgatási osztály megszűntével önállósult a T. és szolgálati könyvtárt, illetve a térképtárat magában foglaló ügyviteli iroda, az őrszázad pedig a most létrehozott laktanyaparancsnokság alárendeltségébe került. A hadtáptól kikerült az üzemanyag-szolgálat, de megkapta a tiszti étkezdét, a technikai szolgálatból létrehozott technikai osztály viszont magában foglalta a tüzér fegyverzeti, a gépjármű-, valamint az üzemanyag-szolgálatot.

A – csehszlovák katonai akadémiai gyakorlatból átvett – *tagozatrendszer* bukásának fő oka az volt, hogy a hallgatókkal való közvetlen és folyamatos foglalkozás; a személyes, a fegyelmi, a családi és egyéb ügyek kezelése elvonta a tagozatparancsnokok és tanszékvezetők figyelmét, energiáját az érdemi irányítástól, így kevesebb időt, valamint gondot fordíthatott a minőség fokozására, a tananyagfejlesztésre, az irányításra és ellenőrzésre, a tudományos élet szervezésére – művelésére, a módszertani munkára stb. Nem sikerült viszont megteremteni az oktatás és nevelés egységét sem, sőt akadályozta az akadémiaparancsnokság egységes irányítószerepének érvényesülését is.

Ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy a *tagozatrendszer* csak a fenti formájában szűnt meg, hiszen az *összfegyvernemi fakultáson* belül létrejött *csak a hallgatói évfolyamokat összefogó összfegyvernemi,* továbbá *politikai helyettesi,* valamint *hadtáp tagozat.* A *fegyvernemi fakultás* alárendeltségében működött a *tüzér,* a *légvédelmi és vegyi,* illetve a *műszaki és híradó tagozat.*

419 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 183. sz. parancs (1957. 10. 07.)
420 HL MN 1967/T–176. ő. e. (1957. 10. 10.), valamint 181. ő. e. (1957. 10. 10.)

Az akadémia fokozódó megbecsülése kifejeződött abban, hogy a tanszékvezetői státusok egységesen ezredesire, a fakultásparancsnokiak ezredes–vezérőrnagyira módosultak. A növekvő követelmények hatására az akadémiaparancsnok tudományos és harcászati helyettese beosztás helyett rendszeresítették az akadémiaparancsnok tanulmányi és általános helyettese, illetve az akadémiaparancsnok hadműveleti, harcászati és tudományos helyettese munkaköröket.

A személyi állomány összetétele a következőképpen alakult: egy tábornok, 406 (az 1957. márciusi állománytáblához képest +77) tiszt, 48 (+32) tiszthelyettes, 15 (+11) tisztes, 70 (+14) honvéd, 640 (+300) MN-i és 16 BM határőr hallgató, valamint 419 (+ 35) polgári alkalmazott. Tehát az akadémia összlétszáma – a márciusi 1141 főről – 1599 fő + 16 határőrre nőtt.

Ami a rendfokozatok megoszlását illeti: az állománytábla effektíve egy vezérőrnagyi, 23 ezredesi, 47 alezredesi, 167 őrnagyi, 154 századosi és 14 főhadnagyi státuszt biztosított.

A hallgatói megoszlást az alábbi táblázat tartalmazza:

Megnevezés	I. évfolyam	II. évfolyam	III. évfolyam	IV. évfolyam	T. tanfolyam	Összesen
Gk. löv.,pc	90+8*	–	52	–	–	142+8*
Felderítő	18	–	–	–	–	18
Politikai h.	36+5*	36	30	30	–	132+5*
Tüzér	54	–	34	–	–	88
Légvédelmi	36	–	20	–	–	56
Műszaki	18	–	13	6	–	37
Híradó	30+1*	–	12	5	–	47+1*
Vegyi	15	–	13	–	–	28
Hadtáp	18+2*	–	14	–	–	32+2*
Szerv. és M.	–	–	–	–	60**	60
Összesen:	**315+16***	**36**	**188**	**41**	**60****	**640+16***

* BM határőrhallgató
** +40 főt vezényléssel a kiegészítő parancsnokságok biztosítanak

A honvédelmi miniszter 1957. október 14-én kelt 0420. számú beiskolázási parancsa[421] tartalmazza az 1956-ban, illetve 1957-ben sikeres felvételi vizsgát tett, s tanulmányaikat 1957. november 1-jén megkezdő hallgatók névsorát. *Gépkocsizó lövész és páncélos tagozatra* (gondolom, ez alatt az *összfegyvernemi* tagozatot értették a Személyügyi Csoportfőnökség munkatársai – Sz. M) – a fent állománytáblában rendszeresített létszámhoz képest +5 tisztet – 95 főt iskoláztak be, köztük olyan, a Magyar Néphadseregben, illetve a katonai felsőoktatásban kiemelkedő szerepre szert tevő személyeket, mint Kerékgyártó Béla százados (vezérőrnagy, hadosztályparancsnok), Szanati József alezredes (tehát ő ilyen formában került vissza az akadémiai képzésbe – Sz. M.), Androvits Lajos főhadnagy (ezredes, a

421 HL MN 1967/T–58/II–59/I. ő. e. (1957. 10. 14.)

KLKF tanszékvezetője), Gyurgyik József százados (alezredes, a ZMKA főtanára), Szalai József alezredes, a ZMKA tanszékvezetője, Gindert Károly őrnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese) és Nárai István százados (altábornagy, kiképzési főfelügyelő, a ZMNE „Pro Militum Artibus" posztumusz kitüntetettje). A felderítő szakra a tervezett 18, a *tüzér tagozatra* 54 fő került be, köztük Erdei László százados (ezredes, hadosztály tüzérfőnök, a KLKF parancsnokhelyettese) és Tessedik (több iratban – hibásan – Tesedik) Győző százados (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője). A *légvédelmi és vegyi tagozatra* 37 (+1) fő légvédelmit, egyebek mellett Bimbó József őrnagyot (ezredes, az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) osztályvezetője, a hadtudomány kandidátusa), Stock János alezredes (altábornagy, légihadsereg-parancsnok, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) és Korényi Tibor százados (ezredes, az MN légvédelmi rakéta- és tüzérfőnöke), illetve vegyivédelmi képzésre 10 (–5) főt iskoláztak be, köztük Lohn Ferenc főhadnagyot (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese). *Politikai munkás tagozatra* a tervezett 36 fő jutott be. A *műszaki és híradó tagozat* műszaki szakán 3 fővel kevesebb, 15 fő kezdhette meg tanulmányait, mint pl. Léka Gyula százados (vezérőrnagy, MN műszaki főnök, a hadtudomány kandidátusa), míg magasabb szintű híradó tanulmányait a tervezett 30 tiszt kezdhette meg, köztük Lindner Miklós százados (vezérőrnagy, MN-híradófőnök, a hadtudomány kandidátusa) és Nyári György főhadnagy (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője). *Hadtáp tagozatra* 18 tiszt került be, pl. Kapus Gyula főhadnagy (vezérőrnagy, hadsereg-hadtápfőnök), Györkei Kálmán százados (ezredes, a KLKF PK hadtáphelyettese) és Kajtár László hadnagy (aki honvédtól az ezredesi rendfokozatig a ZMKA-n szolgálva jutott el az akadémiaparancsnok hadtáphelyettese beosztásig). Összességében tehát, az állománytáblában engedélyezettnél 2-vel kevesebb, 313 tiszt kezdhette meg magasabb szintű tanulmányait a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1957 őszén.

Révész altábornagy 1957. október 18-án, a 0058. számú parancsában[422] szabta meg az 1957/58-as kiképzési év feladatait. Ebben az akadémia elé feladatul állította, hogy:

- tartson lépést a harcászati és a hadműveleti művészet fejlődésével;
- a hallgatók tanulják meg a tömegpusztító fegyverek alkalmazásával folytatandó harc megtervezésével, megszervezésével és vezetésével kapcsolatos kérdéseket;
- nevelje a hallgatókat kezdeményező, öntevékeny parancsnokokká, küszöbölje ki az oktatásban a sablont;
- fegyverezze fel a hallgatókat konkrét elméleti és gyakorlati tudással;
- harci sajátságuknak megfelelően dolgozza fel a gépkocsizó magasabbegységek, egységek és alegységek harcászati alkalmazásának kérdéseit a különböző harcmódokban, tömegpusztító fegyverek alkalmazása esetén.

Az akadémia személyi állománya 1957. október 26-án ünnepélyes keretek között fogadta – az ismét a Telefongyár által adományozott – új címerrel kihímzett csapatzászlaját.[423]

422 HL MN 1957/T–88/1. ő. e. (1957. 10. 18.)
423 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 196. sz. parancs (1957. 10. 24.)

Oláh István alezredes (jobbról a második) a ZMKA „csonka" kiképzési évének kibocsátó ünnepségén (1957. 12. 02.)

Az akadémia illetékesei parancsban[424] intézkedtek a *levelező fakultás* III., valamint a politikai helyettesi IV. év folyam hallgatói év végi és államvizsgáinak előkészítése, illetve november utolsó harmadában történő lebonyolítása tekintetében. A vizsga ünnepélyessége annyiban csökkent, hogy most a kitüntetéseket szalagsávon kellett viselni.

A honvédelmi miniszter október 30-i, 0460. számú parancsával[425] beiskolázott a *társadalomtudományi tagozat* (az állománytábla szerint *politikai helyettesi* tagozat – Sz. M.) I. évfolyamára 15 főt – köztük Penczner Bertalan századost (alezredes, a ZMKA főtanára, dr. univ.); a II. évfolyamára 17 tisztet, egyebek mellett Juhász Mihály századost (ezredes, a ZMKA fakultásparancsnoka) és Száraz Ferenc századost (alezredes, a ZMKA MSZMP Hallgatói Fakultás PB-titkára), valamint 5 főt a III. évfolyamra. (A parancsból csak az tűnik ki, hogy eddig a többségük karhatalmi szolgálatot látott el, Száraz Ferenc nyugállományú alezredestől pedig az tudható meg, hogy ezek a tisztek korábban a Petőfi Akadémia hallgatói voltak, s most nyílt mód tanulmányaik folytatására – Sz. M.)

Csémi ezredes az október 31-én kelt 084. számú parancsában[426] intézkedett – a honvédelmi miniszter által jóváhagyott 01260/1957.s–Be.sz. intézkedés kapcsán az *alaptagozat* hallgatóinak november utolsó harmadában esedékes – diplomafeladat-védésére és államvizsgájára.

424 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK-ának 082. sz. parancsa (1957. 10. 28.)
425 HL MN 1967/T–58/II–59/I. ő. e. (1957. 10. 30.)
426 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1957. 10. 31.)

Az akadémia mindennapjaiba enged betekinteni a 207. számú akadémiaparancs[427], melyből kitűnik, hogy a kórházépületben lévő fürdőt a bentlakó összfegyvernemi hallgatók szerdán és csütörtökön 20–22, a fegyvernemiek pénteken és szombaton ugyanebben az időpontban, a sorállomány szerdán és csütörtökön 13–15, a női polgári alkalmazottak hétfőn és pénteken 14–15, a férfi polgári alkalmazottak pedig hétfőn és pénteken 16–18 óráig vehették igénybe.

A honvédelmi miniszter a 0586. számú parancsával[428] – november 11-i hatállyal – újabb 10 tisztet vezényelt hallgatónak a *szervezési és M. tagozatra.* (A tagozat örökké él! Az állománytáblában ilyen néven csak tanszék szerepel – Sz. M.)

A 088. számú akadémiaparancsnoki parancs[429] intézkedett a *levelező fakultás* (ilyen nem található az állománytáblában, csak a tanulmányi osztályon, illetve a tanszékeken voltak levelező főelőadók és előadók! – Sz. M.) I–II., valamint a politikai helyettesi III., továbbá a „gyorsított A és B csoport" hallgatóinak év végi vizsgáira.

A Magyar Néphadsereg 1957. év őszi harcértékéről november 20-án készült – az Egyesített Fegyveres Erők (EFE) összefoglaló jelentésében is szereplő – 002305/Hadm. Csf-ség. (1957. 12. 27.) számú kimutatás[430] szerint az akadémiának 690 tiszt hallgatója volt.

Ami az évzáró vizsgák eredményeit illeti:[431]

Tantárgy	II. évfolyam	III. évfolyam	Végző III. évf.	Átlag
Társadalomtud.	4,03	3,94	3,89	3,95
Harcászat	4,18	4,60	4,30	4,36
Szakkiképzés	4,18	4,50	4,30	4,33
Orosz nyelv	4,24	4,15	4,23	4,20
Összátlag:	**4,16**	**4,30**	**4,04**	**4,16**

Megalapozott tudást bizonyítottak a diplomamunka-védések és az államvizsgaeredmények is:

Tantárgy	Összfegyvernemi	Tüzér	Légvédelmi	Hadtáp	Átlag
Diplomafea.	3,83	4,20	3,95	4,18	4,04
Társ.tud.	3,98	3,94	3,83	4,27	4,00
Harcászat	4,24	4,20	4,16	4,55	4,29
Szaktantárgy	–	4,35	3,75	4,63	4,24
Összátlag:	**4,02**	**4,17**	**3,92**	**4,41**	**4,13**

A jelentésben az szerepel, hogy 5 fő végzett „Kiváló diploma – Aranyéremmel", 10-en „Kiváló diplomá"-val, 86 tiszt kapott diplomát, s nem kapott diplomát 2 fő.

427 HL MN 102/03. 407. ő. e. (1957. 11. 06.)
428 HL MN 1967/T–59/II. ő. e. (1957. 12. 24.)
429 HL MN 1961/T–33. ő. e. (1957. 11. 15.)
430 HL MN 1962/T–11. ő. e. (1957. 11. 20.)
431 HL MN 19567/T–291. ő. e. A ZMKA PK helyzetjelentése. (1957. 12. 27.) 20. f.

Ugyancsak a tanév lezárásához kapcsolódóan – a vezérkari főnök 043. számú parancsa értelmében[432] – 1957. november utolsó harmadában végrehajtották az 1956 őszén elmaradt évzáró és államvizsgáit.
Az évzáró vizsgák eredményei:

Évfoly.	Pol.h.	Összfn.	Pc.	Tü.	Lgv.	Mű.	Hír.	Htp.	Évi átlag
I.	3,00	3,80	–	3,60	3,70	–	4,00	4,10	3,70
II.	3,30	4,16	–	4,60	4,00	3,00	4,00	3,80	3,84*
III.	4,00	4,63	4,75	2,88	–	4,00	3,30	4,10	3,95
IV.	4,01	–	–	–	–	–	–	–	4,01
Gyorsított A és B	– –	4,50 4,00	– –	– –	– –	– –	– –	– –	4,50 4,00

Az államvizsgák eredménye még pozitívabban értékelhető:

Évfolyam	Összfn.	Pc.	Tü.	Hír.	Htp.	Pol.h.	Átlag
III.	4,70	4,20	4,00	3,66	4,41	–	4,20
IV.	–	–	–	–	–	4,47	4,47

Mindezek alapján, 3 fő érdemelt ki „Kiváló diplomát – Aranyéremmel", 3 tiszt „Kiváló" diplomát, és 35-en „Diplomá"-t.

Révész Géza altábornagy, honvédelmi miniszter a december 2-án kelt 62. számú tiszti parancsában[433] – az e napon, Marosán György jelenlétében rendezett akadémiai kibocsátó ünnepség alkalmából – részesítette dicséretben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát „Arany" diplomával elvégzett Aradi Ede és Bakity Boldizsár őrnagyot (később ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, a hadtudomány kandidátusa), Simon János, Berkics László (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, az MN REVA-szolgálat létrehozója, főnöke), Hamar József (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője), Kiss Jenő, Sterl István és Tóth Tibor (altábornagy, vezérkarifőnök-helyettes, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) századost, továbbá a tanulmányikat „Kiváló" eredménnyel lezáró Szűcs Ferenc ezredest, Balogh Imre és Oláh István alezredest, Kiss Lajos, Kozma József és Varga József századost, valamint Elekes Lajos, Fekete György, Horváth Gyula, Kállai Lajos, Laki Zoltán, Novák Zoltán és Szabó I. József főhadnagyot.

Ugyancsak a honvédelmi miniszter külön parancsban[434] köszöntötte az akadémia végzett hallgatóit. Ebben rámutatott: „Az Akadémia megadta Önöknek azt a politikai, katonai és általános műveltséget, ami nélkülözhetetlen beosztásuk és feladataik ellátásához. A tanulás azonban nem ért véget, mert most a gyakorlati élet-

432 Uo. 23–24. f..
433 HL MN 1957/T–88/I. ő. e. (1957. 12. 02.)
434 Uo. Az MNK honvédelmi miniszterének 63. sz. parancsa (1957. 12. 02.)

ben, az emberek nevelése, kiképzése, a csapatok vezetése terén kell megtanulniuk mindazt alkalmazni, amit az Akadémia elméleti ismeretek terén adott Önöknek... hogy lépést tarthassanak az élettel, a fejlődéssel, a megszerzett tudásukat nap- mint nap (sic!) minden téren tovább kell gyarapítaniok. Új beosztásukban mutassanak példát a pártszerűségben, a kultúráltság, a szerénység, a segítőkészség terén... Legyenek élenjáró harcosai a párt- és kormányhatározatok végrehajtásának... Fordítsanak nagy gondot alárendeltjeik képzésére, váljanak azok igazi és gondos nevelőivé. Harcoljanak a marxizmus-leninizmus tanításaira épülő katonai nevelőmunka alkalmazásáért, kíméletlenül számolják fel annak bármilyen eltorzítását és a néphadseregünk szellemétől idegen nevelési módszereket. Pártunk, kormányunk és népünk mindent megadott Önöknek, hogy politikailag és szakmailag egyaránt jól képzett tisztekké, eredményesen dolgozni tudó parancsnokokká válhassanak. E gondoskodásra és bizalomra Önöknek most jó munkával, azzal kell válaszolniok, hogy beosztottaikat pártunkhoz, népünkhöz, népköztársaságunkhoz való odaadásra és hűségre, a szocialista hazafiság és proletárnemzetköziség (sic!) szellemében a népi hatalom fegyveres védelmére mindenkor kész, öntudatos katonákká és szocializmust építő hazánk művelt állampolgáraivá nevelik" – szólt az – 1957 őszét tekintve – túlzásoktól mentes „útravaló".

Bár májusban a honvédelmi miniszter 20 főt iskolázott be M tanfolyamra, november végén 21-en fejezték be tanulmányaikat, s kezdték meg szolgálatukat különböző kiegészítő parancsnokságokon.[435]

Az akadémia parancsnoka – mint már korábban is idéztünk belőle – egy 1957. december 27-én kelt és 034/ZMKA Pság.–1958. 01. 04. számon[436] egy 42 oldalas, valamint 37 oldalas mellékletből álló „Helyzetjelentés"-t terjesztett fel az elöljáróknak az akadémia 1957. május 21–november 30-a közötti tevékenységéről.

E szerint:

I. A kiképzés tervezése, a tanszékek és fakultások munkája. A tanulmányi helyzet vonatkozásában:

1. A *kiképzés* tervezése, szervezése és végrehajtása terén a csonka kiképzési évben az akadémia parancsnoksága nem tudta teljes egészében átfogni és rendszeres irányítása alá vonni a tanintézet minden fontos területét, legalább is a kellő részletesség szintjén. Kevés idő maradt az ellenőrzésekre; a felmerült hiányosságok helyszínen való vizsgálatára, kiküszöbölésére.
2. A akadémia *tanszékei* alapvetően elvégezték feladataikat, az új tanárok megszerezték azokat a minimális ismereteket, amelyekkel biztosítható volt az oktatás rendszeressége. Ugyanakkor a célszerűtlennek minősült szervezeti felépítés elvonta a tanszékvezetőket alapfeladataiktól.

   Mind a szovjet, mind a hazai akadémiai végzettséggel rendelkező tanárok a kívánt színvonalon oktatták tantárgyaikat. Pozitív eredménnyel járt az a törekvés, hogy minden tanárt megismertessenek a fegyvernemek alkalmazásának alapvető kérdéseivel.
3. *A tanulmányi munka* terén bebizonyosodott a diplomafeladatok kidolgozásának szükségessége, hiszen a hallgatók gyakorlatot szereztek e téren, s az

435 HL MN 1967/T–33. ő. e. (1957. 11. 30.)

436 HL MN 1967/T–291. ő. e. A ZMKA PK helyzetjelentése (1957. 12. 27.)

Csémi Károly ezredes, Kovács Jenő őrnagy és Stráhl Sándor ezredes a brnói Antonin Zapotocki Katonai Akadémián

így megszületett munkák döntő többségét levezethették volna törzsek és csapatok bevonásával is.

A korábban ismertetett vizsgaeredmények az bizonyították, hogy a hallgatók rendkívül szorgalmasan tanultak, így az átlagok lényegében nem maradtak el a korábbi évektől.

Ugyanakkor az akadémiai oktatás „szegényebbé vált" az által, hogy e „csonka kiképzési év végével, 7 év után befejeződött (pontosabban 10 év időtartamra megszakadt – Sz. M.) a repülőharcászat oktatása.[437]

4. A *tanszékek kapcsolatai a fegyvernemi parancsnokságokkal és a szolgálati ágakkal* az év folyamán állandó javuló tendenciát mutattak, ami meglátszott a csapat- és törzsvezetési gyakorlatok levezetésének elméleti, illetve anyagi támogatásában.[438] Ugyanakkor a fegyvernemi parancsnokságok is gyakran támaszkodtak a tanszékek tanárainak elméleti ismereteire. Ezen a helyzeten csak javítana, ha legalább a főtanárok részt vehetnének a parancsnokságoknak a csapatok problémáival foglalkozó értekezletein.
5. *A tudományos kutatómunka terén* a fő figyelmet a kiképzés biztosítására fordították. Pl. az Akadémiai Értesítő egyik számát a gépkocsizó lövészezred támadó harcának megszervezése és biztosítása kérdéseinek szentelték.

437 Dr. Bartos Jenő alez. – Dr. Kovács Lajos nyá. alez. – Hajdó József nyá. alez.: Repülő-hadműveleti harcászati tanszék. Akadémia Közlemények 120/4. ... IV. kötet. A légvédelmi és repülő ágazat tanszékei. 32. o.

438 HL MN 1967/T–291. ő. e. A ZMKA PK helyzetjelentése (1957. 12. 27.) 034/ZMKA Pság. – 1958. 01. 04.

A Tudományos Tanács felhívására 9 pályamunka érkezett be. Több külföldi anyagot lefordítottak, melyek egy-egy példányát elhelyezték a tudományos könyvtárban, illetve megküldték a Vezérkar Tudományos Könyvtárának.

II. Pártpolitikai munka

1. Ami az *erkölcsi politikai helyzetet* illette, a személyi állomány politikai állásfoglalása megszilárdult, egységes a kiállása a párt és a kormány célkitűzései, valamint politikája mellett. A vezetés iránti bizalom fokozatosan kialakult. „A személyi állomány egységesen elítéli az 1956. októberi ellenforradalmat, a revizionista, soviniszta és nacionalista ideológiát. Kirívó nacionalista és revizionista nézettel nem találkoztunk az utóbbi időben, de ez még nem jelenti azt, hogy ilyesmi nem fordulhat elő, esetenként egy-két megnyilvánulás mutatja, hogy még nem mindenkinek a feje tiszta. Ezek a helytelen nézetek elszigetelt jellegűek"(30. f.) – állapította meg a helyzetjelentés.
2. A *fegyelmi helyzet* javult, bár ittasság, verekedés, parancsnok félrevezetése miatt sok fenyítést kellett kiszabni, így az csak megfelelőre értékelhető. Május 1. és október 31. között a törzs-tanári állománynak 4,65, a hallgatóinak 16,13%-a kapott fenyítést, míg dicséretet 42,8, illetve 53,1%-a.

Ezekkel a záróeseményekkel, valamint azok értékelésével lezárult a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének legtragikusabb, legnehezebb, ugyanakkor sikeres 1956/57-es ún. „csonka" kiképzési éve.

VI. FEJEZET

A KIBONTAKOZÁS NEHÉZ KEZDETE: AZ 1957/58. KIKÉPZÉSI ÉV

A korábban megismert, az 1957/58. kiképzési év előkészítésével és beindításával kapcsolatos akadémiaparancsnoki intézkedés, illetve miniszteri beiskolázási parancs[439] alapján, 1957. november 1-jével kezdetét vette a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia új tanéve.

Az előző fejezet végén is idézett helyzetjelentésből megtudhatóak az alábbi fő momentumok:

I. Az akadémia helyzete

1. Az akadémia *szervezeti felépítése:* az akadémia 1957. november 1-jével áttért az új, jóváhagyott szervezetére. Ennek megfelelően:
   - az akadémia parancsnoka közvetlenül felügyelte az *összfegyvernemi fakultást,* továbbá az annak alárendelt *összfegyvernemi; politikai helyettesi,* valamint *hadtáp tagozatokat.* Úgyszintén hozzátartozott a *fegyvernemi fakultás,* s az állományába tarozó *tüzér; légvédelmi és vegyi,* továbbá *műszaki és híradó tagozat.* A *tagozatok* állományába tartoztak a hallgatói osztályok. Természetesen akadémiaparancsnok-közvetlen volt a hadtáp, a személyügy, illetve a technikai osztály és a pénzügyi részleg;
   - az akadémiaparancsnok tanulmányi és általános helyettesének alárendeltségébe tartozott a tanulmányi osztály; a tanszékek közül a hadművészet története, a tereptan és katonaföldrajzi, a technikai, a szervezési és mozgósítási, a testnevelési, valamint az általános ismereti. A szervezési és mozgósítási tanszékvezetőnek voltak alárendelve a politikai helyettes, a tanárok, valamint a hallgatói osztályok;
   - az akadémiaparancsnok hadművelet-harcászati és tudományos helyettese irányította a tudományos kutatóosztályt, valamint az annak alárendelt tudományos könyvtárat, illetve a hadműveleti-harcászati tanszékeket (hadműveleti-harcászati; tüzér; légvédelmi; műszaki; híradó; vegyi; valamint a hadtáp);

439 Hadtörténeti Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 1967/T–291. őrzési egység (ő. e.) A ZMKA PK helyzetjelentése. (1957. 12. 27.) 034/ZMKA Pság. – 1958. 01. 04.); HL MN 1967/T–58/II–59/I. ő. e. (1957. 10. 14.), valamint HL MN 1967/T–58/II–59/I. ő. e. (1957. 10. 30.)

• az akadémiaparancsnok politikai helyettese a társadalomtudományi helyettese útján felügyelte a társadalomtudományi (nemzetközi és magyar munkásmozgalmi; politikai gazdaságtan; dialektikus és történelmi materializmus; katonai és politikai nevelési, valamint egyetemes és magyar történelem) tanszékeket, illetve a politikai osztályvezető-helyettes útján a politikai osztályt, valamint az annak alárendelt szépirodalmi könyvtárat.

2. Az akadémia *rendszeresített és meglévő állománya:*

Megnevezés	Rendszeresített áll.	Meglévő létszám	Különbség
Törzsáll. (tbk. és ti.)	95	87	-8
Tanári állomány (ti.)	311	291	-20
Hallgatói állomány	I. évf. 315+16* II. évf. 36 III. évf. 188 IV. évf. 41 Sz. és M 60+40** **Alapf.: 640+56** **Lev. fakultás**	325+14* 17+1* 177 40 57+37** **616+52** I. évf. 118 II. évf. 43 III. évf. 70 IV. évf. 11 Gyorsított 57 **Összesen: 299**	 **-24, ill. -4**
Tiszthelyettes	48	46	-2
Tisztes	15	13	-2
Honvéd	70	72	+2
Polgári alkalmazott	419	407	-12
Összesen:	**1598**	**1532***	**66**

* a BM Határőrség állományát terheli
** a kiegészítő parancsnokságok vezénylik
*** az összeadási hiba korrigálva

A törzs-tanári állomány 28 fős hiányán belül különösen gondot okozott az, hogy az akadémiaparancsnok tanulmányi és általános helyettesi, valamint a tudományos kutató osztályvezetői státusok betöltetlenek voltak, illetve, hogy a tanszékek közül a hadműveleti-harcászatin 6, a műszakin 4, a vegyin és a légvédelmin 3–3, a tüzéren és a híradón pedig egy oktató hiányzott.

3. A tisztek (törzs-tanári és hallgatói állomány) szociális helyzete:

• 61,7%-a munkás-, 18,7% paraszt-, 1,1% értelmiségi, 10,1% alkalmazott- és 8,4% egyébszármazású;
• 8 általánosnál kevesebbet végzett 14,8 (ez a tanárok esetében 9,9) %; 8 általánost végzett 31,1 (17,5) %; 8 általánosnál többet végzett 22 (21,9) %; érettségizett 29,1 (42,5) % és egyetemi diplomával rendelkezik 3 (8,2) %;
• párttag 94,1, párton kívüli 5,9%;

• 91,1%-a nős, 8,9%-a nőtlen;
• a 291 fős tanári állományból 9 végzett hadmérnöki karon, 49 fő egyéves fegyvernemi iskolát, 14 tiszt 2 éves tiszti iskolát, 55-en egyéves és 13-an 6 hónapos tanfolyamot, 13 fő tartalékos tiszti tanfolyamot, 107 tiszt akadémiát, 24-en szovjet akadémiát és 5 tanár Ludovika Akadémiát. Bár ez azt jelenti, hogy a tanári állomány 45%-a végzett akadémiát, ennek ellenére javasolta Csémi ezredes: az elöljárók vizsgálják meg az Egyesített Tiszti Iskolát és a hadsereg más területeit, hogy szükségük van-e az akadémiai végzettségű minden tisztre, közülük nem irányítható-e át néhány oktatónak;
• ami a tanárok/törzsbeliek/hallgatók csapatszolgálatát illeti: 1–3 év: 158/43/197; 4–6 év: 43/14/277; 7–10 év: 6/4/23; 10 évnél több: 0/3/0 és nincs csapatszolgálata: 84/23/119 főnek. Mivel a tanárok 28%-a nem rendelkezik csapatszolgálattal, ezért 1958. januártól – külön terv szerint – vezénylik őket a csapatokhoz;
• a tanárok/törzsbeliek/hallgatók életkor szerinti megoszlása: 20–25 éves: 8/2/4; 26–30: 193/22/403; 31–35: 50/19/163; 36–40: 30/30/44; 41–50: 8/14/2 és 51–60 év közötti 2/0/0 fő. Különösen pozitív az akadémia szempontjából, hogy a tanári kar 83,4%-a, a hallgatóknak pedig 91,8%-a 25–35 év közötti.

II. A kiképzés tervezése, a tanszékek és fakultások munkája. A tanulmányi helyzet

1. A kiképzés tervezése:

• az 1957/58. tanévben az *alapfakultásokon* az I., a III. és IV. évfolyamokon, a *politikai helyettesi tagozaton* csak II. évfolyamon indult képzés. (Ez utóbbin olyan hallgatók tanultak, akik a volt Petőfi Akadémián korábban elvégezték az I. évfolyamot – Sz. M.). A *levelező tagozaton* mind a négy évfolyam, illetve a „Gyorsított képzés" A és B csoportja folytatott tanulmányokat;
• mind a „Tanulmányi terv"-ek, mind a „Tematikai program"-ok időben elkészültek, ezek alapján november 1-jén tervszerűen beindult és folyt a kiképzés. Ezen belül jelentős változásokat is eszközöltek: meghosszabbították a csapatgyakorlatok idejét (a 3 éves képzésnél az 1. év végén 1, a 2. év után 2 hónap; a 4 éves képzés esetében az 1. és 2. év végén 1–1, a 3. után 2 hónap); havi egy-két nap önképzési időt már az I. évfolyamon is biztosítottak; a harcászati oktatás gyakorlatiasabbá tétele érdekében a foglalkozások nagy részét terepfoglalkozásként hajtják végre; növelik a röpfeladatok számát; a hallgatók a kiképzés során gépkocsivezetői jogosítványt is szereznek, valamint az orosz nyelv oktatásában növelik az olvasási és beszédfeladatokat – a nyelvtan oktatásának rovására;
• külföldi akadémiák, a volt Petőfi Akadémia, a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola tapasztalatai alapján májusra új tervezési okmányok készülnek, amelyek egyszerűbbek és olcsóbbak lesznek.

2. A tanszékek:

• az akadémia mind a 18 tanszéke rendelkezik a szükséges tervezési okmányokkal. A tanszékek önállóságának visszaállítása már érezteti pozitív hatá-

sát, a tanszékvezetők az alaptevékenységre koncentrálhatnak. Pozitív tényező az is, hogy a végzett hallgatók közül 17 tiszt az akadémiára kerül oktatónak, bár ők csak január 3-án vonulnak be szabadságukról, s mindössze ezt követően kezdhetik meg felkészülésüket. Igaz, a novemberben idehelyezett új oktatók sem kerültek behozhatatlan előnybe! De a lényeg: januártól teljes lesz a tanszékek létszáma. Ugyanakkor ez sem jelent teljes „hadrafoghatóságot", mivel a csapattapasztalattal nem rendelkező régebbi tanárok egy részét 3–6 hónapos csapatszolgálatra tervezik küldeni;
- az oktatásban nagyobb gondot kívánnak fordítani az új kiképzési évben a harcászati helyzet sablonmentes beállítására; a mélységi harc megvívására, dinamikájának fokozására; a tér és idő alaposabb összhangjára; a harcfeladatok mélységének sablonmentes, reális meghatározására („A feladatok mélysége – még hegyes terepen is – gk.ho-nál legalább 40 km, az EVOG. /előrevetett osztag – Sz. M./ 60 km.") (14. f.) Gyakran „kísért" a gyalogos harcászat is, a feladatokban ritkán alkalmaznak manővert, a jövőben jobban ki kívánják domborítani a gépkocsizó csapatokban rejlő lehetőségeket;
- nagyobb arányban kell foglalkozni hadműveleti kérdésekkel is, aminek viszont gátja a szükséges ilyen irányú ismeretek hiánya a tanárok többségénél;
- kiemelt figyelmet kell fordítani ebben a kiképzési évben a tanári módszertani felkészülés fokozására.

3. A *fakultások*:

- a fakultásparancsnokok feladata a hallgatók tanulásának ellenőrzése, a fegyelem és a rend biztosítása, a hallgatók nevelése, a lőkiképzés, valamint a testnevelési foglalkozások megszervezése;
- ebben a tanévben kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy a parancsnokok gyakrabban látogassák a foglalkozásokat; ismerjék jobban beosztottaik körülményeit és problémáit; az adminisztratív eszközöket minél jobban szorítsa háttérbe a nevelő-, megelőző munka és a meggyőzés;
- meg kell szüntetni azt a gyakorlaton, hogy a hallgatókat nem kezelik tisztként.

4. A tanulmányi munka:

- a tanulmányi fegyelem – „csonka kiképzési évben" történt – fokozatos megszilárdulása következtében az új kiképzési évben – az I. éves hallgatók kivételével – megszüntették az akadémián belüli kötelező önképzést;
- pozitívumként ítélték meg, hogy az I. évfolyamosok sem a kötelező önképzést kifogásolták, hanem éppen a délutáni zavartalan tanulás biztosítását kérték;
- ugyanakkor értetlenségét fejezte ki az akadémia vezetése a téren, hogy egyesek (pl. az *összfegyvernemi,* a *társadalomtudományi,* illetve a *hadtáp tagozaton* a sok tanulni valóra, maximalizmusra panaszkodnak, miközben „a hallgatók zöme fél 8-kor haza megy. A mi véleményünk az, hogy a kötelező anyag elsajátítására nem elegendő a kötelező önképzés ideje, ez az idő csak a közepes és jó hallgatóknak elégséges ahhoz, hogy az anyag minimumát elsajátíthassák" (19. f.) – szólt a verdikt.

5. A felvételi vizsgák eredményei és tapasztalatai:

- a szeptember 1. és 15. között lezajlott felvételi vizsgákon igen gyenge felkészültségű pályázók jelentek meg annak következtében, hogy mind a pályázati felhívást, mind a vizsgára való berendelést viszonylag későn kapták meg, s ráadásul az illetékes parancsnokok sem biztosították részükre a miniszteri parancsban számukra rögzített felkészülési időt;
- a pályázók általános műveltsége (történelem, földrajz, magyar és orosz nyelv, matematika stb.) „általában igen gyenge és zömében nem éri el az általános iskola követelményeinek színvonalát sem" (21. f.) – fogalmazódott meg a lesújtó vélemény;
- a politikai tájékozottságuk nem érte el a szervezett munkásság színvonalát sem, nagyfokú közömbösséget mutattak a marxizmus–leninizmus elméleti és napi politikai kérdései iránt, ami összefügghetett azzal is, hogy értelmi fejlettségük szintjétől (amit, mint láthattuk, nem értékeltek magasra a felvételiztetők! – Sz. M.) messze elmaradt a politikai műveltségük. Ráadásul az a súlyos megállapítás is megfogalmazódott, miszerint a beszédkészségük annyira elmaradott, hogy „a pályázóknak kb. 10–12%-a nem tudta magát közérthetően kifejezni." (21. f.);
- a pályázók kiválasztása is hagyott kívánnivalót maga mögött, hiszen 24 fő el sem jött a felvételire, további 16 pedig a vizsgák folyamán lépett vissza;
- mindezek alapján a felvételi vizsga eredményei a következőkben fejeződtek ki:

Tantárgy	Felvételizett	5-ös	4-es	3-as	2-es	Átlag	Nem felelt meg	%
Társtud. + történ.	249	21	67	109	52	3,2	52	20,9
F.nemi alapism.	249	28	79	95	47	3,4	47	18,9
Tereptan	248	32	55	104	57	3,2	57	23,4
Földrajz	249	35	51	103	60	3,2	60	24,1
Orosz ny.	245	37	66	119	23	3,5	23	9,4
Magyar	249	61	87	79	22	3,7	22	8,8
Matemat.	249	30	44	88	87	3,1	87	35
Fizika	80	3	14	27	36	2.8	36	45
Kémia	80	10	29	22	13	3.6	13	16,3
Összesen	–	**257***	**492**	**746**	**397**	**3,3**	**397**	–

* számítási hiba kiküszöbölve

További bontásban: minden tárgyból megfelelt 86 fő; egy tantárgyból bukott 57, kettőből 45, háromból 29, négyből 18, ötből 8, hatból 5 és nyolc tantárgyból bukott egy fő. (22. f.)

6. A levelező képzés helyzete:

- a levelező hallgatók 1957/58. kiképzési évbeni létszámát és annak fegyvernemi, illetve évfolyamonkénti összetételét a következő táblázat mutatja:

Évfoly.	Polh.	Összfn-i	Tü.	Lgv.	Mű.	Hír.	Htp.	Szerv. és M.	Össz.
I.	23	36	8	2	7	2	10	30	118
II.	12	16	6	3	-	4	2	-	43
III.	20	27	4	3	7	4	5	-	50
IV.	11	-	-	-	-	-	-	-	11
Gy* A	-	21	8	2	3	1	-	-	35
Gy* B	-	22	-	-	-	-	-	-	22
Össz.	**66**	**122**	**26**	**10**	**17**	**11**	**17**	**30**	**299**

* Gyorsított képzés

- a levelező tagozaton a képzés ideje egy évvel hosszabb, mint az alaptagozaton, azaz az összfegyvernemi és a hadtáp osztályokban *4,* míg a politikai helyettesi, tüzér, légvédelmi, műszaki és híradó osztályokban *5 év,* bár a „Tematikai program"-ok anyaga alapvetően megegyezett az alaptagozatéval;
- a hallgatók évente kétszer, összesen 6 hetes összevonáson vesznek részt, melynek keretében bizonyos tantárgyakból írás- és/vagy szóbeli vizsgákat tesznek, illetve a hadműveleti-harcászati képzés következő tárgyköreiből hallgatnak előadásokat, valamint szemináriumokon vesznek részt, továbbá a teljes feladat 2–3 alapvető foglalkozását veszik át tanárok vezetésével tantermekben vagy terepen;
- minden hétfőn konzultációs nap van az érdeklődők részére;
- a nagymérvű hiányzások – mint például a jelenlegi (1957. november–decemberi – Sz. M.) – a levelező oktatást komolytalanná és eredménytelenné tehetik. Ezért a csapat-/intézményparancsnoki felelősséget fokozni kell mind a miniszteri parancsban szereplő szabadnapok biztosítása, mind a hallgatók összevonásokra történő elengedése terén;
- el kell érni, hogy a levelező tanulók folyamatosan foglalkozzanak a tananyaggal;
- a Személyügyi Csoportfőnökségnek és az elöljáróknak a jövőben nagyobb gondot kell fordítaniuk arra, hogy egy időben ne iskolázzák be az alakulat parancsnokát, helyettesét és törzsfőnökét, mert így eleve lehetetlen biztosítani a feltételeket az eredményes tanuláshoz.

7. A *hallgatók és tanárok elhelyezése, illetve lakáshelyzete* alapvetően nem változott, a családos hallgatók elhelyezésére szolgáló Tolbuhin laktanyába (dr. Móricz Lajos nyá. ezredes közlése szerint a XIV. ker. Erzsébet királyné úton volt, korábban a Tolmácstiszti Iskolának adott helyet) való újabb beköltözéseket akadályozza, hogy a leszerelt hallgatók kiköltöztetésére nem volt mód. Összességében a törzs-tanári állomány 64, a felsőbb évfolyamú hallgatók 20, a tiszthelyettesek 4, a polgári alkalmazottak pedig 9 lakásigénylése várt kielégítésre.

A hallgatók közül 380-an laktak a városban és 291-en az akadémián. A családos hallgatók többségének családja vidéken élt.

Az akadémia parancsnoka úgy ítélte meg, hogy a lakáselosztásnál a tanintézet hátrányban van, mert a lakásgazdálkodók nem az igénylők létszáma alapján, hanem szervezetenként kapnak lakást.

III. Egyéb kérdések

1. *Elhelyezés* terén, a hallgatói létszámemelés következtében egyre nagyobb gondot jelent a tornaterem, a nagy előadóterem, a nagyobb befogadású étterem, a korszerű fűtési rendszer, valamint – a rendkívül alacsony bérek miatt – a jól képzett fűtők és szakácsok hiánya.

2. A *kérelmek és javaslatok* között megfogalmazódott, hogy:

- parancsnok általános és tanulmányi helyettese, illetve a tudományos kutató osztályvezetői státuszokat mihamarabb töltsék be;
- az ETI-n és más szerveknél nélkülözhető akadémiai végzettséggel rendelkezőket irányítsák át az akadémiára;
- a felvételi vizsgákkal és a levelező képzéssel kapcsolatban szükség volna miniszteri parancs kiadására, amely elrendeli felvételi előkészítő tanfolyamok szervezését a csapatoknál (hadosztály, ezred), illetve csak azok kerülhessenek levelező képzésre, akik koruk vagy beosztásuk következtében nem tanulhatnak az *alapfakultáson;*
- az étel és a fűtés magas színvonalú biztosítása érdekében nélkülözhetetlen a főszakácsi és fűtői illetményeknek a HM-ben dolgozókéval azonos szintre emelése;
- a testnevelési követelmények biztosítása érdekében nem halogatható tovább az uszoda megépítése;
- a kiképzés zavartalansága és a kiképzési anyagok határidőre történő biztosítása érdekében szükség van egy magasnyomó gyorssajtó telepítésére, ami a megszűnt hadosztályok nyomdáinak készletéből megoldható.

Ebből a terjedelmes helyzetjelentésből alaposan megismerhető tehát, milyen körülmények és problémák közepette, milyen javuló kondíciókkal indulhatott meg az akadémia új kiképzési éve.

Az új tanévben a Farkas Róbert alezredes által vezetett, 43 fős hadműveleti-harcászati tanszéken az évfolymonkénti oktatócsoportok helyett ezred- és hadosztály-oktatócsoportok jöttek létre. Az oktatásba olyan új tárgyköröket vezettek be, mint a menetből indított támadás vagy a légideszant-alegységek alkalmazása és a tanszéken elkezdődött tudományos tevékenység középpontjába a korszerű védelem kérdéseit állították. Munkájukat bonyolította az is, hogy – az akadémiaegyesítés következtében – 8 politikai munkás osztályban is oktatniuk kellett (a többitől eltérő „Tematikai program" alapján), sőt, az osztályfőnököket is a tanszéknek kellett biztosítania.[440]

440 Varga József alez. – Kovács Lajos nyá. alez.: Összfegyvernemi harcászati tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. sz. Az akadémia szerveinek története. III/A kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. 44. o.

Az általános ismereti tanszék tanárai részben általános ismereteket (kiemelten matematikát és fizikát, de irodalmat és helyesírást, valamint földrajzot és kémiát is), részben idegen (orosz, angol, német, olasz és francia) nyelveket tanítottak. A tanszék gondozásában jelent meg 1957 őszén „A magyar helyesírás segédkönyve, különös tekintettel a katonai szókincsre" c. jegyzet.[441]

A képzési idő *4 évre emelése* lehetővé tette a légvédelmi tüzértiszti képzésben az elektro-, a rádió- és az impulzustechnikai, valamint a lokátorelméleti képzésre, továbbá a matematika- és fizikaoktatásra fordítható idő növelését, mindezzel ettől az 1957/58-as tanévtől kezdve fokozatosan megteremtve a légvédelmi rakétás tisztek képzése megalapozásának és közvetett előkészítésének feltételeit.[442]

Az akadémia parancsnoka december 23-án intézkedett a szervezési és M. levelező tanfolyama 1958. január 6–18-i első összevonására.[443]

1958 első napjaiban tartósan vízhiánnyal küzdött az akadémia állománya, ezért az emeleti vizesblokkokat le kellett zárni.[444]

A Hadműveleti Csoportfőnökség 0120. (1958. 01. 09.) számon[445] fogalmazta meg Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök részére észrevételeit az akadémiaparancsnok – előbbiekben hosszan idézett – helyzetjelentésével kapcsolatban. E szerint:

- az *akadémia helyzetére* vonatkozó következtetések elfogadhatóak, azonban figyelembe kell venni azt is, hogy a tanárok 42,5%-a érettségizett és 8,2%-a egyetemi végzettségű (ez együttesen 50,7%), az „M" tanfolyamon ugyanakkor csak 10% rendelkezik érettségivel, miközben 30% még a 8 osztályos végzettséggel sem bír;
- gyengéje a jelentésnek, hogy a *kiképzés tervezése, tanszékek és parancsnokok munkája* elemzése során túlnyomórészt csak az 1957/58. kiképzési év beindításával foglalkozik, mert – mint az anyagban is szerepel – az akadémia parancsnoka nem tudta teljesen átfogni az intézményt és minden területen érvényesíteni a szervezett vezetést. Hiányzott a kellő ellenőrzés, ami szintén hozzájárulhatott ahhoz, hogy nincs teljes képe – ez által a Hadműveleti Csoportfőnökségnek sem – a „csonka kiképzési évről". (A csoportfőnökség mintha kissé elfelejtette volna a konszolidációs időszak, a tanévelőkészítés és a karhatalmi szolgálat párhuzamosságának, a két akadémia egyesítésének, a tanerő és az oktatói tapasztalat hiányának, a tananyag-tömörítésnek és sok más egyébnek a bonyolultságát – Sz. M.);
- nem elég kritikusan elemezte az elmúlt kiképzési év munkáját: a vizsgák és diplomafeladat-védések összegzésénél nem vette figyelembe a csoportfőnökség által jelzett hiányosságokat;
- bár a helyzetjelentés is hiányosságként említette az oktatók gyenge hadműveleti alapképzettségét, mégis – illetve éppen e megállapításra is hivatkozva – megkérdőjelezi azt a kitételt, miszerint „A Szovjetunióban és idehaza végzett, valamint az Akadémián már régóta tanító tanárok azok, akinek az elméleti képzettsége kielégítő." (Sajátos módon a probléma egyik okára maga a csoportfőnökség mutatott rá: „Zömében elkerültek az Akadémiáról azok, akik ebben jártasak voltak /:Lóránt ezds.,Aradi, Silló, Bakity őrgy., stb.:/" (43/a f.) – Sz. M.);
- a tanszékek módszertani hiányosságait az is fokozza, hogy e kérdésekben magukra vannak hagyva, a parancsnokság nem ad részükre egységes elvi irányítást. (Igaz, hogy ez után zárójelben megjegyezték: „a pk. tanulmányi helyettesének hiánya" (43/a f.), de hát, éppen e beosztás mihamarabbi feltöltését sürgette helyzetjelentésében Csémi ezredes is! – Sz. M.);
- a továbbiakban is keményen fogalmaztak: „A tanulmányi munka fogyatékosságait nem lehet csak a szervezési és módszertani hiányosságokra visszavezetni. Nagyon felületén érinti az önelégültség, megnyugvás, bizonyos fokú lustaság jelentkezését és meglétét." (43/a f.) Szerintük erre mutat – s ezt nem vetette fel a helyzetjelentés –, hogy a tanárok nagy többségében a diplomafeladatokkal kapcsolatos konzultációs munkát nem egységes elvek alapján, gyakran felületesen és felelőtlenül végezték, elhanyagolták a hallgatók megfelelő segítését;
- az évzáró vizsgák és diplomafeladatok hiányosságainak fényében magasnak ítélték a harcászat szóbeli vizsgaeredményeket (évzáró: 4,36; államvizsga: 4,29). Még azt is hozzáfűzték nem kis apprehenzióval: „sőt a legmagasabbak." (43/a f.);
- a felvételizők gyenge beszédkészségével kapcsolatos felvetésre is jött reflexió: miszerint az „állítás túlzás. Ha nem tudja egy tiszt közérthetően kifejezni magát, hogy lehet tiszt?!" (44. f.) – szólt a talán nem is annyira költői kérdés;
- a levelező összevonásokat alacsony színvonalúnak értékelte a vezérkar, s ebben látta annak okát, hogy a képzettebb hallgatókat nem elégíti ki;
- a *pártpolitikai munka* vonatkozásában is kemény (megkockáztatom: helyenként igazságtalan – Sz. M.) volt a vélemény: „Az erkölcsi-politikai helyzetnél kikerüli a jelentés azt a helyzetet amiben az Akadémia volt a tanítás kezdetekor, az ellenforradalom alatti és a novemberi eseményekben vitt szerepe miatt... Érthetetlen, hogy az Akadémia Parancsnokság (sic!) nem tud a szinte tettlegességig fajuló vitákról, melyek egyes hallgatók 1956-os állásfoglalását, viselt dolgait vetették fel!" (44. f.)
- a fegyelmi helyzet vázolását alapvetően üres statisztikának minősítették, kifogásolva, hogy ezzel összefüggésben nem elemezték a parancsnoki nevelőmunkát, az egyes tanárok nem megengedhető – a fegyelmet is romboló durva, fenyegető, a hallgatókat nem tisztként kezelő – módszereit;
- a *kérelmek és javaslatok* döntő többségét indokoltnak ítélték;
- „*Összefoglalva:* A jelentés – az általam vélt hiányosságok mellett – általában reálisan mérte fel az Akadémia helyzetét és az elmúlt félév jellemző hibáit. Ehhez kiegészítésül – saját tapasztalataink alapján – még a következőket jelentem: Az utóbbi két évben súlyosan romlott és jelenleg aggasztóan alacsony fokon áll a tanári kar egy részének tekintélye a hallgatók előtt. Ez a tanárok egy részének alacsony tudására, emberi hibáira /:karhatalmi szolgálatban a tanárok együtt éltek a hallgatókkal!:/, valamint arra vezethető vissza, hogy az Akadémia Pság. keveset tett a tanári tekintély megszilárdítása érde-

441 Dr. Nagy József: Idegen nyelvi tanszék. Akadémiai Közlemények 120/4. sz. ... IV. kötet. A légvédelmi ágazat tanszékeinek története. 323–324. o.

442 Balogh Béla ezds. – Kovács Pál Sándor alez.: Légvédelmi rakéta és tüzér tanszék. Uo. 58. o.

443 HL MN 1961/T–33. ő. e. A ZMKA PK 099. sz. parancsa (1957. 12. 23.)

444 HL MN 102/03. ZMKA 5. sz. parancs (1958. 01. 07.)

445 HL MN 1960/T–88. ő. e. 01162/ZMKA pság. (1960. 06. 14.)

kében. Megfontolandó egyes, különösen tekintélyüket vesztett tanárok leváltása." (45. f.) – fejeződött be a Tóth Lajos vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök által aláírt értékelés.

E csoportfőnökségi felterjesztéshez kapcsolódóan január 29-én a vezérkari főnök további kifogásokat emelt:

- néhány táblázat pontatlan, pl. nem tartalmazzák a határőrhallgatókat és az M-tanfolyamra kiegészítőleg felvett 32 tisztet;
- nem kellően elemzett az 1957. évi „Tanmenet"; nem foglalkoznak a felmerült kiképzési hiányosságokkal, továbbá az ezek kiküszöbölésére tett intézkedésekkel, valamint azzal, hogy azokat miként vették figyelembe az 1957/58. kiképzési év tervezésekor. „Az egész fejezet általában felületesen van megírva" (46. f.) – szólt a vezérkarfőnöki dörgedelem;
- a tanszéki munka értékelésében is felvetett jó néhány hiányosságot (a tervezés kérdései, a foglalkozások értékelése, az ellenőrzések eredményei stb.);
- nem kellően részletezett a fakultások nevelőmunkája;
- nem foglalkozik a helyzetjelentés a lő- és testnevelési kiképzéssel, valamint a hallgatóknak a katonai tudományos közösségekbe való bevonásával;
- a levelező oktatás hiányosságaival összefüggésben csak a csapatparancsnokok felelősségével foglalkoznak;
- a fegyelmi helyzettel összefüggésben nem szól a helyzetjelentés arról, hogy mit kíván tenni az akadémia vezetése a hiányosságok felszámolása érdekében;
- a pártszervezetek munkájának bemutatása sem kellően alapos.

E vezérkarfőnöki észrevételek végére Tóth vezérőrnagy még ekkor (január 29-én) a következő megjegyzést tette: „Csémi ezds. e. Ennek megfelelően 1958. 2. 1-ig (nem valami nagy idő az elmélyült munkához! – Sz. M.) az átdolgozott jelentést terjessze fel a VKF. e-nak.", s biztonság kedvéért még egy utasítás: „Imre alez. e. Teljes idejével vegyen részt a jelentés elkészítésében."

Azt a tényt, hogy az akadémia – lehetőségeihez mérten – igyekezett hozzájárulni a hadtudomány továbbfejlesztéséhez, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Móricz Lajos alezredes, tanszékvezető 1958. január 14-én felterjesztette a Szervezési és M. Csoportfőnökségre „A hadseregszervezés néhány elvi kérdése" című 46 oldalas előadást.[446]

A *levelező* „gyorsított A" csoport 4 hallgatójának január 17-ére tűzte ki az akadémia parancsnoka az írás- és szóbeli orosz nyelvvizsga időpontját.[447] Ugyanebben a parancsban intézkedtek a szombatokon és minden munkaszünet előtti napon, február 1-jétől érvényes napirendre, miszerint 6x45 perces órákkal, 10–10 perces szünetekkel, 07.00 és 12.20 közötti időpontban folyt az oktatás. E módosítás oka is kiderült a parancsból: „Elvárom, hogy a tanóra-időpont módosítás (sic!) céljának megfelelően megszűnjön az utolsó tanóráról való távolmaradás."

A vezérkari főnök január 13-án pótösszevonást rendelt el mindazon levelező hallgatók számára, akik az 1957. decemberi összevonáson nem jelentek meg.

446 HL MN 1967/T–244. ő. e. (1958. 01. 14.) MN VK Szerv. és M Csf-ség 0480/ Szerv. o.
447 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 11. sz. parancs (1958. 01. 15.)

E szerint az évzáró vizsgákat a január 20–30-i, az 1957/58. levelező kiképzési év első összevonását pedig a január 31–február 13-i periódusban kell végrehajtani.[448]

Az akadémia parancsnoka január 18-án, a 14. sz. parancsban[449] – a Szervi Határozványra hivatkozva – elrendelte az előadói megterhelés nyilvántartását. E szerint minden oktató – tanszékvezetőket és helyetteseiket is beleértve – köteles saját előadói munkáját folyamatosan nyilvántartani és azt a kiképzési év végéig megőrizni. Ezek összesítését a tanszékvezető minden hónap 5-éig köteles felterjeszteni a tanulmányi osztályra, ahol tanszékenként folyamatosan nyilván tartják azt. Ami a szerkesztői tevékenységet illeti: egy foglalkozási óra előadásának (15 oldal) szerkesztésére 10 (munka-) órát; feladatok esetében egy foglalkozási órára 5; átdolgozásoknál pedig egy tanóra anyagára 2 munkaóra számolható el. Évfolyammunkák értékelésekor 2, harcászati feladatok esetén 3 óra vehető alapul. Levelező hallgatók által elkészített kidolgozásoknál 30 perc a norma. Beszámolónál 15 perc fordítandó egy hallgatóra. Értekezés elbírálására 20, harcászati feladatra 30, diplomamunkára 50 óra számolható el. Az 1957. november–decemberi megterhelést visszamenőleg kell elkészíteni és az 1958. januárival együtt február 5-ig felterjeszteni.

A magasabb színvonalú oktatás, valamint az akadémia mint felsőfokú katonai tanintézet szervezett tudományos tevékenysége kibontakoztatásának fontos mérföldköve volt a ZMKA Tudományos Tanács korszerűsítése. „A hallgatók kiképzése, pol. nevelése és a tudományos kutató munka (sic!) fontosabb kérdéseinek megoldása érdekében elrendelem a Z.M.K.A.-án (sic!) a Tudományos Tanács újjászervezését... Az Ak. Tudományos Tanácsa az Ak. irányításának magasabb tanácskozó szerve, melynek célja, hogy az Akadémia parancsnokának segítséget nyújtson a kiképzési és tudományos munka megszervezésében és végrehajtásában" – szólt az akadémiaparancsnoki intézkedés.[450] A tanácsot az akadémiaparancsnok helyettesei, a politikai osztályvezető helyettesei, a tanszékvezetők és -helyettesek, a fakultásparancsnokok, valamint a tanulmányi és a tudományos kutatóosztály vezetői alkották. (A tanács nyilvános ülésein a főelőadók és előadók is részt vehettek. Egyes ülésekre meghívhatóak voltak külső parancsnokságok és szervek képviselői is.)

A tudományos tanács feladataként határoztatott meg:

- a hallgatók kiképzésének helyzetével, feladataival, politikai nevelésével; a kiképzési és tudományos kutatómunkával kapcsolatos kérdések elbírálása, megvitatása;
- a tanulmányi tervek, a fakultások és tanszékek évi, illetve a szemeszteri beszámolók tanulmányozása;
- a tudományos káderek képzési terveinek és eredményeinek értékelése;
- a tudományos-kutató munkatervek és azok végrehajtásával kapcsolatos jelentések tanulmányozása;
- az oktató-módszertani kérdések tanulmányozása; a fakultások és tanszékek tapasztalatainak általánosítása;

448 HL MN 1961/T–34. ő. e. ZMKA 04. sz. parancs (1958. 01. 16.)
449 HL MN 102/03. 407. ő. e. (1958. 01. 18.)
450 Uo. ZMKA 16. sz. parancs (1958. 01 21.)

- az egyes tanszékek és fakultások munkájának értékelése; a munkával kapcsolatos tapasztalatok kölcsönös kicserélése a fakultások és a tanszékek között;
- a záró- és államvizsgák eredményeinek értékelése;
- a hallgatók tudományos kutatómunkáival kapcsolatos kérdések megvizsgálása;
- a tudományos viták levezetése a „haditudomány" és technika fontosabb kérdéseinek területén, s végezetül
- a tudományos tanács munkatervének megvitatása.

Határozatait a tanács tagjai kétharmadának jelenléte esetén, szótöbbséggel hozza meg, amik az akadémiaparancsnok általi jóváhagyást követően lépnek életbe.

A kötelező nyelvtudással kapcsolatos, 1957. tavaszi miniszteri paranccsal[451] függhetett össze az az akadémiaparancsban megjelent értesítés, miszerint a Magyar Néphadsereg Központi Tiszti Háza által indítandó orosz, angol, német vagy francia nyelvtanfolyamra lehet január 15. és február 5. között felvételi vizsgázni.[452]

A fentiektől függetlenül is erőfeszítéseket tettek a személyi állomány műveltségi színvonalának emelése érdekében. E téren kiemelkedő esemény történt, amikor 1958. január 22-én 17 és 19.30 között „A mai magyar irodalom időszerű kérdései" címmel szerveztek rendezvényt az akadémián olyan kiemelkedő személyiségek részvételével, mint Köpeczi Béla[453], a Kiadói Főigazgatóság vezetője (előadóként); Aczél György[454] művelődési miniszterhelyettes, Bölöni György[455] és Illés Béla[456] Kossuth-díjas írók; Simó Jenő, az Európa Könyvkiadó igazgatója; Goda Gábor író; Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök; Kiss Lajos alezredes, politikai csoportfőnök-helyettes; Polák István alezredes, hadműveleti csoportfőnök-helyettes; Radovics százados, a HM kultúrosztály-vezetője; Csémi Károly ezredes, akadémiaparancsnok és Stráhl Sándor ezredes, ZMKA politikai osztályvezető.[457]

Az akadémiai becsület szép példáját adta az az akadémiaparancsban megjelent értesítés, miszerint: „A tornaterem öltözőjében 1 db. arany karikagyűrűt találtunk az igazolt tulajdonosa a testnevelési tanszéken átveheti."[458]

Az oktató-nevelő munka színvonalának emelése érdekében Csémi ezredes módszertani bemutató foglalkozást rendelt el február 7-ére a hadműveleti-harcászati, a tüzér, a légvédelmi, a műszaki, a híradó, a vegyi, a hadtáp, a tereptan, valamint a hadművészet története tanszékek teljes állományának, a „Hogyan készíti elő a főtanár a tanárokat a foglakozás levezetésére?" címmel.[459]

Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök, miniszterhelyettes az 1958. február 8-án kelt 09. számú parancsában[460] rögzítette az akadémián történő felvételi vizsgákkal és levelező kiképzéssel kapcsolatos észrevételeit.

E szerint a többéves tapasztalat azt mutatja, hogy az akadémiára pályázó tisztek kiválogatása nem történt meg kellő időben és alapossággal. Részben ennek tudható be a felvételi vizsgák igen gyenge eredménye. „Feltűnően gyenge a tisztek politikai tájékozottsága és általános műveltségi színvonala, valamint katonai alapképzettsége." (Mi még?! – Sz. M.) Ebben közrejátszhatott az, hogy mind a pályázati felhívást, mind a felvételire történő berendelést későn adták ki, s az illetékes csapatparancsnokok sem biztosították a felvételizők részére a szükséges felkészülési időt, illetve segítséget.

E hiányosságok megszüntetése érdekében kiadja a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára szóló pályázati felhívást és felvételi anyagot, s ezzel egyidejűleg megparancsolja:

1. A *felvételi vizsgák* terén
   - az akadémiára való jelentkezésnek *önkéntesnek* kell lennie, s a helyes kiválogatásért az elöljáró parancsnokok a felelősek. A Személyügyi Csoportfőnökség a kérelmeket a megszabott feltételek figyelembevételével vizsgálja felül. Kivételes esetben ezek alól a honvédelmi miniszter adhat felmentést;
   - az önként jelentkező tisztek kérelmét a közbeeső és elöljáró parancsnokok – minősítéssel és véleményezéssel ellátva – *minden esetben kötelesek* a Személyügyi Csoportfőnökség útján a honvédelmi miniszterhez felterjeszteni. „Senkinek a kérvényét visszatartani nem lehet!" (36. f.) A feltételeknek meg nem felelők nem rendelhetők be felvételi vizsgára;
   - az akadémiára pályázó tisztek részére a parancsnokok az év folyamán biztosítsanak heti egy nap, a felvételi vizsga előtt pedig 2 hét szolgálatmentességet;
   - ameddig nem sikerül biztosítani, hogy csak érettségizett tisztek kerülhessenek az akadémiára, addig a tanintézet parancsnoka szervezzen egy hónapos előkészítő tanfolyamot az érettségivel nem rendelkezők számára az akadémiai képzést megelőzően, a kiképzés megkezdéséhez szükséges általános műveltségi ismeretek elsajátítása érdekében;
   - az akadémiára történő jelentkezés, kiválasztás és felkészülés – jelen parancs szerinti – végrehajtásának év közbeni ellenőrzését a Hadműveleti, illetve a Személyügyi Csoportfőnökségek az akadémiaparancsnokság bevonásával szervezzék meg és hajtsák végre.

2. A *levelező képzés* terén
   - az elmúlt évek negatív tapasztalatait csak megerősítették az 1957. november –decemberi vizsgák és az első összevonás súlyos hiányosságai, melynek során megállapíttatott, hogy 70 hallgató nem jelent meg, közülük 39-en önké-

451 Uo. 2. Karhatalmi Ezred 45. sz. parancs (1957. 04. 09.)

452 Uo. ZMKA 17. sz. parancs (1958. 01. 22.)

453 Köpeczi Béla (1921–) irodalomtörténész, történész, művelődési miniszter (1982–88.) A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagja (lev.: 1967., r.: 1976.), főtitkára, illetve -helyettese (1970–1982)

454 Aczél György (1917–1991) építőmunkás, politikus. 1935-től a Kommunisták Magyarországi Pártjának (KMP) tagja. 1949. júniusban a Rajk-per kapcsán koholt vádak alapján elítélték, ahonnan 1954-ben szabadult, majd 1955-ben rehabilitálták. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bitottsága (MSZMP KB) /1956–1989/ és Politikai Bizottság (Pol. Biz.) /1970–1980/ tagja, 1967-től a KB titkára. Miniszterelnök-helyettes (1974–1982). 1956 és 1988 között döntő befolyást gyakorolt a kulturális életre. hozzá kapcsolódik a „három T politikája" (Támogatni – Tűrni – Tiltani). Markó László: Ki kicsoda a magyar történelemben. Helikon Kiadó. 2005. 8. o.

455 Bölöni György (1882–1959) jogász. újságíró. Ady Endre barátja és harcostársa. nagykövet. író (1955: Kossuth-díj) http://www.mek.oszk.hu/00300/00355/html/

456 Illés Béla (1895–1974) jogász, újságíró, író. Első írásait Ady közbenjárására a Nyugat közölte 1916-ban. 1918-ban bekapcsolódott a munkásmozgalomba, a polgári demokratikus forradalom idején a Katonatanács tagja lett. A Tanácsköztársaság idején Újpest kulturális életét irányította, majd az újpesti fegyveres erők politikai parancsnoka volt. A proletárdiktatúra bukása után Bécsbe emigrált, ahonnan 1923-ban kiutasították és a Szovjetunióba utazott. A második világháborúban a moszkvai 2. Népfölkelő Hadosztály önkéntese volt. Harcolt a moszkvai csatában. 1942-től őrnagyként a magyar hadifoglyok ügyeit intézte. 1944. szept. 26-án Lvovban az ő szerkesztésében jelent meg a Magyar Újság, amelyet 1945 után Új Szó címen szerkesztett tovább. Őrnagyként részt vett Bp.-i harcokban, 1949-ben alezredesi rangban szerelt le. Szerepe volt az irodalmi élet megindításában. Az Írószövetség vezetőségi tagja volt. Kossuth-díjas (1950, 1955). http://www.mek.oszk.hu/00300/00355/html/

457 HL MN 1963/T–32. ő. e. (1958. 01. 22.)

458 HL MN 102/02. 407. ő. e. ZMKA 19. sz. parancs (1958. 01. 24.)

459 Uo. ZMKA 28. sz. parancs (1958. 02. 04.)

460 HL MN 1963/T – 1. ő. e. (1958. 02. 08.)

nyesen. Ez csak megerősítette azt a korábbi tapasztalatot, hogy egyes parancsnokok liberálisan kezelik a levelező képzést, nem tesznek eleget a vonatkozó utasításoknak és parancsoknak. Ugyanakkor a nagymérvű hiányzás ellensúlyozására megszervezett pótösszevonások zavarják az akadémia tervszerű tevékenységét;

- maguk a levelező hallgatók egy része sem viszonyul megfelelően a tanuláshoz, amit bizonyít az is, hogy a fent említett vizsgák során 15 fő kapott nem megfelelő osztályzatot. Gyakoriak az indokolatlan – gyakran a csapatparancsnokok által is támogatott – felmentési és kedvezményeket célzó kérelmek;
- helytelen az a gyakorlat, hogy egyes alakulatok teljes vezetőállománya egyidejűleg végzi levelező képzésben az akadémiát.

A fent jelzett hiányosságok megszüntetése érdekében *a levelező oktatás komolysága és eredményes végrehajtása érdekében* a vezérkari főnök elrendelte, hogy:

- a ZMKA *Levelező Fakultására* „csak azokat a tiszteket lehet felvenni, akik magas katonai és politikai képzettséggel és az Akadémiai végzettségnek megfelelő tudás egy részével már rendelkeznek, hogy számukra a levelezés a meglévő tudás akadémiai színvonalra emelését és államvizsgával való dokumentálását jelentse." (38. f.);
- a levelező oktatásban már részt vevő tisztek önkéntes elhatározás alapján nem szakíthatják meg tanulmányaikat, csak indokolt esetben, szolgálati úton, a honvédelmi minisztertől kérhetik ennek engedélyezését;
- a levelező hallgatók részére hetente egy tanulónapot (8 óra) – általában hétfőn – biztosítani kell, melynek célirányos felhasználását a parancsnokok ellenőrizzék;
- az akadémia parancsnoksága továbbra is biztosítson folyamatos konzultációt a levelező hallgatók számára, amit az érintettek a jövőben fokozottabban vegyenek igénybe, amit mind az akadémia parancsnoksága, mind a csapatparancsnokok ellenőrizzenek;
- elrendeli, hogy a Hadműveleti Csoportfőnökség, valamint az akadémia parancsnoka folyamatosan ellenőrizze a levelező képzés menetét, s az észlelt hiányosságot, rendellenességet azonnal jelentsék.

A vezérkari főnök eme parancsát az egység- és magasabbegység-parancsnokok kötelesek voltak a teljes tiszti állomány előtt tiszti gyűlésen kihirdetni.

Ugrai vezérőrnagy e parancs mellékleteként kiadta a ZMKA alap- és levelező fakultására való pályázati felhívást is. Ebben először is definiálta az akadémia rendeltetését, miszerint „a magyar dolgozó nép, a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Magyar Népköztársaság Kormánya iránti hűség, a proletár internacionalizmus szellemében a Magyar Néphadsereg összes fegyvernemei és szolgálati ágai (sic!) részére magasabb harcászati /:hadműveleti:/ társadalomtudományi és fegyvernemi szakképzettségű parancsnokok, politikai helyettesek és törzsbeli tisztek képzése." (41. f.)

Az *alapfakultás 3 éves* (összfegyvernemi, páncélos- és hadtáp), illetve *4 éves* (politikai munkás, tüzér, légvédelmi tüzér, műszaki, híradó és vegyi) képzésére felvehető az, a 35. életévét be nem töltött, tiszti iskolát végzett tiszt, aki legalább 3 éves századparancsnoki (politikai helyettesi) vagy ennek megfelelő, illetve magasabb beosztásban eltöltött csapatszolgálattal rendelkezik; középiskolai végzettséggel (érettségivel) bír, és egészségügyileg csapatszolgálatra alkalmas. Ezen előfeltételek bármelyikével is nem rendelkező tiszt felvételét csak a honvédelmi miniszter engedélyezheti. A felvételi kérelmeket 1958. február 28-ig kell a parancsnokuknak benyújtani. Az általuk véleményezett kérelmeket – saját kezűleg írt önéletrajzzal, az iskolai végzettséget bizonyító okmánnyal, katonai és politikai jellemzéssel, a legutolsó minősítéssel, valamint a „Dicséretek és fenyítések lapjá"-val kiegészítve – a személyügyi csoportfőnöknek, március 15-ig kell felterjeszteni. A kiválasztást a vezérkari főnöknek vagy helyettesének elnöklete alatt működő és a politikai, valamint a személyügyi csoportfőnök helyetteséből, továbbá az akadémiaparancsnokból álló felülvizsgáló bizottság végzi.

A *levelező fakultás* célja: lehetővé tenni az akadémia elvégzését olyan magasabb beosztású főtisztek és 35 éven felüli tisztek részére, akiknek alapképzettsége és katonai tapasztalata biztosítékot nyújt az akadémia tananyagának levelező úton való elsajátítására. A tanulmányi idő – az *alapfakultáshoz* képest egy évvel hosszabb, azaz – *4,* illetve *5 év.* A levelező hallgatók évente kétszer összevonáson vesznek részt, s a tananyag önálló tanulmányozására heti egy tanulónapot vehetnek igénybe. (Az „és kettő tanuló félnapot /:harmadik a szombat:/ á 4 óra összesen: /:20 óra:/" (44. f.) mondatrészt tollal kihúzták – Sz. M.) A jelentkezés módja megegyezik az *alapfakultásnál* leírtakkal. A levelező hallgatók az összevonások alatt az akadémia parancsnokának fegyelmi-fenyítő hatáskörébe tartoznak.

Szintén február 8-án hagyta jóvá a vezérkari főnök a felvételi vizsga 23 oldalas anyagát.[461]

Február közepére végre helyreállt a vízszolgáltatás, így a január 7-én elrendelt vízkorlátozást *(Lásd a 444. számú lábjegyzetet!)* fel lehetett oldani.[462]

György István alezredes, a HM Titkárság vezetője, február 20-án egy 41 oldalas anyagot[463] küldött Csémi Károly ezredesnek, ami a honvédelmi miniszter által az akadémián február 12-én megtartott konzultáció – gyorsírói feljegyzés alapján készült – feljegyzését tartalmazta. E szerint bevezetőjében Révész Géza altábornagy utalt arra, hogy érdeklődésére az akadémia parancsnoka 8 csoportba osztott, 84 kérdést juttatott el hozzá a tanintézetben uralkodó hangulattal, tanulmányi előmenetellel, fegyelmi helyzettel, illetve a személyi állományt érdeklő, megválaszolandó problémákkal összefüggésben.

A *nemzetközi helyzet* vonatkozásban – egyebek között – kérdésként merült fel, hogy „Szükségesnek tartja-e a kormány a hadsereg számszerű fejlesztését. A Varsói Szerződés milyen kötelezettségeket jelent ezen a téren." A miniszter indokoltnak tartotta a fejlesztést olyannyira, hogy 1958-ban már be is indult ez a folyamat, aminek célja, az 1957. januárban tett vállalás *(Lásd a II. fejezet 149. számú lábjegyzetét!)* teljesítése. Arra a kérdésre viszont, miszerint a szovjet kormány osztrák tiszteket hívott meg szovjet akadémiákra tanulni, ebből adódóan „Nincs-e ellentmondás abban, hogy mi egyfelől hét lakat alatt őrzünk minden katonai kérdést, másfelől viszont nyíltan kiadjuk?", a miniszter kissé ingerülten válaszolt: „Hogy milyen mértékben és milyen korlátok között ismertetik meg őket a titkaikkal az... rá-

461 Uo. 45–57. f.
462 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 39. sz. parancs (1958. 02. 17.)
463 HL MN 1963/ T–32. ő. e. (1958. 02. 20.)

juk és nem ránk tartozik .. Nem tudom miért izgatja ez a mi akadémiánk hallgatóit abban, hogy eredményesen – összpontosítva minden figyelmüket – tanuljanak és sajátítsák el a haditudományokat." (299. f.) Arra a felvetésre viszont, hogy lát-e lehetőséget az akadémia képviselőinek VSZ-gyakorlatokon való részvételére, tapasztalatszerzésére, azt válaszolta, hogy egy-két vezető beosztású számára elképzelhetőnek tartja.

A *belpolitikai jellegű kérdések* közül érdeklődésre tarthatnak számot a következők: „Hogyan állunk az ellenforradalmi erők felszámolásával. Milyen tények jellemzik ma az ellenforradalmi elemek tevékenységét?" A miniszteri válasz lényege: „Az erők fel vannak számolva, szét vannak zúzva katonailag, politikailag is a harcot megvívtuk, eszmei síkon azonban még sok van hátra és a megbújt erők még dolgoznak a legkülönbözőbb módon, kihasználva minden lehetőséget arra, hogy bomlasszanak. Meg vagyok győződve arról, hogy még egyszer október 23-a nem fordul elő. Most is folyik azonban rémhír és röpirat terjesztés, (sic!) provokációk." (300. f.)

Talán még érdekesebb (mert egy kicsit „látnoki" – Sz. M.) a következő kérdésre, „Miért nem tárgyalják gyorsabban Maléter, valamint Nagy Imre-féle ellenforradalmi csoport bűnperét?" adott válasz. Révész altábornagy szerint: „Ezek az emberek minden bizonnyal el fogják nyerni büntetésüket, amikor arra az idő megfelelő és megfelelően elő lesz készítve Maléter és Nagy Imre is elnyerik méltó büntetésüket és mindazok, akik bűnt követtek el a népköztársaság ellen." (300. f.). (A tisztek nem tudhatták, a miniszter pedig nem mondhatta, hogy bár a vádirat már 1957 augusztusára elkészült, de szovjet kérésre az ENSZ szeptemberi rendkívüli ülésére, majd a kommunista- és munkáspártok novemberi moszkvai értekezletére, 1958 tavaszán pedig a nagyhatalmak tervezett csúcstalálkozójára való tekintettel többször is halasztani kellett a pert – Sz. M.)

Annak a kérdésnek a megválaszolása, miszerint „A szovjet hadsereg létszámának csökkentése folytán hazánkból is kivontak bizonyos létszámú erőt. Ezt a nemzetközi és belpolitikai helyzetünk alakulása teszi lehetővé, vagy a Magyar Néphadsereg erősítésével fogjuk ellensúlyozni?", már hosszabb eszmefuttatást igényelt. Ennek lényege: „A belpolitikai helyzet nem teszi szükségessé a szovjet csapatoknak Magyarországon való tartózkodását. A nemzetközi helyzet teszi szükségessé. Magyarország önállóan megvédeni függetlenségét, hazáját és a szocializmust építő népét nem képes. A Magyar Néphadsereg már 1958-ban megkezdte a fejlesztést. Fokozatosan, az ország gazdasági helyzetének megjavulásával párhuzamosan elérjük azt a létszámot, amely megfelel az ország teherbíró képességének, másrészt amely szükséges, hogy a Magyar Népköztársaság fegyveres ereje résztvehessen (sic!) az ország védelmében és olyan létszámban melyet a sorvány, a kontingens megenged. Volt idő az utolsó 9 évben, amikor olyan létszámú volt a hadsereg, amely nem felelt meg a békében behívható évfolyamoknak... A korszerű háború körülményei között, az atom és hidrogén fegyverek (sic!) alkalmazásának viszonyai között a Magyar Népköztársaságnak a területi adottsága megkövetelné, hogy legalább 6 repülő hadosztállyal (sic!) rendelkezzen...Egy vadászrepülő hadosztálynál (sic!) nem 200 gépet veszek (alapul – Sz. M.), mint ahogy egyes nagyhatalmak ho-ai fel vannak töltve, hanem csak 120 gépet. Egy gép ára 5 millió deviza forint (sic!). 3,6 milliárdba kerülne ha megvennénk a 720 db. repülőgépet. Ehhez kell utánpótlást is számítani... Ez kb. 20%-nak számítható. Ez még 720 millió forint. Ha ehhez hozzávesszük a korszerű légvédelmi tüzérséget, amely nélkül ez az erő nem 100%-os, akkor egyszerű (egyszeri – Sz. M.) beszerzésre is kellene 6–7 milliárd deviza forint (sic!). Erre a magyar nép nem képes. Az következik ebből, hogy a semlegességet kell kihirdetni? Egyáltalán nem. Ez a mi körülményeink között, szocializmust építő országok viszonyai között, amikor a kapitalizmus még fennáll, amikor a világ két táborra oszlott, nem lehetséges. A Szu. területe több mint 200-szor nagyobb hazánk területénél, de neki nincs szükséges (szüksége – Sz. M.) 200x6 vadász repülő hadosztályra (sic!), hanem jelentősen kevesebbre és azzal az erővel is képes segíteni a kisebb kiterjedésű, területű szocialista országok légterének megvédéséhez (megvédését – Sz. M.). A Magyar Népköztársaság függetlenségét, békés építő munkáját (sic!) csak együtt a szocialista tábor országaival és a baráti hadseregekkel, elsősorban a Szovjetunió segítségével tudjuk megvédeni. (Ezt, s az ehhez hasonló – kissé didaktikusra sikerült – eszmefuttatást, némi változtatással, mintha nem Révész Gézától hallottuk volna utoljára! – Sz. M.) Ha tovább mennénk... kiderül, hogy 7 milliárd deviza forint (sic!) beszerzés, amelyet most a technika ilyen fejlődése következtében minden 3 évben fel kell újítani, olyan összeget jelentene, amely a mi körülményeink között – én jól ismerem az ország gazdasági helyzetét (s mint az Országos Tervhivatal volt katonai elnökhelyettese, ezt bizton állíthatta – Sz. M.) – nemcsak ezt a ma elért életszínvonalat, de az 1951–53 évinél sokkal alacsonyabb életszínvonalat sem biztosítaná, ha ezekre kellene nekünk fordítanunk a pénzünket." (301–303. f.)

Azt a kérdést, hogy beosztott tisztek miért nem üdülhetnek nagyobb számban más szocialista országban, még egészen jól „kezelte" a miniszter. Az a felvetés viszont, miszerint „Az 1957. évi fizetésrendezés óta a közszükségleti cikkek árai nagymértékben, főleg burkoltan – nőttek, úgy hogy ma e téren a fizetés vásárló értéke kb. annyi, mint a fizetésrendezés előtt volt. Mi a kormány elhatározása arra vonatkozólag, hogy az árakat a későbbi évek során végbemenő esetleges életszínvonal emelésig (sic!) legalább az 1957 tavaszi szinten megtartsa, illetve visszaállítsa?", Révész altábornagynál „kiverte a biztosítékot". Azzal kezdte ugyanis válaszát, hogy: „Ez minden bizonnyal provokációs kérdés. Véleményem szerint ez nem igaz... minden becsületes ember, aki ismeri az élelmicikkek (sic!) árát, a közszükségleti cikkek árát – nem beszélek a luxus dolgokról (sic!) – tudja, hogy nem így van. A 14–16%-os reálbér emelkedés (sic!) a bérből és fizetésből élőknél valóság, akinek van kapcsolata a néppel, a dolgozókkal, az erről meggyőződhet. Mert a maszeknál az 1000 Ft-os ruhafazont nem a dolgozók csináltatják... Burkolt áremelés van és ez ellen harcol a kormány minden erővel. A »forradalom vívmányaként« elért nyereségrészesedési mozgalom az üzemekben sok helyen – a könnyűiparban elsősorban – olyan helyzetet teremtett, hogy van egy törekvés ezt a nyereségrészesedést minél magasabbra emelni, csökkenteni a minőséget, tehát az önköltséget ... Ez ellen a kormány, a párt, a szakszervezetek harcolnak. A maszekok egyrésze (sic!) nem tisztességes, kapzsi, egyszerre akar meggazdagodni. Felvásárolják a jó anyagot, amiből nem sok van és így náluk lehet kapni magas áron. Erre is a kormány hozott határozatot, amelyben irányárakat ad meg és árdrágításnak tekinti azokat az árakat, amelyek 1957. augusztus 1-inél magasabbak. 1957. júniusban volt bizonyos áremelés, amelyet a kormány hajtott végre, de nem a közszükségleti cikkek árát emelték. A dolgozók zömét ez nem érinti. Ezt meg kellett

tenni, mert azt a magas reálbér emelkedést (sic!) nem a kormány csinálta, hanem részben arra nyomták a kormányt. (Mintha ezt sem ő mondta volna utoljára – Sz. M.) Hogy nem tisztességes, aki ezt a kérdést feltette azért mondom, mert a hadseregben az emelkedés nem 14–16%, hanem átlagosan 27%-os volt, sőt alacsony kategóriájú tiszteknél 36%-os volt. Számolja ki minden elvtárs, hogy mit jelent ez. Nem is számítva, hogy a ruházatot is kapják" (304–305. f.) – szólt a miniszteri kioktatás.

Összesen 21 *kiképzési, tanulmányi, akadémiai jellegű kérdés* fogalmazódott meg. Ezek közül a legfontosabbak: „Mikorra várható a hadsereg, különösen a légierő korszerű haditechnikával való ellátása. Várható-e az akadémia korszerű fegyverekkel való felszerelése?". Válaszában a miniszter kifejtette azt a nézetét, hogy ha nem jött volna közbe 1956, akkor alapvetően korszerűsítették volna a hadsereget. A jelen viszonyok közepette azonban ezzel csak 1961-től lehet számolni. Ugyanakkor az akadémia és az Egyesített Tiszti Iskola már 1959–60-ban hozzájuthat néhány mintapéldányhoz a beszerzendő korszerű eszközökből. (Ez alkalommal kérdezte meg először: „Kielégíti a válasz az elvtársakat?" (306. f.) – Sz. M.)

Elhangzott az a kérdés is, hogy „Mi tette szükségessé és mi az oka annak, hogy egyesek egész rövid idő alatt lediplomázhatnak?" Révész altábornagy azt válaszolta, hogy „62 személy van, akinek meg van engedve, hogy 1–2 év alatt elvégezhessék (sic!) az Akadémiát... Ezeknek az elvtársaknak az adatai zömmel olyanok, hogy tanultak már, vagy (sic!) magasabb parancsnoki tanfolyamon és gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek. Természetesen vannak közöttük olyan elvtársak is, akik 1 évet a Vorosilov, vagy a Frunze Akadémián tanultak és hazahívtuk őket. Pl.: Köteles, Róka, Reményi elvtársak, sőt most tudtam meg, hogy Köteles elvtárs, aki az első évben hadtestig bezárólag levizsgázott, most újra kell, hogy vizsgát tegyen. Én ismerem őt és tudom azt, mire képes. Megszabadítjuk őt attól, hogy ezekből vizsgázzon. Vannak aztán kevésbé tapasztalt elvtársak, ezek viszont nagy erőbevetéssel dolgoznak. Meg kell itt mondani, hogy vannak olyan elvtársak is, akiket nem engedünk Akadémiára, mert nem tudjuk őket nélkülözni a gyakorlati munkában. A 62 elvtársból 1–2 van akik közel ültek a »húsos fazékhoz«. (sic!) Megtörténik ilyen is" (309–310) – „vallotta be" a miniszter.

Érdeklődésre tarthat számot az a kérdés is, miszerint „Van-e valamilyen terv arra vonatkozólag, hogy az Akadémia elvégzése, esetleg egyes kiegészítő tantárgy beállításával az érettségivel egyenlő képesítést nyújtson?". A miniszter szerint „Ilyen nincs. Van olyan határozata /1955/56./ a Magyar Népköztársaság Kormányának, amely ma is érvényes. Három éves Akadémia elvégzése egyenlő egyetem elvégzésével. Nem mindég egyenlő azonban azzal a tudással, amit a középiskola nyújt. Szerintem nem kell érettségit tenni, azonban azt a tudást meg kell szerezni. Van olyan példa is, hogy van érettségi bizonyítványa, diplomája és buta mint az éjszaka. Van amikor nincs érettségi bizonyítványa, de tud, mert azokat a dolgokat megtanulta, tehát pótolta az elméletet is és sokkal többet ér, mint nem tudom én a hány diplomával rendelkező. Ezt elvtársak én élettapasztalatból mondom." (310. f.) „Ha valaki az általános műveltség terén lemarad, be kell hozni, amellett, hogy az akadémia anyagát is meg kell tanulnia. Saját magának készítsen tervet" (313–314. f.) – szólt a leegyszerűsített recept.

Kérdésként merültek fel a hallgatók külföldi tapasztalatszerzésének, a politikai helyettesi fakultás létrehozásának, az egyéni tanulási idő növelésének, a vizsgatételek vizsga előtti kiadásának a problémakörei. „Elkalandozása" miatt érdeklődésre tarthat számot a honvédelmi miniszternek „Az Akadémián bentlakó tisztek kimenője miért csak 23.00-ig van engedélyezve?" kérdésre adott válasza. Ugyanis úgy látta, „Ellentmondás is van a kérdésben. Egyrészt kifogásolják, hogy kevés az idő a tanulásra, másrészt 19 órától kimenőt szeretnének éjfélig, vagy esetleg hajnalig. Arra lehet következtetni, hogy az összeadás, szorzás, kivonás, osztás, tizedes és rendes törteket és egyéb mást kell tanulni... Ebből nem következik, hogy mi most az általános iskolát tanítsuk, hanem akiket felveszünk a középiskolának megfelelő tudás, alap nélkül, fokozatosan hozza be a mulasztást. Azután is kell tanulni, ha két akadémiát végzett is az ember. Nem tehetjük meg most, hogy nem veszünk fel csak olyan tiszteket akadémiára, akiknek érettségije van. Még az Egyesített Tiszti Iskolára is veszünk fel érettségi nélkül. De meg kell mondanom, hogy pl. egyik ezrednél 760 újonc közül 212 érettségi- és magasabb képzettséggel rendelkezik. Nem sokára a »forradalom vívmánya« következtében bevonulnak az egyetemet és főiskolát végzett fiatalok. Ez a határozat. Tehát a bevonuló honvédek között több lesz olyan, akinek nemcsak érettségije, hanem egyetemi végzettsége is van. Itt a parancsnoknak a tekintélyt még egyszer meg kell szerezni és meg kell válaszolni a felvetett kérdésekre, problémákra is. Azért van már most is, hogy sok szakaszparancsnok fél beszélgetni a harcosokkal, mert esetleg a provokatív kérdéseken kívül kaphatnak olyan kérdéseket – akár politikait, akár általánosat – amire nem tud megfelelni, tehát rögtön látják, hogy az illető nem tud. Én 56 éves vagyok és mégis tanulok. Műegyetemet végeztem, mégis a fiam (aki ekkor szakasztársamként, II. éves növendéke volt a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolának – Sz. M.) könyvét megnézem, olvasom... A magyar dolgozó nép véres verítékéből nekünk sokkal jobb életszínvonalat biztosít, fizetést ad, hogy tanulhassunk, hogy képzett, művelt tisztek legyünk. Hát a legkevesebb, amit a nép tőlünk elvár, hogy tanuljunk, jól tanuljunk! Necsak (sic!) a kötelező anyagot tanulják meg, hanem a régi fogyatékosságot is, ha gyerekkorukban nem volt lehetőség a tanulásra, most pótolják be, amit akkor elmulasztottak. Kell a szórakozás is, a pihenés is, senki sem akarja, hogy szerzetesek legyenek, de először a munka, a tanulás és csak utána a szórakozás. Ezért van a 23 óráig tartó kimenő!" (314–315. f.) – kanyarodott vissza az eredeti kérdésre Révész Géza. Természetesen, az „Ezzel egyetértenek az elvtársak?" költői kérdésre, csak„/:Igen.:/-elni" lehetett!

Ezt követően még nagyon sok kérdés hangzott el a tiszti törvénnyel, a lakásproblémákkal, a karhatalmi szolgálattal, a ruházat, anyagi és pénzügyi, az előléptetési és beosztásba helyezési, valamint egyéb problémakörökben, amelyek időnként próbára tették a miniszter idegeit, s már a válaszadás közben is kijelentette: „Megmondom, hogy ez az utolsó ilyen kérdés-felelet este, mert nem tartom célszerűnek ezt. A munka közben az illetékes parancsnokok, politikai helyettes, politikai munkások, pártszervezetek majd megadják a választ a felmerülő kérdésekre." (321. f.). Ugyanakkor a találkozó végén is szükségesnek vélt egy aprehendáló összefoglalót: „A kérdéseket befejeztem. (Tehát nem elfogytak, hanem megszakította a továbbiak feltételének lehetőségét – Sz. M.) És most szeretnék

még valamit mondani. Az egyik az, hogy nincs olyan kérdés a kérdések között, ami azt kérdezné, hogy szeretnénk jobb eredményeket elérni és mi volna szükséges mit tudna biztosítani a minisztérium abban, hogy a 3 éves akadémiát 2 év alatt elvégezzük, vagy a fegyelmi kérdésekkel kapcsolatban rend legyen. Ne kelljen 3–4%-át egy tagozatnak fegyelmi fenyítéssel súlytani. Csak olyan problémák lettek felvetve, amik az Önök jogait érintik és a kötelességekről kevés szó esett. Szeretném aláhúzni... azzal, hogy mi itt vagyunk az akadémián senkinek szívességet nem teszünk. Sem a pártnak, sem a kormánynak, sem a népnek...Kötelességünket teljesítjük a dolgozó néppel szemben és bizonyos mértékben egyéni érdekünket is követjük, mert a magasabb képzettség, tudás, magasabb beosztást és magasabb fizetést jelent. Visszatérek arra, hogy az adott helyzetben és az adott körülmények között – bár nem ideális a helyzet, lakásszempontból különösen – de amit mi kapunk az nagyon sok, hangsúlyozom az adott gazdasági helyzetben. Ebben ki van fejezve, hogy milyen megbecsülés és bizalom van irányunkban, amit a nép belénk helyez és ez arra kötelez bennünket, hogy sokkal nagyobb erőfeszítéssel, sokkal nagyobb erővel dolgozzunk, tanuljunk itt és segítsük az akadémia parancsnokságát és tanári karát, mert rendkívül nehéz helyzetben vannak. Nem azt mondom, hogy ne bíráljuk őket a megfelelő módon... Önök is segítsenek, elsősorban azzal, hogy fegyelmezettek, betartják a szabályzatot, az itt meghonosodott belrendet és napirendet, javaslatokkal jöjjenek és ha szükséges, bírálják is megfelelő módon. De a legnagyobb segítség, ha Önök az előírt programot alaposan átveszik... Ne sértődjenek meg, de sok helyen és itt is a kérdésekből kicseng, hogy minél több jogot, kedvezményt és minél kevesebb kötelességet. Minél kevesebb munkával minél könynyebben éljenek. De itt nem egyszerű emberek vannak, hanem a hadsereg vezetői, kommunisták, vagy párton kívüli kommunisták és ezektől többet kell követelni. Minden ami jogos meg kell adni. És ne hagyják jogaiktól megfosztani magukat. De sokkal nagyobb áldozatvállalást, ami a tanulást, a szolgálatot illeti... és sokkal többet kell, hogy foglalkozzanak azzal, hogy hogyan lehetne jobb körülmények között minden költségvetés emelés (sic!) nélkül jobban megszervezni a munkát, vagy hogy esetleg – mint már mondottam – az akadémia ne 3, csak 2 év legyen. (Mint látható, csak ezen a találkozón többször »szembe ment« a körülmények által kikényszerített, alighogy bevezetett új akadémiai képzési rendszerrel! – Sz. M.) Másik kérdés. Az általános műveltség kérdése még nagy probléma és az akadémiát is elsősorban érinti. De van még egy fontos probléma; a katonai tudományos munka megindítása a hadseregben. A kettőt nem lehet egymástól elválasztani, mert furcsa volna tudományos tanácsokat teremteni, amikor a tisztikar zöménél az általános műveltség megszerzése középiskolás vonalon az egyik főkérdés." (338/a–340/a f.)

Mint látható, 1958 elején a tisztek már tudtak és mertek is kérdezni a honvédelmi minisztertől. Természetesen többször ismétlésekbe is bocsátkoztak, nem mindig voltak helyénvalóak, de érzékeltették a rendkívül nagyszámukat és feszítő jellegüket. S – túl bizonyos esetenkénti jogos reflexión – az is egyértelműen kitűnt, hogy a hadsereg legfelső vezetése megpróbálkozott bizonyos demokratikus formák bevezetésével, de ezeket nem tudta jól kezelni, s ezért nyilvánosan le is mondott róla/róluk.

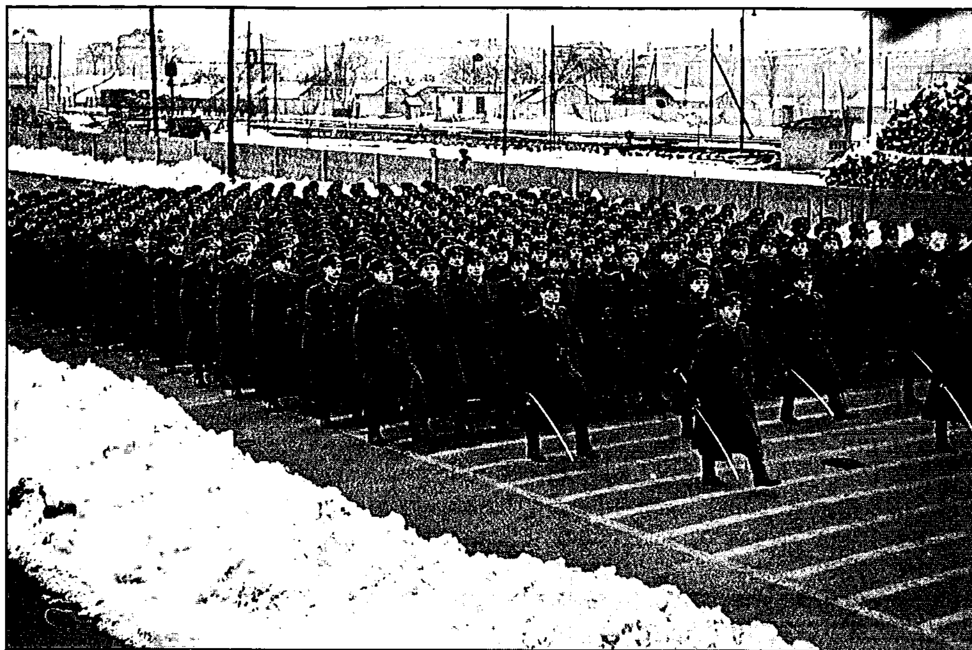
Csémi Károly ezredes parancsban[464] tette közzé – a 09. számú vezérkarfőnöki parancsnak megfelelően *(Lásd a 460. számú lábjegyzetet!)* – az akadémia alap- és *levelező tagozatára* történő pályázati felhívást. A tanári és törzsállományból jelentkezőknek február 28-ig kellett benyújtaniuk pályázatukat elöljáró parancsnokuknak.

Ugyanebben a parancsban jelent meg intézkedés a C–1-3 összfegyvernemi; az A–7-9, a C–4-5 és a D–1-2 politikai helyettesi, a C–7-8 tüzér; az A–14-15 légvédelmi tüzér; a D–3 műszaki; az A–18-19 és a D–4 híradó-; az a A–16 és a C–10 vegyi-, valamint az A–10 és a C–6 hadtáposztályok hallgatóinak március–április havi záróvizsgáiról.

Az akadémia 1958. március 3-án, a 0513. számon tette közzé levelező hallgatóinak névjegyzékét.[465] E szerint az összfegyvernemi I. évfolyamon 35 tiszt tanult, köztük – *a III. fejezet 216. és 228. számú lábjegyzeteiben* nem említett, később a Magyar Néphadseregben vagy a katonai felsőoktatásban kiemelkedő szerepre szert tett – Patai Endre alezredes (vezérőrnagy, szervezési és mozgósítási csoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje), Hodosán Imre alezredes (vezérőrnagy, hadosztályparancsnok), Szabó Ferenc alezredes (ezredes, a ZMKA főtanára, sokszoros súlyemelő szenior világbajnok), Sóhajda Béla őrnagy (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője), Thürmer Gyula százados (ezredes, az Anyagtervezési csoportfőnökség osztályvezető-helyettese, a hadtudomány doktora), Rajkó István százados (mérnök alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese; dr. univ.) és Földes László százados (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese); a II. évfolyamon 13 fő, köztük Tóth Gábor százados (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője); a III. évfolyamon 25 tiszt. A tüzér I. évfolyam 7, a II. 6, a III. pedig 5 hallgatóval rendelkezett. A légvédelmi tüzér I–III. évfolyamán 2–3–3, a híradón 2–2–4 hallgató tanult. A műszaki I. évfolyam 9, a III. pedig 5 hallgatót képzett. A hadtáp három évfolyamán 11–2–3 tiszt tanult. A politikai helyettesi I. évfolyamon 22 tiszt, köztük Nagy Mihály százados (alezredes, a ZMKA főtanára) és Szellák Tibor főhadnagy (alezredes, a ZMKA főtanára); a II. évfolyamon 6, a III-on 14, a IV-en pedig 10 levelező hallgató tanult. A gyorsított „A" csoport összfegyvernemi osztályában 17, a tüzérben 10 – köztük Koltai Vilmos ezredes (vezérőrnagy, katonai attasé) és Lantódi József alezredes (vezérőrnagy, vezérkari főnök-helyettes, a ZMKA parancsnoka, a hadtudomány kandidátusa, a ZMNE „Doctor Honoris Causa" – „Tiszteletbeli Doktora"), a légvédelmi tüzérben 2, a műszakiban 3, a híradóban egy és a hadtápban 4, míg a „B" csoportban 26 hallgató, köztük Homoki Imre alezredes (ezredes, a Központi Tiszthelyettes Iskola parancsnoka), Imre Gábor alezredes (vezérőrnagy, a vezérkari főnök általános helyettese), Oravetz István alezredes (vezérőrnagy, hadosztályparancsnok és Farkas Mihály alezredes (vezérőrnagy, Budapest helyőrségparancsnoka).Összesen tehát 212 hallgató vett részt 1958 márciusában levelező képzésben az akadémián.

Mint korábban, a *450. számú lábjegyzetben* láthattuk, egyre nagyobb szerepet szántak a tudományos munkának, s Révész Géza altábornagy is kiemelte ennek fontosságát az akadémia hallgatóival március elején folytatott eszmecseréje során. Nos, ezen az úton előrelépve, az akadémiaparancsnok elrendelte a hallgatói tudományos szakkörök felállítását.[466] Létrehozásukért a fakultásparancsnokokat tette

464 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA PK-ának 015. sz. parancsa (1958. 02. 21.)
465 HL MN 1958/T–13. ő. e. (1958. 03. 03.)
466 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 55. sz. parancs (1958. 03. 08.)

Az akadémia díszzászlóalja az 1958. április 4-i díszszemlére készül

felelőssé, s így március 20-ig írásban kellett jelenteniük ennek megtörténtét. Természetesen, e munkában részt kellett venniük a tanszékeknek is.

A módszertani munka színvonalának további emelése érdekében március 17-én módszertani foglalkozást tartottak a vizsgák előkészítése és végrehajtása témakörében.[467] Úgyszintén intézkedés született szóbeli vizsgajegyek és írásbeli vizsgafeladatok elkészítésére a levelező hallgatók számára.[468]

Az egészséges életmód és a női egyenjogúság kiszélesítését szolgálta az a döntés, amely női kézi-, illetve röplabdaszakosztályt hívott létre az akadémián. Indoklásként a következő szerepelt: „Akadémiánkon folyó sportélet eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy az egyes sportversenyeken a férfi p.a-ak (polgári alkalmazottak – Sz. M-) kisebb-nagyobb létszámban résztvesznek (sic!), azonban a női p.a-ak és katonai szolgálatot teljesítő nők részére a sportolási lehetőség nincs biztosítva. Ezen hiányosság kiküszöbölése érdekében a testnevelési tanszék és a polgári alkalmazottak sportfelelőse alakítsanak egy női kézilabda és röplabda szakosztályt (sic!) és szervezzék meg a női csapatok edzését és versenylehetőséget biztosítsanak részükre."[469] (Azt nem tudom, hogy az akadémia férfitársadalma felvonult-e „Éljen a feminizmus!" táblákkal, de hogy sokan jártak „szemet legeltetni" az edzésekre – különösen a röplabdacsapat csinos amazonjai miatt –, ezt a „nagyidők tanúinak" méla nosztalgiázásából tudom! – Sz. M.)

467 Uo. ZMKA 57. sz. parancs (1958. 03. 11.)
468 Uo. ZMKA 67. sz. parancs (1958. 03. 24.)
469 Uo. ZMKA 74. sz. parancs (1958. 03. 31.)

A tananyag-korszerűsítés szempontjából fontos esemény lehetett, hogy 1958 áprilisában egy sor szabályzatfordítás, tansegédlet jelent meg, mintegy 200 oldalon[470] – minden bizonnyal szovjet szakanyagok lefordítása következtében –, amit jól hasznosíthattak egyes tanszékek. Ilyenek voltak pl. a híradó tanszék legnagyobb örömére a következő témák: a híradás alapelvei; a híradás megszervezése és biztosítása; a híradás harcbiztosítása; híradóalegységek anyagi, technikai és egészségügyi biztosítása; a támadóharc híradása; a híradás megszervezésének különlegességei az ellenséges biztosítási öv leküzdésekor, bekerítésben és a bekerített ellenség megsemmisítésekor, a hevenyészett védelembe átment ellenség elleni támadáskor, megerődített körlet áttörésekor, városharcban, folyóátkeléssel egybekötött támadáskor, éjszakai támadásban, védelemben, széles arcvonalon vívott védelem esetén, a nagyvárosi védelem sajátságai figyelembevételével, folyóvédelem, illetve éjszakai védelem esetén, a visszavonuláskor, erdőben, erdős-hegyes terepen, híradás a repülő- és repülőtechnikai magasabbegységeknél, sajátosságok a légvédelmi magasabbegységek híradásában. Minden valószínűség szerint nem vették nagy hasznát, de a fordítók lendülete nem tört meg a következő témák esetében sem: a híradás megszervezésének sajátosságai sivatagban, sztyeppén, sarkvidéken. A légideszant-, valamint a haditengerészeti magasabbegységek, illetve a szárazföldi és haditengerészeti magasabbegységek együttműködésének híradása.

Úgy látszik, a márciusi miniszteri fogadalom – miszerint többé nem tart kérdezz-felelek rendezvényt – csak reá vonatkozott, mivel a vezérkari főnök és a politikai főcsoportfőnök április 17-én 14 órától „parancsnoki beszélgetéseket" tartottak az akadémián.[471] Igaz, ez már nem a Díszteremben nagy nyilvánosság előtt zajlott, hanem a Bordó teremben, érkezési sorrendben jelenthettek vagy tehettek panaszt az őket együttesen meghallgató két elöljárónak.

Az akadémia parancsnoksága az 1958. április 21-én kelt 0761. számú Részletes kimutatásában[472] rögzítette a felvételizett levelező hallgatók eredményeit és statisztikáját. Ebből megállapítható, hogy 2 fő számára a vezérkari főnök engedélyezte, hogy felvételi vizsga nélkül kerülhessenek be a levelező képzésbe. (Lehet, hogy szovjet akadémiákról rendelték őket haza valamilyen okból? – Sz. M.). Általánosságban megállapítható, hogy 3,5-es eredményt kellett produkálni „bekerülési minimum"-ként, bár előfordult – az indoka nem ismert –, hogy 3,1-del egy; 3,2-del 3; 3,3-del 2 és 3,4-del egy fő mégis felvétetett, míg ugyanilyen eredménnyel mások nem! 1958-at írván, talán az is érdekes, hogy Ludovika Akadémiát végzett 3 tiszt (Szentkirályi Frigyes alezredes, hadműveleti tiszt; Zábori Sándor őrnagy, főelőadó és Nagy Miklós alezredes, ezredtörzsfőnök) is bebocsáttatott az akadémiára. Úgyszintén ekkor kezdte meg akadémia levelező tanulmányait Dóró György őrnagy (később altábornagy, anyagtervezési csoportfőnök, majd az Országos Tervhivatal elnökének katonai helyettese) és Tölgyes Ernő alezredes (vezérőrnagy, HK külügyi osztályvezető).

470 HL MN 1958/T–13. ő. e. 0851/ZMKA (1958. 04. 14.) 79–269. f.
471 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 82. sz. parancs (1958. 04. 16.)
472 HL MN 1959/T–172. ő. e. (1958. 04. 21.)

Ami a fontosabb mutatókat illeti:

Fegyvernem	Létszám	Megfelelt	Nem felelt meg	Függőben	Intézettől jött	Csapattól jött
Összfegyvernem	30	22	8	–	19	11
Felderítő	2	2	–	–	2	–
Tüzér	7	4	3	–	4	3
Műszaki	5	3	1	1*	3	2
Híradó	7	4	3	-	5	2
Hadtáp	6	5	1	-	4	2
Politikai h.	1	1	–	–	1	–

* külföldi szabadságon van

A felvételit tett 56 tisztből 41 felelt meg (73%), s a többség (65%) valamilyen intézettől jött.

Az eredmények az alábbi vizsgaátlagokon alapszanak:

Fvnem	Harc.	Mumo.	M.tört.	Terept.	Földr.	Orosz	Magy.	Matek.	Fiz.	Kém.	Átl.
Öfn.	3,20	3,00	3,20	3,00	2,90	3,30	3,30	2,90	–	–	3,07*
Feld.	3,50	4,50	3,00	4,00	3,50	5,00	3,50	3,00	–	–	3,75*
Tü.	3,20	3,10	3,40	4,00	2,70	2,80	3,40	3,00	3,40	–	3,22*
Mű.	3,00	3,00	2,50	3,00	3,00	3,50	3,00	3,00	3,00	–	3,00
Hír.	2,40	4,00	3,80	3,40	3,40	3,40	3,60	2,10	3,10	4,20	3,34*
Hadtáp	3,60	3,60	3,50	3,50	3,50	2,60	3,50	3,30	–	–	3,39
Polh.	3,00	3,00	–	4,00	3,00	2,00	4,00	4,00	–	–	3,28*

* korrigált eredmények, a számolási hibák kiküszöbölésével

Mint látható a legjobb átlagot kémiából (4,20), a leggyengébbet pedig oroszból (2,00) érték el. A vakok között a felderítők bizonyultak félszemű királynak (3,75), s legkevésbé az összfegyvernemiek teljesítettek (3,07).

Érdekes lehet még a közelmúltban (is) oly' sokat említett iskolai végzettség:

Fvnem	Egyetem	Éretts.	Polg-i	Elemi	Akad.	Kat.isk.	Tanf.	Kat.isk. nélk.
Öfn.	5	10	2	13	4	4	20	2
Feld.	-	2	-	-	1	-	1	-
Tü.	2	4	1	-	3	2	2	-
Mű.	2	2	-	1	1	-	4	-
Hír.	-	7	-	-	1	-	6	-
Hadtáp	-	5	-	1	-	-	6	
Polh.	-	-	-	1	-	1	-	-
Össz.	**9**	**30***	**3**	**16**	**10**	**7**	**39**	**2**

A korábbi évekhez képest tehát lényegesen csökkent az elemi iskolai végzettségűek aránya (27%), 2 fő végzett egy- és 3 fő kétéves szovjet akadémiát, egy pedig itthoni Sztálin Akadémiát. Mindössze egy egyetemi végzettséggel rendelkező fordító és a HM Külügyi osztályának vezetője nem rendelkezett semmilyen katonai előképzettséggel, de alaposan felkészültek, mert katona tantárgyakból is csak négyes-ötös osztályzatokat szerezve, 4,50 átlaggal a legjobbak között végeztek.

Csémi ezredes akadémiaparancsban[473] rögzítette az 1958. április 15 – október 31. között érvényes napirend kiegészítő elemeit. E szerint a bent lakó hallgatók részére hétköznapokon 15.30-tól 23.00-ig, szünnap előtti napokon 13.00-tól 02.00-ig, szünnapokon pedig 24.00-ig engedélyezhető eltávozás. A kint lakó tisztek számára ugyanezek a lehetőségek 15.30-tól 07.15-ig; 06.45-ig, illetve 13.00-tól 07.15-ig szóltak. Az I. évfolyamos hallgatók csak az önképzési idő után hagyhatták el az akadémiát. A tagozatparancsnokok engedélyezhettek a fentiektől eltérést, továbbá tanórákról távolmaradást egy nap terjedelméig. A fakultásparancsnokok egy tanév során összesen 7 nap rendkívüli szabadság kiadására kaptak jogosultságot.

Napokon belül azonban szigorításra kényszerült az akadémia parancsnoka a „Hallgatók tanulmányi előmenetelében tapasztalható hiányosságok" miatt. „A f. kik. év első fele és a vizsgák tapasztalatai azt bizonyítják, hogy egyes hallgatók kötelességeik elhanyagolásával nem tesznek eleget az MSZMP., a Forradalmi Munkás-paraszt Kormány, a HDS. vezetői által támasztott követelményeknek, tanulmányi eredményeikben visszaesés tapasztalható... nem a kik. célnak megfelelően használják ki az Akadémia által biztosított lehetőségeket, a tanórák utáni időt tervszerűtlenül, nem rendeltetésének megfelelően fordítják tanulásra."[474] Ennek tudhatók be a 3,00 és 3,70 közötti tanulmányi átlagok. Ezért az ilyen teljesítményt nyújtó II–IV. éves hallgatók számára is elrendelte a 19.30-ig tartó önképzést. A „lelki világukra" sem volt tekintettel, hiszen név szerint felsorolta a parancsban azt a 17 hallgatót (főhadnagytól ezredesig) akik a kiképzési év végéig 19.30 előtt nem hagyhatták el az akadémiát. Sőt, azt is kilátásba helyezte, hogy aki az év végi vizsgákon nem éri el a „Kiváló" vagy „Jó" szintet, számára kötelezővé válik az önképzés a következő tanévben.

Május 2-án intézkedés született egy 8 fős bizottság létrehozásáról, amelyet felelőssé tett az akadémia történetének további megírásáért.[475] Ugyanebből a parancsból értesülhetünk az akadémia egyre pezsgőbb sportéletéről, hiszen újabb szakosztály – ezúttal az evezős – alakult meg.

A levelező hallgatók évközi összevonására és vizsgájára június 2. és 14. között került sor. Ezzel kapcsolatba az akadémia parancsnoka elrendelte, hogy az előadásokat csak tanszékvezetők vagy „kiváló főtanárok" tarthatják.[476]

Ebben az időben felgyorsult az akadémia tüzértanárainak kidolgozói tevékenysége. A 01222/ZMKA (1958. 05. 22.) számú anyagból[477] kiderül, hogy mintegy 100 oldalas terjedelemben elkészültek előadások a következő témákban: A hadsereg-tüzérség lőszerszükségletének megállapítása támadásban; A tüzérség a hadsereg

473 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA PK-ának 030. sz. parancsa (1958. 04. 23.)
474 Uo. A ZMKA PK-ának 031. sz. parancsa (1958. 04. 19.)
475 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 95. sz. parancs (1958. 05. 02.)
476 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA PK-ának 037. sz. parancsa (1958. 05. 09.)
477 HL MN 1958/T–13. ő. e. (1958. 05. 22.)

támadó hadműveletében; A tüzérség vegyi eszközei és azok alkalmazása; A sorozatvető tüzérség alkalmazása; Főerőivel a 2. védőövben védő gépkocsizó lövészhadtest védőharcának tüzérségi biztosítása, valamint Ellen-előkészítés. Ez utóbbi inkább vitaanyagnak tekinthető, ami egyaránt foglalkozott az atom-, a légi, illetve a tüzérségi ellen-előkészítéssel.

Nem tudni, hogy ezen előadások vagy ezek egyike váltotta-e ki, de az tény: Csémi ezredes június közepén akadémiaparancsban[478] rendelte el az előadásszerkesztés és -tartás tudományos színvonalának emelése érdekében, hogy az előadások megírására kiszemelt oktatóknak a tanszékvezető által aláírt „Megbízó level"-et kell kapniuk, amely tartalmazza a megírandó előadás címét, fő kérdéseit, a felhasználandó irodalmat, a részletes vázlat elkészítésének, illetve az előadás megírásának határidejét. A részletes vázlat elkészítésére legalább 2 hetet kell biztosítani. A legalább 4 példányban elkészített részletes vázlatot minden, vagy a kijelölt tanároknak át kell tanulmányozniuk, ezt követően kerülhet sor a tanszéki elbíráló értekezletre. Az elhangzottakat, majd az azok alapján hozott határozatot jegyzőkönyvben kell rögzíteni. Ennek alapján az illető átdolgozza a vázlatát, amit a tanszékvezető hagy jóvá, s ezt követően kezdődhet az előadás megírása, amire 3–4 hetet kell biztosítani. A 2 órára tervezett, 28–30 lapos (kettes sortávolsággal írt) előadásnak bevezetőből, 2–3 fő kérdésből és befejezésből kell állnia. „Az előadásban nem a szabályzatokban és utasításokban lévő meghatározásokat kell ismertetni, hanem a lényegét kell megvilágítani" – szólt az útmutatás. Az elkészült előadást szintén tanszéki értekezleten bírálják el, melynek jegyzőkönyvi adatait a végleges előadás utolsó oldalán fel kell tüntetni. Az értekezlet alapján átdolgozott előadást 4 példányban kell elkészíteni, amit a tanszékvezető-helyettes hagy jóvá, kikévé azt az esetet, amikor az előadás szerzője a tanszékvezető.

Minden előadás megtartására 2 tanárnak kellett felkészülnie. Ugyanakkor érdekes, s minden bizonnyal az oktatói állomány egy nem jelentéktelen részének tapasztalatlanságára utalhat az utasítás azon része, mely szerint: „Az előadást a tanteremben elvileg olvasni kell. Az előadást olvasó tanár azonban nem ragadhat bele a szövegbe. Úgy kell tudnia az anyagot, hogy nagy figyelmet tudjon fordítani a tagolt, jól hangsúlyozott előadásra. A helyes hanghordozást és a tagolt olvasást illetően álljanak példaképül mindenki előtt a rádió-bemondók" – szólt az instrukció. Még arra is felhívták az előadásírók figyelmét, hogy az első tanórára 16 oldalnyi anyagot tervezzenek úgy, hogy az adott főkérdés felolvasása befejeződjön az óra végére, ne menjen át – a szünet által megszakítva – a 2. tanórára. A második tanóra anyagát 40 percesre kell tervezni, hogy az utolsó 10 perc a leadott anyag megértésének ellenőrzésére, illetve a felmerülő kérdések megválaszolására legyen fordítható.

Érdekesnek ítélhető az a kitétel is, miszerint: „Szabad előadást csak a tanszék kollektívájának hozzájárulásával lehet tartani miután az érintett tanár a tanszék előtt megtartva előadását bebizonyította, hogy azt olyan fokon ismeri, hogy a szabad előadás nem nehezíti a hallgatók jegyzetelését. A szabad előadásban is azt kell elmondani, ami a leírt előadásban szerepel."

478 HL MN102/03. 407. ő. e. (1958. 06. 10.)

Korábban már utaltunk az akadémia pezsgő sportéletére. A május 26-i akadémiaparancsból[479] komplettebb kép alkotható, ugyanis ebből megtudható, hogy ebben az időben az akadémián (napjainkban különösen irigylésre méltó módon – Sz. M.) a következő szakosztályok működtek: céllövő-, úszó-, röplabda-, kézilabda-, súlyemelő-, labdarúgó, lovas-, asztalitenisz-, evezős-, atlétikai, háromtusa-, illetve teniszszakosztály, összesen 275 fővel. (Ebben még nem szerepel a *469. számú lábjegyzetben* említett két női szakosztály – Sz. M.).

Július 2-án a Tudományos Tanács kibővített ülést tartott, ahol – a tanszékvezetők és helyetteseik; a fakultás- és tagozatparancsnokok, valamint politikai helyetteseik, az évfolyamvezető főtanárok és a törzs osztályvezetői részvételével – megvitatták az 1957/58. kiképzési év tapasztalatait, eredményeit, a hiányosságokat, továbbá a II. félév feladatait.[480]

Időközben újabb előadások készültek el „A hadsereg vegyivédelmi erői, eszközei és feladatai", illetve „Fegyvernemek atom- és vegyivédelmi kiképzésének, továbbá a vegyialegységek megszervezése és irányítása" témákban.[481]

Július 8–10-e között a *légvédelmi tagozat* C–9 osztálya számára parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatot folytattak le a gépkocsizó lövészhadtest légvédelmi tüzércsoportjának működése témakörben.[482] Ugyanebben a parancsban jelent meg az utasítás a levelező hallgatók ellenőrző munkáinak – általában – július 30-áig való elkészítésére. E szerint:

az I. évfolyam
- összfegyvernemi és politikai munkás hallgatóinak a „Gépkocsizó lövészezred támadóharcának megszervezése az ellenség előkészített védelme ellen" feladaton belül meg kellett alkotniuk a lövészezred tüzércsoport-parancsnok tűzvezetés térképét;
- hadtáphallgatóinak feladata volt a „Gépkocsizó lövészezred menetének és találkozóharcának hadtápbiztosítása" tárgykörön belül az ezredparancsnok harcparancsának, valamint a hadtápfőnöknek a támadás anyagi biztosítására vonatkozó elhatározásának elkészítése;

a II. évfolyam
- összfegyvernemi hallgatói számára előírták „A gépkocsizó lövészhadtest első lépcsőjében támadó gépkocsizó lövészhadosztály támadóharca megszervezése és végrehajtása harcászati légideszantokkal együttműködve az ellenség előkészített védelme ellen" feladaton belül a gépkocsizó lövészhadosztály tüzérfőnök jelentésének megalkotását július 25-ig, valamint a gépkocsizó lövészhadosztály-parancsnok elhatározásának kidolgozását oleátavázlaton július 30-ig;
- politikai helyettesi hallgatóinak „A gépkocsizó lövészezred védőharcának megszervezése és végrehajtása az ellenséggel közvetlen harcérintkezésben"

479 HL MN 1961/T-34. ő. e. (1958. 05. 26.)
480 HL MN 102/03. 407. ő. e. (1958. 05. 27.)
481 HL MN 1958/T-13. ő. e. (1958. 05. 30.)
482 HL MN 1961/T-34. ő. e. A ZMKA PK-ának 055. sz. parancsa (1958. 07. 02.)

teljes feladaton belül el kell készíteniük oleátavázlaton a gépkocsizó lövészezred páncélelhárításának tervét;
- légvédelmi tüzérhallgatóinak meg kellet alkotniuk „A gépkocsizó lövészhadtest első lépcsőjében támadó gépkocsizó lövészhadosztály támadóharcának megszervezése az ellenség előkészített védelme ellen" témán belül a légvédelmi főnök jelentését július 25-ig, a légvédelmi tervet augusztus 10-ig, valamint a légvédelmi tüzércsoport parancsnokának szemrevételezési tervét, elhatározását és együttműködési munkatervét augusztus 20-áig;

a III. évfolyam
- összfegyvernemi hallgatóinak „A gépkocsizó lövészhadtest támadásának megszervezése és végrehajtása az ellenség előkészített védelme ellen harcászati légideszanttal együttműködve" teljes feladaton belül el kellett készíteniük jegyzetfüzetben a hadtestparancsnok együttműködési utasításait;
- műszaki hallgatóinak a fenti témában ki kellett dolgozniuk a műszaki főnök jelentését július 30-ra, majd a műszaki biztosítás tervét augusztus 20-ra;
- politikai helyettesi hallgatói ugyanazt kapták feladatul, mint II. éves kollégáik.

A 01570/ZMKA (1958. 07. 12.) számú irat[483] tartalmazza a hallgatók által végrehajtott tüzér éleslövészet értékelését. E szerint a tüzér osztályok 2,60 és 3,50 között, összességében 3,07 átlaggal hajtották végre a feladatot.

Az akadémia *3,* illetve *4 éves alap-,* valamint *4,* illetve *5 éves levelező tagozatára* pályázó tisztek július 28 – augusztus 1. közötti felvételi vizsgáinak előkészítésére intézkedett a 159. számú akadémiaparancs.[484] Vizsgatantárgyakként a harcászati és szakismereteket, a munkásmozgalom történetét és magyar történelmet (a parancsnoki beosztású tisztek számára), a munkásmozgalom történetét és a katonai-politikai nevelést (politikai helyettesek részére), a tereptant és földrajzot, az orosz nyelvet, a magyar nyelvet és irodalmat, a matematikát, a fizikát (a tüzér-, a légvédelmi tüzér-, a vegyi, a műszaki és híradótisztek számára) és a kémiát (a vegyi és híradótisztek részére) írták elő. Az orosz nyelvvel bezárólag szó-, az azt követőket írásbeli vizsgák keretében mérték a felkészültséget. 220–240 felvételizővel számoltak az illetékesek.

Az akadémia vezetése semmit nem bízott a véletlenre, így már július utolsó harmadában intézkedett az 1957/58. kiképzési év évfolyamzáró vizsgáinak végrehajtására.[485]

Lassan beindult a hallgatói tudományos tevékenység is. Ennek eredményeként Almási István százados, a vegyivédelmi szakkör tagja, egy 11 oldalas tanulmányt jelentetett meg „A mentesítőállomás vízellátása" címmel.[486] A 01535/ZMKA[487] anyagban található – igaz, még a tavasz folyamán készült – egy kidolgozás „A hadsereghadtáp megszervezése és működése támadó hadműveletben" feladathoz. Ez 9 kiképzési napot (46+8 tartalékóra) ölelt föl, s olyan kérdésekkel foglalkozott,

483 HL MN 1958/T–13. ő. e. (1958. 07. 12.)
484 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 159. sz. parancs (1958. 07. 18.)
485 HL MN 1965/T–287. ő. e. A ZMKA PK-ának 01. sz. Tanulmányi intézkedése (1958. 07. 25.)
486 HL MN 1958/T–13. ő. e. 01675/ZMKA (1958. 08. 01.) 456–462. f.
487 Uo. (1958. 08. 09.) 293–315. f.

mint a hadsereghadtáp-főnökség osztályvezetőinek jelentése; a hadsereg-hadtápfőnök helyzetmegítélése; a hadsereg anyagi alap főnökség szemrevételezése; utánszállítási tervek; a hadtápparancs jelentése, illetve a feladatok értékelése.

Tóth Lajos vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök – a szabadságon lévő vezérkari főnök helyett – augusztus 25-én hagyta jóvá az államvizsga-bizottságok és albizottságok munkájára vonatkozó utasítást.[488] Ebben rögzítette az általános elveket, a diplomamunkák megvédésének lefolyását, valamint a szóbeli államvizsgák rendjét. A diplomamunka megvédésére 40–50 percet kellett biztosítani a hallgató számára, amit közbeszólásokkal, kérdésekkel tilos volt megzavarni. Ennek befejeztét követően tehettek fel kérdéseket először az albizottság tagjai, majd a jelenlévők, amelyek megválaszolásához legfeljebb 25 perc felkészülést kellet biztosítani. A válaszokra 30 perc állt rendelkezésre. A szóbeli vizsgákon felkészülésre 30–40, a megválaszolásra 45 percet kellett biztosítani.

A honvédelmi miniszter 1958. augusztus 27-én hagyta jóvá az akadémia ősztől érvényes, új állománytábláját.[489] Ez a még érvényben lévőhöz képest, lényeges eltéréseket vetített előre az akadémia szervezetében. Így:

- a parancsnokság állományából kikerült a pártbizottság titkára; 2-ről egyre csökkent a segédtisztek száma; megszűnt a fordító tiszti és 3 gépkocsivezetői státus;
- a politikai osztály alárendeltségéből, a tanulmányi osztályba került a szépirodalmi és politikai könyvtár;
- a tanulmányi osztályon belül tervező; továbbképzési; tanulmányi ellenőrző, továbbá szerkesztő és kiadó csoportok, illetve kiképzési anyagi alosztály jött létre;
- a laktanyaparancsnokság alárendeltségbe került a zenekar (a megszűnt II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola zenekarát helyezték az akadémiára);
- az ügyviteli iroda kiegészült egy leíró- és rajzolóirodával;
- a személyügyi és nyilvántartó osztály személyügyi osztályra rövidült;
- az akadémiaparancsnok hadműveleti-harcászati és tudományos helyettese által vezetett „Hadműveleti-harcászati tanszék" konglomerátumába került a tudományos kutatóosztály; a hadműveleti-harcászati; a felderítő, idegen hadsereg és katonai földrajz; a tüzér; a légvédelmi; a műszaki; a híradó; a vegyi; a hadtáp; a hadművészet története, valamint a szervezési és mozgósítási tanszék;
- a „Társadalomtudományi tanszékek" vezetője alárendeltségébe került a munkásmozgalom története; a politikai gazdaságtan; a dialektikus és történelmi materializmus; a katonai és politikai nevelési, illetve a történelem tanszék;
- az akadémiaparancsnok tanulmányi és általános helyettese, mint az „Általános ismereti tanszékek" vezetője irányította a gépkocsi- és páncélostechnikai; az elektrotechnikai; az általános műveltségi, továbbá a testnevelési tanszékeket;
- megmaradt az *alapfakultás,* megszűnt viszont a *fegyvernemi fakultás* és létrejött a *levelező fakultás;*

488 HL MN 1965/T–287. ő. e. (1958. 08. 25.)
489 HL MN 1967/T–179/II. ő. e. (1958. 08. 27.)

- az újonnan létrehozott és az akadémiaparancsnok anyagi helyettese által irányított anyagi és technikai bázis magában foglalta a hadtáp; a technikai, valamint a gépjármű-technikai osztályokat;
- a pénzügyi részleg továbbra is megőrizte önállóságát.

Ami az akadémia személyi állományát illeti, az új állománytábla „szűkebb markúnak" bizonyult az előző évinél: egy tábornok, 385/406 (új/régi állománytábla) tiszt, 70/48 tiszthelyettes, 9/15 tisztes, 98/70 honvéd, 564/640 hallgató és 398/419 polgári alkalmazott. A hallgatói létszámot növelte a 26/16 BM határőrhallgatói állomány is.

Az akadémia presztízsének némi csökkenését jelezte, hogy az akadémiaparancsnok rendszeresített rendfokozata altábornagy-vezérőrnagyról vezérőrnagyra redukálódott, akárcsak a fakultásparancsnokok ezredes-vezérőrnagyija ezredesre.

Az akadémiaparancsnok a 04. számú tanulmányi intézkedésében[490] szabályozta az 1957/58. kiképzési évben végző hallgatók szeptember 4-e és 30-a között zajló diplomamunka-védéseivel és államvizsgáival kapcsolatos kérdéseket. E szerint az államvizsga-bizottság elnöki funkcióját Tóth Lajos vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök látta el, és tagjai voltak Kiss Lajos alezredes, politikai csoportfőnök-helyettes és Csémi Károly ezredes, akadémiaparancsnok. Létrehoztak 3 összfegyvernemi és 5 fegyvernemi, illetve 5 társadalomtudományi albizottságot. Minden albizottságba 2 tagot az akadémia delegált, mégpedig egy tanszékvezetőt vagy -helyettest és egy főtanárt.

Az akadémián egyre inkább kibontakozó tudományos tevékenység eredményeként – az akadémiaparancsnok utasítására – Gutheil Jenő őrnagy a 01911/ZMKA számon megküldte a „Honvédelem" szerkesztőségének a Stadler János és Móricz Lajos alezredesek által kidolgozott, „Az együttműködés megszervezése az összfegyvernemi hadsereg támadó hadműveleteiben" című, 30 oldalas tanulmányt.[491]

Az akadémia elöljárók általi ellenőrzése folyamatosnak bizonyult, hiszen „az áprilisi segítő ellenőrzés" után alig 4 hónappal Imre Gábor alezredes, a hadműveleti csoportfőnök II. helyettese 02227. számon[492] továbbította az akadémia parancsnokának az augusztus 15 – szeptember 2-a között végrehajtott bizottsági ellenőrzés – a vezérkari főnök számára szeptember 15-én felterjesztett – összesített jelentést.

A 25 oldalas anyag rögzítette az általános és részletes észrevételeket; a kiképzés helyzetét, alapvetően a vizsgák és beszámolók tapasztalatai alapján; értékelte az akadémia ügyvitelének helyzetét; foglalkozott a hadtáp-, a gépkocsi-technikai, valamint a fegyverzeti szolgálatok állapotával, illetve az akadémiai ügyeleti szolgálatokkal. Ennek eredményekén sok apróbb-nagyobb, pozitív és negatív megállapítást tett, melyek közül kiemelendőek az alábbiak:

- az akadémia lényeges fejlődésen ment át április óta, a feltárt hiányosságok zömét felszámolta, vagy jelenleg van folyamatban;

490 HL MN 1965/T-287. ő. e. A ZMKA PK-ának 04. sz. Tanulmányi intézkedése (1958. 08. 30.)
491 HL MN 1958/T-13. ő. e. (1958. 09. 09)
492 HL MN 1960/T-88. ő. e. 01159/ZMKA pság. (1960. 06. 14.)

- a magyar munkásmozgalom történetének megfelelő elsajátítása mellett, hiányosságként jelentkezett a kétfrontos harc helyes értelmezése, valamint a revizionista elméletek bírálata;
- filozófiából rendkívül felszínesnek bizonyult a hallgatók ismerete;
- bár az összfegyvernemi harcászatból a hallgatók többsége jól elsajátította a parancsnokok és törzsek munkáját a harc megszervezése és vezetése terén korszerű tömegpusztító fegyverek alkalmazásának viszonyai között, ugyanakkor hiányosságok mutatkoztak a harcászati elméleti, de különösen a gyakorlati kérdések elmélyült, alapos ismerete terén;
- a hallgatók közlekedési kiképzése nem felel meg a követelményeknek, az nem biztosítja még a legszükségesebb elméleti és gyakorlati kérdések elsajátítását sem;
- a hadművészet történetéből a hallgatók tárgyi ismerete jó. Hiányosság mutatkozik a nagy honvédő háború egyes szakaszainak, az állandóan és ideiglenesen ható tényezőknek, valamint a stratégiai támadás, ellentámadás fogalmának ismerete terén. Helytelen, hogy „a II. világháború hadtörténelmének tanításánál egyáltalán nem tértek ki a horthysta csapatok szerepére... A Szovjetunió ellen viselt német háborúról... a hallgatók úgy beszéltek, mintha Magyarországnak ebben a háborúban semmilyen szerepe nem lett volna." (24. f.);
- az akadémia ügyviteli helyzete április óta sokat javult, azonban még mindig hiányosságok tapasztalhatók a hallgatók titkos anyagainak nyilvántartása terén;
- az akadémia hadtápszolgálata jól látja el feladatát;
- a gépkocsi-technikai szolgálatnál – a tapasztalható fejlődés mellett – még mindig hiányosságok tapasztalhatók a gépkocsik igénybevétele, valamint a javítóműhely munkájának megszervezése és vezetése terén.

A honvédelmi miniszter a 01598/1958 szám alatt hagyta jóvá a ZMKA *Alapfakultásra* sikeresen felvételizettek névsorát.[493] E szerint az 1958/59. kiképzési évben az összfegyvernemi tagozaton 20, a felderítőn 10, a tábori tüzéren 15, a légvédelmi tüzéren 15 – köztük Kákos János százados (később alezredes, a ZMKA főtanára) –, a műszakin 9, a híradón 10, a vegyvédelmin 7 – ekkor kezdte meg tanulmányait Balaskó Sándor főhadnagy (alezredes, a ZMKA főtanára) –, a hadtápon 10 – köztük Kajdi József főhadnagy (ezredes, a Hadtápfőnökség közgazdasági osztályvezetője, a hadtudomány kandidátusa és Deák Péter főhadnagy (ezredes, a vezérkar osztályvezetője, a hadtudomány doktora) –, valamint a politikai csoportfőnök 053. számú parancsával a politikai helyettesi tagozaton 10 tiszt kezdhette meg tanulmányait.

Csémi ezredes a 06. számú Tanulmányi Intézkedésében[494] rögzítette a kibocsátó ünnepséggel kapcsolatos tennivalókat. Ekkor még nem dőlt el, hogy erre október 5-én a déli vagy 6-án az esti órákban kerül-e sor. Végül is ez október 6-án zajlott le, mint ahogy az e napon kelt miniszteri parancsból[495] ez kiderül. Ebben Révész Géza vezérezredes hangsúlyozta, hogy „Az Akadémia minden tekintetben

493 HL MN 1961/T-34. ő. e. A ZMKA PK-ának 080. sz. parancsa (1958. 09. 17.)
494 HL MN 1965/T-287. ő. e. A ZMKA PK-ának 06. sz. Tanulmányi intézkedése (1958. 09. 25.)
495 HL MN 1958/T-25. ő. e. A Magyar Népköztársaság honvédelmi miniszterének 41. sz. Tiszti parancsa (1958. 10. 06.)

megadta Önöknek azt a katonai-politikai és általános műveltséget, amely beosztásuk eredményes ellátásához nélkülözhetetlen... azonban soha ne feledjék, hogy a mi korszakunkban amikor a haditudomány (sic!) és haditechnika különösen gyors ütemben fejlődik, – csakis akkor tudnak megfelelni beosztásukban, ha lépést tartanak a fejlődéssel és megszerzett tudásukat minden területen tovább gyarapítják. Önöktől – Akadémiát végzett tisztektől parancsnokaik és beosztottaik egyaránt sokat várnak. Új beosztásukban legyenek támaszai elöljáróiknak és mutassanak példát beosztottaiknak a fegyelem, a pártszerű magatartás, a kultúráltság, szerénység és segítőkészség terén. Járuljanak hozzá a kommunista parancsnoki munkastílus kialakításához és a pártszerű légkör továbbfejlesztéséhez... Munkájukat jellemezze egyrészt a személyes példamutatás, az igényesség, következetesség, a kiadott parancsok végrehajtásának pontos megkövetelése és a szabályzatok betartása, másrészt a türelmes nevelőmunka, a beosztottak iránti bizalom. Ne tűrjék a néphadseregünk szellemével össze nem egyeztethető fegyelmező és nevelő módszereket. Alárendeltjeik nevelésében elsősorban azt tartsák szem előtt, hogy nekünk meggyőződéses és öntudatos, fegyelmezett katonákra, tisztekre van szükségünk..." A 42. számú Tiszti parancsban[496] pedig a honvédelmi miniszter dicséretben részesítette és az akadémia hallgatói, valamint a néphadsereg egész tisztikara elé példaként állította az akadémiát „Arany" Diplomával elvégző Joó Sándor, Lapos Mihály (később vezérőrnagy, az MN hadtápfőnökének első helyettese, a hadtudomány doktora) és László András őrnagyokat, valamint Sztanó Géza (vezérőrnagy, az MN vegyivédelmi főnöke, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) és Vadász (helyesen Vadászi) Tibor (vezérőrnagy, szervezési csoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) századosokat.

Ez a kibocsátó ünnepség azért is érdemel említést, mert ezen – ritka kivételként – megjelent a legfelsőbb párt- és állami vezetés is, élén Kádár Jánossal, továbbá Münnich Ferenc, Marosán György[497] és Révész Géza vezérezredes.[498]

A honvédelmi miniszter október 17-én adta ki a 0059. számú parancsát,[499] melyben értékelte az 1957/58. kiképzési év feladatainak teljesítését, s megszabta az 1858/59. évi célokat. E szerint az akadémia:

- neveljen politikailag és szakmailag jól képzett, a párthoz, a kormányhoz és a munkásosztály ügyéhez rendületlenül hűséges, eszmeileg szilárd, leleményes, kezdeményező, öntevékeny tiszteket, akik képesek a személyi állomány nevelésére, valamint a korszerűen felszerelt, jól kiképzett ellenséggel szembeni harc sikeres vezetésére;
- tanítsa meg a hallgatókat a harc megszervezésére és vezetésére bonyolult viszonyok között. Tartson lépést a harcászat elméletének dinamikus fejlődésével és rugalmasan építse be azt az oktatásba;

496 Uo. 42. sz Tiszti parancs (1958. 10. 06.)

497 Marosán György (1908–1992) pék, szociáldemokrata, majd kommunista politikus. A két párt egyesülése után az MDP főtitkárhelyettese, 1949–50-ben könnyűipari miniszter. Koholt vádak alapján 1950-ben halálra ítélték, de ezt életfogytig tartó fegyházbüntetésre módosították. 1956 tavaszán szabadult, s rövidesen rehabilitálták. A Hegedűs-kormány miniszterelnök-helyettese (1956. június-október), a Forradalmi Munkás-paraszt Kormány (FMPK) államminisztere (1957–60). 1962-ben nézeteltérése támadt Kádár Jánossal, ezért minden funkciójáról lemondott. Markó: i. m. 201. o.

498 A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története. ZMNE Múzeum. I. kötet 47. o.

499 HL MN 1958/T–25. ő. e. (1958. 10. 17.)

- számolja fel a feladatok kidolgozása során fellelhető sablonosságot és felszínességet;
- az 1958/59. kiképzési évben dolgozza fel és tanítsa meg a hallgatókat az amerikai „Pentomic" szervezésre, valamint az annak megfelelő harcászati elvekre;
- a hallgatók tökéletesen sajátítsák el valamennyi harcmód megszervezését és vezetését tömegpusztító fegyverek alkalmazásának körülményei között;
- szélesítse ki csapatkapcsolatait;
- nyújtson segítséget az egységek és magasabbegységek katonai tudományos munkája megszervezésében, valamint végzésében, s végezetül
- határozottan lásson hozzá a tudományos kutatómunka fejlesztéséhez az akadémián.

Csémi Károly ezredes, szintén október 17-én a 02180/ZMKA pság (1958. 10. 18.) számon terjesztett fel a honvédelmi miniszterhez – a vezérkari főnök útján – egy 52 oldalas helyzetjelentést az 1957/58. kiképzési év végrehajtásáról.[500] E szerint:

I. Az akadémia szervezése és állománya terén

- az akadémia tiszti állományának 81,3%-a munkás- és parasztszármazású (0,9%-kal több, mint egy évvel ezelőtt – Sz. M.), de a törzs-, tanári állományra leszűkítve, csak 74,8%;
- a törzs- és tanári állomány 35,2%-a érettségizett, további 6,7%-a rendelkezik főiskolai, illetve egyetemi végzettséggel (ez 4,8, illetve 0,9%-kal alacsonyabb, mint az előző kiképzési évben, ami minden bizonnyal a nagyszámú oktatói beáramlásnak a következménye – Sz. M.). A hallgatók 20,5%-a érettségizett (-2%) és 0,9%-a (+0,8%) rendelkezett felsőfokú végzettséggel. (Az érettségizettek számarányának csökkenése talán azzal is magyarázható, hogy ebben a kiképzési évben lényegében „két évfolyam" (az 1956-ban, valamint az 1957-ben felvettek kezdték meg akadémiai tanulmányaikat – Sz. M.). A 8 általánosnál alacsonyabb végzettségűek részaránya a törzs-, tanári állománynál 10,1 %-ot (-0,7%), a hallgatóknál pedig 23,4%-ot (+6,1%!) tett ki;
- a párttagok száma minimálisan nőtt: az első kategóriában 92% (+1%), míg a hallgatóknál 97,2% (+1,2%) volt;
- a tanári karnak 50,7%-a (+5,7%) rendelkezett akadémiai végzettséggel, míg a törzsállománynak 24,5%-a, tehát ez az akadémia meghatározó köreiben elérte a ¾-es arányt. A jövő még pozitívabbnak tűnt, hiszen e két meghatározó kategóriából további 78 tiszt tanult a levelező képzésben, s közülük 13 fő 1959-ben, 24 pedig 1960 első felében már – nagy valószínűséggel – felsőfokú katonai végzettséggel fog rendelkezni;
- a tanárok 51%-a, a hallgatóknak pedig 22%-a nem rendelkezett egy év, vagy attól hosszabb csapatszolgálattal. Ezért már ebben a kiképzési évben 22 tanárt vezényeltek 3–6 hónapos csapatgyakorlatra, akikkel a parancsnokok meg voltak elégedve. Ezt az eljárást folyamatossá kívánja tenni az akadémiaparancsnokság mindaddig, amíg minden oktató meg nem szerzi ezt a fontos tapasztalatot. Ezen túl jól szolgálta a tanárok gyakorlati tapasztalatszerzését az is, hogy ebben a kiképzési évben 131 fő töltött el több, mint 2000 munkanapot a Vezérkar különböző ki-

500 HL MN 1959/T–77. ő. e. 0662/Hadm. Csf-ség. (1959. 02. 10.)

dolgozó csoportjaiban; parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatokon kidolgozói, illetve döntnöki szerepkörben vagy a gyakorlatvezetőség állományában. (46. f.)

- a törzs- és tanári állomány polgári iskolai végzettségének emelése érdekében beindult az akadémián a levelező gimnáziumi oktatás, sőt, szervezés alatt áll az általános iskolai oktatás beindítása is.

II. A tanulmányi folyamat szervezése és irányítása

1. *Az 1957/58. kiképzési év előkészítése és beindítása* terén kiemelendőek a következők:

- a tanév nehéz körülmények között indult be, hiszen ezzel párhuzamosan zajlottak a „csonka kiképzési év" diplomavédései, államvizsgái;
- a tantervekben és tematikai programokban végrehajtott változtatások következtében – a korábbiakhoz viszonyítva – eredményesebbnek ítélhető a hallgatói csapatszolgálat;
- a tanórarend szerint rendszeresen biztosított önképzési idő felhasználásával eredményesebbé vált a tananyag-elsajátítás;
- a több terepfoglalkozás következtében gyakorlatiasabbá vált a harcászati kiképzés;
- az orosz nyelv oktatásában több olvasási és beszédgyakorlat bevezetésével nőtt a hallgatók szókincse, illetve fejlődött beszédkészsége;
- főként a fegyvernemeknél, egyes szakharcászatra és -kiképzésre beállított óraszám kevésnek bizonyult;
- a normál harctevékenységeken kívül végrehajtották az éjszakai és különleges viszonyok közöttiek megszervezését és vezetését, valamint a harccselekmények bonyolult körülmények között, tömegpusztító fegyverek alkalmazása mellett, rövidített idő alatti megszervezését és vezetését is;
- a feladatok egy részét a háború kezdeti időszaka jellegzetességeinek figyelembevételével dolgozták ki;
- a parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok levezetésénél, a hallgatók részére csak az alapfeladatot és az elöljáró elhatározását adták meg, a továbbiakban a gyakorlat levezetése a hallgatók által hozott elhatározások alapján történt.

2. *A Tudományos Tanács* az év során – egyebek mellett – megvitatta és elfogadta „A harcbiztosítás módja és elemei" c. anyagot; az elmúlt évi államvizsgák, valamint diplomamunka-kidolgozások és -védések tapasztalatait; az akadémia tudományos kutatómunkája helyzetének felmérési eredményeit; a most befejezett tanév hallgatói diplomamunka-kidolgozás és -védés, valamint államvizsgák eredményeit, tapasztalatait. Mindez pozitívan befolyásolta az oktató-nevelő, valamint kidolgozói munkát, ugyanakkor keveset foglalkoztak elméleti és módszertani kérdésekkel.

3. *Az ellenőrzés rendszere, szervezése és tapasztalatai* terén fejlődésként értékelhető az, hogy a kiképzési év második felében már – az áprilisi vezérkari ellenőrzés tapasztalatai alapján – rendszeressé tették a havi tanulmányi értekezleteket. Május végén a fakultás- és tagozatparancsnokokkal, valamint politikai helyetteseikkel megvitatták a kiképzési év addigi tapasztalatait a hallgatók tanulmányi, fegyelmi és nevelési problémáit illetően, majd ezek alapján meghozták a szükséges intézkedéseket. A vizsgaidőszakokat követően, a teljes tanári kar bevonásával megvitatták annak tapasztalatait és döntöttek a szükséges lépésekről.

Az akadémiaparancsnokság által szervezett egyéni és bizottsági, valamint a tanszékvezetői és fakultásparancsnoki ellenőrzések tapasztalatait tanulmányi értekezleteken ismertették, illetve tanszéki értekezleteken dolgozták fel. Ugyanakkor azonban az is kiderült, hogy csak tökéletesen felkészült ellenőrök végezhettek eredményes munkát.

4. Ami a *kiképzés anyagi biztosítását* illette, a szaktantermek, kabinetek, laboratóriumok berendezése megfelelt a követelményeknek. Ugyanakkor a kiképzési év folyamán nehézségeket okozott a papírhiány, mivel a két akadémia egyesítésekor megállapított mennyiség kevésnek bizonyult. Ez különösen a levelező hallgatók jegyzetellátásában jelentkezett problémaként. A nyomdagépek elavultsága is gátolta a tananyag-sokszorosítást. A foglalkozások anyagi biztosítása kielégítő volt.

III. A tanszékek munkája

1. A *hadműveleti-harcászati és az általános ismereti tanszékek* alapvetően megoldották feladataikat, javult a tervező- és kidolgozómunka, valamint a tanárok módszertani felkészültsége. Javult az előadások minősége, bár nem minden esetben tartalmazzák a legkorszerűbb elveket. A feladatok kidolgozása során bátrabban és változatosabban alkalmazták a manővereket, viszont helyenként elhanyagolták a légierő, a légvédelem és a légideszantok alkalmazásának kérdéseit ugyanúgy, mint a mindkét fél által alkalmazott tömegpusztító csapások sajátosságait. A helyzetek megkomponálása időnként sablonos.

Az előadások és feladatok elbírálása magasabb színvonalúvá vált, bár esetenként előfordult, hogy a résztvevők nem készültek fel elméletileg a vitára. Több olyan kérdés is felmerült, amelyek még felsőbb szinten sem tisztázottak.

A módszertani munkát sikerült egységesebbé tenni, igaz, helyenként lebecsülték a módszertani foglalkozások jelentőségét (itt Ugrai vezérőrnagy, vezérkari főnök lapszéli megjegyzése: „módszertani fogl. vezetésében is hiba!" – Sz. M.); ezeken a foglalkozásokon is előfordult a résztvevők felkészületlensége; a munkák torlódása esetén egyes tanszékvezetők hajlamosak voltak éppen a módszertani foglalkozásokat elhagyni, illetve voltak olyanok, akik görcsösen ragaszkodtak a „hivatalos megoldás"-hoz.

2. A *társadalomtudományi tanszékek* eredményesen tevékenykedtek, a felmerült hiányosságokat a Politikai Csoportfőnökség segítő ellenőrzésének észrevételei alapján kijavították: az előadások jobban érvényesítik a kétfrontos harc követelményeit és helyesen világítják meg a revizionista nézetek maradványainak, valamint a dogmatikus hibák következményeinek veszélyét. Ennek is köszönhető, hogy „különösen a távozó hallgatók zöme tiszta fejjel távozott az Akadémiáról és ideológiailag felvértezve állnak új feladatukhoz." (52. f.) Sokat javult a

tanszékek elméleti-ideológiai és szervezeti vezetése, de még mindig fennállnak hiányosságok az elméleti viták terén, így hiányosságok mutatkoznak a tanárok továbbképzése terén is.

IV. A *fakultások* munkája

1. Az *alapfakultások* ebben az évben az *összfegyvernemi,* illetve a *fegyvernemi fakultásból* épültek fel, állományukban 3–3 tagozattal. Emellett – mint *önálló tagozat* működött a szervezési és mozgósítási tanfolyam. A fakultások létrehozása és működése helyesnek bizonyult. Az év végére lényegében kialakultak azok a módszerek, amelyek biztosították a további eredményes nevelőmunkát és a tananyag elsajátításának magasabb fokát. Hiányosságként merült fel viszont kezdetben az, hogy a nevelő- és megelőző munkában esetenként adminisztratív eszközöket használtak, apróbb vétségeket azonnal fenyítéssel toroltak meg; helyenként ridegen viszonyultak a hallgatókhoz.
A hallgatók átvették a „Tematikai program"-okban meghatározott tárgyköröket. Az előző évihez képest mélyebb a tananyag-elsajátítás mértéke, javult a terminológia helyes használata, eredményesebbé vált a törzsmunka és fejlődött az elhatározások indoklása. Ugyanakkor még mindig hagyott kívánnivalót a munkatérkép vezetése, a harcászat-technikai adatok ismerete, valamint az együttműködés megszervezése. A legtöbb bukás politikai gazdaságból és matematikából fordult elő.
Az év végi vizsgákon az osztályok 3,86 (A–17, I. éves műszaki) és 4,58 (C–12, III. éves híradó) közötti eredményeket értek el, s az akadémiaátlag is tisztes volt (4,12). Legnehezebb tantárgynak mégiscsak az ábrázoló geometria és műszaki rajz bizonyult (3,60), míg a legjobban emészthetőnek az ellátószolgálat (4,75), igaz mindkét tantárgy csak egy osztályban (A–17, illetve C–6, III. éves hadtáp) szerepelt. De az osztályok többségében oktatott, s most vizsgatárgyként szerepelt tantárgyak (mint pl. a politikai gazdaságtan) vizsgáinak akadémiaátlaga 3,90, a harcászaté 4,14, az orosz nyelvé pedig 4,40-ot tett ki. (71. f.)

Államvizsga-eredmények az 1957/58. kiképzési évben:

Fegyvernem	Dipl.m. megvéd.	Mu.mo. tört.	Kat. és pol. nev.	Harcászat	Ello. szolg.	Hírm. ism.	Kiv. dipl + aranyérem	Kiv. dipl.	Diploma
Összfn.	3,90	4,10	–	4,10	–	–	2	2	37
Pol.m.	4,00	4,40	4,10	4,20	–	–	–	3	26
Mű.	4,30	3,60	–	4,20	–	–	–	–	5
Hír.	4,30	3,80	–	4,40	–	3,6	–	–	5
Vegyi	4,5	4,10	–	4,50	–	–	1	4	7
Hadtáp	4,4	4,50	–	4,30	4,40	–	2	2	8
Össz.	**4,23***	**4,08**	**4,10**	**4,28***	**4,40**	**3,60**	**5**	**11**	**88**

* számolási hiba kijavítása után

Megjegyzés: az összfegyvernemi hallgatók közül egy kórházban volt, ezért nem védett diplomamunkát, nem államvizsgázott; egy fő diplomamunkája pedig nem volt védhető (106-ból!).

A diplomamunkák védése terén újszerű volt, hogy ebben az évben fordult elő első ízben, miszerint nem csak harcászati, hanem társadalomtudományi témákat is ki lehetett dolgozni.
Pozitívan ítélhető meg az is, hogy ebben az évben az *alapfakultáson* 22 *hallgatói tudományos szakkör* alakult meg 153 fővel, s az év folyamán 14 tudományos munkát készítettek, illetve bíráltak el. Az I. évfolyam hallgatói tudományos konferencián megvitatták „Az 1919-es Tanácsköztársaság mozgósítási rendszere, hadseregszervezése", „A rádiórelé-híradás néhány problémája" és „Az előrevetett osztagokba beosztott vegyi- és sugárfelderítő szakasz tevékenysége" című tanulmányokat. A legproduktívabbaknak a vegyi; a hadtáp, valamint a szervezési és M. tanszékek által irányított szakkörök bizonyultak.
Összességében megállapítható, hogy – feltételezvén és bízván a vizsgabizottságok követelménytámasztásában – a hallgatók meglehetősen jól felkészültek a vizsgákra, s még inkább – remélhetően – az életre.

2. A levelező hallgatók megoszlása azt mutatta, hogy csak 19,7%-uk érkezett csapatoktól (2,6% parancsnok, 4,2% politikai helyettes és 12,9% törzsbeosztott), 80,3%-uk pedig központi szervektől, innen is leginkább főelőadói (21,6%), illetve „egyéb" beosztásból (20,5%). (56. f.)

Ami hallgatók évfolyamonkénti megoszlását illette:

Tagozat	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Gyorsított	Összesen
Parancsnoki	68	28	46	–	46	188
Pol. h-i	23	6	20	10	17	76
Összesen:	**91**	**34**	**66**	**10**	**63**	**264**

E 264 levelező hallgatónak 80,3%-a volt budapesti, s csak 1/5-e vidéki. (56. f.) A kiképzési év 273 fővel indult, mint látható, mindössze 9 fő (3%) morzsolódott le. Ugyanakkor a viszonylag nagyszámú – többségében igazolt – hiányzás miatt gyakran kellett pótösszevonásokat szervezni, ami viszont „kizárta a levelező munka célszerű tervezését és irányítását. Igen sok hallgató nem veszi komolyan a folyamatos tanulás jelentőségét, ezért az évközi összevonáson 21 fő ért el nem megfelelő eredményt és ebből 20 társadalomtudományból – elsősorban politikai gazdaságtanból... A hallgatók zöme közvetlenül az összevonások előtti időben tanulmányozza az anyagot és így már nem képesek kellően feldolgozni. Ugyanakkor a közvetlen elöljárók sem tesznek meg mindent a szükséges idő biztosítására, nem ellenőrzik rendszeresen a levelező hallgatók tanulását" (56/a f.) – szólt az akadémiai értékelés.
A fent megfogalmazott gondok megmutatkoztak a vizsgaeredményeken is: a leggyengébb vizsgaeredményt (2,70) az I. éves politikai munkás osztály „pro-

dukálta" történelemből, de az I. éves tüzérek sem „villogtak" matematikából (2,90)! A leggyengébb osztályátlagot is az I. éves politikai munkások adták (2,70) – igaz, ez volt az egyetlen vizsgájuk. A pálmát a II. éves tüzérek vitték el az 5,00-ás harcászati vizsgájukkal. Leggyengébb tantárgynak a történelem (2,70), a legeredményesebbnek pedig a harcászat (4,27) bizonyult. A *levelező* hallgatók összátlaga e vizsgák során 3,54 volt. (72. f.)

V. A tanári és törzsállomány *parancsnoki kiképzése* terén a legnagyobb akadályozó tényezőt a tanárok döntő többségének igen alacsony szintű, helyenként nem kielégítő hadműveleti alapképzettsége jelentette. Ennek kiküszöbölésére olyan döntés született, hogy minden oktató eggyel magasabb szintű továbbképzésen vesz részt, mint amilyen szinten oktat. Ezekre a továbbképzésekre évente 2 alkalommal, 4–5 napos összevonások keretében kerül sor. Ezenkívül, a katonai ismeretek fokozása érdekében havonta egy-egy napot katonaföldrajzi, rakétatechnikai, pedagógiai, idegen hadseregek harceljárásaival kapcsolatos előadások meghallgatására kellett fordítani.

VI. A *tudományos kutatómunka* kapcsán megalkották a Hallgató/i?/ Tudományos Szakkörök alapszabályait és nyilvántartásait; a tanszékek tanárai évi és perspektivikus munkatervét, valamint a hallgatói tudományos konferenciák anyagát. Több cikket és tanulmányt bíráltak el, több mint 100 külföldi publikációt fordítottak le mintegy 1500 oldal terjedelemben.

A tanszékek az év folyamán 27 tudományos munkát készítettek és bíráltak el, többek között olyanokat, mint „A tüzérség működése bekerítésből való kitörésnél", „A gépkocsizó lövészhadosztály védelme műszaki anyagi biztosításának megszervezése", „Vegyi fegyverek alkalmazása támadásban és védelemben", „A csapattörzsek feladatai az M-tervek összeállításában és végrehajtásában", „A haditechnika fejlődésének hatása a hadműveletek alakulására", avagy „Magyarország nyugati és délnyugati hadszínterének értékelése". Ezekkel párhuzamosan a tanszékek 46 cikket jelentettek meg a különböző katonai és politikai folyóiratokban, egyebek mellett olyan témákban, mint „Harckocsizó és gépesített magasabbegységek szerepe az ellenség ellencsapásainak elhárításában", „A gyakorlatvezető és döntnökök munkájáról a vezetési gyakorlaton", „Várható változások a repülőkötelékek harcrendjeiben és taktikájában korszerű viszonyok között", „A Horthy-hadsereg gyorshadtestének harcai", illetve „Csapatok kiképzése harcászati légideszant-feladatok végrehajtására". Mint látható, a tudományos kutatómunka és publikálás részben a kiképzés „támogatására", részben az új, korszerű viszonyokra való felkészülésre fókuszált.

VII. Az *erkölcsi-politikai állapot* tekintetében szükségesnek tartották kihangsúlyozni, hogy „A személyi állomány politikai állásfoglalása ebben a kiképzési évben egészségesen fejlődött, a párt és az állami vezetés iránti bizalom tovább szilárdult... Döntő többségük határozottan kiáll pártunk határozatai mellett... Többségükben pártosan lépnek fel a revizionista, nacionalista és soviniszta nézetek ellen. A túlnyomó többség helyesen értelmezi a kétfrontos harc elvi kérdéseit és igyekeznek gyakorlati ténykedésükben is helyesen alkalmazni." (58/a f.) Természetesen más volt a tananyagot „visszaadni" és más, amikor önmagunkat

és cselekedeteinket is szembesítenünk kell az „elvekkel"! Jól mutatja ezt a helyzetjelentés következő része is: „A hadsereg ellenforradalom alatti tevékenységét értékelő határozat ismertetése során, amikor az Akadémia helyzetét és szerepét értékeltük tapasztalható volt, hogy azok, akik az ellenforradalom idején az Akadémián voltak és helytálltak, bizonyos fokig sértve érezték magukat. Megmagyaráztuk, ha voltak is olyanok, akik nem értettek egyet a Márton-féle vezetéssel, mégsem tettek semmit, s az Akadémiát nem az ellenforradalommal való szembefordulás, hanem az ellenforradalom mellé való csatlakozás jellemezte." (59–59/a f.)

A személyi állomány hangulatát – különösen 1957. november–decemberben, illetve 1958. januárban – jelentősen rontotta, sokszor „hullámzóvá tette" az a tény, hogy a bevonult 350 I. éves hallgató jelentős része nem beosztásból, hanem részben a különböző tiszti karhatalmi alakulatokból érkezett, s mint ilyenek sértődöttek voltak, mert nem rendelkeztek beosztással, ami kihatott fegyelmi állapotukra is. „Nehezen szokták meg az Akadémia fegyelmi követelményeit. Eléggé el volt terjedve a demagógia, a hangulatkeltés, amely elsősorban olyan intézkedések körül központosult, amelyek egyébként nem váltották ki a hallgatók egyetértését. Ilyen volt pl. az az intézkedés, hogy a hallgatót, aki a lakásán megbetegedett be kellett szállítani az Akadémia gyengélkedőjére. Nehezen törődtek bele abba is, hogy a kötelező önképzés 19,30 h-ig tart. Ezekből a problémákból adódott egyeseknek a kijelentése, hogy nem szívesen tanulnak az Akadémián." (59/a f.)

Ugyanakkor – az elmúlt másfél év tapasztalata azt mutatta, hogy – a hallgatók hangulatára pozitívan hatott az a gyakorlat, miszerint a II. évfolyamtól kezdve (titkos anyag tanulmányozásának kivételével) a hallgatókat nem kényszerítették kötelező önképzésre. Sőt, mindezek alapján született olyan javaslat, hogy az I. évesek esetében is a fakultásparancsnok dönthessen, ki számára tartja fenn a kötelező önképzést.

Ami a fegyelmi helyzet „hullámzását" és konkrétságát illeti: a legtöbb fenyítést januárban, a legkevesebbet júniusban szabták ki; az egész évben pedig a törzs-tanári állomány 14, a hallgatóinak 22%-át részesítették fenyítésben, valamint 58, illetve 60%-át dicséretben. Ez, a korábbi évhez viszonyítva a hallgatók esetében minimális javulást, a törzs-tanári állomány viszonylatánál némi romlást mutat. (61. f.)

A továbbiakban még részletesen foglalkoztak a pártpolitikai munka, a harckészültség és titoktartás, valamint a katonai anyaggazdálkodás helyzetével, de ezek általános bemutatásán túl, lényegi dolgok nem fogalmazódtak meg.

A *„Következtetések"-ben* az alábbi fő gondolatok fogalmazódtak meg:

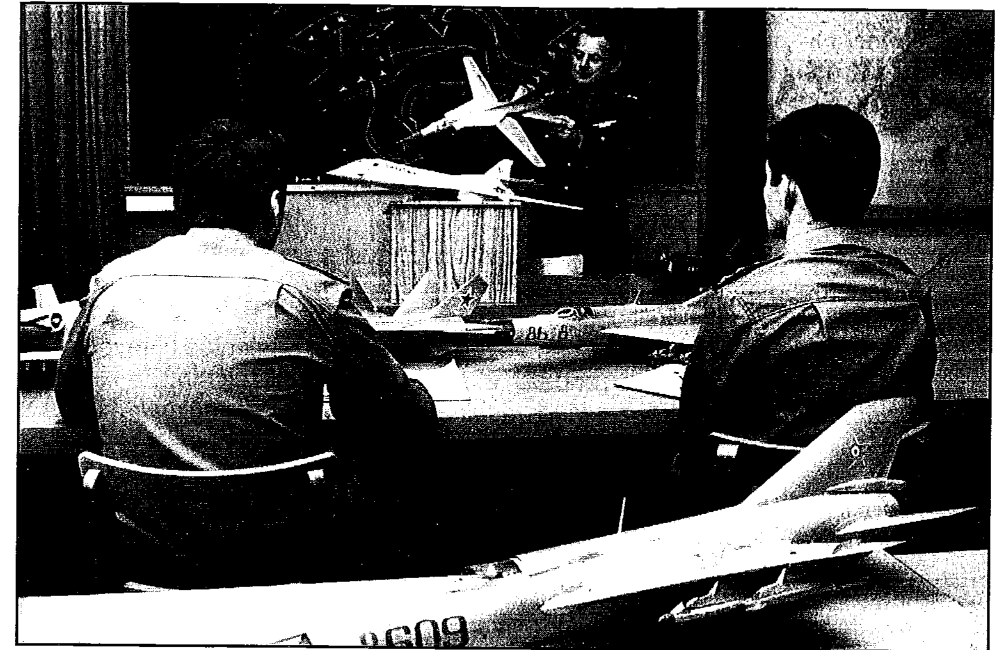
- az 1957/58. kiképzési évben az akadémia újabb sikereket ért el, összekovácsolódott és megszilárdult a törzs-tanári állomány, a gondok ellenére is fejlődött a módszertani munka és a kidolgozói tevékenység. Több fiatal tiszt rövidesen alkalmassá válik önálló vezetői beosztásra;

- megszilárdult és egészségesen fejlődik a személyi állomány erkölcsi-politikai állapota; a pártpolitikai munka eredményeként elérték, hogy a párt és a kormány alapvető politikai célkitűzéseit a személyi állomány megérti és támogatja;
- a tanári kar valamivel több mint a fele rendelkezik akadémiai végzettséggel.

Végezetül egyetlen kérést fogalmazott meg az akadémia vezetése: a miniszter intézkedjen arra, hogy a másfél éve betöltetlen hadműveleti-harcászati és tudományos helyettesi státust sürgősen feltöltsék, hiszen az akadémia legfontosabb területe „gazdátlan" jó ideje, ami negatívan befolyásolja az akadémia egész életét.

Az akadémia fent ismertetett helyzetjelentését értékelte a Hadműveleti Csoportfőnökség, s ennek eredményét 1958. október 22-én terjesztette fel a vezérkari főnökhöz – a szolgálatilag távol lévő csoportfőnök helyett – Imre Gábor alezredes, a hadműveleti csoportfőnök kiképzési helyettese. E „Feljegyzés" lényege:

- a helyzetjelentés átfogó, az általa adott kép reális, megegyezik a korábbi ellenőrzések tapasztalataival;
- a tanári kar összetétele – minden eddigi intézkedés ellenére – nem megnyugtató: a tanároknak mindössze 36,1%-a érettségizett és 50,7%-a rendelkezik akadémiai végzettséggel, továbbá 51%-ának nincs csapatszolgálata, de különösen hiányos a pedagógiai felkészültségük;
- a kiképzés tervezését, a következő kiképzési év előkészítését még mindig nem sikerült kellően megalapozottá tenni, mivel a tananyag-kidolgozásban lemaradás tapasztalható, illetve e téren nem érvényesül kellően a Vezérkar irányító szerepe;
- a hadműveleti-harcászati tanszékek elméleti és oktatómunkája nem fejlődik kielégítően, az akadémia nem tart eléggé lépést a fejlődéssel, nehezen szakad el a megszokott sablonoktól;
- nem megnyugtató a tanintézet fegyelmi helyzete, amit jelez a 14 rendkívüli esemény (zömében pisztoly, tiszti igazolvány, légi fénykép, térkép stb. elvesztése – Sz. M.), valamint az 5 becsületbírósági ügy (leittasodás, verekedés, botrányokozás – Sz. M.);
- a levelező oktatás helyzete sem megnyugtató, bár e téren reményt keltő a *levelező fakultás* felállítása. Egészségtelennek ítélte a levelező hallgatók magas számát (a hallgatók 1/3-át teszik ki), s a tapasztalatok szerint ez az oktatási forma csak azok esetében eredményes, akik már rendelkeznek bizonyos előképzettséggel. Ezt bizonyítják a vizsgaeredmények is, amelyek átlaga az *alapfakultáson* 4,12, míg a levelezőknél 3,54. „A jövőre nézve a levelező hallgatók felvételének radikális korlátozását javaslom" (39/a f.) – írta Imre alezredes. (Valaki a „radikális korlátozását" szavakat kétszer aláhúzta – Sz. M.) A lap alján olvasható Tóth Lajos vezérőrnagy – e részre vonatkozó – november 28-i bejegyzése, miszerint: „Levelező oktatásnál be kell tartani az eredeti követelményt, előírást és akkor nem lesz jelvényszerző.";

Repülőharcászati foglalkozás

- végezetül azt javasolta Imre Gábor alezredes, hogy az akadémia helyzetjelentését véleményezze a Politikai főcsoportfőnökség is.

Ez utóbbi javaslatot akceptálták az illetékesek, mivel Kossovics Gyula alezredes (később vezérőrnagy, hadseregparancsnok politikai helyettes) is készített egy feljegyzést Dapsi Károly vezérőrnagy, politikai csoportfőnök részére. Ennek lényege:

- a helyzetjelentéssel alapvetően egyetért, bár nem minden esetben ad választ az ellenőrzés során felvetett néhány problémára, illetve van, amivel ellentétes a véleménye;
- arra a felvetésre, hogy a jelentés nem reflektált a az oktatás terén észlelhető maximalizmusra, valaki (valószínűleg Tóth vezérőrnagy – Sz. M.) lapszélre azt írta, hogy „Megvalósítva!";
- javaslat fogalmazódott meg a téren, hogy a politikai munkás hallgatók kétszer menjenek kihelyezésre: egyszer parancsnoki, egyszer pedig politikai helyettesi beosztásba, s e második után írjanak évfolyammunkát a politikai munka és a politikai nevelés témaköréből, diplomamunka helyett. (Ismét, valószínűleg a hadműveleti csoportfőnök tollával: „Továbbra is javaslom, hogy írjanak diplomamunkát." – Sz. M.);
- azt a javaslatot, miszerint „a politikai osztályvezető társadalomtudományi helyettese" beosztás helyett hozzák létre a „társadalomtudományi oktatás veze-

tője" státust, valószínűleg maga Dapsi vezérőrnagy húzta ki azzal a megjegyzéssel, hogy „Ez HM.pcs.-al megoldva!" (40. f.).

Az akadémia által felterjesztett „Helyzetértékelés" előlapjára 1958. december 4-i dátummal Ugrai vezérőrnagy a következőket írta:

„Lássa: Tóth vőrgy. e.
a, – H.M. e. nak bemutattam. A jelentés lényegével egyetértett!
– Nem fogadta el a Dapsi e. javaslatát! – *döntése* az Ak-án egységesen diploma munkát (sic!) kell végezni.
b, – Egyéb vonatkozásokban Csémi ezds. e. al megb. a jelentés hiányos oldalait. – Pl.: – módszt. – a rendezv. ek. – az összf.i tanszék stb.
c, *A hdm.i Csf en az ag-t az ellenőrzések alkalmával fel kell használni"* (38. f.)

A lap alján ugyanezen a napon Tóth vezérőrnagy a következőt írta: „Rókusz alez. (Bátori alez.) e. HM. e. kéri januárra a ZMKA tanóra elosztás tervét (Csémi elv. tudja) Ell. előt/t/ ezeket bemutatni. A VKF. e. a HM. döntését felül leírta."
Ugyanebben az iratban[501] jelentettek az 1958/59. kiképzési év előkészületeiről. E szerint:

- a tervezésnél maximálisan figyelembe vették mind az előző tanév, mind az akadémiaparancsnoki delegáció Szovjetunióban szerzett tapasztalatait;
- a fegyvernemi hallgatók képzésében lényegesen emelték a szakharcászat és szakkiképzés óraszámát. (Pl. a hadtáp- és híradóhallgatóknál 42-ről 51%-ra, a tüzéreknél pedig 44%-ról 51-re.). Ezt az tette lehetővé, hogy az előkészítő tanfolyam bevezetésének következtében kevesebb időt kell fordítani az általános műveltségi tantárgyakra;
- a tanulmányi időn belül heti 4–10 órát biztosítottak rendszeres önképzésre;
- a tematikai programok időben elkészültek, amelyek összeállításánál prioritást kapott az elméleti színvonal emelése, illetve a foglalkozások gyakorlatiasabbá tétele;
- november 1-jéig elkészülnek a kiképzési év első 3 hónapjának teljes tananyagával, s ez a 2–3 hónapos „előretartást" mindvégig megtartják.

1958. október 28-án a hadtáptanszék 02285 számon[502] jelentette meg „A hadseregközvetlen műszaki dandár hadtápjának tevékenysége harcban" című előadást. Ennek is, mint a korábban említett hadtápelőadások többségének a szerzője Körmendi István alezredes volt.

Ezzel lezárult az 1957/58. kiképzési év.

501 HL MN 1959/T–77. ő. e. 0662/Hadm. Csfség. (1959. 02. 10.)
502 HL MN 1958/T–13. ő. e. (1958. 10. 28.)

VII. FEJEZET

AZ AKADÉMIA 1958/59. KIKÉPZÉSI ÉVE

Az 1958/59. kiképzési év ünnepélyes megnyitására 1958. október 31-én, a Díszteremben került sor, amiről jegyzőkönyv[503] készült. E szerint Csémi Károly ezredes, akadémiaparancsnok megnyitóbeszédében bejelentette, hogy november 1-jén kezdetét veszi az új kiképzési év. Ennek sikeres végrehajtásához viszont le kell vonni az előző tanév legfőbb tapasztalatait. Ezzel összefüggésben már a bevezetőben szükségesnek tartotta leszögezni, hogy „az elmúlt kiképzési év... egyben a Magyar Szocialista Munkáspárt, a Forradalmi Munkásparaszt (sic!) Kormány politikájának újabb győzelmét hozta. Megszilárdult, győzött a proletár diktatúra az ellenforradalom erői felett véglegesen és népünk tovább építi a szocializmust. Kihevertük az ellenforradalom okozta károkat, megkezdtük a három éves (sic!) tervünket... Ebben az időszakban a párt nemcsak a munkásokról, parasztokról, de a hadseregről is gondoskodott... Az Akadémia az egész hadsereggel együtt, azon belül, tovább folytatta fejlődését... s ma nyugodt ütemben folytatjuk munkánkat...a tanulás az Akadémián része a Magyar Népköztársaságban végrehajtott és jelenleg is zajló kulturális forradalomnak." (408. fólió.)

Az előző kiképzési év eredményei bár felülmúlták a korábbiakat, elmaradtak a kívánatostól. Pozitívum viszont, hogy megjavult a tanuláshoz való viszony, megerősödtek az osztálykollektívák. A tisztek zöme valamilyen szakkörben sportol. A kezdetnek megfelelő az az eredmény, amit a létrejött hallgatói tudományos körök produkáltak. Szükségesnek ítélte utalni arra, hogy ezt a fejlődést ismerték el az ország vezetői azzal, hogy az akadémiai kibocsátó ünnepségen a Politikai Bizottság négy tagja, több miniszterhelyettes és a teljes tábornoki kar jelent meg. Idézte Kádár János pohárköszöntőjét, miszerint „örül a szívünk mikor az eredményeket látjuk a hadseregben, ugyanakkor az eszünk arra int bennünket, hogy ne hagyjuk elkapatni magunkat, legyünk szerények, becsüljük meg az eredményeket, de fejlesszük tovább, mert volt olyan időszak, mikor pártunkat biztosították, hogy így lesz meg úgy és mikor a sor odakerült akkor tudjuk, hogyan lett." (409/a–410. f.) (Érdekes módon – s ez időnként szóbeszéd tárgyát is képezte az akadémia tisztjei között – bár nem tudtunk erről a mondatáról, de mindvégig éreztünk részéről bizonyos mérvű bizalmatlanságot a hadsereg iránt. Nem ritkán hangzott el, hogy csak

503 Hadtörténeti Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 1963/T–32. őrzési egység (ő. e.) (1958. 10. 31.)

akkor jön ő vagy vezető pártpolitikus az akadémiára, ha „baj van”, s kell az akadémia személyi állományának (is) a támogatása – Sz. M.)

Ezt követően az akadémia parancsnoka a legfőbb hiányosságokat felsorolva, megemlítette, hogy vannak osztályok, amelyek képességeik alatt teljesítenek, s ennél csak az a nagyobb baj, hogy ezt el is nézik nekik az elöljáróik. Hasonlóan ostorozta azt az állapotot is, hogy a marxizmus–leninizmus elsajátítása elég sok területen (különösen a politikai gazdaságtan területén) felszínes. A harcászat több alapvető kérdését (pl. az előrevetett osztagok harca, az ellenlökés megszervezése és végrehajtása, a különleges harcok stb.) sem sajátították el a kellő alapossággal. Az év végére meglazult az alaki fegyelem mind a tantermekben, mind a körletekben. „Előfordult olyan is, hogy egyes elvtársak nem voltak őszinték parancsnokaikhoz, félrevezették őket. Nem volt elég mély, rendszeres és átfogó a nevelőmunka, nem tudtuk még elérni, hogy ne elégedjünk meg azzal, ha valaki kiváló tanuló, vagy tiszta 5-ös, ugyanakkor tele van jellembeli hibákkal. Feltétlenül célul kell tűzzünk magunk elé, hogy a jó tanulás mellett mi olyan tiszteket neveljünk az Akadémián, akik ugyanakkor jó pártmunkások, lelkes társadalmi munkások, kiveszik részüket a sportból, szerények és önzetlenek.” (410/a–411. f.) Ezt az egész problémakört úgy summázta, hogy: „Összességében a tanulmányi eredményeinket illetően az elmúlt évben alapvető feladatainkat végrehajtottuk, azonban egy sor komoly hiányosság is van, mellyel szembe kell nézni, s melyeket ki akarjuk javítani.” (411. f.)

Az erkölcsi-politikai állapotot jónak, fejlődőnek ítélte, ugyanakkor aggasztónak értékelte a fegyelmi helyzetet. Nem is a dicséretek, hanem fenyítések jelentettek számára problémát. Csak januárban 11 fenyítést kellett kiszabni ittasan elkövetett botrányokozásért. Ebben a kiképzési évben – az előző tanévhez viszonyítva – közel megduplázódtak az ittasságért (18,5%), illetve az éberség megsértéséért (17,5%) járó felelősségre vonások. Késésért az állomány 1/3-át kellett elmarasztalni. Az év során 4 tisztet szereltek le fegyelmi okból.

Mindezek alapján, kiküszöbölésük, valamint a további előrelépés biztosítása érdekében fogalmazta meg Csémi ezredes, az akadémia 1958/59. évi fő feladatait:

- tovább kell fokozni az állománynál a párt és a kormány politikája iránti megértést, mert: „Eszmeileg, harcászatilag fel kell készülni a munkáshatalom védelmére... hogy bár mikor (sic!) szólíthat harcba a párt és akkor menni kell” (414. f.);
- tovább kell mélyíteni a proletár nemzetköziség, az internacionalizmus elvét, illetve a harcot minden ellenséges nézettel szemben. Ki kell küszöbölni minden hibát, ami akadályozza a tananyag mély és alapos elsajátítását;
- meg kell javítani a nevelőmunkát, fokozni az igényességet önmagukkal és beosztottaikkal szemben, nagyobb gondot fordítva a tisztek jellemformálására;
- elsőrendű feladatként kezelendő a fegyelem megjavítása. Ezzel egyenrangú feladatként jelöltetett meg a harckészültség is, melynek „kérdését kezelje minden tiszt, mint a legszemélyesebb, legfontosabb harci kérdését, pártügyét és a proletárdiktatúra kérdését... azt látni kell, hogy ezen a területen minden egyes lazaság a proletárdiktatúra alapja ellen irányul... Nem engedhetjük meg még egyszer azt ami volt, elég szomorú és az Akadémiához nem méltó emléket le kell törölnünk és meg kell mutatnunk, hogy az Akadémia szilárd bázisa a nép hatalmának, a proletár diktatúrának.” (414/a f.).

Mint látható, túl közel volt még 1956 ősze, meglepően kevés szó esett a tényleges oktatási-kiképzési kérdésekről, az új tanév konkrét feladatairól.

Ezt követően Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök, miniszterhelyettes szólt először a teljes személyi állományhoz. Bevezetőjében mindjárt két dátumra hívta fel a hallgatóság figyelmét: egyrészt arra, hogy 9 éve indult el az akadémiai képzés, ami eredményekben és kudarcokban gazdag időszakot produkált. Másrészt (kissé érthetetlenül, ugyanakkor nagyon igazságtalanul, hiszen mint Csémi ezredes beszédénél is észrevételeztem: Márton ezredes bár a napok és az események előrehaladtával közeledett a forradalmárokhoz, támogatta a Nagy Imre-kormányt, de végig prioritást képezett az akadémia és a személyi állomány, a széles értelemben vett népi vagyon mentése, és nem egy esetben védett meg, majd juttatott vissza kötelékéhez szovjet katonákat – Sz. M.) vádolta a korábbi akadémiát, valamint vezetését: „A másik dátum: két évvel ezelőtt itt az akadémián különösen tombolt az ellenforradalmi soviniszta, nacionalista és egyéb őrület, melyre nagyon komolyan emlékezni kell.” (423. f.)

A továbbiakban kitért arra, hogy a kétségtelen eredmények mellett az akadémia oktatói állománya – igaz, „fejedelmi többesben” adta elő – nem kereste kellő határozottsággal az újat; nem kutatta a korszerű követelményeknek megfelelő harcászati-hadműveleti elveket; nem mélyítette el eléggé a tudományos munkát; nem járult hozzá bátran és alkotóan, korszerű munkák közreadásával a Magyar Néphadsereg értékének növeléséhez. E téren csak kezdeti lépések tapasztalhatóak. „A kívánság az, hogy a tudományos munka területén eredményeket érjünk el. Ennek két szempontból van jelentősége. Az egyik, hogy ezen keresztül az akadémián belül felszámoljuk a sablonosságot, a régi megmerevedett elgondolásokat... Másrészt a kutatómunkának az elmélyítése rendkívül fontos abból a szempontból is, mert az kihatást gyakorol a csapatok életére, az ott folyó tudományos munkára is. E téren az akadémia vezetőszerepet (sic!) kell, hogy betöltsön.” (423. f.)

Ezt követen kiemelte az amerikai „Pentomic” szervezési elvek oktatására történő áttérés fontosságát, úgyszintén lényegesen jobban kell ismerni a harcászati-technikai adatokat, hiszen ezek hiányában nem hozható megalapozott számvetés és elhatározás, nem születhet magas színvonalú diplomamunka.

Az igazi keménység azonban csak most következett: „A hadsereg vezetése nevében szükségesnek és fontosnak tartom leszögezni, hogy a kívánságlisták benyújtásának ideje elmúlt... Egyes elvtársak különböző kikötéseket kezdenek támasztani, így pl., hogy szombaton, és hétfőn ne legyen szeminárium, stb... Annyi fizetést egy főiskolán sem biztosítanak, mint itt az akadémián és ezért valamit nyújtani is kell, – ezt meg kell érteni. Saját tapasztalatomból tudom elmondani, hogy 18–19-óra után nem igen (sic!) lehet itt találkozni elvtársakkal, nem lehet azt mondani, hogy itt mindenki nagyon törné magát az önképzéssel. Semmi elnézést sem lehet tanúsítani. Sem fizikailag, sem szellemileg nincsenek úgy kiaknázva az elvtársak, hogy valamiféle lazítás felé kellene venni az irányt... Bátran lehet tehát a követelményeket fokozni.” (423/a–424. f.) Szót emelt a vezérkar főnöke a csapatokkal való kapcsolat erősítése, a csapatgyakorlatra vezénylés rendszeressé tétele érdekében is.

Érdekes módon köszönt el a teljes állománytól: „Engedjék meg, hogy a Miniszter Elvtárs üdvözletét tolmácsoljam aki elfoglaltsága miatt nem tudott eljönni, de nem jött el azért sem, mivel az akadémiát az utóbbi időben a kormány és a párt vezetői gyakran kitüntették látogatásukkal és félő, hogy az újabb ilyen jellegű látogatások egészségtelen önhittséget váltanak ki." (424/a f.)

Ezt követően a hallgatókat elbocsátva, csak a tanári karral folytatta az „eszmecserét". Ennek során megállapította, hogy nem kielégítő a tervezőmunka, illetve a hadtáp tanszék kivételével nem törekszenek új, igényes kiadványok közreadására, megelégszenek a tanórára való felkészüléssel. Ami az elkészült előadásokat illeti, azok rendkívül felületesek, a kollektíva által nem kellően megvitatottak, más tanszékek anyagaitól eltérőek. „Ezen a téren is komoly mértékben változtatni kell elvtársak, mert mint ahogy itt nem kötelező az akadémián hallgatónak lenni, ugyan így (sic!) az akadémián tanárnak, vagy tanszékvezetőnek sem kötelező lenni" – szólt a vezérkarfőnöki dörgedelem. Sőt, az akadémiai munka mindenre kiterjedő, szerteágazó, nagyon mély és körültekintő analízisét vetítette elő 1959 első felére.

Személyes tapasztalata, hogy a legjobb tanárnak titulált előadó által leadott tananyag egyáltalán nem tartalmazott néphadseregi vagy 2. csoportfőnökségi adatokat. Az előadások színvonalának emelése érdekében elkerülhetetlen, hogy azokat a Tudományos Tanács vitassa meg. Sőt, egyes nagy csapattapasztalatú hallgatókat sem volna szégyen bevonni az elbírálásba. Kevés cikk, tanulmány található a tudományos folyóiratokban.

Lesújtó volt az a véleménye is, miszerint „egyes konzultáns tanárok hiányos tudása következtében olyan helytelen elméleteket védtek a diplomázó elvtársak, hogy a bizottság tagjai kénytelenek voltak elnézőek lenni a diplomázó hallgatóval szemben, mert hiszen ők ezt tanulták." (425/a f.) De nem volt megelégedve a fakultásparacsnokok és politikai helyetteseik, illetve az évfolyamparancsnokok tevékenységével sem, mert az irodáikban ülve nem törődnek a hallgatók nevelésével. „Más akadémián... az órákon részt vesznek és /az/ egyes hallgatókat ott tanulmányozzák, a felmutatott magatartás eredményeképen. (sic!) Ebből vonják le a szükséges nevelési következtetéseket, vagyis, hogy hogyan kell foglalkozni egyes hallgatókkal. Ezt nekünk is így kell csinálni" (428. f.) – javasolta.

Befejezésként kifejezte: „Az a meggyőződésem, hogy amit elmondtam abból tudnak valamit hasznosítani és mindenki a saját magával szemben támasztott követelménytámasztás útján is előbbre viszi az akadémián a munkát." (428/a f.)

Ezzel a vezérkarfőnöki, illetve akadémiaparancsnoki útravalóval hivatalosan is kezdetét vette az 1958/59. kiképzési év.

Az életbe lépett új állománytábla *(Lásd a VI. fejezet 489. számú lábjegyzetét!)* bizonyos szervezeti változásokat is indukált a tanintézetben. Az egyik legdöntőbb változást a *fakultásrendszer* továbbfejlesztése jelentette. Az egy évvel korábban létrehozott *összfegyvernemi,* valamint *fegyvernemi,* illetve *társadalomtudományi fakultásokat* az *alap-,* továbbá a *levelező fakultások* váltották fel.

Az *alapfakultás* keretében az I–IV. évfolyam-parancsnokságok fogták össze a nappali képzésben részt vevő hallgatókat. Ez a szervezet lehetővé tette a hallgatói állomány egységes irányítását-vezetését-nevelését, a harckészültség színvonalának jelentős emelését. Az a tény pedig, hogy minden évfolyamban együtt voltak a különböző fegyvernemek és szakcsapatok képviselői, elősegítette egymás

jobb megismerését, az együttműködés feltételeinek javítását, ami hatékonyabbá tehette később a csapatszolgálatot is. „Három, illetve négy éven keresztül az évfolyamparancsnok és az osztályfőnök együttműködése, a hallgatók megismerése lényegesen alaposabb és a nevelői ráhatás is összetettebb, összehangoltabb, hatékonyabb lett. Az osztályfőnökök is végig kísérhették a hallgatókat az I. évfolyamtól a III. évfolyamig, illetve a IV. évfolyamig."[504]

A *levelező fakultás- és tanfolyam-parancsnokság* – ami, mint korábban láthattuk, az 1956–1958-as években a tanulmányi osztály és a tanszékek állományában „szétszórtan" működött – most, az önállóság és koncentráltság következtében jobb feltételekkel rendelkezett az irányítás, a levelező hallgatók összefogása, a tanulmányi fegyelem megszilárdítása terén.

A tudományos tevékenység korszerűsítésének, hatékonyabbá tételének – mint korábban láttuk – felismert szükségszerűségével összefüggésben, Móricz Lajos alezredest nevezték ki a tudományos osztály vezetőjévé.[505]

A jelentős fluktuáció továbbra is fennállt: pl. ebben a tanévben a 39 fős hadműveleti-harcászati tanszékről elvezényeltek 14, miközben odahelyeztek 10 főt.[506] Ugyanakkor a Magyar Néphadsereg – s ez által az akadémiai képzés – jelentős korszerűsítésének biztató jeleként értékelhető, hogy tovább folytatódott az előző kiképzési évben elkezdett azon tevékenység, amely a légvédelmi rakétás tisztek képzésének megalapozását célozta.[507]

Csémi ezredes kemény intézkedések sorozatát hozta a levelező képzés magasabb szintre emelése érdekében.[508] A parancs utalt arra, hogy az előző kiképzési évben bevezetett *4,* illetve *5 éves levelező képzés* következtében elavulttá vált a korábbi szabályzás. „A Levelező Fakultás tanulmányi és fegyelmi helyzetének megalapozása és megszilárdítása, valamint az összevonások biztosítása céljából" (579. f.) az akadémia parancsnoka megparancsolta, hogy:

- a *fakultásparancsnok* mérje fel az összes hallgató lemaradásának mértékét az 1958. november 20-i helyzetnek megfelelően és ezt, december 1-jéig jelentse; fektessék fel az új 4, illetve 5 éves leckekönyveket; megtiltotta és érvénytelennek minősítette azokat a vizsgákat, amelyeket utólag tettek parancsba; elrendelte, hogy a fakultásparancsnok és a tanulmányi osztály vezetője a beszámolókat és vizsgákat ellenőrizzék;
- a *tanszékvezetők* készíttessék el a tematikai programoknak megfelelő írásbeli vizsgafeladatokat és szóbeli vizsgakérdéseket, majd jóváhagyás után helyezzék letétbe a harcászati témájúakat a tanulmányi osztályon, a társadalomtudományiakat pedig a politikai osztályon; biztosítsák, hogy a jövőben minden beszámoló, szó- és írásbeli vizsga eredménye bejegyeztessen a „Vizsgajegyzőkönyv"-ekbe és a „Leckekönyv"-ekbe; oktassanak ki minden beosztottat arra, hogy ellenőrző, évfolyam- és diplomamunkákat csak a *levelező fakultáson* keresztül fogadhatnak

504 Fakultásparancsnokság. Akadémiai Közlemények 120/I. Parancsnokság és az akadémia vezető szerveinek története. ZMKA, 1986. 136. o.

505 Dr. Bakity Boldizsár alez. – Dr. Mátyási Antal alez.: Szervezési, hadkiegészítési és igazgatási tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. Az akadémia szerveinek története III/B kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. ZMKA, 1985. 148. o.

506 Varga József alez. – Kovács Lajos nyá. alez.: Összfegyvernemi-harcászati tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. ... III/A kötet... 45.o.

507 Balogh Béla ezds. – Kovács Pál Sándor alez.: Légvédelmi rakéta és tüzér tanszék. Akadémiai Közlemények 120/4. ... IV. kötet. A légvédelmi és repülő ágazat története. ZMKA, 1986. 58. o.

508 HL MN 102/03. 407. ő. e. ZMKA 207. sz. parancs (1958. 11. 08.)

el elbírálásra, „ez vonatkozik a ZMKA. törzs- és tanári állományú hallgatóira is" (579/a f.) – mondatta a „tapasztalat" az akadémiaparancsnokkal.

Szintén parancsban[509] foglalkozott az akadémia vezetése a hallgatói csapatgyakorlatok értékelésével. Ezzel összefüggésben Csémi ezredes elrendelte, hogy a fakultásparancsnok, a tanszékvezetők és évfolyamparancsnokok december 15-ig értékeljék a hallgatók ez irányú jelentését, majd tanszékértekezleten dolgozzák fel a tapasztalatokat, illetve határozzák meg az elvégzendő feladatokat. Az összefoglaló jelentést december 20-ig terjesszék fel a tanulmányi osztályra.

Az akadémiai tevékenység színvonalának tudatos és átgondolt fejlesztéséről tanúskodik az a következő lépés is, amely a tudományos kutatómunka tervszerűségének biztosítására intézkedett.[510] E szerint az 1957/58. kiképzési évben nem volt elég tervszerű és folyamatos az akadémián folyó ez irányú tevékenység, ami gátolta és károsan befolyásolta mind a tanári, mind a hallgatói tudományos munkát. Ezen hiányosságoknak az 1958/59. évben történő kiküszöbölése érdekében Csémi ezredes megparancsolta:

- a tanszékek december 10-éig a tudományos kutatómunka éves terve, valamint a november 24-i tudományos tanácsülésen elhangzottak alapján dolgozzák ki a tudományos kutatómunkák elkészítésének a tervét, s azt terjesszék fel a tudományos kutatóosztály útján. A terv tartalmazza az elkészítendő munka címét, szerzőjét, terjedelmét, a vázlata tanszéki megvitatásának időpontját, valamint a kész anyag elbírálásának és a tudományos kutatóosztályra való felterjesztésének idejét;
- az alapfakultás-parancsnok – a tanszékekkel együttműködve – alakítsa újjá a hallgatói tudományos szakköröket. Ennek megtörténtét és a szakkörökbe jelentkezett hallgatók névsorát, a szakköri elnök és titkár nevét december 12-éig terjessze fel a tudományos kutatóosztály útján;
- a tanszékek december 20-áig terjesszék fel az új tanévre vonatkozóan az újjáalakult hallgatói tudományos szakkörökről készített nyilvántartásukat, amelyben rögzíteni kell a tudományos vezető nevét, a vállalt munka címét, a szerző/k/ nevét, az elkészítés és a felterjesztés határidejét;
- a Tudományos kutatóosztály vezetője – a vezérkari főnök 40. számú utasítása alapján – készítsen jelentést az akadémián működő tudományos körök helyzetéről és azt december 13-áig terjessze fel az akadémia parancsnokához.

Időközben befejeződött a szervezési és mozgósítási tanfolyam is. A honvédelmi miniszter 1958. december 05-én kelt 0628. számú Szü. Csf. parancsával[511] helyezte beosztásba a végzett 9 hallgatót, köztük Mátyási Antal századost (később alezredes, a ZMKA főtanára, dr. jur.). A tanfolyam megbecsültségét jelzi, hogy egy tiszt lett városi (Győr), 8 pedig járási kiegészítő parancsnok.

509 Uo. ZMKA 218. sz. parancs (1958. 11. 26.)
510 Uo. ZMKA 220. sz. parancs (1958. 12. 02.)
511 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA Pk-ának 01. sz. parancsa (1959. 01. 06.)

Lényegében a különböző területeken felhalmozódott tapasztalatok és a megteendő lépések öltöttek testet az akadémiaparancsnoknak az 1957/58. kiképzési évet értékelő és az 1958/59. kiképzési év feladatait megszabó 0111. számú parancsában.[512] Ennek bevezetőjében rögzítette, hogy a honvédelmi miniszter 0058. számú parancsában meghatározott feladatokat az 1957/58. kiképzési évben az akadémia végrehajtotta.

A *pozitívumok* között megemlítette, hogy:
- nőtt a társadalomtudományi oktatás színvonala, sikeresen folytatódott a revizionista nézetek felszámolása, fejlődött az egészséges vitaszellem és a politikai tisztánlátás. Ennek alapján erősödött a személyi állomány ragaszkodása a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) irány, megszilárdult a tisztikar hivatástudata;
- általában a követelményeknek megfelelően javult a tanulmányi színvonal, az év végi és az államvizsgák eredményei magasabbak voltak a korábbiaknál; nőtt a tanári kar módszertani tudása és a kidolgozói munka színvonala; az oktatók megkezdték az olyan korszerű kérdésekkel való foglalkozást, illetve az oktatásba történő bevitelét, mint a menetből indított támadás vagy a légideszantok alkalmazása; a tananyag-előkészítés tervszerűvé vált;
- megteremtődtek a tudományos kutatómunka alapjai: az év folyamán a tanszékek 27, a hallgatói tudományos szakkörök 14 tudományos témát dolgoztak föl és összesen 46 cikk jelent meg különböző folyóiratokban;
- javult a tervezőmunka, az 1958/59. kiképzési év előkészítése szervezettebben és átgondoltabban történt;
- eredményesebben folyt a személyi állomány általános műveltségének emelése: 78-an tanultak a *levelező fakultáson*, 29-en egyetemeken és főiskolákon, további 78-an pedig gimnáziumokban és technikumokban;
- javult a harckészültség foka;
- tervszerűen folyt a tanárok csapatgyakoroltatása;
- komoly mértékben kiszélesedett a tömegsport, melyben a személyi állomány 60%-a vett részt;
- jelentős előrelépés történt az anyaggazdálkodás, valamint a takarékosság terén;
- „Végeredményben megállapítható, hogy a személyi állomány odaadóan dolgozott, tapasztalatokban jelentősen gazdagodott és mindezek alapján úgyszólván minden területen javulás tapasztalható. Az Akadémia személyi állományának erkölcsi politikai áll/a/pota megfelelően alakult és szilárdan a párt és kormány politikája mellett áll. Az elért eredmények alapján az Akadémia képes az 1958/59. kiképzési évben a ráháruló feladatokat magasabb szinten és eredményesen megoldani" (277. f.) – állapította meg Csémi ezredes.

Mindez azonban nem akadályozta meg, hogy a *negatívumokat* is csokorba ne kösse:
- a politikai és katonai nevelőmunka – a jelentős eredmények ellenére – nem kielégítő; a pártpolitikai munkában továbbra is gyakoriak a bürokratikus módszerek, elhanyagolt a meggyőzőmunka, az emberekkel való foglalkozás még nem képezi eléggé a nevelőmunka alapját;

512 Uo. A ZMKA Pk-ának 0111. sz. parancsa (1958. 12. 12.)

- a társadalomtudományi oktatás még mindig nem minden területen és nem minden esetben ölel fel minden alapvető kérdést; gyakoriak a foglalkozásokon a „véleményem szerint"-i állásfoglalások, figyelmen kívül hagyva a párt határozatait; a foglalkozásokon még mindig tapasztalhatóak bizonyos ellenséges, revizionista nézetek, amiknek nem tulajdonítanak jelentőséget; keveset fejlődött a társadalomtudományi tanárok módszertani képzettsége; a politikai helyettesi hallgatók tudományos munkájának kérdése nem megoldott;
- a hallgatók oktatásában különösen hiányosak a következő kérdések: az atomcsapások által keletkezett rések lezárása; az előrevetett osztagok alkalmazása; a menetből végrehajtott támadás; a légideszantok alkalmazása; az ellenlökések megszervezése és végrehajtása; a rakétaeszközök és a lokátor ismerete; a vezetési pontok telepítése és áttelepítése; a harcászat-technikai adatok ismerete és alkalmazása, továbbá a bizonyítások, indoklások és számvetések alapossága stb.;
- továbbra is tapasztalható felületesség a kidolgozómunkában: gyakori a szabályzati pontok „átemelése", kevés az okfejtés, indoklás; nem elég elmélyült a különleges harcok kérdéskörének kidolgozása; a feladatok egyes beállításai túl egyszerűek, sablonosak; az egyes harchelyzetekben elfogadható megoldások korlátozottak, nem késztetnek gondolkodásra; nem fordítanak kellő figyelmet a vegyi és sugárfelderítés, valamint a szennyezett terepszakaszok leküzdésének kérdéseire;
- a módszertani foglakozások sokszor nem ütik meg a kívánt színvonalat, nem veszik figyelembe az egyes fegyvernemek sajátosságait az oktatásban, nem keresik az új oktatási módszereket;
- általában nagyon felszínesek az elbíráló értekezletek, mert nem folynak ezeken alapos elemzések;
- a tervezőmunka esetenként nem elég átgondolt, aminek következménye a gyakori változtatás; a tanszékek munkája nem elég koordinált;
- a parancsnokok keveset ellenőriztek, s ha mégis: nem készültek fel elméletileg az ellenőrzésre, illetve a tapasztalatokat nem értékelték és nem általánosították;
- a tudományos munka még kezdeti állapotban van, a Tudományos Tanács keveset foglalkozik elméleti és módszertani kérdésekkel, valamint a tapasztalatok általánosításával;
- a fegyelmi helyzet gyengeségeit mutatja az a tény, hogy a törzs-tanári állomány 14, a hallgatók 22%-át kellett megfenyíteni és 14 rendkívüli esemény történt;
- komoly lazaság volt tapasztalható a levelező képzés terén is;
- az általános műveltség fokozása terén súlyos hiányosság, hogy sokan nem vesznek részt szervezett oktatásban; kevesen tanulmányozzák rendszeresen a katonai szakirodalmat és -sajtót; kevesen rendelnek újságot és kölcsönöznek a könyvtárból szépirodalmat.

Mint érzékelhető, a pozitívumok és a negatívumok helyenként mintha ellentmondanának egymásnak, mégis – úgy vélem – érzékeltetik mind az eredményeket, mind a hiányosságokat.

Ezt követően – az 1958/59. kiképzési évre vonatkozóan, a honvédelmi miniszter 0059. számú parancsa alapján – az akadémia parancsnoka feladatul szabta az akadémia állománya elé:

- a társadalomtudományi oktatásban és a pártpolitikai munkában a revizionista nézetek, valamint a szektás-dogmatikus módszerek elleni harc folytatását; a személyi állománynak a párt, illetve a kormány iránti odaadása fokozását; a proletár internacionalizmus szellemének erősítését, ezzel párhuzamosan a nacionalizmus és sovinizmus visszaszorítását;
- a tanulmányi munkában a régi, elavult, sablonos formák felszámolását; az új, a korszerű szüntelen keresését; a korábbiakban felsorolt kérdéskörök hiányosságainak felszámolásán túl olyan témakörök feldolgozását, mint a nem összefüggő arcvonal viszonyai közötti szárny- és háttámadás, illetve bekerítés végrehajtása; a mélységben, rövidített idő alatt előkészített támadóharc; a harc előtti alakzatok kérdései; az egyvonalú, összefüggő védelmi vonalak kiküszöbölése stb.;
- a tudományos munka kiszélesítését, ahol az alapvető kérdésköröket a 0059. számú miniszteri parancsban szereplő hadműveleti és harcászati témák képezik;
- 1959. január 1-jétől a „Pentomic" szervezésű idegen hadsereg oktatására való áttérést, valamint minden harcászati feladatnak ennek megfelelő átdolgozását;
- az idegen nyelvek elsajátításának megkezdését. Ezen belül a felderítő tanszék tisztjei kötelesek egy idegen nyelvből 1959. április 30-ig évközi, a kiképzési év végén pedig alapfokú nyelvvizsgát tenni;
- a kidolgozómunka színvonalának jelentős mérvű javítását, kiemelt figyelmet fordítva a háború kezdeti időszakának a kérdéseire; a bonyolult helyzetek beállítására; a vezérkari főnök által kiadott módszertani utasítás hiánytalan hasznosítását;
- a módszertani munka továbbfejlesztését, az új formák és módszerek keresését, a fegyvernemi sajátosságok fokozottabb figyelembevételét; a tanszéknek a módszertani továbbképzés középpontjába helyezését;
- a tanári kar pedagógiai és módszertani továbbképzésének folytatását annak érdekében, hogy képesek legyenek eszmeileg szilárd, leleményes, kezdeményező, öntevékeny tisztekké képezni hallgatóikat;
- a levelező képzés gyökeres megjavítását, ennek érdekében havi tanulmányi értekezletek szervezését, ahol értékelik az előző időszak eredményeit és hiányosságait, s ezek alapján hathatós intézkedéseket hoznak;
- az egyik fő feladatként a fegyelmi helyzet lényeges megszilárdítását, ennek érdekében a nevelőmunka fokozását, valamint a főtanárok és osztályelsők jogkörével való fokozott élést; az alaki fegyelem megfelelő szintre emelkedéséig az *alapfakultáson* heti egyórás alaki foglalkozás megtartását; a szabályzat szerinti belrend megteremtését; negyedévenkénti fakultás- és havi évfolyam-parancsnoki fegyelmi értekezleten a helyzet értékelését;
- a harckészültség színvonalának további emelését;
- a gépjárműtechnikai képzés, valamint a törzs-tanári állomány gépjárművezetői kiképzésének folytatását;
- a tömegsport további kiszélesítését.

Mindezek alapján Csémi Károly ezredes úgy ítélte meg, hogy „az 1958–59. kiképzési év nagy és nehéz feladatai fáradságot nem ismerő, felelősségteljes, szívós és következetes munkát kívánnak. Az elmúlt kiképzési év tapasztalatai a Magyar Szocialista Munkáspárt és a forradalmi munkás-paraszt kormány (sic!) iránti őszinte ragaszkodásunk, a dolgozó nép szeretete, az ellenség izzó gyűlölete, a Szovjetunió és a többi szocialista ország fegyveres erejével való szilárd és megbonthatatlan barátságunk azok a tényezők, amelyek az előttünk álló feladatok megoldására képessé tesznek." (282. f.)

Az oktatás hatékonyabbá tétele érdekében kifejtett tevékenység tovább folytatódott december folyamán. Így az akadémia parancsnoka külön intézkedésben[513] foglalkozott a konzultációs tevékenység megjavításával. Ebben rámutatott, hogy a korábbiakban e vonatkozásban mind a hallgatók, mind a fakultásparancsnokok és a tanszékek is elmarasztalhatóak. A hallgatók döntő többsége passzivitást mutatott – az évfolyam- és diplomamunkák kivételével – a konzultációk iránt. Legfeljebb egyes feladatok vagy a vizsgák közeledtével váltak némileg aktívabbakká, de akkor sem lényegi kérdések tisztázása, sokkal inkább a vizsgakérdések kipuhatolása érdekében. Ugyanakkor a tanszékvezetők is mechanikusan szervezték a konzultációs szolgálatot, nem szabtak konkrét feladatokat az abban részt vevők számára. A konzultáló tanárok sokszor nem segítséget, hanem kész megoldást adtak a hallgatóknak.

E hiányosság felszámolása érdekében Csémi ezredes elrendelte, hogy:

- az *alapfakultás* és a tagozatok parancsnokai a gyenge hallgatókat következetesen kötelezzék a konzultációs szolgálatok igénybevételére. Az évfolyamparancsnokok és politikai helyetteseik folyamatos nevelőmunkával számolják fel az e téren meglévő hallgatói passzivitást, ha kell, rendeljék konzultációra az arra rászorulókat. Évfolyamonként és fegyvernemenként füzetet fektessenek fel a konzultáció igénylésének rögzítésére, amit az osztályelsők kötelesek vezetni. A bejegyzéseket az évfolyamparancsnok láttamozza, és naponta 15 óráig juttassa el az érintett tanszékre, ahol aláírással jelzik az igény tudomásulvételét. Az egyéni konzultációra a hallgató köteles felkeresni a tanszéket, míg a csoportos konzultáció az igényelt helyen történjen. A konzultációt kérő, de azt elmulasztó hallgatót fegyelmileg felelősségre kell vonni;
- a *levelező fakultás* parancsnoka hasonló módon járjon el az összevonások időszakában. Az összevonások közötti ötletszerű konzultációkat fel kell számolni. A levelező hallgatóknak 1–2 nappal korábban kell bejelenteniük ez irányú igényüket;
- a tanszékvezetők a tanszék teljes állományával szervezzék meg a folyamatos konzultációs szolgálatot, amit vizsgaidőszakban az igények függvényében ki kell bővíteni. A tanszéken jól látható helyen kell kifüggeszteni, hogy az adott napon ki és hol tart konzultációt. A beérkezett kérdések figyelembevételével a tanszékvezető vagy helyettese módszertanilag készítse fel a konzultációs szolgálatba lépő tanár/oka/t. Minden tanszék fektessen fel konzultációs naplót, azt a konzultáló tanárok kötelesek folyamatosan vezetni, amit a tanszékvezető rendszeresen ellenőriz és megteszi a szükséges intézkedéseket.

513 HL MN 102/03. 407. ő. e. A ZMKA pk-ának Intézkedése a konzultációs szolgálat megszervezésére és végrehajtására az 1958/59. kik. évre. (1958. december)

Ezek a „szájbarágós" intézkedések manapság furcsának, sőt, komikusnak tűnnek, de valószínűleg az akkori tanári-módszertani felkészültség (felkészületlenség) ezt igényelte.

Móricz Lajos alezredes, a tudományos kutatóosztály vezetője 1958. december 30-án terjesztette fel és az akadémiaparancsnok még e napon jóvá is hagyta az 1958/59. évi tudományos kutató (kutatás? – Sz. M.) munkatervét.[514] Ennek a „Társadalomtudomány" fejezetében 4 tanszék 9 tansegédlete (1535–1690 oldal) és 5 tanszék 22 tanulmánya szerepelt, mintegy 1450–1720 oldal terjedelemben. Itt a társadalomtudományi tanszékek mellett „bedolgozott" a hadtörténelem tanszék is.

A „Haditudományok" fejezetben rögzítettek szerint 4 „Hadműveleti-harcászati" tanszék szándékozott elkészíteni 9 tankönyvtervezetet (2930–3270 oldal) és további 8 tanszék 23 tansegédletet (4285–4850 oldal), valamint 9 tanszék 81 tanulmányt 3112–3700 oldal terjedelemben. Ebben a tervben – sok más mellett – olyan témák szerepeltek, mint „A katonai közösségek kialakításának elvi és gyakorlati problémái"; „Egyetemes történelem az őskortól 1815-ig"; „Magyar történelem 1711-ig"; „Az államról szóló legújabb revizionista nézetek bírálata"; „A technika fejlődésének hatása a tőkés országok gazdasági és társadalmi viszonyaira"; „Az oktatómunka és a katonai nevelés szoros egysége"; „Általános harcászat"; „Átviteltechnika"; „Katonai igazgatás"; „Az európai országok katonaföldrajzi értékelése"; „Segédlet a rakétaeszközök tanulmányozásához"; „A gépkocsizó lövészhadosztály védelme és a védelmi harc vezetése az ellenség »Pentomic« szervezése és harceljárása esetén"; „A támadó hadműveletek megszervezése és végrehajtása a háború kezdeti időszakában"; „Hadszínterek fogalma és értékelésük módszere"; „Tüzérség alkalmazása védelmi harcban (hadműveletben) a háború kezdeti időszakában"; „Televízió alkalmazása a légvédelemi tüzérségnél"; „Híradótechnikai tantárgyak gyakorlati oktatásának módszerei"; „A támadóharc (hadművelet) megszervezésének és végrehajtásának ABV-védelme és a vegyi fegyverek alkalmazása a háború kezdeti időszakában"; „A katonai ellátószolgálat története a legrégibb időszaktól a feudalizmus koráig"; „Hogyan hatott a haditechnika a hadművészet fejlődésére a második világháború után?"; „A török hadviselés hatása a magyar hadművészetre a XIV–XVI. században"; „Páncélosok a második világháborúban" stb. Mint látható, ezek a témák meglehetősen szinkronban voltak az elöljárói igényekkel.

Az 1959. év eleje végre megoldotta az akadémia egyik legégetőbb kádergondját: a honvédelmi miniszter az 1959. január 19-én kelt 046. számú parancsában[515] Stadler János alezredest (később vezérőrnagy, hadtestparancsnok, MN-hadtápfőnök, miniszterhelyettes), a ZMKA parancsnok hadműveleti-harcászati és tudományos helyettesét beosztásából felmentette, egyben kinevezte a ZMKA parancsnok tanulmányi és általános helyettesének. Ugyanitt Szűcs László ezredest (vezérőrnagy, MH-hadtápfőnök, miniszterhelyettes, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje) a HM Személyügyi Csoportfőnökség személyi tartalék állományából felmentette, és kinevezte az akadémiaparancsnok hadműveleti-harcászati és tudományos helyettesévé.

514 HL MN 1959/T–172. ő. e. 0245/ZMKA pság. (1959. 01. 28.)

515 HL MN 1967/T–82. ő. e. (1959. 01. 19.)

Az akadémia személyi állománya már az év elején gőzerővel látott hozzá az akadémiaparancsnoki feladatszabás (Lásd a 510. és 512. számú lábjegyzetet!) végrehajtásához. Így, parancsban[516] jelentették meg: A gépkocsizó lövészhadosztály védelme; A gépkocsizó lövészezred védelme; A hadsereg támadó hadművelete, valamint a Hadseregvédelem feladatok kidolgozó csoportjainak vezetőit és fegyvernemi résztvevőit. Egyben azt is elrendelte az elöljáró, hogy a szaktanszékek vezetői a fegyvernemi vonatkozású foglalkozásokat csak abban az esetben hagyják jóvá, ha azt a szerző a kidolgozó csoport vezetőjével már láttamoztatta.

Ugyanez a parancs adott hírt arról is, hogy időközben megalakult az akadémia sportbizottsága, amely irányítja az atlétikai (26 fő, köztük Stock János alezredes, Elkán Károly és Száraz Ferenc századosok), a kézilabda- (18 fő, egyebek mellett Deák Péter és Kajdi József főhadnagyok), a labdarúgó- (43 tag, köztük Szanati József alezredes és Szellák Tibor százados), a röplabda- (16 tag, mások mellett Szántó Mihály őrnagy és Hollósi István százados), az úszó- (26 fő, köztük Balogh Béla és Androvics Lajos századosok, Szentirmai István főhadnagy), a vívó- (12 tag, pl. Szabó László és Csatári Sándor főhadnagyok), továbbá a lovas- (11 fő, köztük Kovács Jenő őrnagy, Farkas Róbert alezredes és Vadászi Tibor százados) *szakosztályokat,* valamint az asztalitenisz- (15 fő, egyebek mellett Munk Károly őrnagy és Léka Gyula százados), a háromtusa- (6 tag), a céllövő- (46 fő, köztük Rataj Endre alezredes és D. Szabó István százados), a súlyemelő- (18 tag, mások mellett Szabó Ferenc alezredes, Németh Ottó, Balogh Gyula, Csépe György és Fazekas Ferenc századosok), illetve a torna- (12 fő, köztük Csányi Rajmund hadnagy, valamint Pusztai János százados) *szakcsoportokat.*

A február 10-én kelt 16. számú akadémiaparancs[517] viszont a nyelvtanulás megszervezésére intézkedett. E szerint a fakultásparancsnokoknak, a tanszékvezetőknek, valamint a törzs osztályvezetőinek február 20-áig kellett javaslataikat felterjeszteni a tanulmányi osztályra. Itt – az általános műveltségi tanszék bevonásával – február 28-áig kellett elbírálni a jelentkezőket és március 5-éig felterjeszteniük a csoportokra, a tematikára és az oktatás rendjére vonatkozó elképzelésüket. Nyugati nyelv tanulását csak azoknak engedélyezte Csémi ezredes, akik jól (társalgási fokon) beszélték az oroszt. Ezért igény szerinti számú orosz, valamint egy-egy német és angol nyelvcsoportot kellett kialakítani. Nyelvtanulásra azokat lehetett javasolni, akik nem vesznek részt közép-, illetve főiskolai, egyetemi vagy akadémiai képzésben. A törzs- és tanári állomány levelező hallgatói tervszerű nyelvtanulásának biztosítása érdekében a *levelező fakultásnak* kellett megszerveznie a tanulócsoportokat.

516 HL MN 1961/T-34. ő. e. A ZMKA Pk-ának 08. sz. parancsa (1959. 01. 28.)
517 HL MN 102/03. 406. ő. e. ZMKA 16. sz. parancs (1959. 02. 10.)

A *levelező fakultás* 0352/ZMKA pság. (1959. 02. 13.) szám alatt terjesztette fel a „Levelező hallgatók összesített névjegyzéké"-t,[518] ami 320 nevet rögzített az alábbi megoszlásban:

Évfolyam, fegyvernem	Létszám	Később ismertté vált személyiségek
I. évfolyam, összfegyvernemi	51	Szentkirályi Frigyes és Tölgyesi Ernő alez.; Dóró György és Zábori Sándor őrgy.; Madaras Péter szds.
I. évfolyam, ezredesi csoport	7	Soós Sándor ezds.
II. évfolyam, összfn-i	37	Hodosán Imre, Patai Endre és Szabó Ferenc alez.; Sohajda Béla őrgy.; Thürmer Gyula és Kovács Lajos szds.
II. évfolyam, hadtáp	9	Szabó Árpád fhdgy.
II. évfolyam, híradó	2	
II. évfolyam, műszaki	10	Tóth Illés őrgy.
II. évfolyam, tüzér	7	Simon Sándor őrgy.
II. évfolyam, légvédelmi tü.	2	
II. évfolyam, politikai h.	25	Nagy Mihály és Szellák Tibor szds.
III. évfolyam, összfn-i	11	Tóth Gábor őrgy.
III. évfolyam, tüzér	7	Siska József szds.
III. évfolyam, légvédelmi tü.	3	
III. évfolyam, hadtáp	2	Generál Tibor őrgy.
III. évfolyam, politikai h.	13	Dr. Csillag Ferenc ezds.
IV. évfolyam, összfn-i	24	Nanényi Pál alez.; Farkas Gábor és Gutheil Jenő őrgy.; Pusztai János szds.
IV. évfolyam, tüzér	5	Bisi Tibor alez.; Enzsöl Gyula szds.
IV. évfolyam, légvédelmi tü.	3	
IV. évfolyam, műszaki	5	Szili Ferenc őrgy.
IV. évfolyam, híradó	3	
IV. évfolyam, hadtáp	3	Lex Mihály őrgy.
IV. évfolyam, politikai h.	15	Pesti Endre ezds.
V. évfolyam, politikai h.	11	
Gyorsított csoport	64	Köteles Jenő és Róka Mihály vőrgy.; Koltai Vilmos, Reményi Gyula, Trepper Iván ezds.; Drapál Ferenc, Móricz Lajos, Szendi József, Farkas Mihály, Homoki Imre, Imre Gábor, Kiss Lajos, Kerekes Imre, Lantódi József, Kálózi József, Oravetz István, valamint Tarcsai Tibor alez.; Papp Dezső és Damó László őrgy.
Összesen:	**319**	

Végezetül a névjegyzék 5 nevet sorol fel, mint „felfüggesztetteket", különösebb indoklás nélkül.

518 HL MN 1959/T–172. ö. e. (1959. 02. 13.)

Hiába azonban ez a táblázat, a kutató elbizonytalanodik, amikor kezébe veszi a másnap kiadott akadémiaparancsnoki parancsot,[519] mely szerint „A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia levelező Fakultás alább felsorolt hallgatói, akik az 1957/58. lev. kik. év évzáró vizsgaösszevonásán sikeres vizsgát tettek, a felsőbb évfolyamba lépnek..." (21. f.). Nos, itt – természetesen – nem szerepelnek az előző névjegyzék I. évfolyamosai és ezredesi csoportja, mert ők még csak most kezdték meg a tanulmányaikat. Nem érthető viszont, hogy mi történhetett egy nap alatt, ha ebben a parancsban csökkent a *II. évfolyam* összfegyvernemi osztályának létszáma 4 fővel (köztük Hodosán Imre alezredessel), a műszakié egy, a politikai helyettesié 7 hallgatóval; a *III. évfolyam* összfegyvernemié egy fővel; a *IV. évfolyam összfegyvernemié* 2, a műszakié és híradóé egy-egy, a politikai helyettesié pedig 2 hallgatóval.

A gyorsított képzésben részesült hallgatók diplomáját a vezérkari főnök adta át 1959. február 21-én a Vezérkar VI. emeleti tanácstermében.[520] Egy későbbi akadémiaparancsnoki parancsból[521] tudhatjuk, hogy közülük Imre Gábor alezredes érdemelte ki a „Kiváló diploma aranyéremmel" minősítést; Reményi Gyula és Strahl Sándor ezredesek, Oravetz István alezredes, valamint Damó László és Viszler József őrnagyok a „Kiváló diplomát" és további 46 fő kapott diplomát. (Az államvizsga-bizottságok „tartását" bizonyítja, hogy nem rendfokozat és beosztás alapján osztották az érdemjegyeket – Sz. M.) Mint látható, ez a létszám nem egyezik a *518. számú lábjegyzet* névjegyzékében szereplő értékkel, ugyanis 8 fő továbbfolytatta gyorsított tanulmányát, 8 hallgatónak (köztük Koltai Vilmos és Trepper Iván ezredeseknek, Drapál Ferenc, Kiss Lajos és Tarcsai Tibor alezredesnek) „nyomuk veszett". Ugyanakkor 4 olyan tiszt is kapott diplomát, akik nem szerepeltek a korábbi névjegyzékben.

Az akadémia törzs- és tanári kara tiszti állományának általános, továbbá szakmai műveltsége fokozásának szempontjából rendkívül jelentős volt, hogy lehetővé tették számukra az Eötvös Loránd, a Pécsi és a Szegedi Tudományegyetemek, a Budapesti Közgazdaságtudományi, a Műszaki, illetve a Marx Károly Közgazdaságtudományi, valamint a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemek 1959/60. évi levelező tagozataira való jelentkezésüket jogi, magyar–történelem, történelem–könyvtáros, magyar–könyvtáros; gépész- vagy villamosmérnöki, ipari, illetve mérnök-közgazdász szakokra.[522]

Az akadémia parancsnoka 0601. számon, 1959. március 24-én terjesztette fel a vezérkar főnökéhez – a Hadműveleti Csoportfőnökség útján – jelentését a *levelező fakultás* évzáró összevonásáról.[523] Ebben Ugrai Ferenc vezérőrnagy február 5-i utasítására hivatkozva jelentette, hogy az évzáró összevonások – a honvédelmi miniszter 01360. számú „Szervezeti intézkedés"-e alapján a „normál" évfolyamok esetében az 1958. december 15–1959. január 31., míg a „gyorsítottak" esetében az 1958. december 15–1959. február 21. közötti időszakban zajlottak. Ezeken a tematikai programban meghatározott vizsgákat és beszámolókat bonyolították le, majd a továbbiakban az 1958/59. levelező kiképzési év első féléve főbb harcászati előadásait hallgatták meg. Ebben a periódusban államvizsgázott és védte meg diplomamunkáját a „gyorsított" tancsoport.

Az összevonás előkészítettsége – a korábbiakhoz viszonyítva – szervezettebb volt. A hallgatók az összevonást megelőzően, 2 héttel korábban megkapták, hogy mikor és miből vizsgáznak, illetve számolnak be. Az összevonások órarendjét igyekeztek gyakorlatiasabbá tenni, ezért minden héten 2x6 órás szemináriumot állítottak be, s megnövelték a csoportos foglalkozásokra való felkészülés idejét is. Úgyszintén nőtt a terepfoglalkozások száma.

Ami az újonnan beiskolázott *I. levelező évfolyam hallgatóit* illette, ők 1958. december 15. és 1959. január 15. között kapták meg a tájékoztató jellegű előadásokat és a kidolgozások módszertanát. A minden hétre beállított 1–2, illetve 4–6 órás szemináriumok lehetővé tették az új harcászati elvek, valamint az idegenhadsereg-szervezések kérdéseinek alapos megismerését. Emellett bizonyos gyakorlati tapasztalatot szereztek a beküldendő ellenőrző harcászati feladatok kidolgozásának módszertanáról. A 4 hetes összevonási idő elegendőnek bizonyult, ezért a jövőben is ennyit célszerű rá biztosítani.

A *beszámolók* során a tanszékek magasabb követelményt támasztottak, ennek ellenére csak 6 hallgatót kellett pótbeszámolóra rendelni. Ugyanakkor még mindig gond volt a hadműveleti-harcászati tanszék egyes oktatói részéről, hogy nem igyekeztek bonyolult kérdések elé állítani a hallgatókat, illetve nem igényelték a kérdések részletes kifejtését. Pozitívumként ítélhető viszont a tüzér-, műszaki és híradóhallgatók alapos felkészültsége, valamint a tanáraik igényes vizsgáztatása; minden évfolyamon javult az általános ismereti tantárgyak (orosz nyelv, illetve a matematika) elsajátítása; az igényes beszámoltatás terén kiemelkedtek a katonai és politikai nevelési, a hadművészet története tanszékek, valamint a felderítő tanszék katonaföldrajz-szakcsoportjának oktatói.

Az *évzáró vizsgák* alapján megállapították, hogy a hallgatók nagy jelentőséget tulajdonítottak azoknak, ami a vizsgaeredményekben is megmutatkozott: amíg az évközi összevonáson 25 hallgató vizsgája volt nem megfelelő, addig most mindössze 3-é (az I. évfolyamon politikai gazdaságtanból 2, illetve a II-on harcászatból 1). Egyértelművé vált (természetesen – Sz. M.) az is, miszerint azokból a tantárgyakból, amelyekből a hallgatók nem kaptak előadást – pl. társadalomtudományiak –, lényegesen gyengébbek lettek a vizsgaeredmények. Ezért a jövőben a tematikába beállított összes előadást megküldik a hallgatóknak.

Ami a konkrét vizsgaeredményeket illeti, a volt I. évfolyam leggyengébben elsajátított tantárgyának – igaz, csak egy (műszaki) osztályban volt – az ábrázoló geometria (3,12) a legjobbnak pedig, szintén a műszakiaknál, a robbantás bizonyult (4,50). Összességében a legjobb teljesítményt a légvédelmi osztály nyújtotta (4,30), míg a leggyengébbet a híradók (2,75). Az évfolyamátlag 3,58 volt.

A II. évfolyamnál a rádiótechnika (2,33 – híradó osztály) okozta a legtöbb gondot, míg légvédelmi osztály (légvédelmi tüzérismeret – 5,00), illetve a hadtáposok brillíroztak (élelmezés és üzemanyag-ellátás – 5,00). A legjobb összeredménnyel a tüzérek dicsekedhettek (4,25), a legkevésbé büszkék itt is a híradók lehettek (3,16). Az évfolyam 3,73-dal zárta az évet.

A III. évfolyam legkevésbé favorizált tantárgya a légvédelmi lőkiképzés volt (3,00), a legsikeresebb viszont a géptávírás (5,00). A legjobb teljesítményt a 2 fős híradó-

519 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA Pk-ának 013. sz. parancsa (1959. 02. 14.)
520 HL MN 1959/T–172. ő. e. 0403/ZMKA pság. (1959. 02. 20.)
521 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA Pk-ának 023. sz. parancsa (1959. 03. 23.)
522 HL MN 102/03. 406. ő. e. ZMKA 31. sz. parancs (1959. 03. 11.)
523 HL MN 1959/T–172. ő. e. (1959. 03. 24.)

osztály nyújtotta két 5-ös és három 4,5-es vizsgával (4,7), a leggyengébbet viszont a légvédelmi osztály 3,95-dal. A nagyobb tapasztalat az évfolyamátlagban is megmutatkozott (4,06). A IV. évfolyam egyetlen osztálya (politikai helyettes) egyetlen tantárgyból (munkásmozgalom története) vizsgázott, 4,00-os eredménnyel.

A „gyorsított" hallgatók rendszeresen igénybe vették a tanszékek szervezte konzultációkat, ami meglátszott az év végi vizsgák eredményein is, hiszen harcászatból pl. 4,23, hadtörténelemből pedig 4,27-os átlagot értek el. A legjobb osztályátlagot a – 2 fős – műszaki érte el 4,66-dal, a leggyengébbet a politikai helyettesi (3,73), de az összátlág így is elérte a 4,24-ot.

Ami az *államvizsgákat és diplomavédéseket* illette, a gyorsított csoport 64 hallgatója közül – betegség, külföldi út és csoportfőnöki engedély alapján – 15 hallgató nem kapott diplomát. Harcászatból a 4,23-os átlag azt bizonyította, hogy a hallgatók döntő többsége alaposan megismerte a hadműveleti-harcászati elveket, s azok gyakorlati alkalmazását. E téren a politikai munkások (3,60) és a légvédelmi tüzérek (3,50) szerepeltek gyengébben. A tantárgyak sereghajtói a légvédelmi lőkiképzés (3,00) és a munkásmozgalom története (3,72) lettek. A pálmát azonban kétségtelenül a hadtáposztály vitte el, amelynek mind a négy hallgatója ötös osztályzattal abszolválta a hadtápellátó-szolgálat tantárgy államvizsgáját. Az államvizsga-bizottság arra is rámutatott, hogy bár számszerűen nem ítélhető rossznak a katonai és politikai nevelés 4,30-os átlaga, de – politikai munkásokról lévén szó – nem tartották kellően meggyőzőeknek a feleleteket.

A diplomamunka-védés is széles körű tájékozottságot mutatott.

Mindezek alapján az akadémia parancsnoka a következő javaslatokkal élt az elöljáró felé:

- a nem kimenő (II-IV.) évfolyamoknál az évzáró vizsgaösszevonás idejét 4 hétről 3-ra lehet csökkenteni;
- ismét sürgette a csapat- és intézményparancsnokok figyelmének felhívását a levelező hallgatók számára elrendelt tanulmányi idő és szabadság biztosítására;
- rendeletben kérte szabályozni, hogy a vidéki levelező hallgatók részére az összevonások idejére kifizethető az étkezési pénz;
- az elmaradott 15 „gyorsított" levelező hallgató államvizsgájára és diplomamunka-védésére az évközi összevonás időszakában (június 15-től) kerüljön sor.

Külön mellékletben tettek javaslatot az évzáró összevonásokról hiányzó levelező hallgatókkal kapcsolatban. E szerint három I. éves esetében kezdeményezték a további tanulmányok alóli „végleges felmentés"-t, egy I. éves esetében az osztályismétlést; két II. éves esetében a kizárást és két III. évfolyamos esetében a levelező kiképzés alóli felmentést.

Csémi ezredes az 1959. április 26-án kelt 37. számú akadémiaparancsban[524] intézkedett az akadémia történetének megírására. Egy 10 fős bizottságot hozott létre Trepper Iván ezredes elnöklete alatt azzal a feladattal, hogy „hűen tükrözze az Akadémia életében végbement politikai, szervezési, vezetési, tanulmányi, kiképzési, oktatási és nevelési változásokat és folyamatokat,

524 HL MN 102/03. 406. ő. e.

eredményeket és hiányosságokat, a pártéletet és annak fejlődését, az alapvető anyagi vonatkozású helyzeteket és változásokat." A korábbi évek történetét 1959. szeptember 30-ig, az 1958/59. kiképzési évét pedig november 15-ig kellett megírni.

Stadler János alezredes, az akadémiaparancsnok általános helyettese 1959. április 11-én, 0689/ZMKA pság. számon[525] terjesztette fel a vezérkari főnökhöz jelentését a tudományos kutatómunkáról. Ebben – a vezérkari főnök 1958. évi 40. számú utasítására hivatkozva – beszámolt arról, hogy az akadémia tanszékei 1959-ben 9 tankönyvtervezet, 32 tansegédlet és 103 tanulmány elkészítését vették tervbe. (Ez megegyezik a *514. számú lábjegyzetben* bemutatott 1958/59. évi tudományos kutató munkatervvel ugyanúgy, mint az abban felsorolt fontosabb témákkal – Sz. M.) Ezekből a jelentés időpontjáig 29 munka és 28 cikk készült el. Ez utóbbiak közül a „Honvédelem" pályázata kapcsán 12-t javasoltak díjazni. Külön figyelemre méltónak ítélte, hogy 6 beküldött anyagot hallgatók készítettek, s ez utóbbiak közül 5 érdemelt ki elismerést. Jelentős fejlődésnek ítélte azt is, hogy 12 hallgatói tudományos szakkörben 273 tag tevékenykedik.

Fontosnak tartotta arról is beszámolni, hogy a 0059. számú miniszteri parancs szellemében hozzáláttak a csapatok tudományos munkájának segítéséhez. „Tájékoztató"-t küldtek ki a csapatok önkéntes tudományos köreinek azokról, az akadémián rendelkezésre álló munkákról, amelyek segíthetik tevékenységüket. Ezt a célt szolgálja az a gyakorlat is, hogy a Tudományos Tanács bizonyos üléseire meghívnak magasabbegység-parancsnokokat, valamint tudományos köreik képviselőit. Ugyancsak figyelemre méltónak ítélte azt a gyakorlatot is, hogy a fegyvernemi parancsnokságok felkérésére az akadémia tanárai előadásokat és segédleteket készítenek a csapatok számára.

Révész Géza vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1959. április 15-én kelt 0140. számú parancsával[526] 40 tisztet vezényelt az 1959. április 28 – október 15. közötti tanfolyamra az akadémia *szervezési és mozgósítási tagozatára.*

Az akadémia parancsnoka a 0737/ZMKA pság. (1959. 04. 15.) számú (talán nem túlzás: korszakos jelentőségű – Sz. M.) iratában[527] jelentett a vezérkari főnöknek „A tudományos képzés és a tudományos fokozatok elnyerése rendszerének bevezetése a hadtudomány terén" tárgykörben. Ebben rámutatott arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémián 1950 óta folyik tudósképzés különböző tudományágakban. Ennek alapján: „Napjainkban kialakultak már a feltételek ahhoz, hogy a tudomány terén is meginduljon a tudományos képzés. Tolnai Gábor elvtárs, a Tudományos Minősítő Bizottság /TMB/ főtitkára a f. évi március 11-én folytatott megbeszélésen szintén egyetértett abban a kérdésben, hogy a hadtudomány terén is célszerű a tudományos képzés bevezetése." (46. f.)

Ennek szempontjai között említette az előterjesztő a Magyar Néphadsereg érdekeinek és szükségleteinek figyelembevételét; a tudományos képzés – a TMB-vel egyetértésben – a Honvédelmi Minisztérium hatáskörébe tartozzon és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián folyjon; a Tudományos Minősítő Bizottság a hadtudományi képzést „titkosan" kezeli, nyilvános vitákat nem rendez, a vizsgákon csak a

525 HL MN 1959/T – 172. ő. e.
526 HL MN 1967/T–82. ő. e.
527 HL MN 1959/T–172. ő. e.

küldötteivel képviselteti magát. A Honvédelmi Minisztérium javaslata alapján végzi a tudományos minősítést és a fokozat-odaítélést; a tudományos képzésben részesülők a Magyar Néphadsereg állományában maradnak, így az anyagi kihatásai nem érintik a TMB-t.

A „Csak a címzettnek" szánt (sajnos nem fellelhető – Sz. M.) 19 oldalas melléklet tartalmazta a tudományos képzés Szervi Határozványát. Így csak a felterjesztésben szereplő kivonatos tartalomból tudjuk, hogy egyrészt 3 éves nappali aspirantúrával, illetve levelező aspirantúrával, valamint rövidített aspirantúrával számoltak. (Ez utóbbit átmeneti megoldásnak szánták.) Úgyszintén tartalmazta a külföldön – baráti országokban – szerezhető tudományos fokozat lehetőségét is. Külön fejezetben rögzítette a „hadtudományok doktora" magasabb tudományos fokozatra vonatkozó előírásokat.

Az akadémiaparancsnok 1959. április 20-án kelt 031. számú parancsából[528] szerezhetünk tudomást arról, hogy a *levelező fakultás* alábbi hallgatói az 1957/58. kiképzési év hiányzó évzáró vizsgáit letették és felsőbb évfolyamba léphettek: a II. évfolyamba 5 fő (köztük a *519. számú lábjegyzetben* külön is hiányolt Hodosán Imre alezredes), a III. évfolyamba egy, a IV-be 2 fő, az V. évfolyamba pedig egy fő (Pesti Endre ezredes).

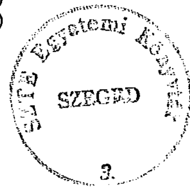
A korabeli anyagi helyzetet érzékelteti az a „hír", miszerint az akadémia parancsnoka az április 4-i díszszemlére való felkészülés időszakában három esetben „Kiváló sor" címet szerzett 2. sor 18 tagját (köztük Nárai István, Penczner Bertalan és Léka Gyula századosokat) akadémiaparancsnoki dicséretben és *100–100* Ft pénzjutalomban részesítette.[529]

1959 májusában ismét akadémiaparancsban[530] kellett foglalkozni a tanintézetben fellelhető „rendellenességek"-kel. E szerint, bár az 1958/59. kiképzési év első felében értek el eredményt a fegyelmi helyzet megszilárdítása, a szolgálati szabályzat előírásainak betartása, a szolgálat tekintélyének és a szolgálat ellátásának fokozása terén, ennek ellenére bizonyos területeken nap mint nap fordulnak elő rendellenességek. Pl. az utóbbi időben (április 14-én 14 fő, 18-án 22, május 4-én 18, másnap pedig 12 fő) késett, amit a korábbi intézkedések ellenére is eltűrnek egyes parancsnokok. Az éberség hiányosságára mutat az a felelőtlenség, felületesség a kapuügyeletes szolgálat részéről, hogy pl. április 28-án illetéktelen személyek léphettek be az akadémia területére. Esetenként a szolgálatba lépők nem készülnek fel kellően a szolgálatra, öltözetük nem szabályos, nem jelennek meg az eligazításon.

Előfordult május 1-jén, hogy egy alezredes az ügyeletes tiszt udvarias felszólítására minősíthetetlen módon bírálta az akadémiaparancsnok parancsát és az ügyeletes tiszt utasítását. Hasonló módon a tisztek egy része nem tartja be a kötelező tiszteletadás szabályait és udvariatlan az elöljárókkal, illetve a feljebbvalókkal szemben. De az is előfordul, hogy tisztek illetik egymást durva jelzőkkel, vagy sértenek meg polgári alkalmazottakat, bár ez fordítva is megtörténik.

Ezek a tűrhetetlen események azért fordulhatnak elő, mert gyenge a fegyelemsértések megelőzéséért folyó nevelőmunka, nem folyik kellő felvilágosító tevékenység az egyes szerveknél, nem készítik fel megfelelően a szolgálatba lépőket, illetve hiányos ellenőrzésük.

528 HL MN 1961/T–34. ő. e.
529 Uo. A ZMKA PK-ának 034. sz. parancsa (1959. 05. 08.)
530 Uo. A ZMKA PK-ának 036. sz. parancsa (1959. 05. 13.)

Mindezek alapján Csémi Károly ezredes *megparancsolta,* hogy az illetékes parancsnokok tegyék oktatás tárgyává ezt a parancsot; beosztottaiktól következetesen követeljék meg a Szolgálati Szabályzat, az Öltözködési Utasítás és a miniszteri parancsok előírásainak maradéktalan betartását, tartózkodjanak minden liberalizmustól; az ügyeleti szolgálatba lépőket alaposan készítsék fel, majd ellenőrizzék, a hiányosságokkal szemben nem lehetnek elnézőek; *megtiltotta,* hogy bárkit, bármilyen indokkal, arra nem jogosultat a kapuügyeletes szolgálat az akadémia területére beengedjen; *feltétlen követelményként határozta meg* az általános és katonai udvariasság szabályainak betartását, illetve betartatását, valamint a hiányosságok felszámolását, a személyes példamutatást.

A május 18-i 038. számú akadémiaparancsban[531] intézkedtek az illetékesek a *levelező fakultás* évközi összevonására és vizsgáira, amikre június 15–27-e (a gyorsított csoportnál július 1-jéig) került sor. Ez érintette az I. évfolyam 3 (A, B és ezredesi) összfegyvernemi; a II. évfolyam 2 (A, B), valamint politikai helyettesi, tüzér, légvédelmi tüzér, műszaki és hadtáp-; a III. évfolyam összfegyvernemi, politikai helyettesi, tüzér, légvédelmi tüzér, híradó- és hadtáp; a IV. évfolyam összfegyvernemi, politikai helyettesi, tüzér, légvédelmi tüzér, műszaki, híradó- és hadtáp, valamint az V. évfolyam politikai helyettesi és gyorsított osztályait, illetve csoportjait.

Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök 18 oldalas irányelvet[532] adott ki a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1959/60. kiképzési évének megszervezése témában. Ebben megállapítja – az elmúlt kiképzési év tapasztalatai alapján –, hogy jelentős fejlődés következett be a személyi állomány nevelése terén, nőtt marxista–leninista műveltségük; magasabb szintre emelkedett a harcászati és szakmai kiképzés tervezésének, szervezésének és irányításának színvonala. Ugyanakkor még mindig tapasztalható bizonyos elvontság a társadalomtudomány oktatásában, nem folyik eléggé céltudatos nevelőmunka a kommunista típusú tiszt kinevelése és a személyi állomány jellembeli alakítása érdekében; nincs megfelelő differenciáltság az összfegyvernemi, a fegyvernemi és a politikai helyettesi hallgatók oktatásában; az akadémiai képzés még mindig jelentős mértékben elmarad a harcászat-hadműveleti elvek fejlődésétől; hiányosságok mutatkoznak az oktatás módszertanában, valamint a tanárok szakmai-pedagógiai felkészültségében; nem folyik megfelelő színvonalú tudományos kutatómunka; a kiképzés tervezése, szervezése irányítása – az elért eredmények ellenére – nem érte el a megkívánt színvonalat, az előforduló lemaradások károsan befolyásolják az egész tanulmányi év menetét.

531 Uo.
532 HL MN 1963/T–19. ő. e. (1959. 06. 06.)

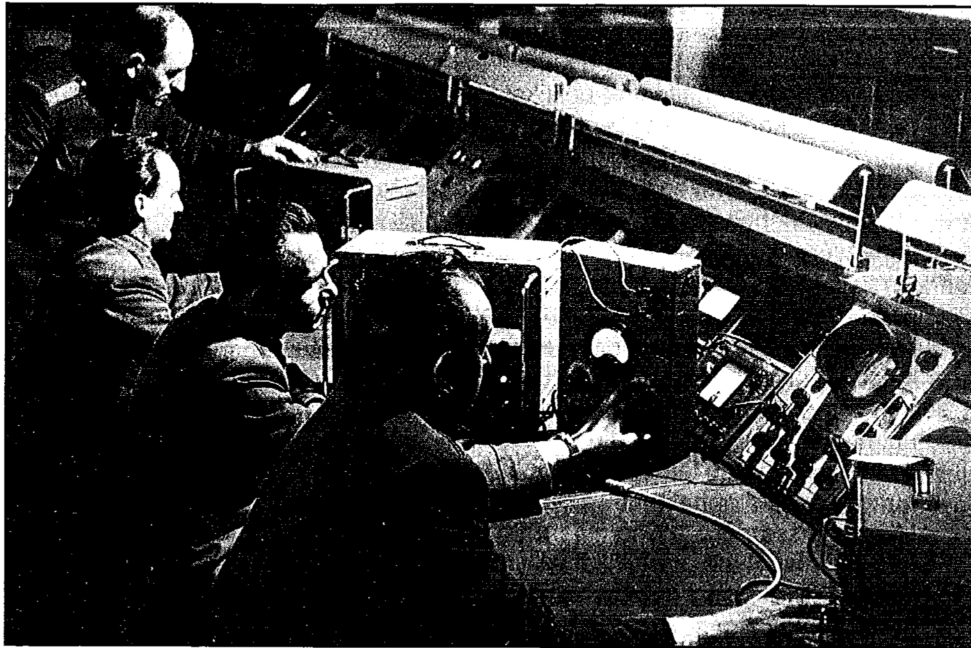
Ezért az 1959/60. kiképzési év célravezetőbb megtervezése, megszervezése és irányítása céljából az alábbi irányelveket szabja meg:

I. Az akadémia főbb feladatai:

- a marxizmus–leninizmus oktatásában emeljék az eszmei színvonalat, növeljék annak pártosságát és meggyőző erejét; fokozottabban törekedjenek arra, hogy az elmélet helyességét a gyakorlati eredmények bemutatásával hitelesítsék; következetesen harcoljanak a jobb- és baloldali túlzások ellen (gondolom, csak a pongyola fogalmazás következménye a „baloldali nézetek ellen"-i kitétel – Sz. M.); kerüljék a dogmatizmust, a sematizmust és a vulgarizálást;
- különös figyelmet fordítsanak a kommunista tiszt típusának kialakítására, a jellembeli nevelésükre; a nevelés és oktatás egész menetében növeljék a pártszerűséget és a meggyőzést;
- az akadémiaparancsnokság tervszerű ellenőrzéssel, valamint segítségnyújtással javítsa és gyorsítsa meg mind a tanulmányi osztály, mind a tanszékek tervezőmunkáját; a tapasztalatok alapján vezessék be az új, kísérleti oktatási módszereket; az előadások rovására növeljék meg az egyéni tanulásra fordítható időt, miután biztosították az ahhoz szükséges korszerű tananyagot és irodalmat, valamint konzultációs lehetőséget; az akadémia parancsnoksága vizsgálja felül az egyéni tanulásra biztosított időt, majd tervezze meg annak tantárgyankénti felhasználását, azok fontosságának arányában;
- a harcászati-hadműveleti kiképzés tartson lépést az új elvekkel; a hallgatók alapképzettségének fokozása érdekében alaposabban foglalkozzanak a zászlóaljjal, a fő hangsúlyt pedig az ezred-hadosztály harca megszervezésének, vezetésének megismertetésére helyezzék; a hadtest harcának és a hadsereg hadműveletének alapvető elveit előadások keretében vázolják;
- az 1959/60. kiképzési évvel kezdődően fokozatosan javítsák meg a tanárok szakmai, politikai és pedagógiai felkészültségét, az 1961/62. kiképzési év kezdetére pedig a kiképzés módszerét; érjék el, hogy a tanári kar politikailag és szakmailag igen jól képzett legyen, váljanak a hallgatók világnézeti és jellembeli nevelőivé; a tanárokat jellemezze a példamutatás, a követelménytámasztás, a szerénység, az igazságosság és a pártszerűség;
- a felvételi vizsgák garantálják, hogy csak megfelelő előképzettségű hallgatók kezdjék meg akadémiai tanulmányukat. „Megtiltom, hogy a betervezett létszámnál kevesebb megfelelő pályázó esetén egy vagy több tárgyból meg nem felelő pályázókat az Akadémiára felvegyenek" (43. f.) – a szólt a jogos vezérkarfőnöki dörgedelem;
- az akadémia fokozottan törekedjen arra, hogy betöltse a hadsereg tudományos központja szerepét, mozgósítsa a tanári kart a tudományos kutatómunkában való elmélyült részvételre és tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a hallgatók is mind nagyobb számban vegyenek részt ebben; támogassa a csapatok és intézetek Önkéntes Tudományos Köreinek tevékenységét.

II. A hallgatók nevelése és kiképzése terén:

- érjék el, hogy „a hallgatók politikai és szakmai vonatkozásban jól képzett, a párthoz, a kormányhoz és a munkásosztály ügyéhez rendíthetetlenül hűséges, eszmeileg szilárd, leleményes, kezdeményező, öntevékeny, bátor, áldozatkész és a korszerű harc súlyos megpróbáltatásaiban is helytálló, győzni akaró tisztként hagyják el az Akadémiát, akik képesek a személyi állomány kiképzésére és nevelésére, valamint jól képzett ellenséggel szembeni harc sikeres vezetésére." (44. f.) (Itt már nem először találkozunk azzal a helyes szemlélettel, amely nem lebecsüli az ellenfelet/ellenséget, hanem elismeri felkészültségét, magas technikai színvonalát stb – Sz. M.);
- külön-külön részletezte a politikai helyettesi, illetve az összfegyvernemi és fegyvernemi hallgatókkal szembeni elvárásait a marxizmus–leninizmus tanulmányozása során, majd egyenként határozta meg a politikai helyettesi, összfegyvernemi, felderítő, tüzér-, légvédelmi tüzér-, műszaki, vegyivédelmi, híradó- és hadtáphallgatók feladatait a korszerű elvek tanulmányozása terén. Mindenki számára egységesen előírta, hogy *sajátítsák el* az összfegyvernemi harc alapelveit; a politikai helyettes és összfegyvernemi hallgatók a gépkocsizó lövészzászlóalj és -ezred (az összfegyvernemiek esetében súllyal a gépkocsizó lövészezred, illetve -hadosztály) harcának megszervezését, valamint vezetését; a fegyvernemek és harceszközök harcászati alkalmazását; a harckiképzés módszertanának alapvető kérdéseit, továbbá – csak az összfegyvernemi hallgatóknál – a törzsben folyó munkát. A felderítő hallgatóknak el kellett sajátítaniuk a gépkocsizó lövészzászlóalj, -ezred, -hadosztály harcában a felderítés megtervezését, megszervezését és vezetését, valamint a meghatározott idegen nyelveket. A tüzérhallgatóknak az általánosan előírtakon túl el kellett sajátítaniuk a fent említett kötelékek harcában a páncélelhárítás, a tüzérségi biztosítás, továbbá a csoport- és többcsoport-tűzvezetés megszervezését, valamint vezetését; a tábori tüzérség lövészetével és tűzvezetésével kapcsolatos elméleti-gyakorlati kérdéseket, azok elméleti indoklását; a tüzértörzsekben folyó munkát. Előírta, hogy a légvédelmi tüzérhallgatók sajátítsák el a csapat- és honi légvédelem harcászatát; a gépkocsizó lövészezred légvédelmének, illetve a hadosztály légvédelmi tüzércsoport tüzének megszervezését és vezetését. A vegyivédelmi hallgatóknak el kellett még sajátítaniuk az összfegyvernemi és fegyvernemi alegységek, egységek, illetve magasabbegységek, az atom-bakteriológiai-vegyi (ABV) eszközök, valamint a vegyivédelmi csapatok harci alkalmazását. A híradóhallgatók feladatul kapták – az általánoson túl – a gépkocsizó lövészzászlóalj, -ezred és -hadosztály, továbbá a honi légvédelmi és repülőhadosztály híradása biztosításának, valamint hadosztályig bezárólag a fegyvernemek szak- és együttműködési híradása megszervezésének elsajátítását. Ugyanezt a követelményt támasztották a hadtáphallgatókkal szemben a fent említett gépkocsizó lövészkötelékek hadtáp anyagi biztosításának megszervezése, a hadtápszolgálat munkája és annak vezetése terén. Minden fegyvernem esetében megkövetelték a sajátos fegyvernemi harckiképzés alapvető módszertani kérdéseinek elsajátítását.

Híradófoglalkozás (1959)

- ami az *„ismerjék meg"* követelményt illeti, egységesen, mindenki számára előírták a korszerű harci technikát (a híradóhallgatók esetében a korszerű híradótechnikát és annak fejlődési irányait, a hadtáposok vonatkozásában a korszerű harci és hadtáptechnikát); a politikai helyettes hallgatók esetében a gépkocsizó lövészhadosztály összes alapvető kérdését; az összfegyvernemi, a felderítő, a tüzér-, a légvédelmi tüzér-, a vegyivédelmi, a műszaki, valamint a hadtáphallgatóknál esetében a gépkocsizó lövészhadtest harca, továbbá az összfegyvernemi hadsereg hadművelete megszervezésének és vezetésének alapvető kérdéseit, ezen fegyvernemi hallgatók esetében még a hadsereg-hadműveletekben a saját tevékenység megszervezését és vezetését is. Ezeken felül meg kellett ismerniük a tüzéreknek hadseregig bezárólag bármely tüzérségi harcrendi elem harcának szervezését és vezetését; a légvédelmi tüzérhallgatóknak hadseregig bezárólag bármely légvédelmi tüzércsoport harcának megszervezését és vezetését, valamint a hadsereg, illetve a honi légvédelmi magasabbegységek törzsében az alapvető okmányok kidolgozását; a műszakiaknak a harc és hadművelet műszaki biztosításából az alapvető szervezési és vezetési kérdéseket, továbbá a bonyolult műszaki munkák végrehajtásának szervezését és vezetését; a vegyivédelmi hallgatóknak a harc-hadművelet ABV- (atom-bakteriológiai-vegyi) védelme megszervezésének és vezetésének kérdéseit, továbbá az ABV-eszközök hadműveleti alkalmazásának elveit. A híradóknak is el kellett sajátítaniuk a harc és hadművelet híradóanyagi biztosítását; a rendszeresített híradó eszközök elvi felépítését és gyakorlati alkalmazását; a légvédelemnél és a légierőnél rendszeresített híradó berendezéseket úgy, hogy azokat képesek legyenek üzembe helyezni; a harc és hadművelet híradása megszervezésének alapvető kérdéseit. A hadtáphallgatóknak ismerniük kellett a hadtápanyagok technológiáját és a szolgálati ágak munkáját. Minden fegyvernemi hallgatónak ismernie kellett az összfegyvernemi hadsereg – saját – fegyvernemi törzse alapvető okmányainak kidolgozását.
- Mindössze a politikai helyettes hallgatók számára írták elő, hogy *tanulmányozzák* a hadsereg hadművelete megszervezésének és vezetésének alapvető elveit.

III. Az 1959/60. kiképzési év megtervezésénél, szervezésénél és irányításánál figyelembe veendő főbb szempontok:

- a kiképzés időtartama az összfegyvernemi, a felderítő- és a hadtáphallgatók részére mind az *alap-, mind a levelező fakultáson 3,* a politikai helyettes-, a tüzér-, a légvédelmi tüzér-, a műszaki, a híradó- és a vegyivédelmi hallgatók esetében *4 év.* Az akadémia parancsnoksága 1959. november 1-jéig dolgozza ki és terjessze fel javaslatát a *tanulmányi idő lerövidítése* kérdésében;
- a kiképzési év 1959. november 1-jétől 1960. szeptember 30-áig, ezen belül az I. szemeszter – a tantárgyaktól függően – 1959. november 1-jétől 1960. március 28-áig, a II. pedig április 1-jétől szeptember 30-áig tart. Az április 4-i díszelgésre való felkészülésre 6 kiképzési napot kell biztosítani. A hallgatók évközi szünideje szintén 6 kiképzési nap. Az összfegyvernemi, a felderítő- és a hadtáphallgatók csapatgyakorlatának időtartama az I. év végén 4, a II. év végén pedig 6 hét. A politikai helyettes, a tüzér-, a légvédelmi tüzér-, a műszaki, a híradó- és a vegyivédelmi hallgatók esetében mind a II., mind a III. év végén egyaránt 6–6 hét;
- a kiképzési ágak szerinti óraelosztás a következő képet mutatja:

Kiképzési ág/ fegyvernem	Öfn. %	Feld. %	Htp. %	Polh. %	Tü. %	Lgv. %	Mű. %	Hír. %	Vv. %
Társtud.	11–12	11–12	11–12	36–38	9–10	9–10	9–10	9–10	9–10
Hdm-hc.	58–59	49–50	43–44	24–26	35–36	31–32	26–27	32–33	36–37
Szaktantárgy	7–8	7–8	21–22	5–6	22–23	30–31	26–27	29–30	20–21
Álts. ismeret	8–9	15–16	8–9	15–16	18–19	14–15	23–24	13–14	19–20
Beszámolók, vizsgák és csapatgyak.	–	14–16	–	–	–	14–17	–	–	–
Összesen:	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*	100*

* nem érthető egyik esetben sem a 100%

- az oktatásban nagyobb gondot kell fordítani a harc-hadművelet megszervezésére és vezetésére tömegpusztító fegyverek mindkét oldalon történő tömeges alkalmazása esetén, a háború kezdeti, valamint későbbi időszakait jellemző sajátosságok figyelembevételével. Meg kell tanítani a hallgatókat a harc rövid idő alatt történő megszervezésére és vezetésére a gyors lefolyás, a gyorsan

változó helyzetek körülményei között; az ellenséggel való közvetlen érintkezésből végrehajtott áttörés megszervezésére és vezetésére, különös figyelmet fordítva a menetből végrehajtott áttörés megszervezésére és vezetésére; a mélységben folyó dinamikus harc vezetésére, a harcrendi átcsoportosítások gyors megszervezésére és annak vezetésére. A védelmi harc-hadművelet megszervezését és vezetését a támadásba való átmenettel egybekapcsolva kell oktatni. A különleges harcmódok oktatásánál az előadásokat és foglalkozásokat úgy és olyan módszerrel kell megtartani, hogy a hallgatók a sajátosságokat a részletekig menően elsajátítsák. A harckocsiezredet és -hadosztályt csak olyan mértékben oktassák, hogy a hallgatók elsajátítsák a harckocsiegység és -magasabbegység harcának megszervezéséből és vezetéséből a legszükségesebb ismereteket; a gépkocsizó lövészhadtest és az összfegyvernemi hadsereg támadó, illetve védelmi harcát/hadműveletét csak az alapvető elveket tartalmazó előadások, valamint rövidített feladatok keretén belül oktassák;

- az akadémiai kiképzésben nagyobb gondot kell fordítani a felderítés oktatására. Az összfegyvernemi és fegyvernemi hallgatók ne csak a saját felderítési elveket ismerjék meg, hanem egymáséit is. Meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy a felderítés oktatására szánt idő nagyobb részét az idegen hadsereg szervezésének és harceljárásának megismertetésére fordítják. Ezt elsősorban a csoportos foglalkozásokra való felkészülés és az azokon való részvétel idejében kell elsajátítani. A rendelkezésre álló idő túlnyomó többségét a korszerű viszonyok között folytatandó csapatfelderítés elveinek és módszereinek oktatására kell fordítani. A felderítő-foglalkozásoknál alapvető feladatként kell tekinteni az atomfegyverek felderítése módjainak oktatását. Meg kell tanítani a felderítő hallgatókat a tömegpusztító fegyverek tömeges alkalmazásának viszonyai között folytatandó csapatfelderítés módjaira. A felderítő hallgatókat a várható ellenség olyan irányú tevékenységének elveivel kell megismertetni, amelyek megnehezíthetik vagy megakadályozhatják a felderítés sikeres végrehajtását;
- az összfegyvernemi és a tüzérhallgatókkal meg kell ismertetni az atomtüzérség, valamint a rakétatechnika harcászati alkalmazását és működési elvét;
- a műszaki hallgatók számára évi 2–3 kiképzési napot kell biztosítani a műszaki csapatok gyakorlatain, bemutatóin való részvételre;
- a légvédelmi tüzérhallgatókkal meg kell ismertetni a különleges légvédelmi rakétaeszközöket és azok alkalmazási módját, valamint a lokátorok működésének főbb elvi kérdéseit, azok alkalmazási módját és kezelését;
- a hadtáphallgatók harcászati kiképzésében különös gondot kell fordítani a szállítások bonyolult viszonyok közötti megszervezésének és végrehajtásának oktatására;
- nagy gondot kell fordítani minden fegyvernemnél a pontos és reális számvetésekre, az egyes következtetések indoklására, valamint a harc-hadművelet anyagi-technikai biztosítására;
- minden fokon meg kell kezdeni a rádió-ellentevékenység és rádiózavarás alapvető követelményeinek tanulmányozását, továbbá meg kell javítani a rejtett vezetés oktatását;

- felül kell vizsgálni a levelező hallgatók kiképzési módszerét, összhangba kell hozni az oktatási célt, a tananyag mennyiségét, az időt és az oktatás módszerét. A levelező tematika összeállításakor heti 20 óra egyéni tanulással kell számolni. A bevezető és évközi összevonások során harcászatból lehetőleg ne előadásokat, hanem konzultációkat és szemináriumokat tartsanak a legfontosabb harcászati elméleti kérdésekből;
- a Honvédelmi Minisztérium által az 1959/60. kiképzési évben levezetésre kerülő három hadosztályparancsnoki és törzsvezetési, egy hadseregparancsnoki és törzsvezetési, valamint egy hadosztály-csapatgyakorlat kidolgozásában és levezetésében ismét számolnak az akadémia oktatóinak részvételével;
- a tudományos kutatómunka keretében dolgozzák fel és alakítsák ki a harc megszervezésének, vezetésének, valamint törzsmunkájának, a vezetési pontok telepítésének és berendezésének új módszerét; a korszerű követelmények figyelembevételével dolgozzák ki a légideszantok alkalmazásával, valamint az ellenség légideszantjai elhárításával kapcsolatos kérdéseket; dolgozzák ki az atomeszközök alkalmazásával összefüggő megalapozott számvetések elkészítésének módszereit; alakítsák ki a jelzőcsapatok bevonásával végrehajtott parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok megszervezésének és levezetésének módszerét; készítsenek tansegédleteket, tankönyveket, valamint javítsák meg az Akadémiai Értesítő tudományos színvonalát.

Mint látható, ez nem volt egy egyszerű irányelv, sokkal inkább egy nagyon konkrét, alapos feladatszabás. Ezt talán Ugrai vezérőrnagy is tudta, hiszen az „Irányelvek” utolsó mondata úgy szól, hogy „A Hadműveleti Csoportfőnökség és az Akadémián folyó kiképzésben érintett fegyvernemi parancsnokságok és csoportfőnökségek adják meg a legmesszebbmenő segítséget, hogy az Akadémia képes legyen *a korszerű követelményeknek megfelelően megszabott komoly feladatok* (kiemelés tőlem – Sz. M.) maradéktalan végrehajtására.” (58. f.)

1959 nyarán Csémi Károly ezredes külön akadémiaparancsban[533] foglalkozott ismét a *levelező fakultás* tanulmányi fegyelmével. Ebben rámutatott arra, hogy az első félévben végrehajtott többszöri ellenőrzése arról győzte meg, miszerint a korábbiakhoz viszonyítva lényegesen javult a tanulmányi fegyelem, a hallgatók döntő része megértette a számukra kiküldött ellenőrző munkák kidolgozásának fontosságát, fokozódott azok kulturáltsága, javult tartalmuk. Mindezek ellenére tapasztalható még egy sor hiányosság. Pl. voltak hallgatók, akik egyszerűen lemásolták a feladatokat; nem vették igénybe sem a tanulónapokat, sem az akadémia által biztosított hétfői és csütörtöki tanszéki konzultációs szolgáltatásokat; nem minden esetben hagyatták jóvá parancsnokukkal a munkatervüket, illetve tervszerűtlenül használták fel a rendelkezésre álló időt. Név szerint megemlített 8 tisztet, akik többszöri írásbeli felszólításra sem küldték vissza ellenőrző munkájukat, illetve 3 hallgató nem teljesítette vizsgakötelezettségét. Ezért egyiküket sem rendelte be évközi összevonásra, így tanulmányaikat csak az 1960/61. kiképzési évben folytathatják.

533 HL MN 1961/T–34. ő. e. A ZMKA Pk-ának 046. sz. parancsa (1959. 06. 10.)

Mindezek alapján az akadémia parancsnoka elrendelte, hogy:
- azok a levelező hallgatók, akik az egyes összevonási időszakokban nem teljesítik a beszámolási vagy vizsgakötelezettségeiket, azok a tanulmányaikat csak a következő tanévben folytathatják azonos évfolyamon és osztályban;
- az összevonások közötti ellenőrzőmunkákkal kapcsolatos határidőket csak igen kivételes esetben (betegség, rendkívüli esemény) lehet meghosszabbítani;
- a jövőben fokozottabban vegyék igénybe a tanszéki konzultációs lehetőségeket.

Az akadémia parancsnoksága a 01054 (1959. 06. 18.) számon[534] terjesztette fel a Tudományos Tanács február 20-i ülésének 61 oldalas anyagát, melynek témája „A gépkocsizó lövészhadosztály védelme megszervezésének néhány kérdése korszerű viszonyok között" volt. Mint az anyagból kiderült, a vitában részt vett – egyebek mellett – Hersiczki Lajos és Reményi Gyula ezredes, valamint Kálazi József, Oláh István és Imre Gábor alezredes.

Az akadémia személyi állományában nem válthatott ki osztatlan lelkesedést az újabb – talán már az érdemi munkát, sőt, a vizsgafelkészülést is akadályozó – elöljárói monstre ellenőrzés. Ugrai vezérőrnagy 24 oldalas utasításban[535] intézkedett az 1959. augusztus 13–31-e között megtartandó felügyeleti szemlére, melynek során az akadémia erkölcsi-politikai állapotát, az oktató-nevelő munka eredményeit, valamint az anyagi helyzetet kívánták felmérni. A szemlebizottság-elnöki posztját magának tartotta fent, helyettesévé a hadműveleti csoportfőnököt jelölte ki. A szemle végrehajtására a HM fegyvernemi parancsnokai, illetve csoportfőnökei által vezetett 11 albizottság felállítását rendelte el. (Az eredetileg 2. számú albizottságot kihúzták, talán mert rájöttek arra, hogy a vezérkari főnök nem intézkedhet a politikai csoportfőnök helyett a politikai osztály, a pártpolitikai munka, a társadalomtudományi, valamint a hadművészet története tanszékek ellenőrzésére – Sz. M.)

Az albizottságok terveit úgy kellett összeállítani augusztus 5-éig, hogy az albizottságok minden tagja jelen legyen a 13–19-éig terjedő időszakban, s ez alatt az „egyéb vonatkozású" (pl. a tanulmányi osztály, a tudományos és kutatóosztály, a fakultásparancsnokságok, a laktanyaparancsnokság, az őrszázad, az őr- és belszolgálat, a harckészültség, a személyügy és az ügyvitel stb. – Sz. M.) ellenőrzések be is fejeződjenek, míg a tanórarendi foglalkozások megszemlélése egészen augusztus 29-éig folytatódjék. Ez utóbbiak ellenőrzése terjedjen ki a tanszékek és a hallgatói osztályok egész kiképzési rendszerére, a fegyvernemi tantárgyak oktatására, valamint a levelező oktatás menetére. Ugrai vezérőrnagy felhívta a figyelmet arra, hogy a szemletervnek összhangban kell lennie az általa június 12-én 01532. szám alatt kiadott „A ZMKA tanulmányi munkájának tanulmányozási tervé"-vel. (Ennek az iratnak nem bukkantam nyomára a levéltárban – Sz. M.) E vezérkarfőnöki utasításból az is kiderül, hogy – szegény ZMKA! – ugyanebben az időszakban, eme utasítás alapján egy másik bizottság is kifejtette áldásos tevékenységét, hiszen megfogalmazódott itt, hogy „A tanulmányozásban résztvevő (sic!) tiszteket amennyiben lehetséges a szemlebizottságokba is be kell vonni." (63. f.)

534 HL MN 1959/T–172. ő. e. 56–89. f.

535 HL MN 1963/T–19. ő. e. Az MN VKF-ének 022. sz. utasítása (1959. 06. 24.)

Az akadémiaparancsnoki jelentést augusztus 13-án 8 és 9 óra között kívánta – az albizottsági elnökök jelenlétében – meghallgatni a vezérkari főnök. Az albizottsági jegyzőkönyveket augusztus 26-ra kell hozzá – a Hadműveleti Csoportfőnökség útján – felterjeszteni (akkor miért kellett egészen 29-éig folytatni a tanóra-ellenőrzéseket? – Sz. M.). A Hadműveleti Csoportfőnökség ezek alapján augusztus 31-ére állítsa össze a szemle összesített jegyzőkönyvét, amit ugyanezen a napon 15 órakor tiszti gyűlésen fognak az akadémia személyi állományával ismertetni. A Hadműveleti Csoportfőnökségnek szeptember 15-ig kellett feldolgoznia a szemle tapasztalatait, s előkészítenie egy értekezletet, ahol az illetékes fegyvernemi parancsnokok, csoportfőnökök és az akadémia parancsnokának bevonásával feladatot szabnak az akadémia számára.

Az „Utasítás" II. fejezetében a vezérkari főnök 19 oldalon, aprólékosan megszabta, hogy kiket és mely' szerveket milyen szempontok (az akadémiaparancsnokság szervező és irányító tevékenységét pl. 17, az akadémiaparancsnok munkáját 10, a helyetteseiét 6) alapján kell vizsgálni. Azonban az, hogy ez a nagy precizitással előkészített ellenőrzés milyen megállapításokkal, eredménnyel és feladatszabással végződött, sajnos nem tudható meg, ugyanis sem az albizottsági, sem az összesített jegyzőkönyveket nem találtam meg.

Révész Géza vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1959. június 29-én kelt 0261. számú parancsában[536] tartósan vezényelte a moszkvai „Vorosilov" vezérkari akadémiára – beosztásának meghagyása mellett – Ugrai Ferenc vezérőrnagyot. Ezért ugyanebben a parancsban Tóth Lajos vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnököt beosztásából felmentette, egyben kinevezte a vezérkari főnök általános helyettesévé, és Ugrai vezérőrnagy távollétének idejére megbízta a vezérkarfőnöki teendők ellátásával. Ehhez kapcsolódóan Szilágyi László ezredest, az Egyesített Parancsnokság összekötő tisztjét beosztásából felmentette, és kinevezte hadműveleti csoportfőnöknek.

Az akadémián fokozatosan kibontakozó és a vezérkarfőnöki követelmények szisztematikus kielégítésére való törekvést bizonyítja a 01343/ZMKA pság. (1959. 08. 10.) számú irat,[537] amely a Tudományos Tanács június 29-i ülésének közel 100 oldalas jegyzőkönyvét terjesztette fel, melynek tárgya „A gépkocsizó lövészhadosztály menetből végrehajtott támadásának néhány problémája" volt.

Az akadémia parancsnoka az 1959. július 11-én kelt 056. számú parancsában[538] intézkedett a levelező hallgatók július 27–28-i pótbeszámolóinak és pótvizsgáinak megtartására. Pótbeszámolót általános harcászatból 8, politikai gazdaságtanból és dialektikus materializmusból 5–5, katonai és politikai nevelésből egy, matematikából 3, lokátorismeretből 2, tüzérbemérésből pedig egy hallgatónak kellett tenni. Pótvizsgára pedig általános harcászatból, dialektikus materializmusból, történelmi materializmusból, egyetemes történelemből, valamint munkásmozgalom történetéből egy-egy, összesen 5 levelező hallgató kényszerült.

Ugyanebből a parancsból tudható, hogy az 1959. június 15 – július 1-je közötti összevonás alatt a „gyorsított csoport"-ból sikeres államvizsgát tett, így diplomát és akadémiai jelvényt kapott 7 fő, köztük Koltai Vilmos és Trepper Iván ezredes, valamint Drapál Ferenc alezredes.

536 HL MN 1967/T–83. ő. e.

537 HL MN 1959/T–172. ő. e. 150–201. f.

538 HL MN 1961/T–34. ő. e.

Szűcs László ezredes, az akadémiaparancsnok hadműveleti-harcászati és tudományos helyettese a 01275/ZMKA pság. (1959. 07. 23.) számon,[539] július 20-án adta ki az aznapi Tudományos Tanácsülés anyagát „Jelentés a tudományos kutatómunka helyzetéről. /Tervezet/" tárgykörben. A 19 oldalas anyagot alaposan megvitatták, majd ennek megfelelően, némileg tömörített formában, mint az akadémiaparancsnok 08. számú tanulmányi parancsa[540] jelent meg, ugyancsak július 20-án. Ennek bevezetőjében megállapítást nyert, hogy a honvédelmi miniszter 001. számú direktívája és 0059. számú parancsa, illetve az akadémiaparancsnok 0111. számú parancsa alapján végzett tudományos kutatómunka az 1959-es kiképzési év eddig eltelt időszakában már ért el eredményeket: megtették az első lépéseket a rendszeres tudományos kutatómunka továbbfejlesztésének útján. E tevékenység alapvető tartalmának tekintették a hadművelet és harcászat új kérdéseinek tanulmányozását, majd kidolgozását, különös tekintettel a háború kezdeti időszakának problémáira. Kidolgozták és a Tudományos Tanács kibővített ülésén megvitatták a parancsnoki munka sajátosságaival; a gépkocsizó lövészhadosztály védelmével, valamint a menetből való áttörés kérdéseivel foglalkozó tanulmányokat, amelyek a szükséges átdolgozásokat követően, már hasznosulnak az akadémiai oktatásban, illetve azokat az MN Önkéntes Tudományos Körei (ÖTK) rendelkezésére bocsátották. A társadalomtudományok területén végzett tudományos kutatómunka eredményeit a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának, illetve a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének 40. évfordulója alkalmából rendezett elméleti konferencián mutatták be, sőt, az Akadémiai Értesítőben meg is jelentették. A Tudományos Tanács, mint a tanulmányi és tudományos munka elvi irányító szerve, egyre jobban betölti küldetését, javult szervező, valamint irányító tevékenysége.

A tanári tudományos munka fejlődését a kidolgozott tanulmányok növekvő száma és emelkedő színvonala bizonyítja. Ebben a kiképzési évben – a parancs megjelenéséig – 58 kidolgozás és 15 cikk jelent meg a katonai és politikai szaksajtóban. A Honvédelem Szerkesztősége által kiírt pályázatra beküldött 16 pályaműből egy nyert díjat, 8 pedig dicséretet.

A hallgatói tudományos tevékenység általában is, de különösen az összfegyvernemi, valamint a vegyi szakkörökben bontakozott ki. A hallgatók közel 50%-a tagja valamelyik tudományos körnek, s eddig 29 munkát készítettek el. A Honvédelem pályázatára beküldött hallgatói munkák közül 4 érdemelt ki díjat, egy pedig dicséretet.

A csapatokkal való tudományos kapcsolat is jó, gyakran hívnak meg a Tudományos Tanács vitáira csapatparancsnokokat, ugyanakkor rendszeresen megküldik számukra az Akadémiai Értesítőt, illetve segítik tudományos munkájukat.

A könyvtárban 56 magyar és 24 idegen nyelvű folyóirat, az akadémia szakemberei által lefordított 2100 oldalnyi szakirodalom és a Vezérkar tudományos részlege által megküldött 110 lefordított cikk segíti a tudományos tájékozódást.

A Magyar Tudományos Akadémia mellett működő Tudományos Minősítő Bizottsággal együttműködve kidolgozták a tudományos képzés valamint a hadtudományi aspirantúra eljárási rendjét.

539 HL MN 1959/T–172. ő. e. (1959. 07. 20.)
540 HL MN 1961/T–34. ő. e.

E cáfolhatatlan és nem csekély eredmények mellett azonban fellehető még számos hiányosság is. Így a tudományos kutatóosztály és a tanszékek nem vették eléggé figyelembe az akadémia realitásait, túl sok munkát vállaltak, amelyek csak részben teljesíthetőek. A tanulmányok többsége nagyon helyesen, gyakorlati kérdésekkel foglalkozik, ugyanakkor nagyobb számban volna szükség elméleti problémákat, a fejlődés perspektíváit feszegető eszmefuttatásokra. Tapasztalatként az is megállapítható, hogy a nagyszámú egyéni munkák mellett több kollektív kidolgozásra volna szükség. Ezzel talán az a gond is orvosolható lenne, hogy egyesek a tudományos kutatás szabadságát, a gondolatok szabad kifejtését összetévesztették a megalapozatlan nézetek felelőtlen terjesztésével. Időnként a tanszéki bírálatok sem eléggé megalapozottak. Gyenge a határidő-fegyelem. Többen nem veszik igénybe a rendelkezésre álló tudományos irodalombázist.

Mindezek alapján, a tudományos kutatómunka megjavítása érdekében Csémi ezredes megparancsolta:

- a tanszékvezetők, a fakultásparancsnokok, valamint a tudományos kutatóosztály vezetője saját hatáskörükben intézkedjenek a hiányosságok felszámolására és az ezzel kapcsolatban tervezett intézkedéseikről augusztus 1-jéig írásban jelentsenek;
- ugyanők az ez évi tapasztalatok alapján állítsák össze az 1959/60. kiképzési évben kidolgozandó tudományos munkák címjegyzékét, amit szeptember 30-ig terjesszenek fel az akadémia parancsnokához. E munka végzésére létre kell hozni a „A központi tudományos munkát kidolgozók csoportját" (témánként 3–5 fős), a tanárok tudományos köreit, valamint a hallgatók tudományos köreit. A kidolgozott munkát a tanszék/ek/ főtanárainak ülésén kell elbírálni, a tanszékvezető személyes vezetésével. Az itt hozott döntésnek megfelelően pontosított/átdolgozott anyagot a tudományos helyettes útján az akadémiaparancsnokhoz kell felterjeszteni. A munka úgy helyezendő el a könyvtárban, hogy az a Tudományos Tanács ülését megelőzően legalább 7–10 nappal felvehető legyen;
- a tanári tudományos körök tagjai az oktatással összefüggő, de szabadon választott témákat dolgozzanak fel kollektívan, kivételes esetben önállóan, amiket tanszéki ülésen kell megvitatni;
- a hallgatói tudományos körök az oktatással összefüggő részproblémákat dolgozzanak fel kisebb csoportokban, kivételesen önállóan. Célszerű, ha ez a tevékenység kapcsolódik a tanári tudományos körök tevékenységéhez;
- a tudományos irodalom fokozottabb hasznosítása érdekében eleinte fél-, majd egész napot kell biztosítani az irodalom tanulmányozására;
- a csapatok tudományos tevékenységének fokozottabb támogatása érdekében a csapatgyakorlatra vezényelt tanárok és hallgatók feladatául kell szabni az Önálló Tudományos Körök munkájában való közreműködést, majd a tapasztalatokat hasznosítandóak az akadémiai tudományos tevékenységben is;
- a rövidesen meginduló aspiránsképzéssel kapcsolatban mind a tudományos kutatóosztály, mind a tanszékek tegyék meg a szükséges előkészületeket.

A folyó évben elkészült „színvonalasabb tudományos munkák" (A polgári demokratikus forradalom fejlődésének néhány kérdéséről; A revizionizmus hatása Jugoszlávia gazdasági és politikai életére; A parancsnoki munka végzésének módszerei; Lövészet hegységben; Tansegédlet a csapatlégvédelmi tüzér-magasabbegységek /-egységek/ törzsszolgálati utasítására; Rádiótechnika oktatása a légvédelmi tüzértisztek számára; Rádiólokátor elleni álcázás; Ruházati ellátószolgálat; Csapatok élelemellátásának megszervezése harcban; Üzemanyag-ellátás békében; Egység, magasabbegység harcának technikai biztosítása /Segédlet/; Kézikönyv a Magyar Néphadsereg testnevelésének és sportjának irányításához és ellenőrzéséhez) szerzőit és szerzői kollektíváit az akadémia parancsnoka 300–1000 Ft jutalomban részesítette.

Stadler János ezredes, az akadémiaparancsnok általános helyettese a 010. számú tanulmányi parancsban[541] intézkedett az akadémia *alap-* és *levelező fakultásai 3,* illetve *4 éves tagozataira* pályázó tisztek 1959. augusztus 24–28-i felvételi vizsgáival kapcsolatban. E szerint a 150 felvételizőt 14 vizsgacsoportba osztották be. Mindenkinek szóbeli vizsgát kellett tennie harcászat és szakismeretből, munkásmozgalom története és magyar történelem (kivéve a politikai munkásokat), tereptan és földrajzból, valamint orosz (kivéve a felderítőtiszteket, akik német, illetve angol) nyelvből; írásbeliznie magyar nyelv és irodalomból, valamint matematikából. Szóbeli vizsga várt a politikai munkásokra a munkásmozgalom története és katona-politikai nevelés kérdéseiből, továbbá írásbeliznie fizikából (csak a tüzér-, légvédelmi, műszaki, híradó- és vegyi tisztek részére), valamint kémiából (híradó- és vegyi szakon). A vizsgabizottságok tagjai csak főtanárok, elnökei pedig évfolyamvezető főtanárok vagy ettől magasabb beosztású tisztek lehetnek.

Augusztus végén viszont már a levelező hallgatók diplomamunka-védésével kapcsolatban intézkedtek[542] az illetékesek. Ennek lényeg az volt, hogy az akadémia parancsnoka, az akadémia hadműveleti-harcászati tanszéke állományába tartozó Somos László őrnagy, valamint Pusztai János, Kántor László és Szikszai Sándor századosok által diplomamunkaként kidolgozott, 1959. augusztus 11–14-én levezetett „Gépkocsizó lövészhadosztály támadása menetből az ellenség előkészített védelme ellen" tárgyú egyoldalú, kétfokozatú parancsnoki törzsvezetési gyakorlatot, valamint a Sághi Sándor, Hajdó József őrnagyok és Nyikos György, Molnár József századosok által szintén diplomamunkaként megalkotott, majd 1959. augusztus 5–7-e között levezetett „Gépkocsizó lövészezred támadása az ellenség előkészített védelme ellen" tárgyú egyoldalú, egyfokozatú parancsnoki törzsvezetési gyakorlatot megvédettnek nyilvánította. Mint látható, az akadémiai és tanszéki vezetés ügyesen hasznosította levelező hallgató oktatóinak diplomamunka-készítését az előttük álló tudományos és tananyag-kidolgozó tevékenység megvalósítására.

Az akadémiaparancsnok 012. számú tanulmányi parancsa[543] már az 1958/59. kiképzési évben az *alapfakultáson* végző hallgatóknak a szeptember 7-e és 30-a között lezajló államvizsgáinak, illetve diplomavédéseinek megszervezésére intézkedett. A honvédelmi miniszter kinevezte az államvizsga-bizottság elnökévé Szilágyi László ezredest, tagjaivá Csémi Károly ezredest és Kossovics Gyula alezredest.

541 Uo. (1959. 08. 10.)
542 Uo. A ZMKA PK-ának 065. sz. parancsa (1959. 08. 31.)
543 Uo. (1959. 09. 03.)

Úgyszintén kijelölték az albizottságok elnökeit is. A bírálóknak jelen kellett lenniük a diplomamunka-védésnél, melynek során joguk volt észrevételeket tenni. A vizsgákon és védéseken az albizottságok öltözeteként a „Díszöltözet alakzaton kívül" változatot rendelték el, míg a diplomamunkát védő, illetve államvizsgázó hallgatókét „Díszöltözet alakzatban" (sapkával, kard nélkül, kitüntetések szalagsávon) változatot.

Az augusztus 24–28-a közötti felvételi vizsgákon *egy* tárgyból nem megfelelő eredményt elértek számára lehetőséget biztosított az akadémia parancsnoksága arra, hogy szeptember 30-án pótvizsgát tegyenek.[544]

Csémi ezredes a 127. számú parancsban[545] intézkedett az 1958/59. kiképzési évben végző hallgatóknak október 3-i kibocsátó ünnepségére. Ezen – ahol a politikai vezetés képviseletében Marosán György adta át a diplomákat,[546] az érintett hallgatókon és osztályfőnökeiken kívül részt vehettek az akadémia vezető beosztású tagjai, valamint a nem végző hallgatói osztályok küldöttei.

A honvédelmi miniszter 1959. október 2-án kelt 0463. számú, illetve az akadémiaparancsnok október 26-i 076. számú parancsaiból[547] kitűnik, hogy az 1958/59. kiképzési évvel sikerrel befejezte akadémiai tanulmányait a *4 éves képzésben* 28 tüzértiszt (köztük Bohunka Gyula alezredes, akit ezt követően hadosztály-tüzérfőnökké neveztek ki); 14 (a miniszteri parancsban még 15 fő szerepelt, de Szikszai Istvánt valamilyen okból törölték – Sz. M.) légvédelmi tüzértiszt (egyebek mellett Paróczy Ottó százados); 9 műszaki és 11 híradótiszt (ez utóbbiaknál Déry Konstantin őrnagy), továbbá 39 politikai munkás (többek között Miskolczi Ferenc ezredes, Makrai József őrnagy, valamint Györgyi Béla és Szentirmai István százados). Tehát ebben az évben 101 tiszt vehette át az akadémiai diplomát és jelvényt.

Csémi Károly ezredes november 5-én terjesztette fel a honvédelmi miniszterhez az 1958/59. kiképzési év végrehajtásáról szóló, 40 oldalas összefoglaló jelentését.[548] E szerint:

I. Az akadémia szervezése és személyi állománya

- az akadémia 1957/58. kiképzési évére érvényes szervezésében az 1958/59. kiképzési évre jóváhagyott változtatások helyeseknek bizonyultak, amelyek meghozták a várt eredményt. Így az 1959/60. kiképzési évben nincs szükség lényeges szervezeti változtatásokra;
- az 1958/59. kiképzési évben a rendszeresített 100 fős törzsállományból (tábornok és tiszt) 2, a 292 fős tanári (tiszti) állományból pedig 8 beosztás volt feltöltetlen. A 16 fős hivatásos és 53 fős továbbszolgáló tiszthelyettesi helyből egy volt betöltetlen, a 9 sortisztes helyett 16-tal rendelkeztek, miközben a 91 honvédből hiányzott 7. A 399 polgári státuszból 389 volt betöltve. Tehát a rendszeresített 961 beosztásból 21 üres volt. Az *alapfakultás* I. évfolyamán 121+6 (határőr), II-án 310+13, a III-án 17+1, a IV. évfolyamán pedig 106, összesen tehát

544 HL MN 102/03. 406. ő. e. ZMKA 122. sz. parancs (1959. 09. 15.)
545 Uo. (1959. 09. 30.)
546 Csendes László – Gellért Tibor: Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990. HVK Tudományos Munkaszervező Osztály, Budapest, 1993. 232. o.
547 HL MN 1967/T–84. ő. e., valamint 1961/T–34. ő. e.
548 HL MN 1959/T–33/77. ő. e. 2. csomó (cs.) 02608/Vk. Hdm. csfség (1959. 11. 26.)

554 honvéd + 20 határőrtiszt tanult. A *szervezési és mozgósítási tanfolyam* 38 hallgatóval rendelkezett. A *levelező fakultás* I–V. évfolyama 66–89–39–56–11, a „gyorsított" képzése pedig 9, összesen 270 hallgatóval rendelkezett. Tehát ebben a kiképzési évben 862 honvéd- és 20 határőrtiszt tanult az akadémián. Ezzel az állománnyal megoldható lesz az 1960 őszén beinduló főtiszti tanfolyam képzése is, melynek tervezett létszáma 150 hallgató;

- a kimutatás szerint az 1958/59. kiképzési évben 106 fő kapott valamilyen fokozatú diplomát (ez – valamilyen okból – nem egyezik a *538. számú lábjegyzetben* szereplő 7 sikeres államvizsgát tett „gyorsított" és a *547. számú lábjegyzet* 101 végzősének összegével – Sz. M.), az I. évfolyamon pedig 105 nappali és 35 levelező hallgató kezdte meg tanulmányait. (Ez utóbbival ismét van némi gond, hiszen a *552. számú lábjegyzet* szerint levelező I. évfolyamon 32, II-on 3, a III. évfolyamon pedig 1 tiszt kezdte meg a tanulmányait – Sz. M.);
- a tiszti állomány 80 (az előző kiképzési évhez viszonyítva -1,3%), a törzs és tiszti tanári állománynak pedig 74%-a (-0,8%) munkás-, illetve parasztszármazású. A törzs és tanári tiszti beosztottak 35,1%-a (-1%) érettségizett, 9,3%-a (+1,2%) rendelkezik főiskolai vagy egyetemi diplomával. A 8 osztálynál alacsonyabb végzettségűek a törzs és tanári tiszti állomány 6,1%-át (-1%), a hallgatókénak pedig a 12,8%-át (-5,7%) teszik ki. A törzs és tanári állomány 91,5 (-0,5%), a hallgatókénak pedig 97,7%-a (+2,4%) párttag. A tanári állomány 54,5%-ának (az előző évihez képest +3,8%) nincs akadémiai végzettsége. A tanárok 56,2%-a, a hallgatóknak pedig 24,3%-a nem rendelkezik legalább egyéves csapatgyakorlattal. A törzs-tanári állomány 70,4%-a (-7,4%), a hallgatóknak pedig 81%-a (-10,1%) tartozik a 26–35 éves korosztályhoz.

II. A tanulmányi folyamat szervezése és irányítása

1. Az 1958/59. kiképzési év előkészítése és végrehajtása

- áttértek – a tanszékek bevonását jelentő – kollektív munkára, aminek eredményeként a *3,* illetve *4 éves* tervezéssel évfolyamonként koordinálva a tananyagot, elkerülték az ismétlődéseket és az aránytalanságot; a fegyvernemi hallgatóknál lényegesen emelték a szakharcászat és szakkiképzés óraszámát; minden évfolyamon beállítottak heti 4–10 órás rendszeres önképzést;
- a tematikai programok kidolgozásánál fokozták az elméleti színvonalat és gyakorlatiasabbá tették a foglalkozásokat, miáltal javult az oktatás minősége;
- szervezettebbé vált a tanulmányi munka tervezése;
- a honvédelmi miniszter 0059. számú parancsát és 001. számú direktíváját tiszti gyűlésen ismertették, területenként feldolgozták, majd a fenti szabályozók alapján kiadott 0111. számú akadémiaparancs értékelte az előző, és feladatot szabott az 1958/59. kiképzési év számára. 1959. január 1-jével áttértek az amerikai „Pantomic" szervezés és harceljárás oktatására, valamint a szocialista hadművészet korszerű elvei kidolgozására (korábban több ilyen, a Tudományos Tanács által megvitatott és elfogadott tanulmányról volt szó – Sz. M.) és a képzésbe történő beillesztésére. A törzs- és tanári állomány hadműveleti-harcászati képzettségének fejlesztése érdekében előtérbe helyezték a nem összefüggő arcvonalon, a keletkezett rések kihasználásával az ellenség védelmébe való merész beékelődéssel, a manőver széles körű alkalmazásával végrehajtott lendületes csapásokból álló támadó hadműveletek tanulmányozását. Ennek érdekében mind hadsereg-, mind hadosztályszinten kidolgozták a védelmi hadművelet/harc megszervezése és végrehajtása támadó hadműveletbe/harcba való átmenettel, a háború kezdeti időszakában, tömegpusztító fegyverek alkalmazása esetén tárgyú hadműveleti, illetve harcászati feladatot. A megalakult gyakorló hadseregtörzs összekovácsolása és a korszerű törzsmunka kialakítása érdekében júniusban egyoldalú, egyfokozatú törzsvezetési gyakorlatot hajtottak végre.

2. A *tudományos kutatómunka* területén jelentős fejlődés tapasztalható: szeptember végéig 98, oktatók és 70, hallgatók által készített tudományos munka látott napvilágot. (Révész Géza vezérezredes – minden bizonnyal jogos – lapszéli megjegyzése ezzel összefüggésben: „Nem minden tanulmány *tudományos* munka! Mi a kritérium?" /107. f./ – Sz. M.) Az akadémia parancsnoka itt felsorolt néhány témát a Tudományos Tanács által megvitatottak (korábban már több helyen említettek) közül, továbbá jelezte, hogy az Akadémiai Értesítő öt példányát jelentették meg, illetve beszámolt a Honvédelem folyóirat pályázatára beküldött, s ott díjazott – ugyancsak korábban említett – munkákról. Ugyanakkor rámutatott arra is, hogy az elmélyült tudományos tevékenységet akadályozta a betervezett túl sok téma.

3. Az *ellenőrzések* rendszere, szervezése és végrehajtása

- némileg emelkedett színvonala, rugalmasabb lett tervezése. Az év során 9 tanszék és 2 fakultás bizottsági, illetve további 2 tanszék kontrollellenőrzését hajtották végre. Ezek alapján megállapítható, hogy a tanszékek nagyobb súlyt fektettek a módszertani foglalkozásokra, valamint a kezdő tanárok alaposabb felkészítésére. A tanárok mind nagyobb arányban térnek át a felolvasásáról a fél szabad vagy szabad előadásmódra. A szemináriumokat és a harcászati feladatokat a szabad vitaszellem jellemzi. Javult a tanszékek együttműködése is;
- ugyanakkor, szintén megállapíttatott az, hogy az ellenőrzési tervek túlzsúfoltak; a tervezőmunka nem volt kellően irányított, nincs megfelelően lebontva, hogy a tanszékvezetők és főtanárok mikor, mit ellenőrizzenek.

4. A kiképzés anyagi biztosítása terén: általában rendelkeznek lőterekkel, szükséges szaktantermekkel, kabinetekkel, laboratóriumokkal, sőt, újakat is létrehoztak (lokátor-; hadtáptechnikai, illetve technikai igénybevételi kabineteket). A harcászati kabineteket az új elveknek megfelelően korszerűsítették.

5. Az 1959/60. kiképzési év előkészítése vonatkozásában javult a tervező-szervező munka, a szükséges okmányokat már május–júniusban jóváhagyták. A szükséges felterjesztések szeptemberben megtörténtek, október 1-jére a tanszékek is elkészítették az első kiképzési negyedév anyagát. „Az 1959/60-as kiképzési év előkészítésében az ellenforradalom óta most értünk (sic!) el először,

hogy minden vonatkozásban az eredeti tervekben meghatározott előretartással rendelkezünk" (108/a. f.) – jelentette Csémi ezredes.

III. A tanszékek

1. A hadműveleti-harcászati, valamint az általános ismereti tanszékek

- alapvetően megoldották feladataikat, javult tervező- és kidolgozó munkájuk, valamint az oktatási módszerek minősége. Oktató-nevelő munkájuk színvonala fokozatosan javult;
- a tanárok zöme már megértette, hogy nemcsak oktatniuk, de nevelniük is kell hallgatóikat, példát kell mutatniuk számukra;
- hiányosságként merült fel még mindig a tapasztalatcsere, a tanszékek közötti jobb együttműködés hiánya; helyenként az előírt okmányok szükségességének a lebecsülése; az, hogy az osztályozásnak a csoportos foglalkozásokon és szemináriumokon való eltörlése helyenként liberalizmushoz vezetett, a beszámolókon nem mindig támasztanak megfelelően magas követelményt; lazult a hallgatók ellenőrzése; az oktatók egy részének még mindig hiányos az általános és technikai műveltsége;
- az előadások felépítése, tartalma a korábbiakhoz képest javult, bár helyenként túl sok előadást dolgoztak ki, így a témák szétaprózódtak, ezért sok az ismétlődés; sokan még nem jutottak el oda, hogy az előadás során alapvetően az új problémák megoldására, a perspektíva felvázolására koncentráljanak; helyenként nincs összhang a hadműveleti-harcászati és a fegyvernemi tanszékek között (sőt, még egy adott tanszéken belül sem) az azonos témakörök kidolgozásánál;
- a kidolgozott feladatok általában nem sablonosak, a dinamikai helyzetek kellően bonyolultak, gondolkodásra késztetők, egyszerre több elhatározás meghozatalát is lehetővé tevők; hasznosnak bizonyult a röpdolgozatok bevezetése. Gondként merült fel viszont, hogy az ellenség beállítása nem mindig reális, az elgondolások leegyszerűsítettek;
- az előadások, feladatok elbírálása fejlődött, ami annak is betudtató, hogy egyes témákat a Tudományos Tanács bírált el. A tanszéki viták során viszont gyakran előfordul, hogy nem az egészet bírálják el, hanem csak egyes elvi tételeken és megállapításokon rágódtak hosszasan;
- a módszertani munka terén is van előrelépés, több központi módszertani foglalkozást tartottak mind tanteremben, mind pedig terepen, illetve nyílt órákat szerveztek. Gondként merült fel viszont helyenként a módszertani foglalkozások lebecsülése, tartalmának leszűkítése; a tanszékvezetők és helyetteseik kevés módszertani foglalkozást vezettek le, vagy elhanyagolták az alacsonyabb szinten szervezettek ellenőrzését.

2. A társadalomtudományi tanszékek munkája

- az előadások elvi, elméleti színvonala emelkedett, javult az elbíráló értekezletek hatékonysága;

- a hallgatók ideológiai képzésében, oktatásában és nevelésében elért eredmények következtében többségük helyesen politizál, reálisan értékeli a belső és a nemzetközi helyzetet;
- az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának 1959. januári ellenőrzése megállapította, hogy a társadalomtudományi tanszékek ideológiai munkájának iránya helyes, alapvetően a kétfrontos harc jegyében folyik. Ugyanakkor rámutatott arra, hogy fennáll még néhány tisztázatlan kérdés is;
- a diplomamunkák javuló tendenciát mutatnak, s a megvédésük is komoly fejlődést bizonyít;
- a hallgatók mind nagyobb része tesz egyre eredményesebb kísérletet a marxista tételek gyakorlati alkalmazására, illetve ismerik fel a párt és a kormány politikájában, valamint intézkedéseiben a marxizmus–leninizmus elméletének alkalmazását;
- hiányosság viszont az SZKP XXI. kongresszusa anyagának nem elég alapos feldolgozása; az ellenforradalom okainak az MSZMP KB 1957. december 8-i határozatában rögzített sorrendnek megváltoztatása az oktatásban; annak ellenére, hogy a tanárok ideológiai képzettsége gyarapodott, kisebb részük számára szükségesnek mutatkozik konferencia szervezése.

IV. A fakultások munkája

1. Az *alapfakultás* szervezete megfelel a követelményeknek. A fakultásparancsnok, az évfolyamparancsnokok és politikai helyetteseik sikeresen alkalmaznak új módszereket a nevelőmunkában. A hallgatók még jobb megismerését azonban nehezíti az évfolyamok magas létszáma. Alapvető hiányosságként az alábbiak állapíthatóak meg:

- az ellenőrzéseik nem voltak eléggé rendszeresek és következetesek; különösen a terepfoglalkozások, az önképzéseket és a hallgatók tanórán kívüli tevékenységének kontrollját hanyagolták el;
- a tanszékekkel és a tanárok többségével csak formális kapcsolatokat tartottak; a hallgatókra vonatkozó kölcsönös tájékoztatás sokszor túl általánosra sikerült;
- a hallgatók nevelése során – sok helyes módszer mellett – még mindig előfordult merevség, adminisztratív elintézési módszer, a kellő igényesség hiánya, sőt liberális szemlélet és gyakorlat is;
- általában javult a hallgatók tárgyi tudása; fejlődés tapasztalható a parancsnoki nyelvezet, a katonai terminológia alkalmazása, valamint az elhatározás alaposabb indoklása terén;
- hiányosságként ítélhető meg ugyanakkor, hogy nem minden hallgató teljesített képességeinek megfelelően, beérték gyengébb osztályzattal; a lövészhallgatóknál hézagosak a fegyvernemek alkalmazásának kérdései és fordítva: a fegyvernemi hallgatók sincsenek mindig tökéletesen tisztában az összfegyvernemi kérdésekkel; nehezen tudják tömören megfogalmazni elhatározásukat; az I-II. éves hallgatók törzskultúrája még nem eléggé fejlett, így sok időt vesz igénybe a térképrajzolás, másrészt a terepfoglalkozásokon nehezen

tudnak elszakadni a térképtől; gyenge az elvi kérdések indoklása, amiben hibásak az erre kis figyelmet fordító tanárok ugyanúgy, mint a tudományos cikkek, előadások iránti alacsony fokú érdeklődés;

- márciusban 9 osztályban kísérleti jelleggel csak az alapvető fontosságú előadásokat tartották meg és több időt biztosítottak szemináriumokra, valamint az önképzésre. Az eddigi tapasztalatok szerint előnyösnek tűnik a nagyobb fokú önállóságra nevelés, a hallgató maga oszthatja be idejét; gyengéje viszont, hogy a gyakorlatlanabbak hátrányba kerülhetnek; az önképzést nem használták fel célszerűen, elhanyagolták azokat az előadásokat, amelyekből nincs szeminárium. Összességében tehát még nem mutatható ki egyértelműen a kísérletnek sem az előnyös, sem a hátrányos oldala, ezért folytatni kell a tapasztalatszerzést, miközben nagyobb gond fordítandó a felmerült problémák kiküszöbölésére;
- az évzáró és államvizsgákat összességében sikeresen teljesítették, mindösszesze 11 nem megfelelő osztályzat született, amiket az októberi pótvizsgákon korrigáltak.

2. A *levelező fakultás* 1958 őszén történt létrehozása lényegesen fokozta a levelező oktatás szervezettségét. Tervszerűbbé és átgondoltabbá vált a tervező- és irányítómunka. Hiányosságként merült fel viszont a még mindig aránytalanul nagy adminisztrációs tevékenység; egyes tanszékeknél nagyon lassú az ellenőrző munkák elbírálása, ami ráadásul gyakran alacsony színvonalú és sablonos, sematikus is; előfordul esetenként, hogy a közreműködő tanár bírálja el a munkát. A kiképzési év során egy levelező hallgatót kizártak, 20 hallgatót pedig a vizsgák és beszámolók elmulasztása miatt függesztettek fel, illetve utasítottak osztályismétlésre.

V. A törzs-tanári állomány parancsnoki és törzskiképzése

1. A parancsnoki kiképzés azt a célt szolgálta, hogy szélesítse a tanárok hadműveleti ismereteit, illetve emelje a létrehozott gyakorló hadseregtörzsbe beosztottak hadműveleti képzettségét. Ennek során hiányosságként merült fel a foglalkozások idejének nem körültekintő kiválasztása, mivel nem vették figyelembe a folyó oktatást, az évközi vizsgákat és a díszszemle-felkészülést, így a nagyszámú hiányzás miatt pótfoglalkozást kellett beiktatni. Úgyszintén mechanikus volt a gyakorló hadseregtörzs összeállítása, aminek során nem vették kellően figyelembe az abba beosztottak harcászati-hadműveleti előképzettségét.

2. A törzskiképzés lényeges eleme volt a gyakorló hadseregtörzs megalakítása. A törzskiképzés első ütemében összevont foglalkozásokat tartottak, majd a parancsnoki kiképzés anyaga alapján az egyes osztályok és fegyvernemi törzsek kidolgozták, ezt követően pedig megvitatták a legfontosabb okmányokat. A július 8–12-e között végrehajtott törzsvezetési gyakorlat szélesítette a tanári kar hadműveleti látókörét, miközben a gyakorló hadseregtörzs osztályai közelebb kerültek egymáshoz, jobban megértették az együttműködés szükségességét. Hiányosságként merült fel viszont, hogy az alapjaiban jó elhatározások késve

jutottak el a végrehajtókhoz, így csúsztak a szükséges intézkedések. Arra is fény derült, hogy egyes, elméletileg jól képzett tisztek a megfelelő gyakorlati tapasztalat hiánya miatt, csak nagy nehézségek árán tudták ellátni feladatukat. Ezért őket szükséges csapatszolgálatra küldeni.

3. A testnevelés és tömegsport terén kiemelendő, hogy az 1958/59. kiképzési évben 13 (atlétikai, asztalitenisz, kézi- és röplabda-, labdarúgó-, céllövő-, súlyemelő-, úszó-, torna-, vívó-, lovas-, sí-, valamint tenisz-) szakosztály működött az akadémián. Ezeknek köszönhetően a hadseregbajnokságon öt I., négy II. és egy III. helyezést értek el, így az összesítettben a IV. helyen végeztek. Egyéb helyőrségi és más, polgári szervek által meghirdetett versenyeken húsz I. és számos II–III. helyezést hoztak el. Az év második felében megszűnt a testnevelési foglalkozásokról való tömeges hiányzás.

VI. A pártpolitikai munka és a fegyelmi helyzet

1. Az erkölcsi-politikai állapotra kedvezően hatott a párt és a kormány politikája. Tovább nőtt a bizalom és a támogatás a párt irányában. Nőtt az ideológiai tisztánlátás, mind világosabb a kétfrontos harc lényege, azonban a finomabb megfogalmazásban jelentkező revizionista nézeteket nem minden esetben ismerik fel.

   Nagy várakozással fogadták az SZKP XXI. Kongresszusát, és tovább nőtt a Szovjetunió iránti bizalom. Mind nagyobb figyelmet fordítanak a nemzetközi helyzet alakulására, különös tekintettel Hruscsov amerikai útjára, valamint az ENSZ-ben az általános leszerelésre tett javaslataira. Javult a politikai vitatkozó légkör.

   A hallgatók hangulatára jó hatással volt a kötelező bent tanulás eltörlése, valamint a jó tanulmányi eredmény következtében magasabb illetményfokozatba történt előresorolás (igaz, itt a honvédelmi miniszter egy kérdőjelet tett – Sz. M.); a lejárt várakozási idővel rendelkezők előléptetése századosig; az évközi osztályzat megszüntetése; a parancsnoki kar részéről tanúsított elvtársiasabb bánásmód stb.

2. A fegyelmi helyzet javult, ami nem is annyira a dicséretek számában (575, ami 14-gyel kevesebb az előző évinél), hanem a lényegesen (-91) kevesebb fenyítésben (70) érhető tetten. Csökkent az ittasságért és botrányokozásért (-10), a parancs hanyag teljesítéséért (-9), valamint a késésért (-42) kiszabott fenyítések száma. Ugyanakkor problémaként jelezte, hogy egyes csoportfőnökök, fegyvernemi parancsnokok az akadémia vezetői véleményének kikérése nélkül dicsérik és jutalmazzák az akadémia állományát, ami Révész vezérezredes lapszéli megjegyzése szerint „Nem helyes!” (116/a. f.)

VII. A harckészültség, titoktartás és a katonai anyaggazdálkodás terén is tapasztalható előrelépés.

Mind a munkaidő alatt, mind az azon kívül elrendelt riadók végrehajtása jó, határidőn belüli volt. Javult a titkos és szolgálati ügyvitel. A legutóbbi ellenőrzés a fegyverek technikai állapotát „kiváló”-ra, karbantartásukat pedig „jó”-ra értékelte. Az élel-

mezési cikkekkel való ellátottság kielégítette a követelményeket. Kívánnivalót hagy viszont maga mögött a cipők és a boxcsizmák minősége, s ráadásul drágábbak, mint a civilben megvásárolható hasonló lábbelik! Ugyanakkor a személyi állomány javuló anyagi helyzete közvetett bizonyítékaként említette, hogy az annak 26,6%-át kitevő KST- (Kölcsönös Segítő Takarékpénztár – Sz. M.) tagság megtakarítása az előző évi 635 000 Ft-ról 900 000 Ft-ra emelkedett. (119. f.)

Végezetül Csémi Károly ezredes a legfontosabb feladatokként határozta meg az alábbiakat:

- az eszmei-ideológiai színvonal emelése, különös tekintettel arra, hogy a hallgatók oktatását és nevelését csak szilárd eszmei-ideológiai alapokon lehet eredményesen végezni;
- tovább kell szilárdítani a fegyelmi helyzetet, folyamatosan csökkentve az italozást és botrányokozást;
- a tervezés és vezetés, valamint az ellenőrzés színvonalának javítása, a szerzett tapasztalatok alaposabb elemzése;
- a parancsnoki és törzskiképzés követelményrendszerének fokozásával tovább kell fejleszteni a tanári kar hadműveleti-harcászati, valamint gyakorlati ismereteit. Ez utóbbi érdekében 1960 őszétől célszerű lenne évente minden tanszékről csapatszolgálattal nem rendelkező 2–4 tanárt 2–3 évre csapathoz áthelyezni, s helyüket olyan, eredményesen dolgozó csapattisztekkel feltölteni, akik 3–4 évvel korábban végezték el az akadémiát. (E résznél a honvédelmi miniszter – egyetértése jeleként – vonalat húzott a lap szélén – Sz. M.);
- a korszerű tömegpusztító fegyverek alkalmazási elveit és lehetőségeit figyelembe véve határozottabban szükséges feldolgozni egyes elméleti kérdéseket, megmutatni azok várható – a második világháborús elvekhez viszonyított – változásait, majd ezek szellemében továbbfejleszteni a szakkabineteket;
- a tanárok módszertani képességei fejlesztése, illetve pedagógiai ismeretei gyarapítása érdekében a következő kiképzési évben tanfolyamot kell szervezni;
- folytatandó a gyakorló hadseregtörzs összekovácsolása, a foglalkozások színvonalának emelése, valamint előkészítendő az egyoldalú, egyfokozatú törzsvezetési gyakorlat;
- tartalmasabbá kell tenni az együttműködést az elöljáró szervekkel, a fegyvernemi parancsnokságokkal, a csapatokkal, valamint a baráti államok katonai akadémiáival, s végezetül:
- a decemberi Katonai Tanács ülésére ki kell dolgozni *a 3 éves oktatásra való áttérés* (újabb kapkodás, még nem is álltak rendelkezésre megfelelő, alapos tapasztalatok a *4 éves képzésről!* – Sz. M.) és az 1960/61. kiképzési év 1960. szeptember 1-jén történő beindításával kapcsolatos javaslatokat.

Kérelmek és javaslatok voltak:

- a fegyvernemi parancsnokok és a szolgálati ágak főnökei hathatósabban segítsék saját tanszékeiket, ezért évente 1–2 esetben tartsanak számukra tájékoztatókat és konzultáljanak a felmerülő új kérdésekről;

Hadtörténeti terepfoglalkozás az egykori „Margit-vonal"-ban

- intézkedjen a miniszter arra, hogy a csoportfőnökök és a fegyvernemi parancsnokok ne dicsérhessék, jutalmazhassák az akadémia állományába tartozókat az akadémia parancsnokát megkerülve. (Révész vezérezredes lapszéli megjegyzése: „Igen!" – Sz. M.);
- az akadémia könyvtárának korszerűsítése érdekében nyújtson segítséget mind a Vezérkar, mind a Politikai Csoportfőnökség;
- a 20 000 Ft-os kulturális normát emelje meg – a felterjesztett igény szerint – a politikai csoportfőnök;
- az éves jelentését a jövőben november 1-jére terjeszthesse fel az akadémia, mert október második felében több olyan tényező merül fel, amely alaposabbá teheti a jelentést.

Az akadémiaparancsnoki összefoglaló jelentést Tóth Lajos vezérőrnagy, megbízott vezérkari főnök november 17-én terjesztette fel a honvédelmi miniszterhez azzal, hogy alapvetően egyetért vele, de:

„1./ véleményem szerint az Akadémia parancsnoka nem törekszik kellően a kiképző, kiszolgáló és hallgatók arányának megfelelő alakítására.

2./ Célszerűnek tartom, hogy a ZMKA. tanárai a helyzettől függően rendszeresen vegyenek részt a csapatoknál végrehajtásra kerülő zj. és e. gyakorlatokon." (99/a f.)

Mint már korábban, a jelentés bemutatásánál is jeleztem, a lapszéli megjegyzések azt bizonyítják, hogy Révész Géza vezérezredes két nap alatt talált időt az anyag alapos áttanulmányozására, így november 19-én Tóth vezérőrnagy előterjesztésére csak annyiban reflektált, miszerint: „Az 1. ponthoz: ha az elöljáró szerv úgy látja, hogy javítani lehet az arányon, azaz csökkenteni lehet az állandó állományt, úgy nem csak *joga,* de *kötelessége is* a szervezésen javítani, illetve az indokolatlan létszámot csökkenteni!" (99/a f.)

Ennek alapján az összefoglaló jelentés előlapjára november 24-én a megbízott vezérkari főnök az alábbi feljegyzést eszközölte: „Szilágyi ezds. et. Felhasználásra, itt kell elhelyezni az iránytisztnél. A Szerv. Csf-e/n/ meg kell vizsgálni a ZMKA. szervezését és 1960. júliusra az arányokat javítani kell, erre jav-t kérek." (99. f.)

Ezzel az értékeléssel, a pozitívumokkal és negatívumokkal lényegében lezártnak tekinthető a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1958/59. tanéve.

VIII. FEJEZET

AZ 1959/60. KIKÉPZÉSI ÉV

Az oktatás örök körforgásának következtében a kiképzési év befejeztét követi a következő megnyitása. A 076. számú akadémiaparancs, valamint az október 10-én, illetve 20-án kelt 0488. és 0499. számú miniszteri parancsok[549] rögzítik az I. évfolyamra beiskolázottak adatait. Így, 1959. október 31-ével beosztottak az *összfegyvernemi tagozatra* 26 tisztet (köztük Száraz Pál alezredest – később ezredes, hadosztályparancsnok; Bognár Károly őrnagyot – ezredes, a hadtudomány doktora; Tapasztó Mihály századost – alezredes, a ZMKA főtanára és Miski Béla századost – ezredes, ezredparancsnok); a *tüzér tagozatra* 16, a *légvédelmi tüzér tagozatra* 15, a műszaki tagozatra 8, a *hadtáp tagozatra,* valamint a *páncélos tagozatra* 10–10 főt (ez utóbbinál Babos István századost – ezredes, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola /KLKF/ parancsnokhelyettese), s végül a *politikai helyettesi tagozatra* 20 tisztet. E szerint az 1959/60. kiképzési évben 105 hallgató kezdhette majd meg tanulmányait a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián.

Az illetékesek a 01655/ZMKA pság. (1959. 10. 19.) számon[550] terjesztették fel a Tudományos Tanács szeptember 3-i ülésének közel 120 oldalas jegyzőkönyvét, amely „A háború kezdeti időszakának hadműveleti kérdései"-vel foglalkozott.

A honvédelmi miniszter 1959. október 20-án kelt 0500. számú parancsában[551] 40 tisztet vezényelt az akadémia *szervezési és mozgósítási tagozatán* 1959. október 29–1960. április 15-e között lefolytatandó tanfolyamra. Az október 28-i 0528. számú miniszteri parancs[552] pedig közli az augusztus végi felvételi vizsgákon sikeresen szerepelteket. Így, az összfegyvernemi levelező I. évfolyamra felvettek 26 tisztet, köztük Demeter György századost (később ezredes, katonai attasé, a hadtudomány doktora), Váradi Miklós alezredest (vezérőrnagy, dandárparancsnok), Szántó Imre századost (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese, a hadtudomány kandidátusa), Iván István századost (ezredes, a KLKF törzsfőnöke), Széplaki János főhadnagyot (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, egyetemi tanár, a hadtudomány doktora) és Kőszegvári Tibor századost (vezérőrnagy, a hadtudomány

549 HL MN 1961/T–34 ő. e. (1959. 10. 26.) és 1967/T–84. ő. e.
550 HL MN 1959/T–72. ő. e. 205–265. f.
551 HL MN 1967/T–84. ő. e.
552 Uo.

doktora, Zrínyi Miklós Díjas, a ZMNE professor emeritusa és Tiszteletbeli Doktora), a híradó levelező I. évfolyamra 6, az összfegyvernemi II. évfolyamra 3, a műszaki levelező III. évfolyamra pedig egy tisztet.

1959. november 1-jén beindult az új tanév. Az oktató-nevelő munka további javítása érdekében több tanszéken eszközöltek kisebb-nagyobb változtatást. Így pl. a tüzér tanszék állományába helyezték át gyalogsági és páncélos lőkiképzést oktatókat. Ezzel 6 fővel nőtt a létszáma, s 11-re emelkedett (a teljes tanári állomány 43%-a) az 5 éves vagy ennél hosszabb oktatói tapasztalattal rendelkezők száma, aránya. Erre nagy szükség is volt, hiszen ebben a kiképzési évben 5 tüzér és 36 nem tüzér (köztük 9 összfegyvernemi) osztály hallgatóinak oktató-nevelő munkája, felelőssége hárult a tanszékre.[553] A korszerű viszonyokra való tekintettel ettől az évtől az összfegyvernemi osztályokban 124 órában oktatták a vegyivédelmet.[554] A szervezési és mozgósítási tanszéken 1959-től kezdődően évente két tanfolyam indult kettő osztállyal, összesen 40 fővel.[555] Ettől az évtől az egyetemes történelem, illetve a magyar történelem tanszékek összevonásából létrejött történelem tanszéknek köszönhetően megszűnt bizonyos tárgykörök ismétlődése, lehetővé vált egy integráltabb oktatás bevezetése.[556]

Szilágyi László ezredes, hadműveleti csoportfőnök 1959. november 5-én hagyta jóvá[557] az akadémia október 21-i felterjesztését a *főtiszti tanfolyam* tárgyában. E szerint az 1960 szeptemberében induló, 11 hónapos tanfolyamon 253 kiképzési napon 1518 órában sajátítanák el a tanfolyam anyagát. (A lapszélen az eredeti szeptember–augusztusi hónapokat átírták november–októberre, ahol mindkét esetben az utolsó hónapot év végi szabadságra kell fordítani – Sz. M.) Ami a tantárgy- és időelosztást illeti, a társadalomtudományi tantárgyakra a rendelkezésre álló idő 14,5 (a politikai munkásoknál a 32,9) %-át szánták; a harcászati tárgyak aránya 24,3 és 59,9% között mozgott, a szakismeretieké 6,5 és 38,2% között, míg az általános ismeretieké a 3,9 és 13,1%-os tartományban. Díszszemle-felkészülésre, vizsgákra, beszámolókra és tanulmányi időtartalékra összesen 150 órát (9,9%) szántak.

A felterjesztés részét képezte a honvédelmi miniszteri intézkedéstervezet is, melyben hivatkozva az Elnöki Tanács 1959. évi 106. számú határozatára, elrendeli a főtiszti tanfolyam beindítását a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1960. szeptember 1-jével. A tanfolyam elvégzése során a hallgatóknak el kell sajátítaniuk a marxizmus–leninizmus, valamint a Magyar Néphadseregben folyó pártpolitikai munka alapjait; az összfegyvernemi alegységek, illetve egységek harca megtervezésének, megszervezésének és vezetésének alapjait; továbbá a fegyvernemek-szakszolgálatok alkalmazásának, azok működésének és együttműködésének megszervezését, majd megvalósítását a zászlóalj/ezred harcának különböző formáiban; a fegyvernemeknél rendszeresített harci technika alkalmazásának alapvető kérdéseit. A főtiszti tanfolyamon lövész, páncélos-, felderítő, politikai munkás, tüzér, légvédelmi tüzér, repülő-, műszaki, híradó, vegyivédelmi és hadtáp szakképzettségű tiszteket kell kiképezni. A számításba jövő tisztekre vonatkozó javaslatokat a személyügyi csoportfőnök minden év december 31-ig terjessze fel jóváhagyásra a miniszterhez. A tanfolyamon való részvétel előfeltétele a minden év június 1–30-a között leteendő sikeres felvételi vizsga történelemből, földrajzból és orosz nyelvből.

553 Dr. Enzsöl Gyula ezds.: Rakéta és tüzér tanszék. Akadémiai Közlemények 120/3. Az akadémia szerveinek története III/A kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) 1985. 109. o.

554 Madaras Péter alez.: Vegyi tanszék. Uo. 211. o.

555 Dr. Bakity Boldizsár alez.– Dr. Mátyási Antal alez.: Szervezési, hadkiegészítési és igazgatási tanszék. Uo. III/B kötet... 148. o.

556 Szabó Jenő ezds.: Munkásmozgalom története tanszék. Uo. 120/2. ... II. kötet. Társadalomtudományi ágazat története. ZMKA: 1986. 66. o.

557 HL MN 1961/T–30. ő. e. 01814/ZMKA pság. (1959. 11. 07.)

Nos, erre reflektált Szilágyi ezredes a fent jelzett válaszában, mely szerint a honvédelmi miniszter a főtiszti vizsga tervezetét és összkövetelményi programját jóváhagyta azzal a változtatással, hogy a tanfolyamhallgatók nem vonhatók be a díszelgésbe; nem járult hozzá a 3–3 szaktanár tiszti, valamint matematika-fizikatanári létszámemeléshez; valamint a főtiszti tanfolyam hallgatói ne csak a tervezetben feltüntetett fontosabb tantárgyakból tegyenek vizsgát vagy beszámolót, hanem mindazokból, amelyekből a tanfolyam nélküli főtiszti vizsga résztvevői (kivéve a felvételi vizsga tantárgyait).

Egyben arra is rámutatott, hogy a főtiszti vizsga nem jogosít fel akadémiai végzettséget kívánó beosztás betöltésére, valamint ez a tanfolyam elsősorban olyan tisztek részére javasolt, akiknek a beosztása megengedi a főtiszti előléptetést, de nem követeli meg az akadémiai végzettséget. Zárásként arról is tájékoztatta az akadémia vezetését, hogy a honvédelmi miniszter tiszti parancsban fog intézkedni a főtiszti tanfolyam, valamint a tanfolyam nélküli főtiszti vizsga szervezésére és végrehajtására.

Szűcs László ezredes, az akadémiaparancsnok hadműveleti-harcászati és tudományos helyettese – a honvédelmi miniszter 1959. szeptember 22-én jóváhagyott „Szervezési intézkedése" kapcsán – az 1959. november 13-án kelt 081. számú akadémiaparancsnoki parancsban[558] intézkedett a levelező hallgatók összevonásával kapcsolatban. E szerint az „új" I. évfolyam számára december 9–24-ig, míg a „régi" (a fennmaradt iratokból nem tűnik ki, hogy mi ez a megkülönböztetés – Sz. M.) I. és a II–IV. évesek esetében 1959. december 14. és 1960. január 16. között lesz az összevonás. A végzős/államvizsgázó évfolyamok számára ez utóbbi meghosszabbodik január 31-éig. A *levelező fakultás* osztályai munkájának szervezettebbé tétele, illetve tanulmányi fegyelmének biztosítása érdekében évfolyamonként osztályvezető főtanárokat és tanárokat jelölt ki.

Az akadémiaparancsnok 013. számú tanulmányi parancsa[559] 1959. november 16-án intézkedett az ellenőrzés rendszerének megjavítására. Ebben rámutattak arra, hogy bár az 1958/59. évi ellenőrzések jelentősen hozzájárultak a tanszékek oktató-módszertani munkájának megjavításához, azonban mégsem szolgálták kellően a nevelést, mert nem terjedtek ki az akadémia minden területére és nem voltak kellően koordináltak. Tovább rontotta az ellenőrzések hatásfokát, hogy gyakran elmaradt a szerzett tapasztalatok alapos elemzése.

Ezért ahhoz, hogy az 1959/60. kiképzési év feladatait eredményesen hajtsák végre, szükség van az ellenőrzési rendszer megjavítására, a tapasztalatok hasznosítására. Ennek érdekében Szűcs ezredes az alábbiakat rendelte el:

- 1959. december 1-jétől az ellenőrzési terveket is – a tanórarendeknek megfelelően – 2 hónapra kell elkészíteni. A fakultásparancsnokok és tanszékvezetők ellenőrzési terveit az adott hónap 20-áig kell felterjeszteni a tanulmányi

558 HL MN 1961/T–34. ő. e.

559 Uo.

osztályra, hogy figyelembe vehessék a parancsnokság ellenőrzési tervének összeállításánál;

- a parancsnokság ellenőrzései – a tanórák elsődlegessége mellett – terjedjenek ki az akadémia minden területére, különös tekintettel a parancsok és utasítások végrehajtására;
- fokozottan kell ellenőrizni a társadalomtudományi tanszékeket;
- a tanszékvezetők havonta egy ellenőrzést kötelesek végrehajtani, melynek eredményét a parancsnokság ellenőrzési naplójába kell bejegyezni. Az ellenőrzést végrehajtóknak a foglalkozás elejétől a végéig részt kell venniük azon. A tapasztalatokat közölni kell az ellenőrzöttel. A tanszékvezetők hetente nézzék meg a parancsnokság ellenőrzési naplóját és hasznosítsák az abban foglaltakat. A főtanárok az ellenőrzött tanárukról szerzett tapasztalatokat csoportjukban elemezzék. Úgyszintén, a havi tanszéki értekezleteken is foglalkozni kell az ellenőrzések tapasztalataival. A tanszékek ellenőrzési naplóit minden hó 30-áig terjesszék fel a tanulmányi osztályra;
- a tanszék- és osztályvezetők növeljék a követelménytámasztást az ellenőrző személyek felkészültségével kapcsolatban. Az ellenőrzés elsősorban a foglalkozásvezető tárgyi és módszertani tudásának vizsgálatára terjedjen ki, s csak másodsorban a hallgatók felkészültségére.

A ZMKA parancsnokának 1959. november 18-án kelt 0100. számú parancsa[560] foglakozott az 1958/59. év értékelésével, valamint az 1959/60. kiképzési év feladataival. Az előző év értékelése tömörebben mutatta be mindazt, amit a honvédelmi miniszterhez november 5-én felterjesztett összefoglaló jelentésben szerepelt. *(Lásd a VII. fejezet 553. számú lábjegyzetét!)*

Az 1959/60. kiképzési évvel összefüggésben megparancsolta:

- a társadalomtudományi oktatást elmélyültebbé és szemléletesebbé kell tenni, a klasszikusok műveinek tanulmányozása fokozottabban megkövetelendő. Folytatni kell a következetes kétfrontos harcot mind a revizionista, mind a szektás nézetekkel szemben, miközben fokozni kell a harcot a burzsoá nézetek – különösen a nacionalizmus – ellen és következetesen foglalkozni a vallásos nézetek elleni ideológiai küzdelem, valamint a materialista világnézet terjesztése feladataival. Az agitációs és propagandamunka fő módszere a türelmes, meggyőző vita legyen;
- nagyobb gond fordítandó a háborúról és hadseregről szóló marxista–leninista tanítások ismertetésére és az egyes kérdésekre adandó katonai-politikai következtetések levonására;
- fordítsanak fokozott gondot a nevelőmunka megjavítására, a közvetlen elvtársi kapcsolat kialakítására és az olyan kommunista erkölcsi tulajdonságok fejlesztésére, mint az áldozatkészség, a nehézségek leküzdése, az elvtársiasság, a bátorság és a hivatástudat. A nevelőmunka középpontjába az egyéni nevelés állítandó. Gondot kell fordítani a kispolgári csökevények, a szerénytelenség, illetve a látszateredményekre való törekvés elleni harcra. „Az Akadémián folyó egész kiképző és nevelőmunka egyik alapvető feladatának kell tekinteni az olyan egyszemélyi parancsnokok kinevelését, akik a kellő szakmai képzettség mellett megfelelő erkölcsi-politikai tulajdonságokkal rendelkeznek és ezek birtokában képesek alárendeltjeik szakmai-politikai és erkölcsi nevelésére" (203/a f.). Ennek érdekében fokozni kell a hallgatói önállóságra, a bonyolult vezetés kérdéseinek elsajátítására, az egyszemélyi parancsnok tulajdonságainak kialakítására irányuló nevelőmunkát;

560 Uo.

- minden parancsnok és politikai munkás tekintse egyik fő feladatának a fegyelmi helyzet megjavítását, az italozás megszüntetését, a szabályzat szerinti élet meghonosítását;
- tovább kell fejleszteni a tervezőmunka színvonalát, ennek érdekében szorosabb kapcsolat alakítandó ki a parancsnokok, tanszékek és más szervek között;
- a korszerű tömegpusztító fegyverek alkalmazásának elveit és lehetőségeit figyelembe véve, határozottabban és bátrabban kell feldolgozni az egyes elméleti kérdéseket, meg kell mutatni azok várható változásait a második világháborúban kialakult elvekhez viszonyítva. Tovább kell mélyíteni a háború kezdeti időszakának hadműveleteivel, az azonnali válaszcsapás megszervezésével és végrehajtásával, a különleges fegyverek és szaktechnika alkalmazásával kapcsolatos ismereteket;
- a hadművészet története oktatásában a fő figyelmet a hadműveleti-harcászati kérdések tanulságainak feldolgozására kell koncentrálni. A tanszék oktatói a kiképzési év végére ismerjék meg a korszerű összfegyvernemi harc-hadművelet alapvető kérdéseit;
- folytatni kell a hadseregtörzs összekovácsolását, a tanulmányi osztály 1960. január 1-jéig tegyen javaslatot a hadseregtörzs személyi összetételére. A tudományos kutatóosztály esetenként adjon ki tájékoztatót az új hadműveleti-harcászati elvekről, s az azokkal kapcsolatban felmerült kérdésekről. A Vezérkar által kiadott egyezményes jeleket és rövidítéseket 1959. december 1-jéig minden tanár ismerje és alkalmazza az oktatásban;
- a tudományos kutatómunka területén lényeges minőségi fejlődésre van szükség, különösen a fejlődés távlatainak feltárása és az oktatás színvonalának emelése terén. Fordítsanak fokozott figyelmet a had-, illetve a társadalomtudomány aktuális kérdéseire. Ennek érdekében a tudományos kutatóosztály – a tanszékek bevonásával – állítsa össze és terjessze a Tudományos Tanács elé az e kiképzési évben kidolgozandó fő témákat. Meg kell alakítani november 30-áig a tanári, december 1-jéig pedig a hallgatói tudományos köröket, illetve szakköröket. A továbbiakban is támogatni szükséges a csapatok és intézetek Önkéntes Tudományos Köreit;
- jelentősen emelendő a törzs- és tanári állomány általános műveltsége. A tanulmányi osztály – a tanszékekkel együttműködve – dolgozzon ki javaslatot a tanári kar helyesírási ismereteinek fejlesztésére;
- tovább kell erősíteni a csapatokkal való kapcsolattartást, a jövőben is minél több oktatót kell küldeni/vezényelni a csapatokhoz törzsvezetési, illetve csapatgyakorlatokra;
- biztosítani kell a magas fokú harckészültséget;
- a tanulmányi osztály a politikai osztállyal együtt 1960. január 30-áig dolgozza ki az akadémia múzeuma létrehozásának elvi és technikai kérdéseit;

- a felsorolt feladatok végrehajtása érdekében a parancsnokság és a törzs fokozza ellenőrző tevékenységét, amit úgy szervezzen meg, hogy az öleljen fel minden területet, különös tekintettel a parancsok végrehajtásának, a munkafegyelem, a szervek közötti együttműködés, az anyagi és technikai fegyelem kontrolljára.

„Szilárd meggyőződésem, hogy az Akadémia törzs-, tanári és hallgatói állománya átérzi mindezek fontosságát és ennek szellemében munkálkodik a Honvédelmi Miniszter Elvtárs 0060. sz. parancsa és 0015. sz. direktívája és jelen parancsom maradéktalan végrehajtásán" (206/a f.) – fejezte be parancsát Csémi ezredes.

A harcászati-hadműveleti képzés korszerűsítése szempontjából – az adott időpontban – mérföldkőnek számított a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének az 1959. november 25-én kiadott 046. számú utasítása az „Új normák oktatása a harcászati kiképzésben" tárgykörben[561]. E szerint az atom- és tömegpusztító fegyverek harcászati alkalmazása a hadművészet gyors fejlődését vonta maga után, ezért a szabályzatokat is rugalmasakká, sablonmentesekké kell tenni. Az egységes kiinduló alap megteremtése érdekében Tóth vezérőrnagy elrendelte, hogy az 1959/60. kiképzési év kezdetétől – a további intézkedésekig – a parancsnoki és törzskiképzésben az alábbi normákat kell figyelembe venni:

1. A támadási sávok szélessége a *rajnál* 50–70 m, a *szakasznál* 150–200 m, a *század* esetében pedig 500–700 méter. Előkészített védelem áttörésekor a főirányban támadó *zászlóalj* 1500 méterig, az *ezred* 4 km-ig terjedő, a *hadosztály* pedig 6–12 km szélességű *támadási sávot* kaphat. Az ellenséges védelem mélységében, másodrendű irányban és hevenyészett védelem áttörésekor ezek a kiterjedések megnövekedhetnek.

2. A támadás megszervezésekor az alegységek, egységek és magasabbegységek számára a következő *harcfeladatok* szabhatók: *század* esetében a *roham objektuma* és a *további támadás iránya; zászlóaljnak* a *közelebbi feladat* és a *további támadás iránya; ezrednek* a *közelebbi* és a *további feladat,* valamint a *további támadás iránya; hadosztálynak* a *közelebbi,* a *további* és a *távolabbi* feladat, a második lépcsőknek pedig a *közelebbi feladat* és a *további támadás iránya.*

Az atomfegyverek alkalmazásával végrehajtott támadásnál, főirányban, első lépcsőben működő csapatok *harcfeladatainak tartalma* a következő lehet: az első lépcsőben támadó *zászlóalj* közelebbi feladata a szemben álló támpontokban és csomópontokban lévő ellenség megsemmisítése, majd – a szomszédokkal együttműködésben – az ellenséges hadosztály első lépcsőjének szétverése; a továbbiakban a támadás lendületes kifejlesztése a számára megadott irányban. Az ezred második lápcsőjében működő zászlóalj feladatát az adott helyzettől függően kell meghatározni. Az első lépcsőben támadó *ezred* közelebbi feladata az ellenséges hadosztály első lépcsőjének szétverése és állásainak elfoglalása; további feladata a támadás kifejlesztése, a hadosztálytartalékok megsemmisítése és az első védőöv áttörése; a továbbiakban pedig a támadás lendületes kifejlesztése a számára meghatározott irányban. A hadosztály második lépcsőjében tevékenykedő ezred közelebbi feladata – a helyzettől függően – az első védőöv áttörésének a befejezése vagy a második védőöv menetből történő elfoglalása lehet, együttműködésben az első lépcső egységeivel. A *hadosztály* közelebbi feladata az ellenség első védőövének az áttörése; további feladata a támadás továbbfejlesztése, a közbeeső állások áttörése és a második védőöv menetből történő elfoglalása; távolabbi feladata pedig a támadás kifejlesztése szempontjából fontos terepszakaszok birtokbavétele a védelem mélységében vagy a szárnyak irányába folytatott tevékenység az áttörés kiszélesítése céljából. A hadsereg második lépcsőjében működő hadosztály közelebbi feladata lehet – ha a harcászati mélységben kerül alkalmazásra – az ellenség második védőövének menetből való áttörése, az ellenség beérkező tartalékainak a szétverése vagy fontos terepszakasz birtokbavétele az ellenség védelmének mélységében.

Kedvező feltételek között, atomfegyverek tömeges alkalmazásának irányában a fenti feladatok megnövekedhetnek; atomfegyverek nélkül vagy másodrendű irányokban végrehajtott támadásnál viszont csökkenhetnek. Ha az ellenség védelmében nincsenek állások és védőövek, a támadási feladatokat a megfelelő ellenséges csoportosítások szétverésével és fontos terepszakaszok (körletek) birtokbavételével kell meghatározni. Ez vonatkozik a hadsereg második lépcsőjében működő hadosztály/ok/ra is a hadműveleti mélységben.

A szélességi és mélységi kiterjedések védelemben: a raj 150 m, a szakasz 500 m (harcelőőrsként 800 m), a század 1000 (egyes esetekben, pl. előretolt állásban 1500) méterig védhet. A század védelmének mélysége elérheti az 1000 métert. A védelem főirányában a zászlóalj *védőkörletének* szélessége 2–3 km, a mélysége 2 km-ig; az ezred *védőszakasza* 6–10x6–8 km, a hadosztály *védősávja* pedig 12–20x10–15 km lehet. A nem mindenütt járható terepen, erők és eszközök hiányában, hátravonásnál, valamint az első védőövben, ha a főerőket a mélységben összpontosították, a zászlóalj védelmének szélessége 5 km, az ezredé 15 km-ig terjedhet, a hadosztályé pedig elérheti a 30 vagy ennél több km-t.

Az alábbi *vezetési pontokat* kell telepíteni mind támadásban, mind védelemben a csapatok vezetése céljából: a zászlóaljnál (a harcrendjében) *harcálláspontot,* az ezrednél (az első lépcsőben lévő alegységek közelében) *harcálláspontot, figyelőpontot* és a hadtápalegységek körzetében *hadtápvezetési pontot* (egyben *tartalék harcálláspont),* a hadosztálynál/hadtestnél pedig (a második lépcsők/tartalékok körzetében) *harcálláspontot, előretolt harcálláspontot* (az első lépcsők közelében), valamint *hadtápvezetési pontot.* A parancsnok általában a figyelőpontról, illetve az előretolt harcálláspontról, a törzsfőnök a harcálláspontról, a hadtápfőnök pedig a hadtápvezetési pontról vezet. A hadtápvezetési pont közelében kell elhelyezni a magasabbegység lapszerkesztőségét és nyomdáját, valamint a párt és KISZ nyilvántartó okmányait kezelő tisztet.

Ebben a kiképzési évben sem maradhatott el a levelező képzés ellenőrzése, amit a 048. számú intézkedésében[562] november 28-án rendelt el a megbízott vezérkari főnök. E szerint a levelező kiképzés helyzetének felmérése, valamint az oktatás színvonalának javítása céljából december 16. és 23-a között bizottsági ellenőrzésre kerül sor, melynek elnöke Imre Gábor alezredes lesz. Ennek során ellenőrizni kell a kiképzési anyagokkal való ellátottságot; a nyilvántartások állapotát; az

561 HL MN 1963/T–19. ő. e. (1959. 11. 25.)

562 HL MN 1963/T–19. ő. e.

összevonások előkészítettségét és szervezettségét; a fakultásparancsnokság és a tanszékek együttműködését; a fakultásparancsnokság irányító-ellenőrző munkáját, valamint az összevonások alatti tevékenységét; a fakultásparancsnokság és a hallgatók parancsnokai közötti együttműködést; a konzultációk megszervezését és megtartását; a hallgatók részvételét az összevonásokon; a hallgatói állomány összetételét előképzettség, csapatszolgálat stb. szerint; a tanárok felkészültségét és elosztását; a foglalkozások levezetésének színvonalát és módszertani helyességét; a konzultációk minőségét; a beküldött munkák összevonás alatti elbírálását, a felvetett hiányosságok kiküszöbölését, valamint értékelését; az oktatás tervszerűségét és következetességét; a hallgatók összevonásra történt felkészültségét és az erre biztosított időt; az összevonás időpontjának célszerűségét, s végül: a hallgatók egyéb problémáit. Az ezek alapján készített összefoglaló jelentést december 31-ére kellett elkészíteni.

Egy 1959. december 11-én készült kézírásos táblázat[563] foglalta össze a levelező hallgatók 1959. évi tanulmányi eredményeit. E szerint a III. éves osztályok 3,12 és 4,88 közötti, összességében 4,02-os átlagot értek el. (A „Megjegyzés" rovatba később tett bejegyzésből tudható meg, hogy 2 főnek az 1960. február 18-i pótbeszámolóját sem fogadták el – Sz. M.) A később ismertté vált személyiségek közül Generál Tibor őrnagy (alezredes, a ZMKA főtanára, a hadtudomány kandidátusa, turkológus, szépíró) emelkedett ki – három másik társával együtt – 5,00-ás eredménnyel. A IV. éves (végző) levelező osztályok 3,66 és 4,55 (átlag 4,06) százados eredménnyel zárták utolsó tanévüket. Az ugyanekkor iktatott kimutatás[564] arról tájékoztat, hogy a harcászati diplomamunkák szinte 100%-a hadosztály szintű tevékenységet dolgozott fel, míg a politikai munkások az SZKP XX. kongresszusát, valamint a kommunista pártoknak az élet különböző területein betöltött szerepe bemutatását preferálták.

Szilágyi László ezredes, hadműveleti csoportfőnök 1959. december 15-én írta alá a Magyar Néphadseregben folyó tudományos munkáról szóló jelentését.[565] Bevezetőjében jelezte, hogy a honvédelmi miniszter 31/1958. számú parancsa értelmében a Magyar Néphadsereg központi szervei, tanintézetei, intézetei, egységei és magasabbegységei mellett megalakultak az Önkéntes Tudományos Körök (ÖTK). A jelentés idején 109 kör működött, 3538 taggal.

Külön foglalkozott a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiával, ahol 1959. november 1-jétől minden tanszéken működik ÖTK. A tervek szerint a tanári tudományos körök tagjai az akadémiai oktatással összefüggő, de szabadon választott témákat dolgoznak majd föl kollektíven vagy önállóan. A hallgatói tudományos körök az elmúlt évben szervezetileg megerősödtek és aktívan dolgoztak, ennek eredménye az elkészült 70 dolgozat. A szakkörök több tudományos konferenciát szerveztek, amelyeken 14 munkát vitattak meg. A legjobbnak ítélteket decemberben akadémiai konferencián értékelik, majd az arra érdemesnek találtakat akadémiai kiadványban jelentetik meg.

563 HL MN 1959/T–172. ő e. 02149/ZMKA pság. (1959. 12. 11.)
564 Uo. 02152/ZMKA pság. (1959. 12. 11.)
565 HL MN 1960/T–89. ő. e. 02807/Hadm. Csf-ség (1959. 12. 24.)

Úgyszintén részletesen elemezte a jelentés az akadémiai tudományos kutatómunka helyzetét is. E szerint az 1958/59. kiképzési évre meghatározott azon feladatot, hogy teremtse meg a szervezett, célratörő tudományos munka fejlesztésének feltételeit, végrehajtotta. Ennek eredményeként sikerült felkelteni a tudományos tevékenység iránti érdeklődést; megteremteni az ennek végzését szolgáló szervezeti kereteket, módszereket és munkaformákat; jelentős tapasztalatra sikerült szert tenni a tudományos munka végzése terén. Mindezeknek köszönhetően kialakult a személyi állomány egy olyan csoportja, amely magját képezheti egy tudományos kollektívának, s amelynek tagjai később a tudományos tevékenység vezetőivé válhatnak.

A tudományos munka keretében az elmúlt évben az akadémia alapvetően a háború kezdeti időszaka hadműveleteinek, a menetből végrehajtott támadás, a támpontszerű védelem kérdéseivel, valamint a parancsnoki munka végzésének sajátosságaival foglalkozott. Emellett kidolgozott olyan témaköröket, mint a hadosztály és ezred harctevékenységének részletkérdései; a lőeljárással és a fegyvernemi biztosítással kapcsolatos problémák; aktuális társadalomtudományi kérdések, illetve az oktató-nevelő munka módszertana. Az éves tudományos munkaterv 116 munka, ezen belül 27 tansegédlet elkészítését vette tervbe, s ezt csekély módosítással végre is hajtották. A minőségi fejlődést bizonyítja, hogy a Honvédelem c. folyóirat elmúlt évi pályázatán 28 munka vett részt, melyből 5 nyert díjat, 6 pedig jutalomban részesült. 1959 folyamán a néphadseregi szaksajtóban 19, az akadémiai kiadványokban pedig 47 cikket publikáltak az akadémián szolgálók.

Biztatóan alakult az akadémia és a csapatok tudományos együttműködése is. A csapatok Önkéntes Tudományos Köreinek vezérkari szintű segítő ellenőrzésein 5 alkalommal képviseltette magát a tanintézet. Ezen túl rendszeres konzultációt biztosított a csapatok számára.

Hiányosságként merült fel viszont az akadémiai tudományos tevékenységben, hogy – alapvetően a szükséges tapasztalatok hiányában – időnként arányt és célt tévesztett: a kollektív tevékenység túlzottan háttérbe szorult az egyéniekkel szemben, ami helyenként a minőség rovására ment. Nem volt kellő kapcsolat a hallgatói és tanári tudományos tevékenység között sem. Úgyszintén lassan haladt a hadműveleti-harcászati tankönyv kidolgozása is: „Ennek következtében a tankönyv tervezet (sic!) eleje már akkor átdolgozásra szorult, amikor az utolsó fejezetek még el sem készültek." (91/a f.) A munkák zöme egyoldalúan a harcászat kérdéseivel foglalkozott, elhanyagolódtak a társadalomtudományi, illetve a fegyvernemi technikai kérdések. Nem mutatkozott határozott törekvés az új kérdések, a fejlődés perspektíváinak kutatására. A tudományos munka gyorsabb fejlődésének gátjává vált a tudományos könyvtár helyzete. ugyanis nem rendelkezik egyetemi végzettségű könyvtárosokkal, másrészt a könyvállománya sem elégíti ki az akadémia tudományos dolgozóinak igényeit. Ez utóbbinak az is oka, hogy a könyvtár a politikai osztály alárendeltségébe tartozik, így a rendelkezésre álló pénzügyi kereteket alapvetően politikai jellegű könyvek beszerzésére fordították. Ezért helyesebbnek vélik, hogy a könyvtár kerüljön az akadémiaparancsnok tudományos helyettesének alárendeltségébe, aki a tanintézet tudományos tervével összhangban fejleszthetné a

könyvállományt, ez által garantálva a tudományos kutatómunka szükségleteinek kielégítését.
Pozitívumként ítélték meg ugyanakkor az akadémiaparancsnokság alábbi célkitűzéseit:

- a tudományos kutatómunka terveinek gondos összeállításával biztosítják az előrelátó tervezést, továbbá a tanszékeken és a munkacsoportokban folyó tevékenységek együttműködését, összehangolását, ez által a tudományos megalapozottságot és minőséget;
- a tudományos munkán belül az eddigieknél nagyobb figyelmet fordítanak a társadalomtudományi, illetve a fegyvernemi és technikai kérdések művelésére;
- a hallgatók tudományos figyelmét egyes részkérdések felé orientálják;
- fokozott támogatást kívánnak nyújtani a csapatok Önkéntes Tudományos Köreinek;
- kialakítják a rendszeres tudományos munkát végzők csoportját és számukra fokozottabb segítséget nyújtanak, valamint
- a közeljövőben megkezdik az aspiránsképzéssel kapcsolatos tervező- és szervezőmunkát.

Összegzésként megállapították, hogy az akadémián folyó tudományos kutatómunka – a kétségtelen fejlődés ellenére – nem éri el a megkövetelt színvonalat. Meg kell szüntetni az elvont elméleti, sok esetben kritikátlan, elemzés nélküli irodalomfelhasználást („ollózást"). Az akadémia még nem vált a Magyar Néphadsereg tudományos központjává. Ugyanakkor lerakták a szükséges alapokat. Úgyszintén meg kell kezdenie a hadseregben folyó tudományos-kutató tevékenység olyan irányítását, amely biztosítja kiképzésének magasabb színvonalát és sikeres végrehajtását. Mindehhez szorosabb kapcsolatot kell teremtenie a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeummal, a Haditechnikai Intézettel, valamint a MN Orvosi Tudományos Tanácsával, mert sok, jövőbeni problémát csak közösen lesznek képesek megoldani. Az elkészített tervek megfelelőek és megvalósíthatóak, azonban továbbfejlesztendőek. „A tudományos szervezeti élet megteremtésére, valamint ezzel kapcsolatban felmerülő szükségletek és anyagi kihatások biztosítására terveket kellene készíteni az akadémia parancsnokságának és a vezérkar főnöki jóváhagyás után megkezdeni a végrehajtására irányuló tevékenységet" (92/a f.) – javasolta a hadműveleti csoportfőnök.

Az 1959. december 28-án kelt 166. számú akadémiaparancs[566] arról tájékoztatta a személyi állományt, hogy melyik egyetem, milyen karárának és szakának nappali, levelező, illetve esti képzésére jelentkezhetnek 1960-ban. A korhatárt a nappali képzés esetében a 30. életévig, a levelező vagy esti képzésnél pedig a 22–40. évben határozták meg. Jelentkezni lehetett:

566 HL MN 102/03. 406. ő. e.

- a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karára; a Villamosmérnöki Kara gyengeáramú, illetve műszer és finommechanikai szakára, továbbá a Vegyészmérnöki Kara szerves vegyipari szakára;
- a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Földmérnöki Kara földmérő szakára;
- az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Mérnöki Kara híd- és szerkezetépítő szakára, valamint út-, vasút- és alagútépítő szakára; Építészmérnöki Karára; Közlekedés Üzemmérnöki Kara gépjármű-üzemeltetési szakára;
- az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára, továbbá
- a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemre.

Mint látható, olyan szakokra jelentkezhettek – alapvetően – az akadémia tanárai, amely végzettség birtokában az akadémiai képzés színvonalemeléséhez járulhattak hozzá hosszú távon.

Stadler János alezredes, az akadémiaparancsnok általános helyettese, 1960. január 6-án, a 03. számú akadémiaparancsnoki parancsban[567] intézkedett a január 30-án kibocsátandó levelező hallgatók államvizsgáira és diplomavédésére. E szerint a diplomamunkák bírálatait január 15-éig kellett leadni a *levelező fakultás* parancsnokságára.

A munkásmozgalom története államvizsgáit január 12-, 13-, illetve 19-ére; a katonai és politikai nevelését 23-ára; a harcászatét 13-, 19-, valamint 23-ára; a tüzér lövéstanét, a rádió- és vezetékes híradását, a hadtápellátó-szolgálatét, továbbá a légvédelmi tüzér lőkiképzését 19-ére; a diplomavédéseket pedig január 26–29-ére állították be.

A Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének 1960. január 9-én kelt 02. számú utasítása[568] intézkedett az akadémián végrehajtandó „bizottsági segítő ellenőrzés"-re. (Alig 5 hónapja, 1959. augusztus második felében volt az utolsó! – Sz. M.) E szerint „az erkölcsi-politikai állapot, az oktató és nevelő munka színvonala és eredményei, valamint az anyagi helyzet felmérése és segítségnyújtás céljából 60. 2. 8–27-ig bizottsági segítő ellenőrzést tartok a Zrínyi Miklós Katonai akadémián" – szólt a bevezető. A „segítségnyújtás" őszinte szándékát ezúttal meglehetősen egyedülálló módon bizonyítja Tóth Lajos vezérőrnagy, megbízott vezérkari főnök lapszéli megjegyzése: „Elvileg helytelenül van beállítva elsősorban »segítő« (kétszer aláhúzva – Sz. M.) és csak ilyen értelemben ellenőrzés tehát másodsorban, ezért a hiányosságok megállapítása szükséges, de mindenhol be kell venni, hogy ennek alapján együttesen keresni a megoldást, segítséget adni a felszámoláshoz. Igaz az ellenőrzés a szemle szerepét abban látja el, hogy az Akadémia pk. kérésére megvizsgálja a helyzetet."

Az utasítás szerint a bizottság elnöke Szilágyi László ezredes, hadműveleti csoportfőnök, helyettese pedig Imre Gábor alezredes, a hadműveleti csoportfőnök kiképzési helyettese. Az ellenőrzés végrehajtására a fegyvernemi parancsnokságoktól és a csoportfőnökségektől 12 albizottságot hoztak létre. A személyügyi, valamint az ügyviteli albizottság kivételével, a többinek ellenőriznie kellett a hatáskörükbe tartozó tanszékeket és a hallgatói osztályok egész kiképzési rendszerét; az adott fegyvernem tantárgyai oktatásának helyzetét valamennyi osztályban.

567 HL MN 1965/T–288. ő. e.
568 HL MN 1963/T–19. ő. e.

Az 1. számú albizottság feladatai közé tartozott a tanulmányi, illetve a tudományos kutatóosztály, továbbá a fakultásparancsnokságok és a harckészültség helyzetének az ellenőrzése. A 2. számú albizottság a tüzér fegyverzeti, a 3. számú a gépkocsi-technikai szolgálatot, a 8. számú pedig a hadtápszerveket vizsgálta. (Itt Tóth vezérőrnagy kézírással egy új pontot szúrt be, miszerint „az albizottságok elnökei a segítő ellenőrzés tapasztalatai alapján az illetékes tanszék illetve osztály vezetőkkel közösen állapítsák meg a hiányosságok kiküszöbölésének módját és nyújtsanak maximális segítséget azok megszüntetéséhez." Ezt követően 15 oldalon át, nagyon aprólékosan tartalmazza az utasítás az ellenőrzés tárgyait és feladatait.

Az akadémiaparancsnok 1960. január 19-én, a 06. számú parancsában[569] értékelte a *levelező fakultás* tanulmányi helyzetét. Ebben az akadémia parancsnoka megállapította – bár még folytak az államvizsgák és hátravoltak a diplomavédések –, hogy a *levelező fakultás* 1958/59. kiképzési éve befejeződött, melynek során a honvédelmi miniszter 059. számú parancsában meghatározott célkitűzések teljesültek. Az előző évekhez képest javulás tapasztalható a fegyelem és a rend megszilárdulásában; az ellenőrző munkák tartalmi kidolgozása és a törzsszolgálati munkájuk végrehajtásában; az értekezések és az évfolyammunkák elgondolása, felépítése és azok határidejének betartása terén; a beszámolók és vizsgák teljesítésében, valamint a konzultációk rendszerességében és látogatottságában.

Mindennek ellenére, természetesen, ebben a kiképzési évben is merültek fel hiányosságok: még mindig jellemző volt a kampányszerű tanulás; az egy helyen szolgáló hallgatók esetében nem ritkán, gyanúsan hasonlóak voltak a megoldások; az évfolyammunkákat és referátumokat nem jellemzi az újszerű megoldásokra való törekvés; a társadalomtudományi tanulmányok során elhanyagolják a klasszikusokat vagy az MSZMP VIII. kongresszusának téziseit; az írásbeli harcászati vizsgák törzskultúrája nagyon gyengének bizonyult; a szóbeli vizsgák egy részénél a feleletek nem voltak elég rendszerezettek, az indoklások rendszerint elmaradtak; egyes hallgatók fejlődése elmaradt az elvárttól; a fegyvernemi hallgatók gyakran elhanyagolták a matematikát; a vidéki hallgatók nem használták ki kellően a részükre biztosított orosztanár segítségét; számosan megsértették az ügyviteli fegyelmet.

A kiképzési év sikeres teljesítése alapján engedélyezték a hallgatók felsőbb évfolyamba lépését: a II. évfolyam összfegyvernemi képzésébe 59 tisztét; a III. évfolyam összfegyvernemi oktatásába 29, a politikai helyettesibe 11, a tüzérbe 4, a légvédelmi tüzérbe 1, a műszakiba 11, a hadtápba 8 hallgatóét; a IV. évfolyam összfegyvernemi képzésében 9, a politikai helyettesiben 7, a tüzérben 6; a légvédelmi tüzérben, a híradóban és a hadtápban 2–2; a politikai helyettesi V. évfolyamban pedig 8 tisztét.

Ugyanebben a parancsban intézkedtek a február 15–21-éig tartó pótbeszámolókra és pótvizsgákra. E szerint az I. évfolyamon politikai gazdaságtanból 3, történelmi materializmusból, illetve harcászatból egy-egy, orosz nyelvből 3; a II-on dialektikus és történelmi materializmusból 5, harcászatból 3, orosz nyelvből 12; a III. évfolyamon matematikából és lokátorismeretből egy-egy, orosz nyelvből 3, a IV. évfolyamon pedig harcászatból kellett egy pótbeszámolót vagy -vizsgát tenni, sőt, 6 hallgatónak két tantárgyból is.

569 HL MN 1965/T–288. ő. e.

Január második felében a munkásmozgalom története és a harcászat államvizsgákat, valamint a diplomamunka-védést 7 hallgató abszolválta 5-ös osztályzattal, köztük olyan, később a Magyar Néphadsereg, illetve a katonai felsőoktatás kiemelkedő személyiségeivé váló parancsnokok, tanárok, mint Farkas Gábor, Lex Mihály őrnagyok, valamint Pusztai János százados.[570] Ez az év végi hajrá azonban nem feledtette az egész képzés alatti gyengébb teljesítményt, hiszen végső soron mindössze Scheich Vilmos őrnagy érdemelte ki a „Kiváló diploma aranyéremmel" minősítést, valamint Fábián Sándor és Porga Lajos alezredesek kaphattak „Kiváló diplomá"-t, további 48 tiszt pedig „Diplomá"-t. Ez utóbbiak között szerepeltek még – a már említett Farkas és Lex őrnagyokon, illetve Pusztai századoson kívül – Naményi Pál, Kerekes Imre, Bisi Tibor alezredesek, Gutheil Jenő, Papp Dezső, Szili Ferenc őrnagyok, valamint Enzsöl Gyula százados.[571]

Az Egyesített Fegyveres Erők Törzsébe kinevezett Solt Lajos ezredes 1960. február 4-én küldte haza a Hadműveleti Csoportfőnökségre – az egyetlen példányban készült, általa fogalmazott és gépelt – 1. számú, szigorúan titkos jelentését.[572] Ebben – egyebek mellett – beszámolt arról, hogy az „otthonról kapott utasítás alapján tanulmányoztam a katonai tudományos káderek képzésének kérdését... célszerűnek látszik minden év elején, amikor bejelentjük az egyes tanintézetekbe küldendők létszámát, megírni azt is, hogy hová, kiket kívánunk küldeni adjunkturára a Frunze, Sztálin vagy más akadémiákra. Megjegyzendő, hogy a Vorosilov Akadémián adjunktura nincs... Az itteni vélemény az, hogy megfelelő előképzettség és főleg jó nyelvtudás mellett 3–4 év alatt a kandidátusi fokozat megszerezhető úgy, hogy a jelöltek az otthoni munkájuk mellett évenként 1–2 alkalommal konzultációra, kandidátusi vizsgákra, a disszertáció elkészítésére és megvédésére jönnek csak az illetékes akadémiára. Természetes, hogy ezalatt az idő alatt tapasztalatokat szereznek abban is, hogy otthon saját akadémiájuk mellett megszervezzék az adjunkturát. Ehhez célszerű, hogy minimálisan 3–4 tiszt megszerezze a kandidátusi fokozatot... A saját akadémia melletti adjunktura létesítésénél alapvetők a tudományos káderek képzésére vonatkozó magyar párt és kormányhatározatok, mégis tanulmányozás céljából a katonai attaché postájában elküldöm az alábbiakat: 1./ A SZU felsőoktatási intézményeire vonatkozó fontosabb párt és kormányhatározatok gyűjteményét. 2./ A katonai felsőbb tanintézetek adjunkturáira vonatkozó anyagot. 3./ A Frunze akadémia idevágó anyagát."

A korábban többször kifogásolt csapattapasztalat-hiányosságok kiküszöbölése érdekében Révész vezérezredes az 1960. február 17-én kelt 0109. számú parancsában[573] az akadémia 17 tanárát vezényelte tartósan csapatgyakorlatra az 1959/60-as kiképzési évben.

Úgy tűnik, hogy a február 15–21-i pótbeszámolók és -vizsgák *(Lásd a 569. számú lábjegyzetet!)* többek számára sikertelenek voltak, hiszen a március 4-i 028. számú akadémiaparancsban[574] intézkedés született arról, hogy március 17-én orosz nyelvből

570 HL MN 1959/T–172. ő. e. 021492/ZMKA pság. (1959. 12. 11.) A kimutatást utólag egészítették ki az államvizsgák és a diplomamunka-védések eredményeivel.

571 HL MN 1960/T–3. ő. e. A Magyar Köztársaság Honvédelmi Miniszterének 02. sz. parancsa (1960. 01. 30.), valamint HL MN 1965/T–288. ő. e. A ZMKA PK 021. sz. parancsa (1960. 02. 08.)

572 HL MN 1962/T–5/b. ő. e. (1960. 02. 04.) 00230/1962. V.K. Titkárság sz.

573 HL MN 1967/T–88. ő. e.

574 HL MN 1965/T–288. ő. e.

7 fő tegyen pótbeszámolót, továbbá filozófiából 3, matematikából pedig egy hallgató pótvizsgát. Közülük egy hallgató volt érintett egy-egy pótbeszámolóban és -vizsgában.

Mint korábban láttuk, Csémi ezredes a 0100. számú parancsában *(Lásd a 560. számú lábjegyzetet!)* 1959 novemberében feladatul szabta az akadémia múzeuma létrehozásának előkészítését. Nos, ennek eredményeként az 1960. március 22-i 033. számú akadémiaparancsban[575] napvilágot látott az Akadémia Múzeum felállítására vonatkozó intézkedés. E szerint április 4-én ünneplik a felszabadulás 15., s ebben az évben szintén ünneplik az akadémia fennállásának 10. évfordulóját, ezért október 15-éig létre kell hozni a múzeumot. Így, egy 15 fős bizottságot állítottak fel Stadler János alezredes, általános parancsnokhelyettes elnökletével. Számba vették az elvégzendő teendőket, amelyek teljesítését konkrét határidőkhöz kötötték. A parancsban konkrétan rögzítették az egyes bizottsági tagok egyéni feladatkörét is. A tevékenység zsinórmértékeként határozták meg, miszerint „A múzeum anyagi biztosításával kapcsolatban feltétlen követelmény, hogy a szükséges anyagok nagyrészét (sic!), valamint a munkálatok elvégzését az akadémián rendelkezésre álló erőkkel és eszközökkel, anyagokkal kell megoldani, a beszerzendő anyagok mennyiségét a minimálisra kell csökkenteni. Ezen anyagok zömét az akadémián belüli megfelelő átcsoportosítással kell biztosítani."

Az általános politikai helyzetet egyértelműen érzékelteti az a tény is, miszerint a párt vezető szerepe még az ezredesi előléptetések kérdésében is érvényesült. Ennek szellemében értesítette Kaszás Ferenc, az MSZMP KB Adminisztratív Osztályának vezetője 1960. március 12-én a honvédelmi minisztert, hogy a Politikai Bizottság március 1-jei ülésén jóváhagyta 8 alezredes ezredesi előléptetését. Köztük szerepelt Hegedűs György alezredes, a ZMKA Tüzér tanszékének és Hámori Ferenc alezredes, a ZMKA Társadalomtudományi tanszékének a vezetője.[576]

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 1960 márciusában készített el 00976/60. számon[577] egy részletes statisztikai összefoglalót – a Magyar Néphadsereg magasabbegységei, egységei, intézetei és szervei által az 1960. január 10-i helyzetükről készített jelentéseik alapján – a személyi állományról. E szerint a tiszti állomány katonai akadémiai végzettsége az 1958/59. évi 6,7%-ról 1959/60-ban 8,5%-ra emelkedett. Ezt azonban – figyelembe véve a hadsereg tisztikarával szemben támasztott, egyre fokozódó követelményeket – a jelentés összeállítói nem tartották kielégítőnek a következők miatt:

- a katonai akadémián/továbbképző tanfolyamon tanulók állomány szerinti aránya 1958-hoz képest 1959-ben csökkent: a tábornoki kar esetében 15,4%-ról 7,7-re, a főtisztek esetében 21,9-ről 14,2%-ra, a beosztott tiszteknél 6,9-ről 6,4-re, azaz összességében 8,6-ról 7,3%-ra;
- a beosztott tisztek 73,6%-a rendelkezik csak szakaszparancsnoki vagy ennél alacsonyabb katonai végzettséggel; 13,9%-a századparancsnokival, s mindössze 5,4%-a diplomával. Mivel a beosztott tisztek csaknem 40%-a (4912 fő) szolgál századosi rendfokozatban, akiknek egynegyede számára már 1960-ban esedékes a főtiszti előléptetés, a többié pedig az elkövetkező 2–3 évben, a katonai beiskolázás mértéke nem tekinthető elégségesnek;
- a főtisztek 17,1%-a rendelkezik még mindig csak szakasz–századparancsnoki, 30%-a szakaszparancsnokinál alacsonyabb képzettséggel, vagy nem is végzett katonai iskolát.

575 Uo.
576 HL MN 1962/T–77. ő. e.
577 Uo. 00582/HM Titkárság (1960. 03. 28.)

Ugyanakkor biztatónak ítélték, hogy a Zrínyi Akadémia alap- és levelező képzésében, valamint a szovjet katonai akadémiákon – várhatóan – 1960-ban 29, 1961-ben 61, 1962-ben 401(!), 1963-ban 195, 1964-ben pedig 149, összesen 835 tiszt végez. (330–331/a f.) „A jelenleg katonai akadémián tanulók évfolyam szerinti megoszlását figyelembe véve megállapítható, hogy 1962 végére – ha nagyobb mértékű lemorzsolódás nem következik be –, a katonai akadémiát végzettek száma csaknem eléri majd a katonai diplomát igénylő helyek számát. A hadseregen belül azonban nem egyenletes az akadémiát végzettek elosztása. Így a hadosztályoknál és különösen az iskoláknál a szükségeshez képest igen alacsony a katonai diplomával rendelkezők száma. Ezzel szemben kiemelkedően magas az arány az egyéb hátországi szerveknél, elsősorban az itt beosztásban lévő katonai diplomával rendelkező politikai munkások magas száma miatt." (331/a f.) Ennek alátámasztására szerkesztették a következő táblázatot:

Szervezet	Akadémiai végzettséget igénylő helyek	Akadémiát végzettek száma	A végzettek és a diplomás helyek aránya
HM	324	314	96,6%
Gl. hadosztályok	516	317	61,4%
TÜPK. alárendeltjei	55	44	80,0%
OLPK. alárendeltjei	162	119	73,5%
MÜPK.alárendeltjei	27	18	66,7%
ZMKA, ETI, K.tts.i.	596	252	42,3%
Egyéb hátországi	53	116	218,9%

A jelentés összeállítói arra is rámutattak, hogy tisztikar polgári felsőfokú végzettsége az elmúlt években fokozatosan javult (1958. január: 4,3%; 1959. február: 4,9%; 1960. január 5,1%), azonban amennyiben „figyelembe vesszük, hogy a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanács 106. számú határozata értelmében a megszerzett katonai diploma egyetemi /főiskolai/ végzettséggel egyenértékű, akkor a tiszti állomány 13,2%-a mondható egyetemi /főiskolai/ végzettségűnek..." (332. f.)

Mint a *VII. fejezet 552. lábjegyzetében* jeleztük, Csémi ezredes az akadémia összefoglaló jelentésében feladatul szabta – minden bizonnyal elöljárói sugallatra –, hogy a Katonai Tanács decemberi ülésére ki kell dolgozni a *3 éves oktatásra való áttérésre* vonatkozó javaslatokat. Nem tudni, ekkorra valóban megszületett-e az elképzelés, s ha igen, mi volt az, mindenesetre, konkrét számvetéseket és indoklásokat tartalmazó irat 1960. március 31-éről maradt fent a tüzér-, a műszaki és a politikai munkás képzés vonatkozásában,[578] melyekben hivatkoztak az akadémián februárban működő HM Szemlebizottság *(Lásd a 578. számú lábjegyzetet!)* véleményére is.

578 HL MN 1960/T–88. ő. e. 0666/ZMKA pság. (1960. 03. 31.)

E szerint a tüzér szemlebizottság „megvizsgálta a tüzér tanszéken kidolgozott 3 éves tematikai és összkövetelményi programot. Ezt összehasonlítva a jelenlegi 4 éves tematikai programmal a következőket állapította meg. A tüzér hallgatók oktatási idejének... 25%-os csökkentése mellett az eddigi 36 tantárgy helyett... 45 tantárgy van beállítva, az az (sic!) a tantárgyak száma 25%-kal nőtt. A tanulmányi idő csökkenése, valamint az új tantárgyak beállítása miatti óraszámokat társadalomtudományi ismeretekből, tüzér lövéstanból és lőelméletből, tüzér harcászatból és matematikából vették el, tehát azokból a fő tantárgyakból, amelyek színvonala alapvetően meghatározza az Akadémián végzett tüzér tisztek (sic!) tudását. A bizottság megállapította, hogy az eddigi tematikai programban nem szereplő, de a 3 éves programba már beállított 9 új tantárgy oktatása a tüzér hallgatók (sic!) számára szükséges és elengedhetetlen ahhoz, hogy a korszerű harc viszonyainak megfelelően hozzáértéssel irányítsák a tüzérségi tüzet és a tüzérség harcát. Ezzel párhuzamosan azonban az is megállapítható, hogy a 4 éves tematikai programban a fő tantárgyakra beállított óraszámok feltétlenül szükségesek a bonyolult és magas színvonalú anyag elsajátításához. *Fentiek alapján a bizottság szükségesnek tartja, hogy a tüzér fegyvernemhez tartozó hallgatók tanulmányi ideje az Akadémián továbbra is 4 éves legyen..."* (kiemelés tőlem – Sz. M.). (50. f.)

A továbbiakban az akadémia szakemberei próbálták indokolni az új, *3 éves* tematika megalapozott voltát. Így hangsúlyozták, hogy az 1656 órás összcsökkenésen belül csak 316 órával (13%) károsodtak a kifogásolt fő tantárgyak, a többit az önképzés, a testnevelés, az orosz nyelv, a csapatgyakorlat, az értekezés (ezzel kívánták felváltani a diplomamunkát – Sz. M.) kidolgozása idejéből vették el. Azt is hangsúlyozták, hogy nem 36-ról 45-re, hanem 34-ről 38-ra nőtt a tantárgyak száma, bár a szaktárgyaknál mutatkozó +4 lényegében nem növekedés, hiszen ezeket korábban fegyverismeret és harcászat keretében kapták meg. A hadműveleti–harcászati oktatás csökkenése a hadtestharcászat oktatása megszüntetéséből adódik. Lényegesebb csökkenés a felderítésénél és bemérésnél mutatható ki, azonban, mint korszerűbb megoldásra, a lokátorkiképzésre, illetve az elektronikára helyezik a hangsúlyt. Ezek óraszáma ezért emelkedett 172 óráról 418-ra. Mivel az új felvételi követelmény matematikából az érettséginek megfelelő tudás, így az eddig a középiskolás anyag ismétlésére fordított 100 óráról mondtak le. Tehát, érdekes – és általában szokatlan módon – most az akadémia szakemberei képviselték a tanulmányi idő csökkentésének álláspontját, szemben a minisztérium tüzérszakembereivel!

Hasonlóaknak lehetünk tanúi a műszaki képzés csökkentésével is, hiszen „a 3 éves oktatási évre (sic!) történő áttéréssel kapcsolatban a bizottság véleménye az, hogy a műszaki tagozatnál a jelenlegi követelmények megtartása mellett nem oldható meg. A gyakorlati ellenőrzések azt bizonyítják, hogy a 4 éves tagozat is egyes tantárgyakon belül, egy-egy főbb harcászati móddal mindössze két napot foglalkozhat, amennyiben az anyag teljes megértéséhez és elsajátításához kevésnek bizonyul. *Javasoljuk a 4 éves tagozat meghagyását.* (Kiemelés tőlem – Sz. M.) Amennyiben ez nem válik lehetővé, véleményünk szerint az Akadémia műszaki tanszéke – figyelembevéve (sic!) hogy a főiskolai oktatás alapvető módszere az ismertetett, tanított elvek alapján az önálló kidolgozó munka – csak műszaki harcászat terén adhat magasabb képzettséget, szakmai tantantárgyaknál viszont csak a

szabályzatokban rögzített táblázatok szerinti tervező munkát (sic!) volna képes oktatni, ami viszont nem képesíti a hallgatókat méretezési és önállóan végzett számításokkal végrehajtott tervező munkára (sic!), amelynek ismerete egy magasabb beosztásban lévő műszaki tiszt részére véleményünk szerint szükséges..." (49. f.) (Valaki kézírással odabiggyesztette: „Dönteni kell, mit akarunk mérnököt, parancsnokot, vagy mérnök parancsnokot." (Szerintem, ez utóbbit – Sz. M.)

Mindenesetre az akadémia illetékesei itt is indokolni próbálták a „bizonyítványt". E szerint a zászlóaljat kivéve nem áll fenn a szemlebizottságnak az a megállapítása, hogy 4 éves oktatásnál egy-egy főbb harcmóddal csak 2 napot foglalkozik a hallgató, mert az ezredvédelem és -támadásnál 5–5, ezred-folyóátkelésnél 3, a hadosztályvédelemnél 8, hadosztály-folyóátkelésnél 5, hadosztálytámadásnál 4 nap + 4 nap törzsvezetési gyakorlat, hadtest-hadseregtámadás és védelemnél 26–27 nap. Ezek természetesen csak a műszaki harcászati szakkérdésekkel való foglalkozást jelentik. A tervezet szerint a műszaki harc oktatása a *3 éves* oktatásra való áttérésnél nem csökken, sőt 20 órával nő, azonkívül 30 órában még időt biztosíttatik arra is, hogy a műszaki hallgatók (szakbeosztásban) az akadémia gyakorló hadseregtörzsének törzsvezetési gyakorlatain is részt vegyenek.

Tehát érdekes – és általában szokatlan – módon, itt is az akadémia szakemberei képviselték a tanulmányi idő csökkentésének álláspontját, szemben a minisztérium tüzér- és műszaki szakembereivel!

Az előbbiekkel szemben a politikai munkások tematikájának 5452 óráról 4550 órára csökkentését helyesnek vélték, hiszen a hadműveleti kiképzés 42 órával való megkurtítása nem okozhat gondot, mert nem kell a korábbiakhoz hasonló részletességgel tanulniuk a hadsereg-hadműveleteket. Sőt, helyette megnövelték az általános harcászatra, valamint az ezred és a hadosztály tanulmányozására fordítható időt. Különösen kiugró a növekedés (62-ről 200 órára) a korszerű technika tanulmányozása terén. (51. f.)

A honvédelmi miniszter 1960. április 21-én kelt 0247. számú parancsával[579] 40 tisztet (de 2 főt töröltek belőle – Sz. M.) vezényelt az akadémia április 28-tól október 15-ig tartó szervezési és mozgósítási tanfolyamára.

Tóth Lajos vezérőrnagy, megbízott vezérkari főnök 1960. április 25-én adta ki 018. számú intézkedését[580] a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára pályázó és levelező hallgatók felkészülésének javítása érdekében. Bevezetőjében rámutatott, hogy a márciusi ellenőrzés egyértelművé tette: egyes (konkrétan megnevezett – Sz. M.) alakulatoknál bár tapasztalható javulás, mégsem megnyugtatóak a pályázó és levelező hallgatók felkészülési lehetőségei. A parancsnokok nem érzik ezzel kapcsolatos felelősségüket, nem tartják be az 1958. évi 09. számú vezérkarfőnöki intézkedés utasításait (nem biztosítják a heti egy teljes tanulónapot, nem ellenőrzik beosztottaik felkészülését, és nem nyújtanak ehhez segítséget). Ugyanakkor a pályázók zöme sem értette meg, hogy a felvételi vizsga anyagának alapos elsajátítása az akadémiai tanulmányok alapját képezi. Ami a levelező hallgatókat illeti, tanulásuk még mindig nem eléggé tervszerű, felkészülésüket az utolsó napokba zsúfolják, így a tananyag elsajátítása nem elég alapos, ezért sok a nem megfelelő eredmény.

579 HL MN 1967/T–88. ő. e.
580 HL MN 1963/T–19. ő. e.

Ezért a felkészülés megjavítása érdekében elrendelte hogy egyrészt a parancsnokok szigorúan tartsák be a 09. számú intézkedés utasításait, másrészt vizsgálják felül a pályázó és a levelező hallgatók felkészülési terveit; az akadémiát végzett tisztek bevonásával szervezzék meg a segítségnyújtást és tegyenek meg mindent a lemaradás pótlása érdekében. *A honvédelmi miniszter parancsa értelmében az 1960/61. kiképzési évtől az akadémiai kiképzés ideje egységesen 3 év,* ami fokozott felkészülést követel a pályázó tisztektől. Ezért a megbízott vezérkari főnök elvárja mind a parancsnokoktól, mind a pályázóktól, hogy mindent tegyenek meg a sikeres felvételi érdekében.

Csémi Károly ezredes az 1960. május 3-án kelt 57. számú akadémiaparancsban[581] intézkedett a levelező hallgatók június 13–25-i összevonására. Ez az I. évfolyam összfegyvernemi A és B (16, illetve 34 fő), valamint híradóosztályára (5 hallgató); a II. évfolyam összfegyvernemi A és B (58 és 24 tiszt), továbbá ezredesi (6 ezredes) csoportjaira; a III. évfolyam összfegyvernemi A és B (38+15), politikai helyettesi (15), tüzér (4), légvédelmi (1), műszaki (8) és hadtáposztályára (2 hallgató); a IV. évfolyam összfegyvernemi (17), politikai helyettesi (9), tüzér (4), légvédelmi (2), híradó- (2) és hadtáposztályaira (2 fő), valamint az V. évfolyam politikai helyettesi osztályának 9 hallgatójára vonatkozott.

Révész Géza vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1960. május 12-i 0323. számú parancsában[582] további 3 tisztet vezényelt a május–októberi szervezési és mozgósítási tanfolyamra.

A megbízott vezérkari főnök a 028. számú intézkedésében[583], 1960. június 4-én értékelte az akadémiai felvételi vizsgák tapasztalatait. Bevezetőjében rámutatott arra, hogy „a korszerű háború követelményei, a rohamosan fejlődő hadtudomány és technika fokozott követelmények elé állítják tisztikarunkat. Ennek érdekében fokozottabban kell fejleszteniök katonai-politikai, technikai és módszertani tudásukat, mert ezek előfeltételei a vezetés színvonala további emelésének. Olyan tisztekre van szükség, akik a szilárd marxista-leninista tudás birtokában biztosan tájékozódnak az aktuális kül- és belpolitikai eseményekben, magas színvonalú katonai tudással rendelkeznek, mesterien értenek a csapatok vezetéséhez, kiválóan ismerik a korszerű technikát és annak alkalmazási módját. A ZMKA. e fontos elvek szemelőttartásával (sic!) állított követelményeket a felvételi vizsgára jelentkezett tisztek számára."

Ugyanakkor a június 6–16-a között megtartott felvételi vizsga tapasztalatai azt bizonyítják, hogy sem az elöljáró parancsnokok, sem a pályázó tisztek többsége nem vette figyelembe a fenti követelményeket. A parancsnokok egy része nem adta meg a kellő segítséget a felvételiző beosztottaknak, de a pályázó tisztek is felelőtlenül készültek föl, így a vizsgaeredmények lényegesen elmaradtak a korábbi évek átlagától, hiszen a felvételizők mindössze 19%-a (1959-ben 46%-a) felelt meg; a felvételi vizsgák átlaga 2,69 (3,13) volt, illetve a jelentkezők 37,6%-a (16,14%) bukott meg 3 vagy több tárgyból.

Mindezek alapján megállapította, hogy a 018. számú intézkedésében foglalt utasításainak többségét *(Lásd a 580. számú lábjegyzetet!)* sem a parancsnokok, sem a pályázók zöme nem hajtotta végre. Ezt bizonyítja, hogy a 8. gépkocsizó lövészhadosztály törzsből két tiszt 4, illetve 2; a 10. tüzérezredtől két pályázó 2, illetve 3; a 27. páncéltörő tüzérosztálytól 3 felvételiző 2, 4, illetve 9 (!); a 21. páncéltörő tüzérosztálytól három fő 2-3-4; a tüzér kiképző tábortól négy tiszt 1-2-4-5; a 28. önálló honi légvédelmi tüzérezredtől négy tiszt 1-2-4; a 62. gépkocsizó lövészezredtől tizenegy felvételiző 1-7; a 37. budapesti forradalmi ezredtől tizenegy pályázó 1-10 (!), valamint a 33. gépkocsizó lövészezredtől nyolc fő 1-5 tantárgyból nem felelt meg a vizsgákon. (Gondolom, nem véletlenül nevezte meg konkrétan Tóth vezérőrnagy a kötelékeket – Sz. M.) Továbbá tíz műszaki tiszt közül egy, tíz híradótisztből 2, tizenhat hadtáptiszt közül 2 és húsz páncélostisztből 2 felelt meg a vizsgakövetelményeknek.

581 HL MN 1965/Ny–509. ő. e.
582 HL MN 1967/T–89. ő. e.
583 HL MN 1963/T–19. ő. e.

Ezért a szeptemberi pótvizsgákra és az 1961/62. kiképzési év felvételi vizsgáira való jobb felkészülés érdekében elrendelte:

- a pótvizsgára berendeltek nagyobb felelősségérzettel készüljenek fel, aminek tervét a parancsnokok személyesen hagyják jóvá, majd ellenőrizzék és segítsék beosztottaikat;
- az elöljáró parancsnokok 1960. augusztus 15-éig személy szerint értékeljék a felvételi vizsgát tett tisztek felkészülését és vizsgaeredményeit. Vizsgálják meg a nagyfokú felkészületlenség okait, s ennek alapján fegyelmileg vonják felelősségre a 3 vagy annál több tárgyból nem megfelelő eredményt elérteket;
- az egység- és magasabbegység-parancsnokok a jövőben érezzenek nagyobb felelősséget beosztottaik felkészüléséért.

Az 1960. június 21-i 81. számú akadémiaparancsban[584] intézkedés látott napvilágot a *levelező fakultás* hallgatói évzáró összevonása *előrehozott* beszámolóira és vizsgáira vonatkozóan. Ezekre szeptember 5-e és november 15-e folyamatosan kerül majd sor.

Ugyanebből a parancsból tudható, hogy az *alapfakultásra* pályázó 15 határőrtiszt felvételi vizsgáira (magyar nyelv és irodalom /írásbeli – I/, fizika /I/, hadtörténelem /szóbeli – Sz/, harcászat és szakismeret /Sz/, orosz nyelv /Sz/, tereptan és földrajz /Sz/, valamint munkásmozgalom története és magyar történelem /Sz/) június 28-a és július 2-a között kerül sor.

Ahogy azt a korábban említett vezérkarfőnöki intézkedés *(Lásd a 583. számú lábjegyzetet!)* előrevetítette, az akadémiaparancsnok kénytelen volt intézkedni[585] a felvételi vizsgákon egy, maximum két tantárgyból nem megfelelő eredménnyel szerepelt pályázók (96 tiszt) augusztus 31-én és szeptember 1-jén megismétlendő pótfelvételi eljárásának előkészítésére. Ugyanekkorra tervezték a főtiszti tanfolyamra jelentkezők történelem, földrajz és orosz nyelvi szóbeli felvételi vizsgáit is.

Az évközi összevonáson meg nem felelt levelező hallgatók pótbeszámolóit és -vizsgáit július 28–29-ére ütemezték be.[586] harcászatból 12, filozófiából 7, orosz nyelvből 10, matematikából pedig egy hallgatónak kellett pótbeszámolót tennie.

584 HL MN 1965/Ny–509. ő. e.
585 Uo. ZMKA 91. parancs (1960. 07. 11.)
586 HL MN 1965/T–288. ő. e. A ZMKA PK-ának 067. sz. parancsa (1960. 07. 07.)

Ami a pótvizsgákat illette: politikai gazdaságtanból, dialektikus materializmusból és munkásmozgalom történetéből egy-egy, orosz nyelvből pedig 3 tiszt volt érintett.

Uszta Gyula altábornagy, a honvédelmi miniszter I. helyettese és Kaszás Ferenc ezredes, az MSZMP KB Adminisztratív Osztályának vezetője 1960 szeptemberében közös levélben[587] fordultak a Politikai Bizottsághoz, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia október 1-jei kibocsátó ünnepségével kapcsolatban. Levelükben rámutattak arra, hogy az akadémia október 1-jén ünnepli alapítása 10. évfordulóját, amit „a hadseregen belül tervezzük megünnepelni szerényen (még mindig „bűnösnek" tekintették a tanintézetet? – Sz. M.), de jelentőségének megfelelően. Az ünnepség keretén belül kerüljenek kibocsátásra a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia ez évben végzett hallgatói." Ezzel kapcsolatban javasolták (ehhez is Politikai Bizottsági döntés kellett? – Sz. M.), hogy a Magyar Néphadsereg és a társfegyveres testületek sajtójában jelenjék meg megemlékezés, méltatás az akadémiáról; a „Néphadsereg" c. hetilap októberben foglalkozzon az ott folyó oktató-nevelő munkával és közöljön képes riportot az ünnepségről; a napilapok, a rádió és televízió számára pedig a Magyar Távirati Iroda adjon ki rövid közleményt.

Kezdeményezték, hogy az ünnepségen vegyen részt Marosán György, dr. Münnich Ferenc, Biszku Béla,[588] valamint azt, hogy az ünnepi beszédet az ugyancsak velük érkező Kállai Gyula[589] miniszterelnök-helyettes mondja. Az akadémia parancsnoka meghívja az ünnepségre a honvédelmi minisztert és helyetteseit, a tábornoki kar tagjait, a Honvédelmi Minisztérium szerveinek vezetőit, a hadosztályparancsnokokat, a társfegyveres testületek vezetőit, a Magyarországon ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok parancsnokságának vezetőit, egy-két megyei PB-titkárt, a Budapesti PB egyik titkárát, a Budapesti Tanács VB-elnökét; a X. kerület párt-, tanácsi, KISZ- és Munkásőrség vezetőit; a patronált üzem és tsz vezetőjét, valamint párttitkárát; a XIV. kerületi PB első titkárát, továbbá az akadémia vezető beosztású tisztjeit, a végzett hallgatókat és közvetlen hozzátartozóikat, illetve a 10 év alatt kiválóan végzett tisztek képviselőit, összesen mintegy 400 főt. Az ünnepség után a Magyar Néphadsereg Művészegyüttese ad műsort, majd díszebédre kerül sor, melyen – javasolják – vegyenek részt a párt és a kormány megjelent képviselői, a meghívott vendégek, a végzett hallgatók és családtagjaik, valamint a korábban végzett kiválóak.

Kaszás Ferenc 1960. szeptember 22-én a honvédelmi miniszternek küldött levelében[590] szó szerint közölte a Politikai Bizottság szeptember 20-i ülésének határozatát, miszerint „a Politikai Bizottság egyetértett azzal, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia fennállásának 10. évfordulóját a végzős hallgatók kibocsátásával

587 HL MN 1960/T–2. ö. e.

588 Biszku Béla (1921–) szerszámlakatos, politikus.1945-től az MKP XIII. kerületi. 1946-tól a Budapesti Pártbizottság munkatársa, 1949-től a Káderosztály vezetője, 1951–1953-ban a X. kerület, 1955–1956-ban a XIII. kerület PB titkára, az MSZMP Bp. PB-ának első titkára, a KB tagja (1956–1985), a Pol. Biz. tagja (1957–1980). Mint belügyminiszter (1957–1961) közvetlenül felügyelte a megtorlást. Miniszterelnök-helyettes (1961–1962), majd 1962-től a KB titkára, de mert szembefordult Kádár János enyhülő politikájával, 1987-ben leváltották tisztségéből. Markó László: Ki kicsoda a magyar történelemben. Helikon Kiadó, 2005. 48. o.

589 Kállai Gyula (1910–1966) politikus. 1931-től az illegális KMP tagja, jelentős szerepet játszott a Márciusi Front megszervezésében. A Népszava munkatársaként közreműködött a híressé vált 1941. karácsonyi szám összeállításában. 1942-ben részt vett a Magyar Történelmi Emlékbizottság létrejöttében, majd akcióiban. 1942-ben letartóztatták, de kellő bizonyíték hiányában szabadon engedték. A KMP-t képviselte a Magyar Front Intéző Bizottságában. 1945. januártól az MKP KV Propagandaosztályának vezetője, az MKP KV (1945–1948), majd az MDP KV (1948–1951 és 1956. július–október) tagja. 1951-ben hamis vádak alapján letartóztatták és 15 évi fegyházra ítélték, ahonnan 1954-ben szabadult és rehabilitálták. 1955-től népművelési miniszterhelyettes. 1956. október 24–28-ig a KV titkára, a Pol. Biz. tagja. November 7-én csatlakozott a Kádár-kormányhoz. Az MSZMP KB (1956–1989) és a Pol. Biz. (1957–1975) tagja, a KB ideológiai titkára (1957–1959). Művelődésügyi miniszter (1957–1958), államminiszter (1958–1960), miniszterelnök-helyettes (1960–1965) és miniszterelnöke (1965–1967), az országgyűlés elnöke (1967–1971). Markó: i. m. 148–149. o.)

590 HL HM Titkárság 1961/T–35/8. ő. e.

egy időben ünnepeljék meg. Az ünnepségen a párt és a kormány részéről Marosán György, Dr. Münnich Ferenc és Biszku Béla elvtársak vegyenek részt. Az ünnepi beszédet Dr. Münnich Ferenc elvtárs mondja. Az Akadémia parancsnoka az ünnepségre hívja meg a Budapesti PB. egyik titkárát, egy-két megyei PB. titkárt, a társ-fegyveres testületek parancsnokait, azon üzemek, tsz-ek vezetőit, amelyekkel az Akadémia közvetlen kapcsolatot tart, valamint a Magyarországon ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok parancsnokságának néhány vezetőjét." (A Magyar Néphadseregben 1964 óta hivatásos tisztként szolgáló, a párt vezető szerepéről sokat halló, tanuló, tapasztaló személyként is meglepő, hogy a Politikai Bizottság még ilyen egyszerű kérdésben is határozatot kellett, hogy hozzon! – Sz. M.)

Ennek alapján szeptember 27-én már ki is adhatták a ZMKA 126. számú parancsát,[591] melyben intézkedtek az akadémia fennállásának 10. évfordulója és a végzett hallgatók kibocsátása tárgyában. E szerint október 1-jén 08.30-kor kezdődik a diplomaátadási, majd 10.30-kor a jubileumi ünnepség. Ebből az alkalomból adják át 13.15-kor az akadémia múzeumát. (Mint látható, a korábban eltervezett október 15-i határidőt sikerült lerövidíteni. *Lásd a 575. számú lábjegyzetet!* – Sz. M.)

Csémi ezredes ugyanebben a parancsában intézkedett arra, hogy a Magyar Néphadseregben eltöltött 10 éves hivatásos tiszti szolgálat elismerésére az Elnöki Tanács által adományozott „Szolgálati Érdemérem" átadására szeptember 28-án kerüljön sor tanszékenként, évfolyamonként és osztályonként, ünnepélyes keretek között.

Az október 1-jei akadémiai kibocsátóra – a kialakult szokásnak megfelelően – a honvédelmi miniszter külön parancsban[592] köszöntötte az diplomát szerzett tiszteket. Ebben hangsúlyozta: „Emeli e nap jelentőségét az, hogy a mai napon ünnepelik (valaki tollal ünnepeljük-re javította – Sz. M.) az Akadémia fennállásának 10. évfordulóját. Az eltelt 10 év alatt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia betöltötte feladatát – mint a néphadsereg legmagasabb fokú oktatási intézménye – többségében alapos katonai felkészültségű, politikailag szilárd, pártunkhoz és népünkhöz hű tiszteket adott néphadseregünknek." Ezt követően szólt arról, hogy bár itt megkapták az új beosztásuk sikeres ellátásához szükséges megfelelő tudást, amit azonban folyamatosan bővíteni kell a jövőben is. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, miszerint: „Tartsák szem előtt, hogy néphadseregünkben, mint országunk egész életében vezető erő a kommunisták pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt és irányító elmélet a marxizmus-leninizmus. Mindenkor törekedjenek arra, hogy a csapatok életének, kiképzésének, nevelésének minden területén következetesen érvényesüljenek a marxizmus-leninizmus tanításai és tovább szilárduljon a párt vezető szerepe, mert ez a biztosítéka annak, hogy hadseregünk teljesíteni tudja megtisztelő feladatát. Belpolitikai életünket a párt és a népi demokratikus rendszerünk szilárdsága, a párt és a tömegek közötti fokozott bizalom, ennek megfelelően a párt befolyásának állandó erősödése jellemzi. Dolgozó népünk lelkesedéssel teljesíti pártunk VII. kongresszusa által meghatározott feladatokat."

E javuló belpolitikai „helyzetjelentés" után utalt az ismét felerősödő hidegháborús viszonyokra is: „Az utóbbi idők eseményei világosan megmutatták, hogy az imperialista országok – elsősorban az Egyesült Államok és Nyugat-Németország vezető körei nem akarják a nemzetközi feszültség enyhülését. Tovább fokozzák katonai kiadá-

591 HL MN 1965/Ny–509. ő. e.

592 HL MN 1960/T–3. ő. e. 35. sz. Tiszti Parancs (1960. 10. 01.)

saikat, sorozatos provokációkat követnek el a Szovjetunió, a szocialista tábor országai, a gyarmati elnyomás alól felszabadulásukért küzdő népek ellen. Ezek a jelenségek külön felhívják a figyelmet éberségünk, harckészültségünk fokozására arra, hogy mindenkor készen álljunk a külső és belső ellenség támadásának visszaverésére."

Befejezésül ismét az akadémia személyi állományához szólt Czinege Lajos altábornagy: „Az akadémia fennállásának 10. évfordulója alkalmából köszöntöm az akadémia parancsnoki, tanári karát, hallgatóit, polgári alkalmazottait. Kívánom, hogy még magasabb színvonalra emeljék az akadémián folyó oktató- és nevelőmunkát. Neveljenek a jövőben is alapos katonai felkészültségű, politikailag szilárd, pártunkhoz és népünkhöz hű tiszteket. Munkájukhoz a hadsereg vezetése nevében kívánok sok sikert, erőt és egészséget."

A kiválóan végzettekre vonatkozó miniszteri parancsot nem sikerült felkutatni a levéltárban, ugyanakkor az egyetem Dísztermének előterében elhelyezett „Kiválóan végzettek" tablóiról leolvashatók az alábbiak: „Kitüntetéses oklevél – Aranyérem" minősítéssel zárta akadémiai tanulmányait Kutika Károly ezredes, Kapus Gyula, Kentner László és Mikula János századosok, valamint Papp M. János és Görcs Tibor főhadnagyok; „Kitüntetéses Diplomá"-val pedig Bedő László alezredes, Györkei Kálmán, Kadlecz Gyula és Kertai István őrnagyok, Farkas Mihály, Mészáros Imre, valamint Zs. Tóth Andor századosok, illetve Hegyi Sándor főhadnagy.

Ugyanakkor az akadémia történetét rögzítő dokumentumból[593] kiderül, hogy valamilyen okból Kállai Gyula részt sem vett a kibocsátón. A párt- és állami vezetést dr. Münnich Ferenc, a minisztertanács elnöke; Marosán György, az MSZMP KB titkára és Czinege Lajos altábornagy (az ő neve mellett kézírással, zárójelben: „először az akadémián, mint miniszter" – Sz. M.), a Szovjet Fegyveres Erőket pedig Antonov hadseregtábornok, a Varsói Szerződés tagállamai Egyesített Fegyveres Erőinek (EFE) vezérkari főnöke; Kazakov hadseregtábornok, a Déli Hadseregcsoport parancsnoka; Safronov vezérezredes, az EFE légvédelmi főnöke, valamint Nyikityin altábornagy, a honvédelmi miniszter I. helyettesének tanácsadója képviselte.

Így Csémi Károly ezredes, dr. Münnich Ferenc és Antonov hadseregtábornok mondott beszédet. A minisztertanács elnöke – egyebek mellett – hangsúlyozta: „Az akadémia munkáját az előtte álló feladatok határozzák meg. Ezek pedig a korszerű háború jellegéből, a nagy hatású tömegpusztító fegyverek megjelenésével kapcsolatos szervezési, vezetési változásokból fakadnak... A korszerű harcban elsőrendű fontosságúvá lépett elő, hogy a hadsereg személyi állománya főleg tisztikara teljes egészében elsajátítsa a rendelkezésre bocsátott technikát, legyen képes azt a leghatásosabban kezelni. Legyen képes előállott helyzetekben rövid idő alatt átgondolt, megalapozott intézkedéseket, elhatározásokat hozni és parancsokat adni. Nagyfokú önállóságra, kezdeményezőképességre, bátorságra, merész elhatározásokra kell nevelni a tisztikart. Korszerű viszonyok között sokkal bonyolultabb a vezetés, mint az első, vagy a második világháborúban volt. Fel kell készülni arra, hogy alegységek, egységek hosszabb, vagy rövidebb időre elszakadnak a felső vezetéstől. Ennek ellenére az ottani parancsnokok, tisztek és politikai munkások képesek legyenek arra, hogy – ismerve az általános helyzetet célkitűzéseket – teljesen önállóan harcoljanak tovább."(60. o.)

593 A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története I. kötet, 60. o. (A ZMNE Múzeumában elhelyezve)

Sajnos, az eddigi évektől eltérően, az ez év végi és államvizsgákról nem maradt fent semmilyen kimutatás, sőt a „szokásos" akadémiaparancsnoki értékelés sem. Szerencsére a fent említett akadémiatörténetben megtalálható az 1959/60. kiképzési évet értékelő 0101. számú akadémiaparancs – vagy annak tömörített változata. E szerint ebben a kiképzési évben az akadémia személyi állománya lelkiismeretesen és eredményesen végrehajtotta a 0060. számú parancsában, valamint a 0015. számú direktívájában, illetve az ezekkel összefüggésben kiadott 0100. számú akadémiaparancsnoki parancsban meghatározott feladatokat. Ennek következtében javult a tervező- és szervező-, az oktató-, a nevelő-tevékenység, valamint a tudományos kutatómunka színvonala, továbbá a parancsnokok vezető és irányító tevékenysége. Fejlődött a politikai nevelőmunka hatékonysága, erősödött pártszerűsége, meggyőző jellege. Megnőtt a pártszervezetek befolyása az akadémia életére. A parancsnokok és a pártszervezetek következetesebben dolgoztak a nevelőmunkában tapasztalt hiányosságok felszámolásáért. Az akadémia személyi állományának döntő többsége fegyelmezett, a szabályzatok szellemében él. Ez utóbbinak viszont ellentmondani látszik az az állítás, miszerint a fegyelmi helyzet nem javult, sőt, nőtt az italozás, a botrányokozás és az ügyviteli fegyelem megsértése. Emelkedett a rendkívüli események száma, a becsületbíróságok által tárgyalt ügyek is súlyosabbak az előző évinél. Az éberség és titoktartás terén a kezdeti javulás után nagyfokú volt a visszaesés.

Ami az agitációs és propagandamunka színvonalát illeti – a fejlődés ellenére – még elmarad a követelményektől. A politikai felvilágosító munka még mindig nem szolgálja elég sokoldalúan az erkölcsi, politikai állapot és a fegyelmi helyzet megszilárdítását. Gyenge, illetve nem elég céltudatos az antiimperialista és – különösen a polgári alkalmazottak között végzett – antiklerikális propaganda. A tisztek egy része még nem érti kellően a párt gazdaságpolitikájának elvi alapjait, fő irányait, összefüggéseit. A nevelőmunka alapvető fogyatékossága a céltudatosság, a tervszerűség és a következetesség hiánya.

Ezzel szemben fejlődött a tanszékek vezetettsége és munkája, különösen a harcászati feladatok színvonala. Javult – bár nem eléggé – a tanszékek közötti együttműködés. Nőtt az igényesség és a tanulási szándék. Mindez nem homályosította el olyan hiányosságokat, mint a néhány tanszéknél tapasztalható „máról-holnapra élés", a részletekben való elveszés vagy az előrelátás hiánya. A tanárok egy részének fejlődése elmaradt a korszerű követelményektől. A tanszékek egy része nem oktatta jelentőségének megfelelően a tömegpusztító fegyverek elleni védelem megszervezését; nem fordítottak gondot az ellenség eszközeinek folyamatos felderítésére és megsemmisítésére, a csapatok kivonására az ellenség atom- és rakétacsapásai alól, valamint széttagolásukra, gyors összpontosításukra, az erőkkel és eszközökkel történő manőverekre.

Az oktató-módszertani munkában megmutatkozó fejlődés mellett állandósultak bizonyos korábbi hibák: az előadások egy része csupán tényeket szögez le, nem adván magyarázatot, nem indokol; nem mutat rá a harc egészére gyakorolt hatására. A módszerek egy része nem nevel önállóságra.

Növekedett a tudományos kutatómunka színvonala és tekintélye, a tudományos eredmények egy része beépült a gyakorlati tevékenységbe. Szélesedett a

csapatokkal való kapcsolat és megtették az első lépéseket a parancsnoki és törzsvezetési, illetve a csapatgyakorlatok tapasztalatainak feldolgozása terén.

Fejlődött az alapfakultás- és évfolyamparancsnokok munkája, tervszerűbbé vált a hallgatókkal való körültekintő foglalkozás. Ugyanakkor az *alapfakultás-parancsnokság* nem fordított kellő figyelmet a nevelés széles körű, céltudatos megvalósítására. Az ellenőrzés elhanyagolása következtében sok volt a lazaság és súlyos mulasztások fordultak elő a titkos ügyvitel terén. Az évfolyamparancsnokok nem voltak elég következetesek és követelménytámasztóak, nem folytattak határozott harcot a rendkívüli események és egyéb fegyelmi vétségek megelőzése érdekében; dicsérő-fenyítő jogkörükkel kampányszerűen és nem mindig a nevelés érdekében éltek. A *levelező fakultáson* javult az oktatás szervezettsége, színvonala és a hallgatók tanulmányi fegyelme.

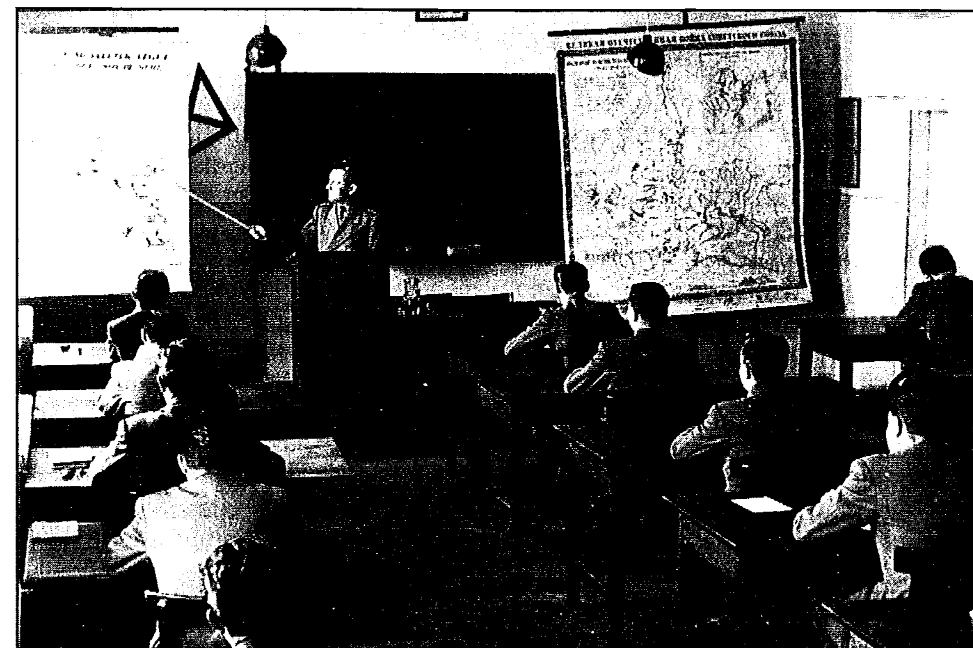
Gyarapodott a hallgatók tárgyi tudása, kezdeti eredmények születtek az önállóságra nevelés vonatkozásában, fejlődött a parancsnoki nyelvezet. Nem kielégítő viszont a hallgatók lényegmegragadó és rendszerező képessége, a feleleteknél még gyakori az elmélet és gyakorlat összekapcsolásának gyengesége.

Mindezekből igyekeztek megfelelő következtetéseket levonni. „Az elért eredmények reális alapot nyújtanak ahhoz, hogy akadémiánk az új kiképzési évben tovább fejlődjék és a megnövekedett követelményeknek eleget tudjon tenni. Ehhez azonban meg kell szüntetnünk azokat az okokat, melyek az évek óta ismétlődő hiányosságokat eredményezték. Ezek az alábbiak:

- Vezetésünk nem eléggé megfontolt és körültekintő, a helyesen kitűzött feladatokat esetenként nem viszi elég következetesen és maradéktalanul végig. A kellő ellenőrzés hibájából adódóan a kiadott feladatok nincsenek következetesen végrehajtva. A tapasztalatok elemzésére és általánosítására kevés figyelmet fordítunk. Tervező és szervező munkánk (sic!) nem elég előrelátó.
- Nevelőmunkánk nem elég céltudatos és hatékony. A részfeladatok gyakran elvonják a figyelmet a fő feladatoktól és emiatt csak időszakonként foglalkozunk a kommunista jellemvonások kialakításával.
- A szabályzatok szerinti életet és a fegyelem kialakítását parancsnokaink nagyrészt kampányszerűen kezelik. Nem lépnek fel következetesen a fegyelmezetlenkedőkkel. A kis hibák elkövetőit nem vonják felelősségre. A kiszabott fenyítések nem mindig állnak arányban az elkövetett vétséggel. A megelőző munka hatékonysága csak részben megfelelő.
- Az egyszemélyi parancsnoki munkastílus nem éri el a megkívánt szintet. Egyes parancsnokok nem igénylik kellően a pártszervezetek segítségét, sőt egyes esetekben beosztottaik kollektív tudását és erejét sem vették igénybe.
- Az oktatás hatékonyságát gátolják a módszertani hiányosságok, melyek abból erednek, hogy nem folyik a régi jó módszerek alkalmazása mellett az új oktatási eljárások kialakítása és kidolgozása" (70–71. o.) – szólt a meglehetősen önkritikus helyzetelemzés.

Az 1960. október 25-én kelt, 0805. számú honvédelmi miniszteri parancsból[594] viszont megtudható, hogy az *összfegyvernemi tagozat* 82, a *felderítő tagozat* 17, valamint a *hadtáp tagozat* 17 volt hallgatóját helyezte – az akadémia sikeres befejezését követően – új beosztásba Czinege altábornagy. (Nem tudni, mi okból, az *összfegyvernemi tagozat* három volt végzett hallgatóját – közülük egyet saját kezűleg – törölt a miniszter.)

594 HL MN 1967/T–90. ő. e.

Hadművészet története előadás

Egy kis önző nosztalgiázás: az akadémiát sikeresen befejezők között volt Androvics Lajos főhadnagy, Borsodi József százados és Fazakas Lajos alezredes (akik az Egyesített Tiszti Iskolán vezették be e könyv szerzőjét a gyalogsági harcászat rejtelmeibe 1961–64-ben); Györkei Kálmán őrnagy (aki ugyanitt a parancsnok hadtáphelyetteseként gondoskodott rólam is); Virágh László százados, később ezredes, ezredparancsnok (aki 1964-ben – mint pályakezdő tisztnek – az egri gépkocsizó lövészezred parancsnokhelyetteseként nagy empátiával, közvetlenül segítette beilleszkedésemet); Verebélyi Géza százados (akit – mint az egri harckocsi-zászlóalj parancsnokát – és engem mint pár hónapja felavatott tisztet, az ezred tisztesszakaszának a parancsnokát az a megtiszteltetés ért, hogy mint az 1964. őszi hadseregparancsnoki szemlén a 4. gépkocsizó lövészhadosztály két „Kiváló"-ra értékelt alegységének parancsnokait Kálazi József vezérőrnagy, hadseregparancsnok egy-egy étkészlettel jutalmazott – jelentem, a levesestál kivételével ma is őrzöm, nagy szeretettel és büszkeséggel); Blaskovics Ernő, Kiss Károly és Varga József századosok, Gindert Károly őrnagy és Kajtár László főhadnagy (akik az akadémián voltak tanáraim vagy kollégáim), de külön is említenem kell Gyurgyik József századost (aki – 1969–72 között mint akadémiai hallgatónak – meglátva térképemet, „5-ös hangerővel"

üvöltött fel: „Mi ez a püspöklila szín a térképén, főhadnagy elvtárs?”. S én hiába próbáltam határozott lenni: „Mi vagyunk ezek, alezredes elvtárs!” Viszont most kérek Tőled elnézést, Józsi bátyám, hogy neveletlen hallgatókhoz híven, a hátad mögött rendszeresen csak „Gyurgyillá”-nak becéztünk!); az idővel barátságával engem megtisztelő Szanati József alezredes, illetve a hadsereg olyan későbbi vezetői, mint Andó Károly, Kapus Gyula, Kerékgyártó Béla és Nárai István századosok.

Az akadémiaparancsnok 1960. november 3-án kelt 096. számú parancsából [595] pedig az derül ki, hogy az évzáró vizsgák sikeres letételét követően a II. évfolyamon 109, a III.-on 125, a IV.-en pedig 182 hallgató folytathatta tanulmányait.

Az 1959/60. kiképzési év miniszteri értékelésében[596] is találkozhatunk az akadémia megítélésével, mely szerint „*a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián* az oktatás alapvetően helyes irányban fejlődött és eredményesen folyt, emelkedett az oktató-nevelő munka színvonala. A korszerű elveknek megfelelően helyesen bővítették az akadémia hadműveleti-harcászati tananyagát, a társadalomtudományi oktatás közelebb került az élethez. A szocializmus építésének, a hadsereg erősítésének alapvető elméleti tételei és ezek szoros összefüggése pártunk politikájával egyre inkább az oktatás homlokterébe kerültek. Fejlődés van a hallgatók önállóságra való nevelésében, növekedett jártasságuk a harc megszervezésében. A levelező oktatás szervezettebbé vált, növekedett a levelező hallgatók tudása. Szorosabbá vált a kapcsolat a csapatokkal, eredményesebben használják fel a gyakorlatok tapasztalatait az oktatásban. A hadműveleti-harcászati tantárgyak oktatásnál nem fordítottak kellő figyelmet a harc vezetésére, a törzsszolgálat, az éjszakai harc, valamint a felderítés kérdéseire. A társadalomtudományi oktatásban még gyakori az elméleti kérdések rovására a történelmi eseményekkel való foglalkozás túltengése, az elvi összefüggések magyarázatának elhanyagolása. A nevelő munka (sic!) fejlődése ellenére nem kielégítő a személyi állomány jellembeli nevelése. Az oktatásban még mindig tapasztalható az általánosság és nagyvonalúság. Az akadémia még nem használja fel azokat a lehetőségeket, amelyekkel növelni lehet a hallgatók gyakorlati tapasztalatait, hogy azok gyorsabban beilleszkedjenek a csapatok életébe” – szólt az elismerés és a bírálat.

Nos, az október 1-jei kibocsátó ünnepséggel lezárult a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia eddigi rövid történetének legkiegyensúlyozottabb tanéve, melynek során folytatva az „apró lépések taktikáját”, újabb területeken sikerült magasabb színvonalra emelni az oktatás nívóját, ezáltal megalapozni az elkövetkező évek minőségi fejlődését.

595 HL MN 1965/T–288. ő. e.

596 HL MN 1960/T–3. ő. e. A Magyar Népköztársaság Honvédelmi Miniszterének 0061. sz. parancsa (1960. 11. 10.) 12. o.

UTÓSZÓ

Ebben a könyvben – az 1950-ben életre hívott Honvéd Akadémia jogutódjaként létrejött – Zrínyi Miklós Katonai Akadémia első öt és fél évének legfontosabb eseményeit próbáltam összefoglalni.

Magam is jól tudom, hogy ennyi idő – 66 és fél hónap – a legnagyobb elfogultsággal sem nevezhető történelmi léptéknek, „korszak”-nak. De a *körülmények* történelmiek voltak. Ezek a körülmények megakadályozták a tanintézetet abban, hogy tovább haladva az elődje által megkezdett úton; nyugodt, szerves fejlődés eredményeként elfoglalja a magyar felsőoktatásban az őt megillető, méltó, ugyanakkor speciális helyet.

Láthattuk azokat az erőfeszítéseket, amelyekkel a régi-új akadémiaparancsnok, Matékovits Endre vezérőrnagy – egykori magyar királyi tiszti „ballasztját” is cipelve, ugyanakkor – kétségtelen szakértelmére és tapasztalatára támaszkodva, tovább építette a felsőszintű magyar parancsnoki képzést. Ezeket az erőfeszítéseket a jogutód Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a posztumusz „Pro Militum Artibus” („A hadtudományért”) címmel ismerte el.

Ebben a tevékenységében – annak utolsó esztendejében – méltó segítőtársa volt Márton András ezredes, akit a nagykőrösi református tanítóképzőben magába szívott nép- és hazaszeretete, a parancsnoktársai többségénél összehasonlíthatatlanul magasabb általános műveltsége, kemény katonássága üstökösként lökött előre pályáján, alig 3 év alatt eljuttatva az ezredesi rendfokozatig, majd újabb 4 esztendőt követően az akadémiaparancsnok-helyettesi beosztáshoz. Jogosan hitte 1956. szeptember 22-én, hogy akadémiaparancsnoki kinevezésével eljött a „nagy lehetőség”, hozzájárulhat a magyar katonai felsőoktatás felvirágoztatásához. Nos, a történelem 3 hetet adott neki mindössze! 1956. október 23-ától csak az a cél vezérelte, hogy az akadémiát a törvényes kormányzat parancsainak (ha lett volna ilyen!) szellemében vezetve-működtetve, a személyi állomány életét maximálisan megkímélve, a katonai és „népi” vagyont minél jobban megőrizve, a fegyelmet fenntartva, ha kellett, a szovjet szövetséges katonákat és magyar tisztek szovjet állampolgárságú feleségeit mentve, ha kellett, a megszálló szovjet csapatokkal szemben a magyar katonai becsületet – a lehetőség határain belül – megőrizve, teljesítse parancsnoki kötelességeit. A történelem – legalábbis az azt megjelenítő hatalom – hálátlannak bizonyult: a már kész tábornoki kinevezését vissza-

vonva, 10 éves börtönre ítélve, kettétörte katonai pályáját, majd amnesztiával történt szabadulását követően is megbélyegzettként kezelte. A rendszerváltást követően rehabilitálták, tábornokká nevezték ki, majd altábornaggyá, illetve vezérezredessé léptették elő, de a sikeres katonai vezetői évtizedeket nem tudták visszaadni neki. Volt tanintézetének jogutódja a „Pro Militum Artibus" és a „Doctor Honoris Causa" (a ZMNE „Tiszteletbeli Doktor"-a) címek adományozásával köszönte meg a magyar katonai felsőoktatás érdekében kifejtett *szolgálatait.*

A könyvben szereplő három akadémiaparancsnok – sorban – harmadikja eltért két elődjétől: ő ízig-vérig az új rendszer képviselője volt, aki idővel a Magyar Néphadsereg második legmagasabb vezető pozíciójáig küzdötte föl magát. Csémi Károly alezredesnek, majd ezredesnek egy politikailag-gazdaságilag szétzilált ország létszámában, önbizalmában megfogyatkozott fegyveres erejének új alapokra helyezett egyesített katonai akadémiáját kellett újraszerveznie, beindítania, lépésről lépésre korszerűsítenie, a rohamosan kibontakozó haditechnikai forradalom körülményeinek viszonyaihoz alkalmazkodóképessé tennie. Ezen erőfeszítései – az ország és fegyveres ereje fokozatos konszolidációjával párhuzamosan – sikereket hoztak: tovább folytatódott az akadémiai oktatás korszerűsítése, felkészítése a magasabb képzettségű, egyre műveltebb katonai vezetők, parancsnokok kibocsátására. Ezt honorálta a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem azzal, hogy posztumusz „Pro Militum Artibus" címet adományozott számára.

Mindhárom akadémiaparancsnok elévülhetetlen érdeme, hogy rendkívüli politikai-gazdasági viszonyok között megőrizte a katonai felsőoktatás alapintézményét, majd egyesítését követően mint egyetlen katonai akadémiáját az egyáltalán lehetséges ütemben mind szervezetileg, mind tartalmilag korszerűsítve képessé tette az 1960/70-es években végrehajtandó – már valóban – megreformálására.

Ezzel a könyvvel az ő áldozatos erőfeszítéseik és az ezeket támogató akadémiai oktatók-törzsbeliek akadémiaépítő tevékenysége, a felsőszintű katonai képzést támogató elöljárók emléke előtt kívántam tisztelegni.

Budapest, 2007 tavaszán

A szerző

TARTALOM

980 Ft

M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960

ZRÍNYI

HS
SZ19

M. Szabó Miklós
A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA TÖRTÉNETE
1955–1960

ZRÍNYI KIADÓ